

Karel Jaromír Erbe

České
pohádky

Souborné dílo

K. J. Erbena

Svazek **3.**

České
pohádky

DÍLO KARLA JAROMÍRA ERBENA

SVAZEK TŘETÍ: ČESKÉ POHÁDKY

KAREL JAROMÍR ERBEN

ČESKÉ POHÁDKY

MELANTRICH A. S. V PRAZE

NÁRODNÍ ČESKÉ POHÁDKY

DLOUHÝ, ŠIROKÝ A BYSTROZRAKÝ

Byl jeden král, a byl už starý a neměl než jednoho syna. Jednou toho syna k sobě povolal a řekl mu: „Můj milý synu! Víš dobře, že zralé ovoce opadává, aby udělalo místo jinému. Má hlava už taky dozrává a snad už brzy na ni slunce svítit nebude; ale prvé než mne pochováš, přece bych ještě rád viděl svou budoucí dceru, tvou manželku. Ožeň se, synu můj!“

A královic řekl: „Rád bych, otče, po vůli ti byl, ale nemám nevěsty, neznám žádné.“

I sáhl starý král do kapsy, vytáhl zlatý klíč a podal ho synovi. „Jdi nahoru na věž, na nejvyšší patro, podívej se tam kolem a pak mi pověz, kterou bys rád.“

Královic nemeškal a šel. Jakživ tam nahoře ještě nebyl a také nikdy neslyšel, co by tam bylo.

Když přišel nahoru až k poslednímu patru, viděl ve stropě malé železné dvěře jako poklop, byly zamčeny; ty otevřel tím zlatým klíčem, zvedl je a vstoupil nad ně nahoru. Tu byla veliká okrouhlá síň, strop modrý jako nebe v jasné noci, stříbrné hvězdy třpytily se na něm; podlaha zelený hedbábný koberec, a kolem ve zdi dvanácte vysokých oken ve zlatých rámcích, a v každém okně na skle křišťálovém byla panna duhovými barvami vyobrazená, s královskou korunou na hlavě, v každém okně jiná a v jiném obleku, ale jedna krásnější než druhá, div že královic na nich oči nenechal. A když tak na ně s podivením hleděl, nevěda kterou si vyvolit, počaly se ty panny pohybovat jako živé, ohlížely se po něm, usmívaly se, a jen promluvit.

Tu zpozoroval královic, že jedno z těch dvanácti oken bylo zastřeno bílou oponou; i odhrnul tu oponu, aby viděl co pod ní. A tu byla panna v bílém oděvu, stříbrným pasem opásaná, s perlovou korunou na hlavě; byla ze všech nejkrásnější, ale smutná a bledá, jako by byla vstala z hrobu. Královic dlouho před tím obrazem stál jako u vyjevení; a co tak na něj hleděl, srdce ho rozbolelo, i řekl: „Tuto chci mít a žádnou jinou!“ A jak to slovo pověděl, sklopila ta panna hlavu, začervenala se jako růže, a v tom okamžení všechny ty obrazy zmizely.

Když potom zase dolů přišel a pověděl otcí, co viděl a kterou pannu si vyvolil, zasmušil se starý král, zamyslíl se a řekl: „Zles učinil, synu můj! žes odkryl, co bylo zastřeno, a v nebezpečení veliké pro to slovo jsi se vydal. Tato panna je v moci zlého černokněžníka, v železném zámku zajata; kdokoli se pokusil, aby ji odtud vysvobodil, nikdo se ještě nevrátil. Ale co se stalo, odestati se nemůže; dané slovo je zákon. Jdi, pokus se o štěstí své, a zdráv se mi domů zase vrať!“

Královic rozloučil se s otcem, vsedl na koně a jel si pro tu nevěstu. I přišlo mu jet velikým lesem, a tím lesem jel pořád, až se mu pak už cesta ztratila. A když tak v houští a mezi skalím a bažinami s koněm bloudil, nevěda kudy kam, slyšel za sebou někoho volat: „Hej, počkejte!“ Královic ohlédl se a viděl vysokého člověka, an za ním pospíchá. „Počkejte, a vemte mne s sebou, a vezmete-li mne do služby, nebudete toho litovat.“

„Kdo pak jsi?“ řekl královic, „a co umíš dělat?“

„Jmenuju se Dlouhý a umím se natahovat. Vidíte-li támhle na té vysoké jedli ptačí hnízdo? Já vám to hnízdo sundám a netřeba mi ani nahoru vylézt.“

I začal se Dlouhý natahovat, tělo jeho kvapem rostlo, až byl tak vysoký jako ta jedle; pak sáhl pro to hnízdo a v okamžení smrštil se zas a královi ho podává.

„Dobře svůj kousek umíš; ale co mi jsou ptačí hnízda platna, jestliže mne z toho lesa nemůžeš vyvést!“

„Hm, to je lehká věc!“ řekl Dlouhý a začal se zase natahovat, až byl třikrát tak vysoký, jako nejvyšší borovice v tom lese; ohlédl se kolem a povídá: „Támhle tou stranou máme nejbliž z lesa ven.“ Pak se smrštil, vzal koně za uzdu a šel napřed, a prvé nežli se královic nadál, byli za lesem. Před nimi byla daleká široká rovina, a za tou rovinou vysoké šedivé skály jako zdi velikého města, a hory porostlé lesem.

„Támhle, pane, jde můj kamarád,“ řekl Dlouhý a ukázal stranou na rovinu, „toho byste taky měl do služby vzít, věru že by vám dobře posloužil.“

„Křikni na něj a zavolej ho, abych viděl co je zač.“

„Je to, pane, trochu daleko,“ řekl Dlouhý, „sotva by mne uslyšel, a dlouho by trvalo, než by přišel, protože má mnoho co nosit. Radši pro něj doskočím.“ Tu se zas Dlouhý natáhl tak vysoko, že se mu až hlava pohřížila v oblacích, udělal dva tři kroky, vzal kamaráda za ramena a postavil ho před královicem. Byl to chlapík zavalitý, měl břicho jako čtyřvěderní soudek.

„Kdopak jsi ty?“ zeptal se ho královic, „a co umíš dělat?“

„Já, pane, jmenuju se Široký a umím se rozšiřovat.“

„Tehdy mi se ukaž.“

„Pane, ujíždějte honem — honem zpátky do lesa!“ volal Široký a počal se nadýmat.

Královic nerozuměl, proč ujíždět; ale vida, že Dlouhý kvapem uhání k lesu, pobodl koně a jel cvalem za ním. A měl svrchovaný čas ujíždět, sic by ho byl i s koněm Široký zamačkal, jak mu břicho kvapně na všechny strany rostlo; byloť ho najednou všude plno, jako by se byla hora přivalila. Tu potom Široký přestal se nadýmat, odfouknul si, až se lesy ohýbaly, a udělal se zas takovým, jako byl prvé.

„Tys mne prohnal!“ řekl mu královic, „ale takového chlapíka každý den nenajdu; pojď se mnou.“

A tak potom ubírali se dál. Když přišli blízko k těm skalám, potkali jednoho, a měl oči zavázané šátkem.

„Pane, to je náš třetí kamarád,“ povídá Dlouhý, „toho byste měl taky do služby vzít; věru že by vám darmo nejedl.“

„Kdopak jsi?“ zeptal se ho královic, „a proč máš oči zavázané, vždyť nevidíš cesty?“

„Hoj, pane! naopak; právě proto, že příliš vidím, musím si oči zavazovat; já zavázanýma očima vidím tak, jako jiný nezavázanýma; a když si je rozvážu, skrz naskrz všechno prohlídnu; a když se bystře na něco podívám, chytne to plamenem a co nemůže hořet, rozskočí se v kusy. Proto se jmenuju Bystrozraký.“ Pak obrátil se ku protější skále, odvázal šátek a upřel na ni své žhavé oči; a skála začala praštět a kusy lítaly z ní na všechny strany, a za maličkou chvíli z ní nezůstalo nic než hromada písku. A v tom písku třpytilo se něco jako oheň. Bystrozraký pro to došel a královici to přinesl. Bylo ryzí zlato.

„Hoho, tys chlapík penězi nezaplacený!“ řekl královic; „blázen, kdo by tvé služby nechtěl užít. Ale když máš tak dobrý zrak, podívej se přec a pověz mi, daleko-li mám ještě do železného zámku, a co se tam nyní děje?“

„Kdybyste jel, pane, sám,“ odpověděl Bystrozraký, „snad byste ani za rok tam nedorazil; ale s námi tam přijďte ještě dnes — právě nám tam nyní chystají večeři.“

„A co tam dělá moje nevěsta?“

„Za železnou mříží
na vysoké věži
černokněžník jí střeží.“

A královic řekl: „Kdos dobrý, pomoz mi ji vysvobodit!“
A oni všickni mu slíbili, že mu budou pomáhat. A tak ho vedli mezi ty šedivé skály tím průlomem, co Bystro-

zraký očima v nich udělal, a těmi skalami, vysokými horami i hlubokými lesy dál a dál; a kde byla v cestě jaká překážka, tu hned ti tři tovaryši odklidili. A když se slunce schylovalo k západu, počaly se hory nížit, lesy řídnout a skály schovávaly se mezi vřes; a když už bylo nad západem, viděl královic nedaleko před sebou železný zámek; a když už zapadalo, jel po železném mostě do brány; a jakmile zapadlo, zdvihl se železný most od sebe sám, brány zavřely se jedním rázem, a královic i tovaryši jeho byli v železném hradě zajati.

Když se tu v nádvoří ohlédli, dal královic koně svého do konírny — a bylo mu tu všechno už přichystáno — a potom šli do zámku. V nádvoří, v konírně, v zámecké síni i v pokojích viděli v soumraku mnoho lidí bohatě přistrojených, pánů i služebníků, ale nikdo z nich ani se nepohnul — byli všickni zkamenělí. Prošli několik pokojův a přišli do večeradla. To bylo jasně osvětleno, v prostředku stůl, na něm dobrých jídel a nápojů dost, a prostřeno bylo čtyrem osobám. Čekali, čekali, mysli, že někdo přijde; ale když nikdo dlouho nepřicházel, sedli a jedli a pili, co hrdlo ráčilo.

Když se najedli, počali se ohlížet, kde budou spát. V tom nenadále rozlítly se dvěře rázem a do pokoje vstoupil černokněžník, shrbený stařec v dlouhém černém oděvu, hlavu holou, šedivé vousy po kolena a místo opasku tři železné obruče. Za ruku vedl krásnou, překrásnou pannu, bíle oblečenou; měla na těle stříbrný pás a perlovou korunu na hlavě, ale byla bledá a smutná, jako by byla vstala z hrobu. Královic hned ji poznal, skočil a šel jí naproti; ale prvé než mohl slovo promluvit, ozval se k němu černokněžník: „Vím, proč jsi přišel, tuto královnu chceš odtud odvést. Herež! budiž tak, vem si ji, jestliže jí po tři noci dovedeš uhlídat, aby ti neušla. Ujde-li ti, zkameníš i se svými služebníky, jako všickni, co přišli prvé než ty.“

Potom ukázal královně na sedadlo, aby si sedla, a odešel.

Královič nemohl s té panny ani očí spustit, jak byla krásná. I začal k ní mluvit, ptal se jí všelicos; ale ona neodpovídala, neusmála se a na nikoho ani nepohlédla, jako by byla z mramoru. I sedl si podlé ní a umínil si celou noc nespát, aby mu neušla; a pro větší jistotu natáhl se Dlouhý jako řemen a ovinul se kolem celého pokoje podlé stěn; Široký posadil se do dveří, nadmul se a zacpal je tak, že by ani myška nebyla proklouzla, a Bystrozraký postavil se k sloupu prostřed pokoje na hlídku. Ale za chvílku všickni začali dřímat, usnuli a spali celou noc, jako by je byl do vody vhodil.

Ráno když se počalo rozednívat, královič první se probudil, ale jako by mu byl někdo nůž do srdce vrazil — královna pryč. Ihned vzbudil služebníky a ptá se, co dělat?

„Nestarejte se, pane, nic!“ řekl Bystrozraký a bystře pohleděl oknem ven, „však už ji vidím! Sto mil odtud je les, uprostřed lesa starý dub, a na tom dubě na vršku žalud — a ten žalud je ona. Ať mne Dlouhý vezme na ramena a dostanem jí.“

A Dlouhý si ho hned naložil, natáhl se a šel, co krok to deset mil, a Bystrozraký ukazoval cestu.

I neminulo ani, co by jednou okolo chalupy oběhl, a byli už zase tu, a Dlouhý královičovi ten žalud podal: „Pane, pusťte je na zem!“ Královič je pustil, a v tom okamžení stála královna vedlé něho.

A když se slunce za horami začalo ukazovat, rozlítly se hřmotně dvéře a černokněžník vešel do pokoje i potutelně se usmíval; ale když tu královnu spatřil, zamračil se, zabručel — a třesk! jedna železná obruč na něm praskla a odskočila. Pak vzal pannu za ruku a odvedl ji pryč.

Ten celý den potom neměl královič co dělat, než chodil po zámku i kolem zámku a díval se, co kde bylo divného.

Všude jako by byl v jediném okamžení život vyhynul.

V jedné síni viděl nějakého královice, an držel oběma rukama napřážený tesák, jako by chtěl někoho v půli přetít, ale rána nedopadla, zkameněl. V jednom pokoji byl zkamenělý rytíř, jako by ve strachu před někým utíkal, a brknuv o práh, vzal pochop, ale nedopadl. Pod komínem seděl nějaký sloužící, držel v jedné ruce kus pečeně od večeře a druhou nesl sousto do huby, ale nedonesl; když mu bylo před samou hubou, taky zkameněl. A mnoho jiných ještě tu viděl zkamenělých, každého tak a v tom postavení, co byl, když černokněžník řekl: „Zkameněte!“ A taky mnoho krásných koní tu viděl zkamenělých, a v zámku i okolo zámku všecko pusto i mrtvo: stromy byly, ale bez listí; luka byly, ale bez trávy; řeka byla, ale netekla; nikdež ani ptáčka zpěváčka, ani kvítka země dítka, a ve vodě ani rybičky běličky.

Ráno, v poledne i večer našel královic se svými tovaryši v zámku dobrou a hojnou hostinu: jídla samy se nosily, víno samo se nalívalo. A když bylo po večeři, otevřely se zase dvěře a černokněžník přivedl královnu, aby jí královic hlídal. I ačkoli si všickni umínili, že všemožně se budou bránit, aby neusnuli: však neprospělo nic, usnuli zas. A když se ráno za svítání královic probudil a viděl, že královna zmizela, skočil a zatáhl Bystrozrakého za rameno: „Hej, vstávej, ty Bystrozraký! víš-li kde je královna?“

Ten protřel si oči, hledí a povídá: „Už ji vidím! dvě stě mil odtud je hora, a v té hoře skála, a v té skále drahý kámen, a ten kámen je ona. Když mne tam Dlouhý donese, dostaneme jí.“

Dlouhý hned ho vzal na ramena, natáhl se a šel — co krok, to dvacet mil. Bystrozraký pak upřel na horu své žhavé oči a hora se rozsypala, a skála v ní rozskočila se na tisíc kusů a mezi nimi třpytil se drahý kámen. Ten vzali a královici přinesli; a jak jej na zem pustil, stála tu královna zas. A když potom černokněžník přišel a ji tu

viděl, zlostí zajiskřily se mu oči — a třesk! zas jedna železná obruč praskla na něm a odletěla. Zabuřel a královnu z pokoje odvedl.

Ten den zas bylo všecko tak jako včera. Po večeři černokněžník zase královnu přivedl, podíval se ostře královici v oči a posměšně prohodil: „Uvidí se, kdo s koho: zdali ty zvítězíš anebo já!“ a s tím odešel.

I dali si dnes všickni tím pilnější práci, aby se ubránili před usnutím; nechtěli si ani sednout, chtěli tu celou noc prochodit, ale všecko nadarmo, bylot' jim uděláno: jeden po druhém usnul chodě, a královna jim ušla přec.

Ráno probudil se zase královic nejdřív, a když tu královny neviděl, vzbudil Bystrozrakého: „Hej, vstávej, Bystrozraký! podívej se, kde je královna!“

Bystrozraký dlouho hleděl ven: „Hó, pane!“ povídá, „daleko je, daleko! tři sta mil odtud je černé moře, a prostřed toho moře na dně leží skořepina, a v té skořepině zlatý prsten — a ten prsten je ona. Však nestarejte se, přece jí dostanem! Ale dnes musí Dlouhý také Širokého s sebou vzít, budem ho potřebovat!“ Dlouhý vzal na jedno rameno Bystrozrakého, na druhé Širokého, natáhl se a šel — co krok, to třicet mil. A když přišli k černému moři, ukazoval mu Bystrozraký, kam má pro tu skořepinu do vody sáhnout. Dlouhý natahoval ruku, co mohl nejvíc, ale ke dnu přece nemohl dostačit.

„Počkejte, kamarádi! jen maličko počkejte, však já vám pomohu,“ řekl Široký a nadmul se, co mu břicho stačilo; pak se položil na břeh a pil. Za maličkou chvíli opadla voda tak, že Dlouhý lehoučko dna dosáhl a skořepinu ven z moře vynesl. I vyndal z ní prsten, vzal kamarády na ramena a pospíchal zpátky. Ale na cestě bylo mu přece trochu těžko se Širokým běžet, protože měl půl moře vody v sobě; i setřásl ho v jednom širokém údolí s ramena na zem. Bouchlo to jako když měch s věže pustí,

a v okamžení bylo celé údolí pod vodou jako veliké jezero; Široký sám ledva z něho vylezl.

Zatím bylo v zámku královi už velice těžko; slunečná záře začala se za horama ukazovat a služebníci ještě se nevraceli; a čím plamenitější paprsky vzhůru vystupovaly, tím větší byla jeho úzkost; smrtelný pot se mu vyrážel na čele. Brzy pak ukázalo se slunce na východě jako tenký žhavý proužek — a vtom rozevřely se dvěře silnou ranou, a na prahu stál černokněžník i ohlížel se kolem po pokoji, a vida, že královny tu není, šeredně se zachechtal a vkročil do pokoje. Ale vtom crňk! rozskočilo se okno v kusy a zlatý prsten padl na zem, a v okamžení tu stála královna zas.

Bystrozraký vida, co se v zámku děje, a v jakém nebezpečství pán jeho jest, pověděl Dlouhému; Dlouhý udělal krok a hodil prsten oknem do pokoje. Černokněžník zlostí zařval, až se zámek otřásl, a tu prask! ta třetí železná obruč pukla na něm a odskočila, z černokněžníka udělal se havran a vyletěl tím roztlučeným oknem ven.

A tu hned ta krásná panna promluvila i děkovala královi, že ji vysvobodil a zčervenala jako růže. A v zámku i okolo zámku najednou všecko oživělo: ten co držel v síni napřažený tesák, švihl jím do povětří, jen zafičelo, a pak jej zastrčil do pošvy; ten co brknul o práh, dopadl na zem, ale hned zase vstal a popadl se za nos, má-li ještě celý; ten co seděl pod komínem, vstrčil to sousto pečeně do huby a jedl dál; a tak každý dodělal, co počal a kde přestal. V konírnách vesele dupaly a řehtaly koně; stromy okolo zámku zelenaly se jako brčál, na lukách bylo plno strakatého kvítí, vysoko v povětří švitořil skřivánek a v bystré řece projížděly se hejna drobných rybiček. Všude živo, všude veselo!

Zatím sešlo se mnoho pánů do pokoje, kde byl královi, a všickni mu z vysvobození svého děkovali. Ale on řekl:

„Mně nemáte co děkovat; kdyby nebylo mých věrných služebníků Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého, byl bych také tím, čím jste byli vy.“ A hned potom vydal se na cestu domů k otci, starému králi, se svou nevěstou a se svými služebníky, Dlouhým a Bystrozrakým, a ti všickni páni ho doprovázeli. Na cestě potkali Širokého a vzali ho taky s sebou.

Starý král plakal radostí, že se synovi jeho tak poštěstilo; myslil, že už se nevrátí. Brzy potom byla hlučná svatba, trvala tři neděle, všickni páni co je královic vysvobodil, byli pozváni. Když bylo po svatbě, ohlásili se Dlouhý, Široký a Bystrozraký mladému králi, že půjdou zas do světa hledat práce. Mladý král jim domlouval, jen aby u něho zůstali: „Všecko vám dám, co budete do smrti potřebovat, nic nemusíte dělat!“ Ale jim se takové líné živobytí nelíbilo, vzali od něho odpuštění a šli přec, a po tu dobu se někde ve světě potloukají.

ŽIVÁ VODA

Byl jeden král a měl tři syny. Když ti tři synové dorostli, rozbolely toho krále oči, takže nemohl ani na boží světlo hledět, ale musel ve tmě zůstat, a nikdo mu nevěděl rady ani pomoci. Jednou v noci zdálo se tomu králi, kdyby dostal živé vody a tou si oči umyl, že by se uzdravil. Druhou noc zdálo se mu to zas a třetí zas. I povolal k sobě své tři syny a řekl jim: „Milí synové! zdálo mi se po tři noci, že bych se uzdravil, kdybych se umyl živou vodou. Kdo mi z vás pro ni půjde?“ — „Já — já — já!“ volali všickni tři synové. Král byl z toho velmi potěšen, ale řekl: „Milé děti! Všickni tři nemůžete jít. Jsem starý a nemocný, kdo by mě ošetřoval, kdybyste vy všickni odešli? Jdi ty, nejstarší synu můj! tobě to náleží právem.“

Nejstarší syn chystal se hned na cestu. Vybral si dobrého koně, nabral si z pokladu královského mnoho zlata a stříbra, dal otci sbohem a jel. Jel tři dni pořád, nikde se nezdržel, až přijel do nějakého velkého města; a že byl už unaven a to město se mu líbilo, chtěl si tu některý den odpočinout. Přijde do hospody, vidí tu tři krásné panny, hrály spolu v kostky. Královic se k nim postavil, díval se a velice se mu ta hra zalíbila. Tu jedna ta panna k němu povídá: „Nechceš-li si s námi taky vsadit?“ — Královic se nedal pobízet a začal hrát, a hrál tři dni a tři noci pořád, až všechno své zlato a stříbro prohrál. Potom vsadil svého koně a prohrál zas. A když už neměl nic, co by vsadil, řekla ta panna: „Budeme hrát jeden o druhého — vyhraješ-li ty, budeme tvoje, i všechno, co je našeho; vyhraje-li my, budeš ty náš.“ Královic k tomu svolil, vzal

kostky, zamíchal, hodil na stůl a — prohrál sebe samého.

Král doma čekal — čekal, ale syna se dočkat nemohl a s očima bylo pořád hůř a hůř. Tu přišel k němu mladší syn a řekl: „Otče! Nech, abych já ti pro živou vodu jel a snad že se tam taky o bratrovi něčeho dovím.“ — „Jeď synu můj,“ řekl král, „pán bůh tě doprovod!“ — Královic osedlal si dobrého koně, nabral si z pokladu královského zlata a stříbra a jel. Jel zase tou cestou, až přijel třetí den taky do toho velkého města; a že byl už unaven a to město se mu líbilo, chtěl si tu odpočinout. Přijde do hospody, vidí tři krásné panny v kostky hrát. Královic se k nim postavil a díval se, až ho zas ta jedna panna pobídla, aby si taky vsadil. Královic začal hrát a prohrál zase všechno své zlato a stříbro, pak svého koně a naposledy taky sebe sám.

Král zase dlouho — dlouho čekal, a když ani jeden ani druhý syn se nevracel a nemoc jeho den ode dne se horšila, řekl jemu nejmladší syn: „Otče! dovol, abych já ti pro živou vodu jel; může být, že se tam někde s bratry sejdu a přivedu je s sebou.“ — Král odporoval, nechtěl ho dlouho pustit: „Kdo ví, co se tam synům mým přihodilo,“ povídá, „a kdybys i ty mi odešel a někde zahynul, kdo by mne potom potěšil v mém zármutku?“ Ale syn prosil neustále, až mu král konečně dal povolení.

Královic bez meškání si osedlal svého dobrého koně Siváka a vzal si z pokladu otcova jen tolik, co myslil, že bude nejvýš potřebovat, rozloučil se s otcem a vydal se na cestu. Když přijel do toho města, kde bratří jeho zůstali, líbilo se mu tu sice taky, ale přece se tu nezdržel; vzpomněl si na otce, že doma na něho čeká a každý den počítá, kdy se vrátí, a jel dál.

Potom po několika dnech viděl před sebou jiné město, a když už k němu tak blízko přijel, co by třikráte z luku vystřelil, musel na most přes hluboký příkop. Ale tu před tím mostem začal se mu najednou kůň Sivák spínat

a živou mocí nechtěl přejít. Královic s něho skočí, aby se podíval, co by to bylo; a tu vidí podle mostu ve příkopě mrtvé lidské tělo. Bylo už napolou shnilé a od ptáků a divé zvěře rozedrané. Královic ptal se těch lidí, co přicházeli z města, proč toho těla nepochovají? — „Byl to dlužník,“ řekl jeden, „zemřel a nezaplatil, a takového každého vhodíme pro výstrahu do příkopu, aby ho krkavci a vlci sežrali.“ — „A co, kdyby někdo za něho dluhy zaplatil?“ otázal se královic. — „Pak bychom ho slušně pochovali jako jiného,“ odpověděl ten člověk. Královic přijel do města, zaplatil za toho nebožtíka dluhy a dal ho pochovat.

Z toho města přijel pak do velikého lesa; tu se k němu přitovaryšil veliký šedivý vlk a lichotil se k němu jako pes. Královic vytáhl meč a chtěl vlka zabít. „Nech meče v pošvě a vem mne s sebou,“ řekl vlk, „budeš mne dobře potřebovat; vím, kam jedeš a chci ti pomáhat radou i skutkem.“ Královic zastrčil meč do pošvy a vzal vlka s sebou. Potom přišli v lese na krásnou velikou louku, rostla na ní tráva hedbávná. Tu povídá vlk: „Pust' koně svého Siváka po té louce, ať se pase nežli se vrátíme, a vsedni na mne, já tě ponesu.“ Královic vsedl si na vlka, a vlk se s ním vznesl do povětří, výš nežli ten les, níž nežli oblaky, huňatým ohonem vesloval, a jako šipka letěli přes hory doly, přes vody brody, až přiletěli na jednu horu; ta hora byla křišťálová a na ní zámek z čistého stříbra. Tu povídá vlk: „Máš hodinu času, jdi do toho zámku; na dvoře najdeš dvě studnice, mají zlaté okovy: v té nalevo je mrtvá voda, v té napravo je voda živá; naber ze studnice vpravo a nikde se nemeškej: hled', abys tu zase byl, dřív než mine hodina, sic bude s tebou zle.“

Královic šel do zámku a na dvoře vpravo navázil ze studně živé vody, nabral do lahvice, schoval ji a chtěl zas odtud odejít. Tu se ale rozmyslil a povídá si: „Co by to

bylo, abych já byl ve stříbrném zámku a neviděl ani, co je v něm?“ Obrátil se a šel do zámku. V prvním pokoji viděl u dveří ležet na stráži hrozného draka, měl dvanácte hlav, ale spal. V druhém pokoji bylo dvanácte krásných panen, ležely jedna podle druhé na stříbrných postýlkách a všechny spaly. Přejde do třetího pokoje, tu vidí jednu pannu samotnou, byla tak krásná, že se to nedá ani slovy vyslovit, ani myslí pomyslit a kterak v pohádce povědít? Spala na zlatém loži, měla na hlavě zlatou korunu a stříbrný pás ležel na stole podle ní. Královic u ní stál jako u vytržení a byl by tu ještě dlouho stál, kdyby vlk se nebyl před oknem zakmitnul a nedával znamení, aby odtud pospíšil. Královic odepjal rychle svůj stříbrný pás a položil na stůl, a pás té panny vzal s sebou. A sotvaže na vlka vsedl a vlk se vznesl do povětří, tu strhla se ve hradě veliká bouře a dvanáctihlavý drak se hnal za nimi a brzy je dohonil. Ale tu královic vytasil svůj meč a uťal jednou ranou drakovi křídlo. Drak padl s oblak dolů do moře a voda z moře vystříkla vzhůru až do oblak.

Když pak zase v lese přišli na to místo, kde královic toho vlka našel, řekl jemu vlk: „Měj se dobře! musím tě opustit. Děkuji ti za tu službu, cos mi prokázal; nebo věz, že jsem já duch onoho nebožtíka, za kterého s dluhy zaplatil a dal ho pochovat, a proto jsem se ti musel odsloužit. Však prve nežli odejdu, vezmi ještě dobrou radu; ne kupuj na cestě žádného masa od šibenice, sic bude s tebou zle.“ Poté se vlk ztratil, jako by se zem byla po něm slehla.

‡ Královic jel dál, až přijel k tomu městu, kde bratři jeho zůstali. I vidí, že se tu z brány hrne veliký zástup lidí. Královic pobodl svého koně Siváka a zeptal se jednoho, co to znamená? — „Vedou tu dva na šibenici,“ řekl ten člověk, „prohráli sami sebe v kostkách a chtěli utect.“ — Když je přivedli blíž, viděl královic, že jsou to jeho bratři. Ti ho taky hned poznali, padli na kolena a prosili

ho pro všechno, co mu je na světě milého, aby je vykoupil. Královic hned za ně zaplatil, co bylo potřeba, a vzal je s sebou.

Na cestě se ho bratří ptali: „Jak, bratře, neseš-li otci živou vodu?“ — „Nesu,“ odpověděl královic a ukazoval jim lahvici. — „Buď pán bůh pochválen, žes dobře pořídil!“ řekli bratří, ale měli jen na jazyku med, v srdci byl jed. Záviděli mu toho štěstí a taky se báli, aby bratr nepověděl otci, jak špatně se zachovali. Tu se umluvili po straně mezi sebou, aby ho o tu živou vodu připravili a doma před otcem očernili. Přemluvili ho, aby zůstal s nimi v jednom městě na cestě přes noc. „Jedeš ve dne v noci,“ řekli, „nikdež si neodpočineš, mohl bys ublížit svému zdraví a otec by se zarmoutil.“ — V noci, když bratr spal, vzali mu jeho lahvici s živou vodou, a dali mu na to místo jinou, taky takovou lahvici, ale byla v ní voda otrávená.

Když přijeli domů, šel hned ten třetí královic k otci a s radostí mu podával svou lahvici. „Tu máš, milý otče!“ řekl, „čeho jsi žádal, a budiž zdráv!“ — „Nevěř mu, otče!“ vskočili mu ti dva starší bratří do řeči, „je podvodník a zrádce, chce tě otrávit; na cestě jsme ho vykoupili od šibenice, když jsme se vraceli s živou vodou. Nevěříš-li nám, zkus tu jeho vodu na psu a uhlídáš.“ Král poručil, aby té vody dali psovi; pes na místě hned zahynul. Pak vyndali ti dva bratří lahvici, co vzali svému třetímu bratru, postříkli z ní vodou toho mrtvého psa a pes byl hned zase živ a zdráv. Tu se král náramně rozhněval na svého nejmladšího syna a nechtěl ani slova od něho slyšet, ani ho vidět, ale poručil, aby ho zazdili do věže.

Když královic ve věži zazděný seděl a přemýšlel o tom, co se s ním přihodilo, vzpomněl si taky na slova vlkova, že mu radil, aby nekupoval na cestě masa od šibenice. „Kéž jsem byl tebe poslechl!“ zavzdechl sobě mládenec, „nemusel bych tu co zločinec hanebně hladem zahynout!“

— „Nezahyneš,“ ozval se hlas nahoře v malém okýnku ve věži, „zlost mnoho může, ale pravda zvítězí. Buď dobré myslí a posilň se.“ Byl to ten vlk, přinesl královi potravu. „Ode dneška budu tě navštěvovat každou noc,“ řekl, „dokud hodina vysvobození tvého nevyprší.“

Zatím se podíváme do stříbrného zámku, co se tam děje. Když královic z toho zámku odejel a na cestě dvanactihlavého draka do moře srazil, procitla ta královna na zlatém loži i všech jejích dvanácte pannen ze sna se probudilo; celá ta holá křišťálová hora zazelenala se radostí a kolem ní, kde dřív byla poušť, povstalo veliké krásné město, a v něm bylo plno lidí, a všickni plesali a výskali, že ze svého zakletí jsou vysvobozeni a toho draka zproštěni.

Brzy potom dostala ta královna krásného synáčka, a ten rostl vůčihledě, ne po rocích, ale po dnech. A když už mu bylo sedm let, našel mezi poklady matky své v jedné zlaté skříni ten stříbrný pás, co královic tam zanechal. Vzal ho a šel k matce a ptal se jí: „Matičko, co je to?“ — „To je otce tvého pás,“ odpověděla královna. — „A kde je můj otec, abych ho znal?“ — „Počkej, přijde, pošlu pro něj.“ — Ta královna byla veliká a mocná panovnice, všickni králové a knížata báli se jí. Věděla dobře, kdo ve stříbrném zámku byl, poznala to po znamení, co na tom pasu bylo vyryto. Sedla a napsala psaní tomu králi, otci těch tří synů, a bylo takto psáno: „Pošli mi sem bez prodlení toho svého syna, který ti z mého stříbrného zámku přinesl živé vody.“

Když král to psaní přečetl, zavolal k sobě své dva syny a oznámil jim, co královna poroučí. Synové sice se zarazili, ale aby se neprozradili, nabízeli se oba dva, že k té královně pojedou; myslili si, že ji taky tak oklamají jako otce. — „Oba dva, milé děti! nemůžete jet,“ řekl král, „jsem starý a skoro nad hrobem, jednoho z vás doma potřebuju; jeď ty, starší synu můj! tobě to náleží právem.“

Ten starší syn tedy jel — dlouho-li? daleko-li? zapomněl ten, co to povídal — až přijel šťastně ke stříbrnému zámku. Do toho zámku byly dvě brány a dva mosty: jeden železný a druhý zlatý. Synáček té královny hleděl oknem, a jak toho královice uhlídal, volal na matku: „Matičko, matičko! už jede můj otec!“ — „Kudy jede? synu můj!“ zeptala se královna. — „Jede po železném mostě!“ — „To není tvůj otec,“ řekla královna, „tvůj otec nešetřil pro živou vodu svého života, taky by toho zlata na mostě nešetřil!“ — Když pak ten královic vstoupil před královnu, zeptala se ho: „Cos viděl v mém zámku, když jsi tu byl pro živou vodu?“ — Královic nevěděl, co na to odpovědět. — „Zrádce jsi a podvodník,“ řekla královna, „zazděte ho do věže!“ Potom napsala druhé psaní tomu králi: „Pošli mi sem jiného syna, toho, který ti z mého stříbrného zámku přinesl živé vody. Syn, kterého poslal, je zrádce a podvodník.“

Král, když to druhé psaní přečetl, ulekl se velice, a hned zavolal svého druhého syna a ptal se ho, zdali skutečně pro tu živou vodu byl? — „Byl jsem, otče!“ řekl královic, „a pojedu bez prodlení ku královně.“ Byl zchytralý a myslil si, že přece ještě královnu ošidí.

Když přijížděl ke stříbrnému zámku, hleděl synáček té královny oknem a volal na matku: „Matičko, matičko! už jede můj otec!“ — „Kudy jede?“ — „Jede po železném mostě.“ — „To není tvůj otec; tvůj otec nešetřil pro živou vodu svého života, taky by toho zlata na mostě nešetřil!“ — A když královic před ni vstoupil, ptala se ho zas, co viděl v zámku, když pro tu živou vodu byl? — Královic odpověděl, že viděl mnoho panstva a mnoho služebníků. — „Lžeš,“ řekla královna, „zrádce jsi a podvodník! — zazděte ho do věže.“

Potom napsala třetí psaní tomu králi: „Je-li ti milé tvé království i tvá hlava, pošli mi sem bez meškání svého

syna, ale toho, který skutečně v mém stříbrném zámku byl a přinesl ti z něho živé vody. Oba dva synové, které jsi mi poslal, byli zrádci a podvodníci, a vzali za své.“

Ubohý král zůstal jako hromem omráčený. Viděl, že byl od těch dvou synů hanebně oklamán a na smrt ho rmoutilo, že svého nejmladšího syna tak kvapně odsoudil, prve než ho byl vyslechnul. Co měl nyní počít? Královna hrozila a syn byl odpraven. I odhodlal se, že jí pošle jeho kosti. Hned rozkázal, aby tu věž prolomili a kosti syna jeho sebrali. Když zedníci to zazdění odebrali, tu hned ten zazděný královic vyskočil ven a běžel k otci, padl mu okolo krku a vypravoval, jak se všechno skutečně stalo a jak byl od smrti zachován. Starý král prosil ho slzavýma očima, div že před ním nepadl na kolena, aby mu odpustil, a hned mu taky oznámil, co se jeho zlým bratřím přihodilo, a co královna žádá. Královic jak to slyšel, radostí vyskočil, a hned si osedlal svého koně Siváka, rozloučil se s otcem a jel.

Synáček té královny stál zas u okna, a když viděl toho královice přijíždět, vykřikl: „Matičko, matičko! už jede můj otec!“ — „Kudy jede? synu můj!“ — „Jede po zlatém mostě, až kusy zlata s mostu lítají.“ — „Tento je tvůj otec!“ pravila královna, „neřekla-li jsem, že nebude šetřit zlata na mostě, když nešetřil pro živou vodu svého života?“ — A když se královic před ni dostavil, ptala se ho: „Cos viděl v mém zámku, když jsi tu byl pro živou vodu?“ — Královic jí všechno dokonale vyprávěl a pak vyndal na důkaz toho její vlastní stříbrný pás, co tehdáž se stolu vzal a na místo něho svůj položil.

Což tu bylo radosti a plesání! co dotázek a vypravování! Hned taky poslali pro toho starého krále a ten když přijel, plakal radostí jako dítě. Tu dala královna vystrojit veliké slavné hody — trvaly čtrnácte dní; propustila všechny vězně v celém svém království na svobodu a

mladý král zaplatil všechny dluhy, co kdo komu byl povinen. — Škoda, přeškoda, že už je tomu tak dávno: kdyby to bylo dnes, mnohému dlužníku i mnohému věřiteli spadl by s hlavy kámen!

PTÁK OHNIVÁK A LIŠKA RYŠKA

Jeden král měl velikou krásnou zahradu. Bylo v ní mnoho vzácného stromoví, ale nejvzácnější byla jedna jabloň, co prostřed zahrady stála. Měla každý den jedno jablko, a bylo zlaté: ráno odkvětlo, ve dne zrostlo a do noci dozrálo, a druhé ráno květlo zas jiné. Ale žádné to zralé jablko nedočkalo se druhého rána, pokaždé se v noci se stromu ztratilo a nikdo nevěděl kam a jak? Král se proto velice rmoutil. Jednou k sobě zavolal svého nejstaršího syna a povídá: „Půjdeš, synu, dnes v noci hlídat: vypátráš-li, kdo mně ty jablka odnáší, pokladu svého nebudu šetřit, abych se ti odměnil; a podaří-li se ti toho zloděje chytit, půl království ti za to dám.“

Královič připásal sobě k boku meč, vzal na rameno samostříl, zastrčil si za pás několik kalených střel, a šel pod večerem do zahrady hlídat. Tam se posadil pod jabloň a čekal. Neseděl dlouho, přišla na něj dřímota, nikterak se jí nemohl ubránit; ruce mu klesly do trávy, oči se zamhouřily, a královič, jako by ho do vody vhodil, spal až do bíla dne. Ráno když se probudil, bylo jablko zas to tam. — „Což?“ ptal se ho král, „zdalis viděl zloděje?“ — „Nepřišel žádný,“ odpověděl královič, „samo se jablko ztratilo.“ — Král zavrtěl hlavou, nechtěl tomu věřit. „Jdi dnes ty hlídat, synu můj!“ povídá k mladšímu, „a dohlídáš-li se zloděje, bohatě se ti odměním.“

Druhý královič ozbrojil se zase tak jako první a šel hlídat. Ale za nějakou chvíli taky pod jabloní usnul jako starší bratr, a když se probudil, bylo zas jablko pryč. Když se ho pak otec ráno ptal, kdo jablko vzal, odpověděl: „Nikdo; samo se ztratilo.“ — Tehda ten nejmladší králo-

vic povídá: „Otče! dnes já půjdu hlídat, abych věděl, ztratí-li se mi taky to zlaté jablko.“ — „Milé dítě!“ řekl jemu král, „ty myslím málo pořídíš; jsi ještě příliš mlád a nemoudrý. A když se starším nepodařilo zlatého jablka dohlídat, tím méně tobě. Ale když chceš, jdi.“

Večer, když už se stmívalo, šel nejmladší do zahrady hlídat. Vzal s sebou taky meč, samostříl a něco střel, ale mimo to taky ježčí kůži. V zahradě posadil se pod jabloň, a prostřel si tu kůži na klín, když by na něj přicházela dřímota a ruce mu klesly, aby ho ta kůže probudila. O půl noci přiletěl zlatý pták, sedl na strom a chtěl to jablko uzobnout. V tom okamžení lupnul královicův samostříl a kalená střela uhodila ptáka do křídla. Pták uletěl, ale jedno zlaté péro vypadlo mu z křídla na zem a jablko zůstalo na stromě.

„Nu, máš-li zloděje?“ ptal se ho ráno král.

„Nemám,“ odpověděl královic, „ale co není, může ještě být; zatím mám kus jeho kabátu.“ Tu vyndal to zlaté péro a vypravoval, co se mu přihodilo. Král byl tomu péru velmi rád; bylo tak krásné a takovou zář od sebe vydávalo, že v noci v síni královské ani světel potřebí nebylo. Dvořané, co tomu rozuměli, pravili, že to péro pochází z ptáka Ohniváka, a že je dražší, nežli všechny poklady královny.

Od té doby pták Ohnivák už do zahrady nepřiletěl a jablka se neztrácely; ale krále už taky nic netěšily, myslil pořád jen na ptáka Ohniváka, a velice se rmoutil, že ho nemá, až mu pak z toho zármutku počalo srdce vadnout. Jednoho dne zavolal k sobě své tři syny a povídá: „Milé děti! vidíte, že den ode dne více chřadnu; ale vím zajisté, kdybych uslyšel ptáka Ohniváka zpívat, že by mé srdce okrálo. Kdo mi z vás toho ptáka Ohniváka živého přinese, aby zpíval, polovici království mu hned postoupím a po mé smrti bude mým nástupcem.“

Synové hned se vypravili na cestu, rozloučili se s otcem a jeli toho ptáka Ohniváka hledat. Nedlouho jeli, přijeli do lesa a v lese na křižovatku. „Kudy se dáme?“ ptá se nejstarší bratr. — „Jsme tři, a tu před námi tři cesty,“ odpověděl druhý, „dejme se každý jednou; když se na tři strany rozjedeme, snáze ptáka Ohniváka se doptáme.“ — „A kdo kterou stranou pojede?“ — „Jděte vy si každý, kterou cestou chcete,“ povídá nejmladší, „já pojedu tou, co mi zůstane.“ — Bratři byli spokojeni, a každý si zvolil jednu cestu, kudy pojede. Potom povídá jeden: „Dejme si tu na tom místě nějaké znamení, kdo se dříve vrátí, aby věděl, jak se druhým podařilo. Zastrčme každý do země proutek: čí prut poroste, bude znamení, že ptáka Ohniváka šťastně dostal.“ —

Bratřím se ta rada líbila, každý si vsadil podlé své cesty do země proutek a pak se rozjeli.

Nejstarší královic jel svou cestou pořád, až přijel na nějaký vrch. Tu skočil s koně, pustil ho, aby se pásł, a sám si sedl do trávy; potom vyndal, co měl k jídlu a začal obědvat. V tom přiloudila se k němu liška Ryška: „Prosím, prosím, panáčku! jsem tuze hladová, dej mi taky něco na zub.“ Ale královic, jak ji uhlídal, vzal samostříl a poslal za ní kalenou střelu. Chybil, nechybil, liška se mu ztratila.

Druhému bratrovi vedlo se taky tak. Když se na jedné široké louce do trávy rozložil a vyndal jídlo, přišla k němu taky hladová liška Ryška, aby jí něco dal; a jak po ní střelil, ztratila se mu s očí.

Nejmladší bratr jel pořád, až přijel k nějakému potoku. Byl unaven a hladov; i skočil s koně a posadil se na břehu do trávy, aby se posilnil. Když začal jíst, viděl taky lišku Ryšku; přicházela pořád blíž a blíž, a pak nedaleko něho zůstala stát: „Prosím, prosím, mladý panáčku! jsem tuze hladová, dej mi taky do něčeho zakousnout.“ — Královic

jí hodil kousek uzeniny a povídá: „Pojď sem, nic se mne neboj, liško Ryško! vidím, že máš větší hlad nežli já, a na dnešek budeme mít oba dva dost.“ Potom rozdělil své jídlo na dva díly: sobě jeden, lišce jeden. Liška Ryška najedla se dosyta, a pak povídá: „Dobřes mne nakrmil, dobře ti posloužím. Vsedni na svého koně a jeď za mnou. Když uděláš, jak ti poradím, pták Ohnivák bude tvůj.“ Potom běžela napřed a huňatým ocasem dělala mu cestu: smetala hory, plnila doly a přes vody brody stavěla mosty. Královic na koni za ní klusem, až nenadále se octnul u měděného zámku. „Ptáka Ohniváka máš v tomhle zámku,“ řekla liška Ryška, „jdi tam v pravé poledne, to budou strážní spát, a nikde se nemeškej. V první síni najdeš dvanácte černých ptáků ve zlatých klecích, v druhé uhlídáš dvanácte zlatých ptáků ve dřevěných klecích a v třetí síni bude ten pták Ohnivák sedět na bidýlku. Podlé něho uhlídáš dvě klece, zlatou a dřevěnou: nedávej ho však do zlaté, dej ho do dřevěné, sic nedobře pochodíš.“

Královic šel do měděného zámku a našel všecko tak, jak liška Ryška řekla. V třetí síni seděl pták Ohnivák na bidýlku, jako by spal. Byl tak krásný, že královicovi srdce nad ním plesalo. Vzal ho a dal ho do dřevěné klece; pak ale se rozmyslil a povídá: „Kterak se to k sobě hodí, tak krásný pták a tak chatrná klec? pták Ohnivák do zlaté klece náleží!“ Nato ho ze dřevěné klece vzal a dal do zlaté. Ale sotvaže ho tam zavřel, pták Ohnivák se probudil a zapískal, a hned se strhlo v těch dvou prvních síních takové pískání a krákání ode všech ptáků, až se lidé v bráně na stráži od toho probudili. Ti hned přiběhli, milého královice jali a přivedli před krále.

Král byl velice rozhněván i řekl: „Kdo jsi, zloději! že ses opovážil mnohými strážemi projít, abys mi mého ptáka Ohniváka ukradl.“ —

„Nejsem žádný zloděj,“ odpověděl královic, „ale přišel

jsem pro zloděje, jehož ty přechováváš. Máme doma v naší královské zahradě jabloň, nese zlatá jablka: jen jedno za den vykvětlo, zrostlo a dozrálo, a tvůj pták Ohnivák nám je po každé v noci odnesl. A král, můj otec, těžce stůně, vadne mu srdce, a nepozdraví se, dokud neuslyší tvého ptáka Ohniváka zpívat. A proto tě prosím, dej mi ho.“ — „Můžeš ho mít,“ řekl na to král, „jestliže mi za něj přivedeš koně Zlatohřiváka.“

„Proč jsi mne neposlechl a bral zlatou klec?“ hněvala se liška Ryška. — „Věru chybil jsem,“ řekl královic, „ale už se proto nehněvej, co se stalo, a pověz mi, víš-li o koni Zlatohřiváku?“ — „Vím,“ odpověděla liška Ryška, „a ještě ti k němu pomohu. Vsedni na svého koně a jeď za mnou.“ Pak zas běžela napřed a huňatým ocasem dělala mu cestu. Královic za ní klusem, až nenadále se octnul u stříbrného zámku. „Tuhle v tom zámku je kůň Zlatohřivák,“ povídá liška Ryška. „Jdi tam v pravé poledne, když budou strážní spát, a nikde se nemeškej. V první stáji najdeš dvanácte vraných koní se zlatými uzdami, v druhé dvanácte bílých koní s černými uzdami, a v třetí stáji stojí ten kůň Zlatohřivák u svého žlabu. Podlé něho na stěně uhlídáš dvě uzdy, zlatou a koženou, ale měj se na pozoru: té zlaté uzdy nech viset a dej mu jen koženou, sic nedobře pochodíš!“

Královic šel do toho zámku a našel zase všecko tak, jak liška Ryška řekla. V třetí stáji stál kůň Zlatohřivák u stříbrného koryta a žral z něho živý oheň. Byl tak krásný, že se na něj královic ani dost nemohl nahledět. Pak vzal se stěny koženou ohlávku s černou koženou uzdou a dal ji tomu koni Zlatohřiváku. Kůň stál jako beránek. I vidí tu podlé taky na stěně viset překrásnou zlatou ohlávku, se zlatou, drahými kameny vykládanou uzdou a velice se mu zalíbila: „Kterak se to k sobě hodí: tak krásný kůň a tak chatrná uzda?“ povídá sobě sám; „koni Zlatohřivá-

ku náleží zlatá uzda!“ — Nato jemu tu koženou uzdu zase sňal a dal mu zlatou. Ale sotvaže kůň ucítil, že má zlatou uzdu, začal se vzpínat a silně zařehotal; a hned taky začali všickni koňové v těch prvních dvou stájích skákat a říčet, lidé na stráži se probudili, přiběhli, královice jali a přivedli před krále.

„Kdo jsi, zloději!“ osopil se na něj král, „že ses opovážil mnohými strážemi projít, abys mi mého koně Zlatohřiváka ukradl?“ — „Nejsem žádný zloděj!“ odpověděl královic, „nerad jsem pro tvého koně šel, ale musil jsem.“ A pak vypravoval, jak se to všechno stalo, a že mu král měděného zámku toho ptáka Ohniváka nechce vydat, dokud mu nepřivede koně Zlatohřiváka; i prosil, aby mu toho koně dal. — „Můžeš ho mít,“ řekl na to král stříbrného zámku, „jestliže mi za něj přivedeš pannu Zlatovlásku ze zlatého zámku v černém moři.“

Liška Ryška venku v lese na královice čekala, a když viděla, že přichází bez koně, tuze se na něj rozhněvala: „Zdali jsem ti neřekla, abys té zlaté uzdy nechal na stěně a vzal koženou? daremná s tebou práce; komu není rady, není pomoci.“ — „Nehněvej se, liško Ryško!“ prosil královic, „věru chybil jsem, a jen tehďáž mi ještě pomoz.“ — „Ještě jednou a naposledy ti pomohu,“ řekla liška Ryška, „a když mne poslechněš, můžeš ještě napravit, cos nemoudře pokazil. Vsedni na svého koně a jeď za mnou.“ Poté běžela napřed a dělala královicovi cestu, až přijel ke zlatému zámku v černém moři. „V tom zámku,“ povídá liška Ryška, „panuje mořská královna; má tři dcery, a nejmladší z nich je Zlatovlásky. Jdi tam a pros jí, aby ti jednu dceru dala za manželku; a když ti řekne, abys sobě vybral, vezmi tu, která nejsprostěji bude oblečena.“

Mořská královna vlídně královice přivítala, a když jí pověděl, proč přišel, vedla ho do pokoje, kde její tři dcery seděly a předly. Byly jedna ke druhé tak podobny, že by

nikdo na světě jich nerozeznal, a tak krásny, že se královicovi duch tajil, když jim hleděl v oči. Každá měla hlavu šátkem ovinutou, aby se nevidělo, jaké má která vlasy, a každá taky byla jinak oblečena. Jedna měla šátek a šaty na sobě protkávané zlatem a předla zlatým vřetenem; druhá měla šátek a šaty vyšívané stříbrem a stříbrné vřeteno v ruce; a třetí měla jen čistý bílý šátek na hlavě a bílé šaty a předla obyčejným vřetenem. — „Vyber sobě, kterou chceš,“ řekla mu královna, a královic ukázal na tu bíle oblečenou pannu: „Tuhle mi dej!“ — „Hoho!“ podivila se královna, „toho ty sám ze sebe nemáš; počkej ještě až do zejtrka.“

Královic nemohl té noci starostí spát, jak se mu zejtra povede, a jakmile se ráno na východě rozbřesklo, vyšel si do zámecké zahrady. Sotvaže tam vkročil, kde se vzala, tu se vzala, stála před ním ta bílá panna: „Chceš-li mne dnes poznat, dej pozor, okolo které z nás obletovat bude muška.“ A poté jak přišla, tak zmizela. Potom po poledni vedla královna královici zas do toho pokoje, kde její dcery byly: „Jestliže poznáš, kterou jsi včera vyvolil, bude tvá; pakli nepoznáš, přijdeš o hlavu.“ Dcery tu stály vedle sebe; byla jedna jako druhá, všechny draze a krásně oblečeny, a všechny tři měly zlaté vlasy, a ty se tak svítily, že královicovi bleskem oči zacházely. Potom za chvíli, když se mu zrak otužil, zpozoroval, že okolo té jedné panny malá zlatá muška obletuje: „Tahle panna mi náleží,“ řekl, „tu jsem si vyvolil.“ — Královna se tomu podivila, že ji poznal, a povídá: „Tak snadno jí přece nedostaneš; ještě mi zejtra musíš udělat, co ti uložím.“

Potom ráno ukázala mu z okna veliký rybník u lesa, dala mu malé zlaté sítko a řekla: „Jestliže tím sítkem tam ten rybník do večera vyleješ, Zlatovlásku ti dám; pakli nevyleješ, přijdeš o hlavu.“ Královic vzal sítko a šel smutně k rybníku. Pohřížil je do vody a nabral, ale jak sítko

a) Mezi podpisyjmi spisovatelem, a jehou, a ~~první~~
~~první~~ vydavatelem a jehou nakladatelem, se strany druhé,
~~první~~ jest následující ujednání:

- 1) Podpisyj spisovatel zavazuje se, v roce, podle výzvy
 své, se vydati, ale vždy pro, nežto ^{že} spisovatel jehou
 k němu ještě vstříkně dle, ~~první~~ jehou a k vydati jehou,
 viti ~~první~~ první vydání pohádek národních českých, a to
 dle materiálu, který dle on jim stádně, dle jak jehou k
 tomu viti a k tomu se pro. ~~první~~ ~~první~~ jehou jehou byl ~~první~~
 jehou jehou jehou, ~~první~~ jehou jehou.
- 2) Dle zavazuje se k spisovatel, ~~první~~ ~~první~~ jehou
 jehou k vydání výzvy, než ~~první~~ jehou jehou a
 nakladateli.
- 3) ~~první~~ ~~první~~ spisovatel jehou a jehou k němu, ~~první~~
 jehou 8° neb 12° vydati se mi, jehou jehou
 a viti a jehou jehou, ~~první~~ o bo spisovatel v na,
 nakladateli jehou jehou se ~~první~~.
- 4) Za každý rok ~~první~~ spisovatel jehou jehou bude
 vydavatel spisovatel jehou 20 zt. jehou, ~~první~~
 jehou jehou jehou jehou jehou jehou jehou jehou
 jehou, ~~první~~ jehou jehou jehou jehou jehou jehou
 jehou jehou.
- 5) ~~první~~ ~~první~~ ~~první~~ ~~první~~ jehou jehou jehou jehou
 jehou jehou jehou jehou jehou jehou jehou jehou
 jehou jehou jehou jehou, ~~první~~ o bo spisovatel ~~první~~
 jehou.

Koncept nakladatelské smlouvy o vydání
 Národních českých pohádek.

Autograf Erbenův z let sedmdesátých.

zas vytáhl, vyběhla z něho všechna voda do kapky. Vida, že tak nic nepořídí, posadil se na hráz, sítko podlé sebe, a přemýšlel, jak si pomůže. Nenadále kde se vzala, tu se vzala, podlé něho stála zas ta bílá panna: „Proč jsi tak smuten?“ — „Kterak mám být vesel,“ řekl královic, „vida, že tebe nedostanu; tvá matka uložila mi věc nemožnou.“ — „Buď bez starosti,“ řekla panna, „to všechno se dá udělat.“ Poté vzala sítko a vhodila je doprostřed rybníka. Tu se začala v celém rybníce najednou voda vařit a husté mraky valily se z rybníka a kladly se na zem, že ani na tři kroky nebylo před sebe vidět. Vtom slyší královic dupot, a když se ohledl, byla tu liška Ryška a za ní jeho kůň. „Nemeškej,“ povídá, „vem pannu před sebe na koně a ujížděj.“ —

Kůň letěl jako šipka nazpátek po dělané cestě, a liška Ryška ji za ním zas bořila: huňatým ocasem smetala mosty, dělala doly, stavěla hory, všechno tak jak bylo dřív. Královic byl rád, že získal zlatovlasou pannu, ale zas nerad, že ji má králi stříbrného zámku dát za koně Zlatohřiváka. Čím blíže přijížděl k tomu zámku, tím volněji jel a byl smutnější. — „Vid', že ti líto svou krásnou Zlatovlásku pannu dát za koně Zlatohřiváka?“ promluvila k němu liška Ryška; „už jsem ti pomohla ve všeličem, ani v tom tebe neopustím.“ Tu skočila v lese přes vývratek, udělala kozelec a místo lišky Ryšky stála tu druhá panna Zlatovláska, právě taková, jako si ji vezl královic. „Ať tvá panna zůstane tu v lese, a mne dovez králi stříbrného zámku, aby ti za mě vydal koně Zlatohřiváka. A pak až ho budeš mít, se svou pannou ujížděj.“

Král byl té panně Zlatovlásce velice rád a bez prodlení dal za ni královicovi koně Zlatohřiváka i s tou zlatou uzdou. Potom dal své krásné zlatovlasé panně ke cti slavné hody vystrojiti a pozval na ně všechno panstvo. Když už se hodně napili a byli veseli, zeptal se král těch

pánů, jak se jim líbí jeho zlatovlasá nevěsta? — „Krásná je,“ odpověděl jeden pán, „krásnější být nemůže: ale zdá mi se, jako by měla liščí oči.“ — Jak to slovo řekl, udělala se v okamžení z té panny Zlatovlásky zas liška Ryška, a jedním skokem byla ze dveří venku a ta tam. Běžela za královicem a za zlatovlasou pannou, a bořila za nimi svou liščí cestu: huňatým ocasem smetala mosty, dělala doly, stavěla hory, všecko tak jak bylo dřív. Když jich dohonila, byli už blízko měděného zámku, kde byl pták Ohnivák. Tu povídá mu liška Ryška: „Krásně to sluší Zlatovlásce panně na koni Zlatohřiváku! není-li tobě, královice, líto dát koně Zlatohřiváka za ptáka Ohniváka?“ — „Ovšem, je mi líto pro Zlatovlásku pannu,“ odpověděl královice, „ale, není mi líto pro mého otce, aby byl zase zdrav.“ — A na to liška Ryška: „Kde je Zlatovláska panna a kůň Zlatohřivák, ať je taky pták Ohnivák. Už jsem ti pomohla ve všeličem, a protože i v tom ti pomohu.“ Tu skočila v lese přes vývratek, udělala kozelec, a místo lišky Ryšky byl tu druhý kůň Zlatohřivák, zrovna takový, jako co na něm seděla Zlatovláska. „Doved’ mne k tomu králi měděného zámku,“ povídá, „aby ti za mě vydal ptáka Ohniváka. A když ho budeš mít, ujížděj.“

Král byl tomu velice rád, že dostal koně Zlatohřiváka, a bez prodlení dal za něj královicovi ptáka Ohniváka i s tou zlatou klecí. Potom pozval k sobě mnoho pánů, chlubil se jim svým koněm Zlatohřivákem a ptal se jich, jak se jim líbí? — „Krásný je,“ řekl jeden pán, „krásnější být nemůže: ale zdá mi se, jako by měl liščí ocas.“ — Jak to slovo řekl, udělala se v okamžení z koně Zlatohřiváka zas liška Ryška, a jedním skokem byla z brány venku a ta tam. Běžela za královicem a za Zlatovláskou, bořila za nimi v běhu svou liščí cestu, a dohonila jich, když už byli u toho potoka, kde se byla nejprvé sešla s královicem. „Teď už ptáka Ohniváka máš,“ povídá, „a máš i více než

jsi žádal, už mne nepotřebuješ. Jeď domů s pokojem, a nikde se nezastavuj, sic nedobře pochodíš.“ A nato zmizela.

Královič jel potom svou cestou dál, v ruce ptáka Ohniváka ve zlaté kleci, podlé sebe koně Zlatohřiváka se zlatou uzdou a na něm krásnou Zlatovlásku pannu. Když přijel na tu křižovatku v lese, kde se rozloučil s bratry, vzpomněl si na proutky, co si tu každý z nich podlé své cesty do země vsadil na znamení. Proutky jeho dvou bratrů byly suchy, ale z jeho proutku vyrostl zatím u cesty krásný košatý strom. Královič velice se z toho zaradoval, a že už oba byli dalekou cestou unaveni, chtěl, aby si tu pod tím stromem odpočali. Skočil s koně a pomohl také zlatovlasé panně s koně Zlatohřiváka; pak oba ty koně přivázal k tomu stromu a klec s tím ptákem Ohnivákem pověsil na větev. Netrvalo dlouho, přišla na ně dřímota a oba usnuli.

Vtom, co tu spali, vrátili se taky jeho bratří, jeden s jedné strany, druhý s druhé, oba dva s prázdnýma rukama a sešli se tu zároveň. Tu viděli, že jejich proutky jsou suchy, a že z proutku nejmladšího bratra je krásný, košatý strom; viděli tu taky pod tím stromem bratra spát, a podlé něho krásnou zlatovlasou pannu a koně Zlatohřiváka, a nad nimi v kleci ptáka Ohniváka. Tu zrodily se jim v srdci myšlénky zlé, a řekl jeden druhému: „Bratr náš dostane nyní od otce půl království a po smrti jeho bude jeho nástupcem. Lépe bude, když ho zabijem: zlatovlasou pannu vezmeš si ty, koně Zlatohřiváka já, a ptáka Ohniváka dáme otci, aby mu zpíval. O království se rozdělíme rovným dílem.“ — Jak si umyslili, tak udělali. Tělo bratrovo rozsekali na mnoho kusů, a zlatovlasé panně pohrozili smrtí, bude-li pravdu mluvit. Když přijeli domů, dali koně Zlatohřiváka do mramorové stáje, ptáka Ohniváka postavili s klecí do pokoje, kde král ležel, a zlatovlasé panně dali krásný pokoj a mnoho panen k posloužení. Starý nemocný král pohleděl na ptáka Ohniváka a ptal se

synů svých, vědí-li co o nejmladším bratrovi? — „Neslyšeli jsme nic o něm,“ řekli bratři, „někde snad zahynul.“ — Otec zůstal zarmoucený, pták Ohnivák nezpíval, kůň Zlatohřivák věsil hlavu, a Zlatovláska panna nemluvila ani slova, nerozčesávala svých zlatých vlasů a neustále plakala.

Zatím co královic na kusy rozsekaný v lese ležel, přiběhla k němu liška Ryška, sebrala ty všechny kusy a složila je tak, jak náležely, a ráda by byla vzkřísila královice, ale nemohla. Tu vidí vránu se dvěma vráňaty nad tím tělem poletovat. I schovala se pod keřem do trávy, a když to jedno vráně sedlo na tělo, aby žralo, liška Ryška vyskočila a chytila je za křídlo a dělala, jako by je chtěla roztrhnout. Stará vrána strachem přiletěla blíž, sedla na keř a povídá k lišce Ryšce: „Kvá, kvá! nech mého ubohého dítěte! však ti ničím neublížilo; odsloužím se ti, až ti toho bude potřeba.“ — „Teď právě mi toho potřeba,“ řekla liška Ryška; „přineseš-li mi z černého moře živé a mrtvé vody, pustím ti tvé vráně na svobodu.“ — Vrána slíbila, že přinese, a odletěla.

Letěla tři dni a tři noci, a když se vrátila, přinesla s sebou dva rybí měchýřky plny vody: v jednom byla voda živá, v druhém mrtvá. Liška Ryška vzala ty měchýřky a roztrhla vráně v půly; potom zas ty půly složila jednu ke druhé, pokropila je mrtvou vodou, a v okamžení srostly k sobě; pak je pokropila živou vodou, a vráně zatřepalo křídly a odletělo. Potom pokropila mrtvou vodou královicovo rozsekané tělo, a hned bylo zas celé, ani jízvy nezůstalo na něm; a když ho pak živou vodou pokropila, procitl královic jako ze sna, vstal a povídá: „Ach, jak jsem to tvrdě spal!“ — „Ba věru, tvrdě jsi spal,“ řekla liška Ryška, „a kdyby mne nebylo, na věky bys byl se neprobudil! Zdali jsem tebe nevarovala, abys nikde se nezastavoval a jel přímo domů?“ Potom mu vypravovala, co se

stalo, doprovodila ho až na kraj lesa blízko královského zámku otce jeho, dala mu ještě pro potřebu sprostý oblek, rozloučila se s ním a zmizela.

Královič šel do zámku a dal se do služby ke koním; nikdo ho nepoznal. Tu slyší dva pacholky od koní spolu hovořit: „Škoda toho krásného koně Zlatohřiváka! pojde nám, věsí hlavu a nic nechce žrát.“ — „Dejte sem kus hrachoviny,“ povídá královič, „chci se s vámi vsadit, že hned bude žrát.“ — „Hoho!“ smáli se mu pacholci, „takovéto chamradí ani naši koňové od pluhu nežerou.“ — Královič ale šel, vzal kus hrachoviny a dal ji tomu koni do mramorového žlabu, pak ho pohladil po zlaté hřívě a řekl: „Což jsi tak smuten? můj koni Zlatohřiváku!“ Tu poznal kůň po hlase svého pána, poskočil si, odfrknul a vesele zařehtal a hned se dal do hrachoviny.

Hned se to rozneslo po celém zámku, až i k nemocnému králi to přišlo, že jeden jeho čeledín koně Zlatohřiváka uzdravil. Král si ho dal hned zavolat a řekl mu: „Slyším, žeš koni Zlatohřivákovi pomohl: kéž bys taky ptákovi Ohnivákovi uměl pomoci, aby zpíval! je smutný, chlípí křídla a nic nechce žrát. Zahyne-li, zahynu i já.“ — „Neboj se, jasný králi! nezahyne,“ řekl královič; „poruč, aby přinesli trochu ječmene zadiny, a jistě bude žrát, rozveselí se a hned bude zpívat.“ — „Hoho!“ smáli se sloužící, když pro ten ječmen šli, „ten bude ptáka Ohniváka krmit zadinou, co ani naše husy nechtějí žrát!“ Zatím musili přece toho ječmene přinést, a královič ho nasypal ptákovi do zlaté klece, pak ho pohladil po zlatém peří a řekl: „Což jsi tak smuten? můj ptáku Ohniváku!“ — Pták ho hned po hlase poznal, otrásl se, urovnal na sobě peří, počal skákat a žrát a tak krásně zazpíval, že starému nemocnému králi srdce hned okřálo. A když pták Ohnivák po druhé a po třetí zazpíval, byl už král tak posílněn, že z postele vstal a velkou radostí toho neznámého čeledína obejmul.

Potom povídá král: „Co si počneme s tou krásnou zlatovlasou pannou, kterou moji synové s sebou přivezli? nemluví, nerozčesává svých zlatých vlasů, ničehož nejí a pláče neustále.“ — „Dovol, jasný králi!“ řekl ten čeledín, „promluví k ní slovo, snad se rozveselí.“ — Král ho k ní hned dovedl, a královic ji vzal za bílou ruku a řekl: „Což jsi tak smutná, nevěsto má!“ — Panna v okamžení ho poznala, radostí vykřikla a objala ho. Král se tomu velice podivil, že ji jmenoval svou nevěstou a že ho panna objala, a královic jemu řekl: „Což neznáš, královský můj otče! svého nejmladšího syna? nebyli to moji bratři, nýbrž já dobyl ptáka Ohniváka, koně Zlatohřiváka i této krásné Zlatovlásky panny.“ A potom vypravoval, jak se všechno přihodilo, a panna doložila, že jeho bratři jí pohrozili smrtí, prozradí-li, co učinili. Bratři tu stáli, viděli, že jsou prozrazeni a třásli se jako osyka, ani slova nemohli promluvit. Král se na ně velice rozhněval a dal oba bez milosti odpravit. Potom vzal sobě královic krásnou Zlatovlásku za manželku, dostal od otce svého hned jednu polovici království a po jeho smrti druhou.

DRAK DVANÁCTIHLAVÝ

Byl jeden otec, ten otec měl jednoho syna a dal ho učit myslivcem. Když se ten syn dobře myslivectví naučil, šel k otci a řekl mu: „Otče, já tu doma nezůstanu, já půjdu si někam do světa štěstí hledat.“ — „Jdi,“ řekl otec, „však doma za kamny nikomu štěstí nevykvěte.“ Tak si ten milý syn sebral svoje věci, vzal uzlík na rameno, dal otci s pánem bohem a šel do světa.

Chodil dlouho po světě sem a tam, ale nechtělo se mu nikde dobře dařit; až konečně přišel do jednoho lesa, ten byl tři dni dlouhý. Když tak tím lesem šel první den, vyběhl proti němu vlk. Myslivec natáhne lučiště a chce vlka zastřelit. Ale vlk povídá: „Nestřílej, vem mne radš s sebou, budeš mne někdy potřebovat.“ — „Tak pojď,“ a vzal ho s sebou.

Druhý den vyběhl proti němu z houští medvěd. Myslivec zas natahuje lučiště a chce ho zastřelit. Ale medvěd povídá: „Nestřílej, vem mne radš s sebou, budeš mne někdy potřebovat.“ — „Tak pojď,“ řekl myslivec a vzal ho taky s sebou.

Třetí den vyběhl proti němu lev. Myslivec hned zas měl lučiště pohotově a chtěl ho zastřelit. Ale lev povídá: „Nestřílej, vem mne radš s sebou, budeš mne někdy potřebovat.“ — „Tak pojď,“ a vzal všecky tři s sebou.

Když vyšel z toho lesa ven, přišel k jednomu velkému městu. To leželo na veliké rovině, mělo mnoho věží a dvanačte bran, ale bylo celé černým sukнем potaženo. A z té jedné brány, co byla k půlnoci, vyjížděl vůz se čtyřmi koňmi. Ten vůz i ty koně byly taky černým sukнем po-

kryty, kočí na kozlíku měl černý plášť a na klobouku smutek. Na tom voze seděla krásná panna, pěkně ustrojená jako nevěsta, jenže byla celá bílá a na hlavě měla věnec z bílých růží; a za tím vozem valil se z brány veliký zástup lidu, a všickni plakali.

Když ten myslivec se svými zvířaty k tomu zástupu přišel, ptal se jednoho starého: „Pročpak ti lidé pláčou? a kam tu krásnou pannu vezou?“ Ten starý mu povídá: „Ó, můj zlatý pane! vy musíte zdaleka přicházet, že ani nevíte o našem velkém soužení. Vidíte támhle na vršíku ten hájek? Tam za tím hájkem je mezi skalami veliké černé jezero. Z toho jezera vychází už od roka ukrutný velikánský drak, ten má dvanácte hlav, a vyhrožoval nám, nedáme-li mu každý nový měsíc jednu pannu, že všecky naše pole a luka zkazí, dobytek sežere, město rozboří a nás všecky podává. Nebylo pomoci, museli jsme mu každý měsíc jednu pannu přivést, na kterou ten los padl, a tak už jedenáct jich se světa sprovodil. Ale na tom není ještě dost: teď naposledy si poručil, aby mu náš král svou jedinou dceru vydal. A tak ji teď vyprovázíme.“ — „A což se nikdo nenašel, kdo by tu potvoru zabil?“ — „Milý pane! už se jich kolik o to pokusilo, ale všickni vzali za své. Král sice dal všude rozhlásit: komu se podaří toho draka zabít a tu pannu vysvobodit, že mu půl království za to dá, i svou dceru za manželku; ale nikdo se potom nepřihlásil a teď už je také pozdě.“ — „Ještě není,“ pomyslí si myslivec, „ještě jsem tu já!“ ale neříkal nic.

Půl cesty před hájkem zástup se s pannou rozloučil a vrátil se do města; kočí pak ji vezl do toho hájku a myslivec šel s těmi zvířaty pozdálčí za vozem. Když byli v hájku, poručil myslivec kočímu: „Zastav a čekej tu, já sám tu královskou pannu doprovodím.“ Kočí zastavil, panna slezla s vozu a myslivec ji vedl až za hájek k tomu jezeru. Tu jí povídá: „Jsem umdlen od cesty, lehnu si tu

pod dubem, vyspím se a posilním se. Zůstaňte, krásná panno, u mne; ale až se voda v tom jezeře zvlí a skály se budou třást a stromy ohýbat, pak mne vzbudíte.“ Potom si lehl a spal.

Netrvalo dlouho, povstala veliká bouře, voda v jezeře se rozpěnila jako mléko, skály se třásly a stromy ohýbaly se až do kořán a zprostřed jezera vyvalil se dvanáctihlavý drak. Tu panna myslivce vzbudila; byl rychle na nohou, vytasil svůj ostrý myslivecký tesák a povídá ke svým zvířatům: „Teď je na vás, já vám daroval život, nynčko vy taky mi pomozte!“ Zatím vyvalil se drak na břeh a rovnou cestou na myslivce se hnál; ale lev skočil jemu mezi krky, medvěd na hřbet a vlk na ohon, a kousali a trhali, až potoky černé krve z něho tekly. Drak se svíjel jako klubko, řval, až bylo hrozno, tloukl sebou a šlehal na vše strany plamenem ze všech dvanácti tlam. Ale myslivec nemeškal, přiskočil a srážel tesákem jednu hlavu po druhé, až všech dvanácte hlav zutínal. Pak vyndal nůž, vyřízl z každé hlavy jazyk a schoval je do své myslivecké torby.

Potom se vrátil zase k panně a ta mu s pláčem děkovala, že jí zachoval život, a prosila ho, aby ji domů k otci vyprovodil; také mu vypravovala, jakou odměnu král tomu slíbil, kdo ji vysvobodí. Ale on povídá: „Odpusťte, krásná panno! umínil jsem si, že se ohlídnu po světě, a jinak už udělat nemohu; ale do dne do roka vrátím se zas, a bude-li pak vaše vůle, přihlásím se o svou odměnu.“ Když od toho úmyslu upustit nechtěl, darovala mu panna svůj drahý prsten a slíbila, že do dne a do roka na něho bude čekat. Potom ji doprovodil k vozu, dal jí s pánem bohem a šel svou cestou dál.

Ale ten kočí, když viděl, že je drak zabit a panna vysvobozena, a ten, kdo ji vysvobodil, že si pro odměnu nejde, dostal laskominy na toho půl království a na tak krásnou pannu; a když trochu hájkem popojeli, zastavil, obrátil se

k panně a hrozil jí: „Jestliže neřekneš, že já jsem toho draka zabil a tebe vysvobodil, živa odtud nevyjdeš, a ani pes po tobě nezaštěkne. Přisahej mi!“ Panna v tom strachu neviděla jiné pomoci, a musela mu slíbit a se zapřísáhnout, že se ani slovem nikomu nezmíní, kdo ji vysvobodil.

Když přijeli do města, měl král z toho nesmírnou radost, že svou dceru zdravu zase vidí. Tu hned ten kočí vypravuje, jak on pro ni svůj život nasadil a jak hrdinsky s drakem se potýkal, až mu všech dvanácte hlav usekal. „A tuhle,“ povídá, „jsem je s sebou přivezl na důkaz!“ i chtěl, aby hned byla svatba. Král neměl sice proti tomu nic, protože byl dal své královské slovo; ale panna prosila ho: „Otče! jsem ještě příliš mlada; popřej mi ještě do dne do roka té zlaté svobody, pak se ráda tvé vůli podrobím.“ „Když tak prosíš, nebudu tě nutit,“ řekl král a kočí se musel spokojit.

Když pak už docházel rok a den, dělaly se velké přípravy k svatbě dcery královny s kočím. Celé město bylo červeným sukнем potaženo a se všech stran se sjížděli vzácní páni a paní. Mnohý z nich kočímu to štěstí záviděl, mnohý taky nad tím vrtěl hlavou, jak takový ničemný člověk tak veliký čin mohl vykonat, kde mnozí udatní to prvé zaplatili životem; ale důkazy byly tu a každý musel mlčet. Všickni byli veseli, jedli a pili a zpívali; jenom nevěsta neustále plakala a nedala se nikterak potěšit.

Právě ten den vrátil se myslivec zas do města, jde na hospodu a ptá se hospodského: „Řekněte mi, příteli, co to znamená; dnes rok bylo to město černým sukнем potaženo, a teď zas je červeným?“ Hospodský povídá: „Inu, to má své dobré příčiny; dnes rok měla dcera králova dvanáctihlavému draku dána být, ale královský kočí ji vysvobodil a draka zabil; a teď má dcera králova s tím kočím svatbu; proto je dnes město červeným sukнем potaženo. Teď právě tam všickni u stolu sedí, jedí a pijí a jsou

veseli.“ Myslivec povídá: „Příteli! nechtěl-li byste mi malou službu prokázat? dobře se vám odsloužím.“ — „I proč pak ne? jakou?“ — „Jděte na královský hrad, přímo do té síně, kde hosté sedí, a podejte nevěště tento prsten a řekněte jí: Ten, který vás dnes rok od smrti vysvobodil, prosí, abyste mu do své sklenice nalila vína a poslala mu ho.“

Hospodský šel na královský hrad, zrovna do té síně, kde hosté seděli, podal nevěště prsten a řekl: „Je u mne na hospodě nějaký cizinec a posílá vám, královská nevěsto, tento prsten a vzkazuje vám: Ten, který vás dnes rok od smrti vysvobodil, prosí, abyste mu do své sklenice nalila vína a poslala mu ho.“ Nevěsta když na ten prsten pohlédla, hned ho poznala, že je její vlastní, a radostí začervenala se jako růže. Ale král podivil se té řeči hospodského velice a ptá se: „Co je to? zdali můj kočí mou dceru ne vysvobodil?“ Tu hned ten kočí vyskočil a povídá: „To je podvod, můj královský pane! já ji vysvobodil, já mám důkazy.“ Král obrátil se k dceři: „A co ty tomu pravíš, dcero má?“ Nevěsta neřekla ani slova, ale vzala svou sklenici, nalila do ní nejlepšího vína, co bylo na stole, a podala hospodskému. Král zavrtěl nad tím hlavou a poručil hospodskému: „Přiveď mi hned toho cizince sem.“

Když myslivec do síně vkročil, obořil se na něj král: „Jak ty se můžeš vychloubat, žes mou dceru od smrti vysvobodil? Ten, kdo ji vysvobodil, sedí zde, na důkaz toho přivezl s sebou všech dvanácte hlav toho draka.“ Ale myslivec řekl: „Rač Vaše královská Milost rozkázat, ať se ty hlavy přinesou sem, aby se vidělo: každá hlava musí mít svůj jazyk.“ Když ty hlavy přinesli, nenašli jazyku ani v jedné. Tu sáhl myslivec do své torby, vytáhl těch dvanáct jazyků a pravil: „Snad budou tyto k těm hlavám náležeti.“ Hned je k nim srovnali a našli, že ty jazyky skutečně jsou z těch hlav vyříznuty.

Když tak už podvod toho kočího přišel najevo, tu teprve vypravovala panna, co se všechno stalo, jak ten cizí mládenec se svými zvířaty draka zabil, a jak potom kočí jí smrtí vyhrožoval a přísahou zavázal, aby se o tom nikomu ani slovem nezmínila. Tu se král náramně na kočího rozhněval a za pokutu toho podvodu kázal ho za živa do věže zazdít.

Brzy potom byla zas nanovo svatba, ale při té už nevěsta neplakala.

ZLATOVLÁSKA

Byl jeden král, a byl tak rozumný, že i všem živočichům rozuměl, co si povídali. A poslouchejte, jak se tomu naučil. Přišla k němu jednou nějaká stará babička, přinesla mu v košíku hada a povídá, aby si ho dal ustrojít: když ho sní, že bude všemu rozumět, co které zvíře v povětří, na zemi i ve vodě mluví. Tomu králi se to líbilo, že bude umět, co nikdo neumí, dobře babičce zaplatil a hned poručil sloužícímu, aby mu tu rybu k obědu připravil: „Ale,“ prý, „ať jí ani na jazyk nevezmeš, sic mi to svou hlavou zaplatíš!“

Jiříkovi, tomu sloužícímu, bylo divné, proč mu to král tak tuze zapověděl. „Jakživ jsem takové ryby neviděl,“ povídá sobě sám, „vypadá zrovna tak jako had! A jaký by to byl kuchař, aby ani neokusil, co strojí?“ Když to bylo upečeno, vzal kouštíček na jazyk a pochutnával. Vtom slyší kolem uší něco bzučet: „Nám taky něco! nám taky něco!“ Jiřík se ohlíží, co to? a nevidí než několik much, co v kuchyni létaly. Tu zas venku na ulici někdo siplavě volá: „Kampák? kampák?“ A tenčí hlasy odpovídají: „Do mlynářova ječmene, do mlynářova ječmene.“ Jiřík koukne oknem a vidí housera s hejnem hus. „Aha!“ povídá, „taková je to ryba?“ Už věděl co je. Čerstvě vstrčil ještě jeden drobet do úst, a pak hada donesl králi, jako by nic nebylo.

Po obědě poručil král Jiříkovi, aby mu osedlal koně, že se chce projet, a on aby ho doprovázel. Král jel napřed a Jiřík za ním. Když jeli po zelené louce, poskočil Jiříkův kůň a zařehotal: „Hohohoho, bratře! mně je tak lehké, že

bych chtěl přes hory skákat!“ — „Což je o to,“ povídá druhý, „já bych taky rád skákal; ale na mně sedí starý; skočím-li, svalí se na zem jako měch a srazí vaz.“ — „Ať si srazí, co z toho?“ řekl Jiříkův kuň, „místo starého budeš nosit mladého.“ — Jiřík srdečně se té rozmluvě zasmál, ale jen tak potichu, aby král nevěděl. Ale král taky dobře rozuměl, co si koníci povídali, ohlídl se, a vida, že se Jiřík směje, ptá se: „Čemu se směješ?“ — „Ničemu, královská Jasnosti! jen mi tak něco připadlo,“ vymlouval se Jiřík. Starý král však už ho měl v podezření, a koňům už taky nedověřoval; obrátil a zas domů.

Když přijeli do zámku, poručil král Jiříkovi, aby mu nalil do sklenice vína: „Ale tvá hlava za to,“ povídá, „jestliže nedoleješ anebo přeleješ!“ — Jiřík vzal konvici s vínem a leje. Vtom přiletěli oknem dva ptáčkové; jeden druhého honil, a ten co utíkal, měl tři zlaté vlasy v zobáčku. „Dej mi je,“ povídá ten jeden, „však jsou moje!“ — „Nedám, moje jsou! já si je zdvihl.“ — „Ale já je viděl, jak upadly, když se zlatovlasá panna česala. Dej mi aspoň dva.“ — „Ani jednoho!“ — Tu ten druhý ptáček za ním, a ty zlaté vlasy pochytil. Když se tak o ně letmo tahali, zůstal každému v zobáčku jeden, a třetí zlatý vlas upadl na zem, jen to zazvonilo. Vtom se Jiřík po něm ohlídl a přelil. — „Propadls mi život!“ vykřikl král; „ale chci s tebou milostivě naložit, když té zlatovlasé panny dobudeš a přivedeš mi ji za manželku.“

Co měl Jiřík dělat? Chtěl-li svůj život zachovat, musil pro pannu, ačkoli ani nevěděl, kde jí hledat. Osedlal si koně a jel kudy tudy. Přijel k černému lesu, a tu pod lesem u cesty hořel keř; zapálili jej pasáci. Pod keřem byl mravenčí kopec, jiskry na něj padaly, a mravenci se svými bílými vajíčky sem tam utíkali. „Och pomoz, Jiříku, pomoz!“ volali žalostně, „uhoříme, i naši mladí ve vajíčkách.“ — On tu hned s koně dolů, keř utal a oheň

uhasil. „Až budeš toho potřebovat, vzpomeň si na nás, a taky ti pomůžem.“

Potom jel tím lesem a přijel k vysoké jedli. Na vrchu na jedli bylo krkavčí hnízdo, a dole na zemi dvě krkavčata pištěly a naříkaly: „Otec i matka nám uletěli; máme si samy potravu hledat, a my ubohá pisklata ještě lítat neumíme! Och pomoz, Jiříku, pomoz! nasyť nás, sic umřeme hladem.“ — Jiřík se dlouho nerozmýšlel, skočil s koně a vrazil mu do boku meč, aby krkavčata měly co žrát. „Až budeš toho potřebovat,“ krákoraly vesele, „vzpomeň si na nás, a taky ti pomůžem.“

Potom dál už musil Jiřík pěšky. Šel dlouho, dlouho lesem, a když konečně z lesa vycházel, viděl před sebou daleké široké moře. Na břehu kraj moře dva rybáři spolu se hádali. Chytili velikou zlatou rybu do síti, a každý chtěl ji mít sobě sám. „Má je síť, má je ryba!“ — A druhý na to: „Málo by ti tvoje síť byla platna, kdyby mé lodi a mé pomoci nebylo.“ — „Až po druhé zas takovou chytíme, bude tvá.“ — „Ne tak! ty na druhou počkej a tuhle mi dej.“ — „Já vás porovnam,“ povídá Jiřík; „prodejte mi tu rybu, dobře vám ji zaplatím, a peníze rozdělte mezi sebou napolovic.“ I dal jim za ni všechny peníze, co měl od krále na cestu, nic si nenechal. Rybáři byli rádi, že tak dobře prodali, a Jiřík pustil rybu zas do moře. Vesele zašpláchala vodou, pohroužila se a pak nedaleko břehu ještě jednou vystrčila hlavu: „Až mne, Jiříku, budeš potřebovat, vzpomeň si na mne, odsloužím se ti.“ A poté se ztratila. — „Kam jdeš?“ ptali se rybáři Jiříka. — „Jdu svému pánu, starému králi pro nevěstu, pro zlatovlasou pannu, a nevím ani, kde ji hledat.“ — „Och, o té ti dobře můžem povědít,“ řekli rybáři, „je to Zlatovláska, dcera králova z křišťálového zámku tamhle na tom ostrově. Každý den ráno, když se rozednívá, rozčesává své zlaté vlasy; jde záře od nich po nebi i po moři. Chceš-li, sami

tě tam na ten ostrov dovezem, protožes nás tak dobře porovnal. Měj se však na pozoru, abys pravou pannu vybral; dvanáct je pannen, dcer královských, ale jen jedna má zlaté vlasy.“

Když byl Jiřík na ostrově, šel do křišťálového zámku prosit krále, aby svou zlatovlasou dceru dal jeho pánu králi za manželku. — „Dám,“ řekl král, „ale musíš ji vysloužit: musíš za tři dni tři práce udělat, co ti uložím, každý den jednu. Zatím si do zejtrka můžeš odpočinout.“ — Druhý den ráno povídá mu král: „Má Zlatovláska měla tkanici drahých perel; tkanice se přetrhla a perly vysypaly se do vysoké trávy na zelené louce. Ty perly všechny musíš sebrat, aby ani jedna nechybovala.“ — Jiřík šel na tu louku, byla daleká široká, klekl do trávy a začal hledat. Hledal, hledal od rána do poledne, ale ani perličky neviděl. „Och, kdyby tu byli moji mravenci, ti by mi mohli pomoci!“ — „Však tu jsme, abychom ti pomohli,“ řekli mravenci, kde se vzali, tu se vzali, ale kolem něho se jen hemžili. „Co potřebuješ?“ — „Mám perly sebrat na té louce, a nevidím ani jedné.“ — „Maličko jen počkej, my je za tě seberem.“ A netrvalo dlouho, snesli mu z trávy hromádku perel, nepotřeboval než na tkanici navlíkat. A potom, když už chtěl tkanici zavázat, přikulhal ještě jeden mraveneček, byl chromý, noha mu tehdáž uhořela, když u nich hořelo, a křičel: „Počkej, Jiříku! nezavazuj, nesu ještě jednu perličku!“

Když Jiřík ty perly králi přinesl a král je přepočítal, ani jedna nechybovala. „Dobřes udělal svou věc,“ povídá, „zejtra ti dám jinou práci.“ — Ráno Jiřík přišel, a král jemu řekl: „Má Zlatovláska koupala se v moři a ztratila tam zlatý prsten: ten musíš najít a přinést.“ — Jiřík šel k moři a chodil smutně po břehu; moře bylo čisté, ale tak hluboké, že nemohl ani dna dohlédnout, a což teprva na dně vyhledat prsten? „Och kdyby tu byla má zlatá ryba,

ta by mi mohla pomoci!“ — Vtom se něco v moři zablesklo a z hlubiny na vrch vody vyplynula zlatá ryba: „Však tu jsem, abych ti pomohla; co potřebuješ?“ — „Mám v moři najít zlatý prsten, a nevidím ani dna.“ — „Teď právě jsem potkala štiku rybu, nesla zlatý prsten na ploutvi. Maličko jen počkej, já ti jej přinesu.“ A netrvalo dlouho, vrátila se z hlubiny a přinesla mu štiku i s prstenem.

Král Jiříka zas pochválil, že dobře svou věc udělal; a potom ráno mu třetí práci uložil: „Chceš-li, abych svou Zlatovlásku tvému králi dal za manželku, musíš jí přinést mrtvé a živé vody; budeť jí potřeba.“ — Jiřík nevěda, kam se pro tu vodu obrátit, šel nazdařbůh kudy tudy, kam ho nohy nesly, až přišel do černého lesa: „Och, kdyby tu byli moji krkavci, snad by mi pomohli!“ — Tu se mu nad hlavou cosi šustlo, a kde se vzali, tu se vzali dva krkavci: „Však tu jsme, abychom ti pomohli. Co chceš?“ — „Mám přinést mrtvé a živé vody, a nevím, kde jí hledat.“ — „O té my dobře víme. Maličko jen počkej, my ti ji přinesem.“ A za malou chvíli přinesli Jiříkovi každý jednu tykvici plnou vody: v jedné tykvici byla živá voda, v druhé mrtvá. Jiřík byl rád, že se mu tak dobře poštěstilo, a pospíchal k zámku. Kraj lesa viděl od jedle k jedli rozpatou pavučinu, prostřed pavučiny seděl veliký pavouk, cucal mouchu. Jiřík vzal tykvici s mrtvou vodou, postříkl pavouka, a pavouk svalil se na zem jako zralá višně, byl mrtev. Potom postříkl mouchu z druhé tykvice živou vodou, a moucha začala sebou házet, vyškrabala se z pavučiny ven a fuk do povětří. „Tvé štěstí, Jiříku! žes mě vzkřísil,“ bzučela mu kolem uší, „však beze mne sotva bys uhodl, která z dvanácti je Zlatovláska.“

Když král viděl, že Jiřík tu třetí věc taky dokázal, řekl, že mu svou zlatovlasou dceru dá. „Ale,“ prý, „musíš si ji sám vybrat.“ — Potom ho vedl do jedné veliké síně, tam uprostřed byl kulatý stůl a kolem stolu sedělo dvanácte

krásných panen, jedna jako druhá; ale každá měla na hlavě loktušku dlouhou až na zem, bílou jako sníh, takže nic nebylo vidět, jaké má která vlasy. — „Tuhle jsou mé dcery,“ povídá král; uhodneš-li, která z nich je Zlatovláska, získal jsi ji a můžeš ji hned s sebou odvést; pakli neuhodneš, není ti souzena, musíš odejít bez ní.“ — Jiřík byl v největší ouzkosti, nevěděl, co si počít. Vtom zašeptalo mu cosi do ucha: „Bz — bz! jdi okolo stolu, já ti povím, která to je.“ Byla to moucha, co ji vzkřísil Jiřík živou vodou. „Tahle panna to není — ta taky ne — ta taky ne — — tahle je Zlatovláska!“ — „Tuto dceru mi dej!“ vykřikl Jiřík, „tu jsem vysloužil svému pánu.“ — „Uhodls,“ řekl král, a panna hned taky vstala od stolu, odhrnula loktušku, a zlaté vlasy plynuly jí hustými prameny s hlavy až na zem, a bylo od nich tak jasno, jako když ráno slunéčko vyjde, až Jiříkovi oči zacházely.

Potom dal král na cestu své dceři, jak sluší a patří, výpravu, a Jiřík odvezl ji svému pánu za nevěstu. Starému králi se oči jiskřily a poskakoval radostí, když Zlatovlásku viděl, a hned poručil, aby se přípravy dělaly k svatbě. „Chtěl jsem tě sice dát oběsit pro tvou neposlušnost, aby tě krkavci snědli,“ povídá Jiříkovi; „ale žes mi tak dobře posloužil, dám ti jen sekyrou hlavu srazit, a pak tě dám počestně pochovat.“ — Když Jiříka odpravili, prosila Zlatovláska starého krále, aby jí toho mrtvého služebníka daroval, a král nemohl toho své zlatovlasé nevěstě nijak odepřít. Potom ona srovnala hlavu Jiříkovi k tělu, pokropila ho mrtvou vodou, a tělo srostlo s hlavou, takže po ráně ani památky nezůstalo; pak ho pokropila živou vodou, a Jiřík zase vstal, jako by se byl znovu narodil, čerstvý jako jelen a mladost jen se mu z tváří svítila. „Oh, jak jsem to tvrdě spal!“ povídá Jiřík a mnul si oči. — „Ba věru, tvrdě jsi spal,“ řekla Zlatovláska, „a kdyby mne nebyvalo, na věky věků bys byl se neprobudil.“ —

Když starý král viděl, že Jiřík zas ožil, a že je mladší a krásnější než prvé byl, rád by byl taky tak ještě zas omladl. Hned poručil, aby ho taky s'ali a pak tou vodou pokropili. S'ali ho a kropili živou vodou pořád, pořád, až ji všecku vykropili; ale hlava nijak mu nechtěla k tělu přirůst; potom teprv začali mrtvou vodou kropit, a v okamžení přirostla; ale král byl zase mrtev, protože už neměli živé vody, aby ho vzkřísili. A poněvadž království bez krále nemohlo být, a nikoho tak rozumného neměli, aby všem živočichům rozuměl jako Jiřík, udělali Jiříka králem a Zlatovlásku královnou.

TŘI ZLATÉ VLASY DĚDA - VŠEVĚDA

Bylo — nebylo: byl jednou jeden král, který se rád honil po lesích za zvěří. Jednou taky se pustil daleko za jelenem a zabloudil. Byl sám a sám, přišla noc a král byl rád, že našel na mýtině chalupu. Zůstával tam uhlíř. Král povídá, jestli by ho chtěl z lesa na cestu vyvést? že mu dobře zaplatí. — „I rád bych s vámi,“ řekl uhlíř, „ale tu vidíte, žena mi se právě čeká, nemohu odejít. A kam byste taky v noci? lehněte si na půdu na seno, a ráno vás doprovodím.“ — Brzy potom se narodil uhlířovi synáček. Král ležel na půdě, nemohl usnout. O půl noci pozoroval dole ve světnici nějaké světlo. Koukne škulinou ve stropě a tu vidí: uhlíř spal, žena jeho ležela jako ve mdlobách a podlé děťátka stály tři staré babičky, celé bílé, každá měla v ruce svíci rozsvícenou. První povídá: „Já tomu chlapci dávám, aby přišel do velikých nebezpečství.“ — Druhá povídá: „A já mu dávám, aby ze všech šťastně vyvázl a byl dlouho živ.“ — A třetí povídá: „A já mu dávám za ženu tu dcerušku, co se dnes narodila tomu králi, který tu nahoře na seně leží.“ Nato babičky svíce zhasly a bylo zas ticho. Byly to Sudičky.

Král zůstal, jako by mu byl meč do prsou vrazil. Nespal do rána; přemýšlel, co a jak? aby se nestalo, co tu slyšel. Když se rozednilo, začalo dítě plakat. Uhlíř vstal a vidí, že mu žena zatím usnula na věčnost. „Och, můj ubohý sirotečku!“ naříkal, „co si nyní s tebou počnu?“ — „Dej mi to děťátko,“ praví král, „já se o ně postarám, že mu dobře bude; a tobě dám peněz tolik, že do smrti nebudeš musit uhlí pálit.“ — Uhlíř byl tomu rád a král slíbil, že si

pro to děťátko pošle. Když přišel do svého zámku, vypravovali mu s radostí velikou, že se mu tu a tu noc narodila krásná dceruška. Byla to právě ta noc, když viděl ty tři Sudičky. Král se zamračil, zavolal jednoho svého služebníka a povídá: „Půjdeš tam a tam do lesa, v chalupě tam uhlíř zůstává; dáš mu tyto peníze a on ti dá malé dítě. To dítě vezmeš a na cestě potom utopíš. Neutopíš-li, budeš sám vodu pít!“ — Služebník šel, vzal děťátko do košíka, a když přišel na lávku, kde hluboká a široká řeka tekla, hodil je i s košíkem do vody. — „Dobrou noc, nezvaný zeti!“ řekl potom král, když mu to služebník pověděl.

Král myslil, že se děťátko utopilo, a neutopilo se: plulo v košíku po vodě, jako by je kolíbal, a spalo, jako by mu zpíval, až připlulo k chalupě jednoho rybáře. Rybář seděl na břehu, spravoval síť. Tu vidí po řece něco plynout, skočí do lodičky a za tím, a vytáhl z vody v košíku děťátko.

I donesl je své ženě a povídá: „Vždyckys chtěla mít nějakého synáčka, a tu ho máš: přinesla nám ho voda.“ Žena rybářova byla mu ráda a vychovala to dítě za své vlastní. Říkali mu Plaváček, protože jim po vodě připlaval.

Řeka teče a léta minou, a z hocha stal se krásný mládenec, že mu daleko široko nebylo rovného. Jednou v létě přihodilo se, že tudy jel na koni král sám a sám. Bylo parno, chtělo se mu pít, i zahrnul k rybáři, aby mu dali trochu čerstvé vody. Když mu ji Plaváček podal, zarazil se král, hledě na něj. „Švarného hocha máš, rybáři!“ povídá, „je-li to tvůj syn?“ — „Je a není,“ odpověděl rybář; „právě tomu dvacet let, připlaval po řece v košíku co maličké děťátko a vychovali jsme si ho.“ — Králi se udělaly mžičky před očima, zbledl jako stěna; viděl, že je to ten, co ho dal utopit. Ale hned se vzpamatoval, skočil s koně a povídá: „Potřebuju posla do mého královského zámku a nikoho s sebou nemám; může-li mi ten mládenec tam dojít?“ — „Vaše královská Milost poroučí a hoch

půjde,“ řekl rybář. Král si sedl a napsal své paní králové list: „Toho mladíka, kterého ti tuto posílám, dej bez meškání mečem probodnout: můj to zlý nepřítel. Až se vrátím, ať je vykonáno. Tak má vůle.“ — Pak to psaní složil, zapečetil a přitlačil svůj prsten.

Plaváček vydal se hned se psáním na cestu. Musil velkým lesem, a než se nadál, minul se cesty a zabloudil. Chodil z houští do houští, až se už začalo stmívat. Tu potká starou babičku: „Kampak, Plaváčku, kampak?“ — „Jdu se psáním do královského zámku a zabloudil jsem. Nemohla byste mi, matičko, povědět, kudy na cestu?“ — „Dnes už beztoho nedojdeš, je tma,“ řekla babička, „zůstaň u mne na noc: však nebudeš u cizí, jsem ti kmotrou.“ Mládenec si dal říci, a sotva byli několik kroků, měli před sebou hezký domek, jako by byl najednou ze země vyrostl. V noci, když hoch usnul, vytáhla mu babička psaní z kapsy a dala mu tam jiné, ve kterém tak bylo napsáno: „Toho mladíka, kterého ti tuto posílám, dej bez meškání s naší dcerou oddat: můj to souzený zeť. Až se vrátím, ať je vykonáno. Tak má vůle.“

Když paní králová to psaní přečtla, dala hned vystrojit svatbu, a obě, paní králová i mladá královna, nemohly se na ženicha dost nahledět, jak se jim líbil, a Plaváček byl se svou královskou nevěstou taky spokojen. Po několika dnech přijel domů král, a když viděl, co se stalo, rozzlobil se náramně na svou paní, co to učinila. — „Vždyť pak jsi mi sám poručil, abych ho dala s naší dcerou oddat, dřív než se vrátíš!“ odpověděla králová a podala mu psaní. Král psaní vzal, prohlíží písmo, pečeť, papír — všecko bylo jeho vlastní. I dal si zavolat zeti a vyptával se, co a jak? a kde chodil?

Plaváček vypravoval, kterak šel a v lese zabloudil a že zůstal na noc u své staré kmotry. — „A kterak vypadala?“ — „Tak a tak.“ — A král poznal z jeho řeči, že to byla táž

osoba, která před dvaceti lety dceru jeho prisoudila synu uhliřovu. Myslil — myslil — a potom povídá: „Co se stalo, nedá se změnit; ale zdarma přece mým zetěm být nemůžeš! chceš-li mou dceru mít, musíš ji za věno přinést tři zlaté vlasy Děda-Vševěda.“ Myslil si, že se takto svého nemilého zetě nejjistěji zprostí.

Plaváček rozloučil se se svou chotí a šel — kudy a kam? nevím; ale že mu Sudička byla kmotrou, bylo mu snadno pravou cestu najít. Šel dlouho a daleko, přes hory doly, přes vody brody, až přišel k černému moři. Tu vidí loď a na ní přívozníka. — „Pozdrav pán bůh, starý přívozníče!“ — „Dejž to pán bůh, mladý poutníče! kam tudy cestou?“ — „K Dědu-Vševědu pro tři zlaté vlasy.“ — „Hoho! na takového posla dávno čekám. Dvacet let už tu převážím a nikdo mne nejde vysvobodit. Slíbíš-li mi, že se Děda-Vševěda zeptáš, kdy bude mé roboty konec, převezu tě.“ Plaváček slíbil a přívozník ho převezl.

Potom přišel k nějakému velikému městu, ale bylo sešlé a smutné. Před městem potká stařečka, měl v ruce hůl a sotva lezl. — „Pozdrav pán bůh, šedivý dědečku!“ — „Dejž to pán bůh, pěkný mládenečku! kam tudy cestou?“ — „K Dědu-Vševědu pro tři zlaté vlasy.“ — „Aj aj! na takového posla tu dávno čekáme; to tě hned musím k našemu panu králi dovést.“ — Když tam přišli, řekl král: „Slyším, že jdeš poselstvím k Dědu-Vševědu? Měli jsme tu jabloň, nesla mladici jabka: když někdo jedno snědl, třeba byl už nad hrobem, omladl zas a byl jako jinoch. Ale od dvaceti let nenese jabloň už ovoce žádného. Slíbíš-li mi, že se Děda-Vševěda zeptáš, je-li nám jaká pomoc? odměním se tobě královsky.“ — Plaváček slíbil a král ho milostivě propustil.

Potom přišel zase k jinému velikému městu, ale bylo z polovice pobořené. Nedaleko města zakopával syn otce svého zemřelého, a slzy mu jako hrachy padaly po tvářích.

— „Pozdrav pán bůh, smutný hrobníče!“ řekl Plaváček.
— „Dejž to pán bůh, dobrý poutníče! kam tudy cestou?“
— „Jdu k Dědu-Vševědu pro tři zlaté vlasy.“ — „K Dědu-Vševědu? Škoda, žes dříve nepřišel! Ale náš pan král na takového posla už dávno čeká; musím tě k němu dovést.“ — Když tam přišli, řekl král: „Slyším, že jdeš poselstvím k Dědu-Vševědu? Měli jsme tu studnici, prýštila se z ní živá voda: když se jí někdo napil, třeba už umíral, hned se zas uzdravil; a kdyby byl už mrtev a tou vodou ho pokropili, zase vstal a chodil. Ale teď už od dvaceti let voda přestala tect. Slíbíš-li mi, že se Děda-Vševěda zeptáš, je-li nám jaká pomoc? královskou odměnu ti dám.“ — Plaváček slíbil a král ho milostivě propustil.

Potom šel dlouho a daleko černým lesem, a uprostřed toho lesa vidí velikou zelenou louku, plnou krásného kvítí, a na ní zlatý zámek; byl to zámek Děda-Vševěda, třpytil se jako žhavý. Plaváček vešel do zámku, ale nenašel tam nikoho, než v jednom koutě starou babičku, seděla a předla. „Vítám tě, Plaváčku!“ povídá, „jsem ráda, že tě zas vidím.“ Byla to jeho kmotra, co byl u ní v lese noclehem, když to psaní nesl. „Co pak tě sem přivedlo?“ — „Král nechce, abych byl darmo jeho zeťem; i poslal mě pro tři zlaté vlasy Děda-Vševěda.“ — Babička se usmála a povídá: „Děd-Vševěd je můj syn, jasné slunce: ráno je pacholátkem, v poledne mužem a večer starým dědem. Já ti ty tři vlasy s jeho zlaté hlavy opatřím, abych ti taky darmo nebyla kmotrou. Ale tak, synáčku! jak tu jseš, zůstat nemůžeš! Můj syn je sic dobrá duše; ale když přijde na večer hladový domů, mohlo by se lehko stát, že by tě upekl a snědl k večeři. Je tu prázdná káď, přiklopím ji na tě.“ — Plaváček prosil, aby se taky Děda-Vševěda zeptala na ty tři věci, co slíbil na cestě, že přinese odpověď. — „Zeptám,“ řekla babička, „a dej pozor, co řekne.“

Najednou strhl se venku vítr a západním oknem do

světnice přiletělo Slunce, starý dědeček se zlatou hlavou. „Čuchy, čuchy člověčinu!“ povídá, „někoho tu, matko, máš?“ — „Hvězdo denní! kohopak bych tu mohla mít, abys ty ho neviděl? Ale tak je: celý den lítáš po tom božím světě a tam se té člověčiny načucháš; i není divu, když večer domů přijdeš, že ti ještě voní!“ — Stařeček neřekl na to nic a sedl k večeři.

Po večeři položil svou zlatou hlavu babičce na klín a počal dřímat. Když babička viděla, že už usnul, vytrhla mu jeden zlatý vlas a hodila na zem — zazvonil jako struna. „Co mi chceš, matko?“ řekl stařeček. — „Nic, synáčku, nic; dřímala jsem a měla jsem divný sen.“ — „A co se ti zdálo?“ — „Zdálo mi se o jednom městě, měli tam pramen živé vody; když někdo stonal a napil se jí, ozdravěl; a když umřel a tou vodou ho pokropili, zas ožil. Ale teď od dvaceti let voda přestala tect: je-li jaká pomoc, aby zas tekla?“ — „Snadná pomoc: v té studnici na prameně žába sedí, nedá vodě tect; ať žábu zabijí a studnici vyčistí, poteče voda zas jako prvé.“ — Když stařeček potom zas usnul, vytrhla mu babička druhý zlatý vlas a hodila na zem. „Což zase máš, matko?“ — „Nic, synáčku, nic! dřímala jsem a zdálo mi se zas něco divného. Zdálo mi se o jednom městě, měli tam jabloň, nesla mladici jabka; když někdo zestárnul a jedno snědl, omládl zas. Ale teď od dvaceti let nenese jabloň ovoce žádného: je-li jaká pomoc?“ — „Snadná pomoc: pod jabloní leží had, užívá jí síly: ať hada zabijí a jabloň přesadí, ponese zas ovoce jako prvé.“ — Potom stařeček brzy zas usnul, a babička mu vytrhla třetí zlatý vlas: „Což mne, matko, spát nenecháš?“ řekl mrzutě a chtěl vstávat. — „Lež, synáčku, lež! nehněvej se, nerada jsem tě vzbudila. Ale přišla na mě dřímota a měla jsem zas podivný sen. Zdálo mi se o přívozníkovi na černém moři; dvacet let už tam převáží a nikdo ho nejde vysvobodit. Kdy bude roboty jeho konec?“

— „Hloupé matky to syn! ať dá jinému veslo do ruky a sám vyskočí na břeh, bude ten zas přívozníkem. Ale teď už mi dej pokoj: musím časně ráno vstát a jít slzy sušit, co králova dcera každou noc vypláče pro svého muže, syna uhlířova, kterého král poslal pro mé tři zlaté vlasy.“

K ránu strhl se zas venku vítr a na klíně své staré matičky probudilo se, místo stařečka, krásné zlatovlasé dítě, boží Slunéčko, dalo matce s bohem a východním oknem vyletělo ven. Babička zas odklopila káď a řekla Plaváčkovi: „Tuhle máš ty tři zlaté vlasy, a co Děd-Vševěd na ty tři věci odpověděl, už taky víš. Jdi s pánem bohem! už mne víc neuhlídáš, není toho třeba.“ — Plaváček babičce pěkně poděkoval a šel.

Když přišel do toho prvního města, ptal se ho král, jakou jim nese novinu? — „Dobrou!“ řekl Plaváček; „dejte studnici vyčistit a žábu, co na prameně sedí, zabíte, a poteče vám voda zas jako kdy prvé.“ — Král to dal hned udělat, a když viděl, že se voda prýští plným pramenem, daroval Plaváčkovi dvanáct koní bílých jako labutě a na ně tolik zlata a stříbra a drahého kamení, co mohli unést.

Když přišel do toho druhého města, ptal se ho zase král, jakou jim nese novinu? — „Dobrou!“ řekl Plaváček; „dejte jabloň vykopat, najdete pod kořeny hada, toho zabíte; potom jabloň zase vsadte a ponese vám ovoce jako kdy prvé.“ — Král to dal hned udělat, a jabloň za noc oděla se květem, jako by ji růžemi osypal. Král měl velikou radost a daroval Plaváčkovi dvanáct koní vraných jako havrani, a na ně taky tolik bohatství, co mohli unést.

Plaváček jel potom dál, a když byl u černého moře, ptal se ho přívozník, zdali se dověděl, kdy bude vysvobozen? — „Dověděl,“ řekl Plaváček, „ale dříve mě převez, pak ti povím.“ — Přívozník se sice zpouzel; ale když viděl, že není jiné pomoci, převezl ho přec i s jeho čtyrmi a dvaceti koňmi. „Až zas budeš někoho převážet,“ řekl mu

potom Plaváček, dej mu veslo do ruky a vyskoč na břeh, a bude ten místo tebe přívozníkem.

Král ani svým očím nevěřil, když mu Plaváček ty tři zlaté vlasy Děda-Vševěda přinesl, a dcera jeho plakala, ne žalostí, ale radostí, že se zas vrátil. „A kdes těch pěkných koní a toho velikého bohatství nabyl?“ ptal se král. — „Vysloužil jsem si to,“ řekl Plaváček a vypravoval, kterak tomu králi dopomohl zase ke mladícím jabkám, co ze starých lidí dělají mladé, a tomu králi k živé vodě, co z nemocných dělá zdravé a z mrtvých živé. — „Mladicí jabka! živá voda!“ opakoval si potichu král; „kdybych jedno snědl, omladl bych; a kdybych i zemřel, tou vodou bych zas ožil!“ Bez meškání vydal se na cestu pro mladicí jabka a pro živou vodu — a potud se ještě nevrátil.

A tak se stal uhlířův syn zetěm královým, jak Sudička usoudila, a král — snad ještě pořád tam převáží přes černé moře!

DVOJČATA

Byl jeden král a jedna králová, ti neměli žádných dětí a byli proto oba tuze smutni. Jednou když spolu koukali z okna, přišla sem jedna stará žena se sedmi dětmi, jedno menší než druhé, a to nejmenší chovala na ruce; prosila, aby jí něco dali, že nemá těm dětem co dát jíst. Tu se ta králová dala do pláče a plakala, až jí srdce usedalo; a když se jí ta žena ptala, proč pláče? řekla: „Jakpak nemám plakat, když tě vidím se sedmi dětmi a nemáš jim co dát jíst, a já bych jim měla co dát jíst a nemám ani jednoho děťátka!“ Ta žena jí povídá: „Neplačte, paní králová! Vy si můžete lehce k dětem pomoci. Pan král má rybník a v něm ryb dost. Ať dá jednu vylovit a vy si ji uvařte a jezte; co nesníte, dejte kobyle, a co kobyla nesní, dejte psici, a co psice nesní, ty kůstky zakopejte do zahrady.“

Když potom přišel čas, dostala králová dva krásné synáčky, kobyla dostala dvě hříbátka běloušky, psice dva pejsky hnědoušky a v zahradě vyrostly dva proutky jako dva mečíky samorostky. Ti dva synáčkové královi rostli, ale ne tak jako jiní lidé pomalu rostou: když jim byl rok, byli jako sedmiletí chlapi; když jim byly dvě léta, byli jako hoši, co mají čtrnáct let, a když jim byly tři léta, byli už dospělí jako jiní jedenadvacetiletí mládenci; a byli tak jeden k druhému podobni, že ani král otec jednoho od druhého nemohl rozeznat.

Když tak už byli vzrostlí, šli k otci a řekli: „Otče, my půjdem do světa!“ — „Jděte,“ řekl král, „abyste něco zkusili a něčemu se naučili.“ — Tak dobře. Každý si vzal toho jednoho koně Bělouše, jednoho psa Hnědouše a ten

jeden meč Samorost; pak si sedli na Bělouše a jeli, a jeli pořád, až přijeli do jednoho hustého lesa. V tom lese stál veliký dub a před tím dubem rozcházela se cesta na dvě strany: jedna šla vpravo, druhá vlevo. Když ti dva bratři k tomu dubu přijeli, nevěděli, kterou cestou mají se dát. Tak ten starší povídá: „Víš-li co, bratře, rozejděme se, však není dobře, abychom pořád spolu jeli: ty jeď jednou cestou, já pojedou druhou. A tu do toho dubu zarazíme každý svůj nůž, abychom měli znamení, až se do dne do roka zas vrátíme. Najde-li ten, kdo tu z nás bude dřív, druhého nůž po obou stranách čistý a bez rezu, bude vědět, že je ten druhý zdrav, a tak tu počká, až se vrátí; bude-li ale druhého nůž na obou stranách rezavý, bude vědět, že druhý je mrtev, a tak už čekat nebude, ale pojedou domů sám.“ Tak se tu spolu rozloučili, a starší jel potom cestou vpravo a mladší vlevo.

My se zatím podíváme za tím starším.

Ten starší jel dlouho, dlouho lesem, až se konečně dostal ven a přijel do jednoho velkého města. To město bylo celé vnitř i zevnitř černým sukнем potaženo na znamení smutku. Blízko u brány byla hospoda. On tam vejde a ptá se hospodského, co nového? a co ten smutek znamená? Hospodský povídá: „Och milý pane! vy musíte zdaleka být, že ani nevíte, jaké my tu máme neštěstí!“ — „A jaké?“ — „Vidíte tamhle tu skalku v lese a pod ní tu kapličku: tam v té skalce zdržuje se už od mnoha let velikánský drak a každý rok musíme mu tam do té kapličky dát k sežrání jednu pannu, na kterou padne los; a kdybychom tak neudělali, zadával by nás všechny a celé město by zkazil. Ale letos padl los na jedinou dceru našeho krále. Král sice rozeslal posly na vše čtyry strany světa, kdyby se kdo našel, kdo by draka zabil a dceru jeho vysvobodil, že by mu ji dal za manželku a k tomu půl království, neb ji má tuze rád, protože je panna nadmíru krásná a hodná;

ale potud nikdo se ještě na to nevydal a tak už zejtra ji mají na smrt vyvést.“ — „Tedy vydám se na to já,“ řekl královic, a hned šel ku králi a pověděl mu, že on chce toho draka zabít a dceru jeho vysvobodit. Král byl z toho velice potěšen a slíbil, že mu ji dá za manželku a k tomu půl království.

Na druhý den ráno vyvedli pannu do kapličky; královic vsedl na svého koně Bělouše, vzal s sebou psa Hnědouše a po straně si připásal svůj meč Samorost, a tak jel do skalky a postavil se před jeskyni, z které ten drak vycházel. Tu najednou počne pes Hnědouš štěkat, kůň Bělouš se vzpínat, a meč Samorost mrskal se královi v ruce jako živý had, a z jeskyně ozval se hlas, jako když hřmí: „Mám-li tu už svou potravu?“ — „Máš,“ řekl královic, „a budeš jí mít dost!“ Tu drak vystrčil z jeskyně hlavu, a když uviděl královici k boji připraveného, zařval, až se skála třásla a stromy se ohýbaly, z očí mu jiskry sršely, z nosu valil se dým jako dva sloupy a z hlavy mu šlehal plamen. Ale královic nemeškal a obořil se na něj mečem Samorostem, pes Hnědouš trhal ho zubami a kůň Bělouš kousal ho a kopal kopytami. Dlouho ta půtka trvala, až se konečně rozhodla na štěstí královicovo a na neštěstí drakovo. Drak ležel zabítý, třiatřicet sáhů zdéli, a krev z něho valila se jako řeka.

Král nevěděl radostí, co má počít, když mu královic přivedl zase dceru zdravou a veselou, a hned poručil, aby to černé sukno všude sundali a celé město aby potáhli červeným sukem na znamení radosti. Brzy potom vyplnil král, co slíbil, a dal královi svou dceru za manželku, i přijal ho spolu za krále a po smrti své za svého nástupce. Tak potom byli všickni nějaký čas vesele a šťastně živi; ale dlouho to netrvalo.

Jednoho večera hleděl mladý král oknem a viděl k půlnoční straně hluboko v lese veliké světlo. Druhého večera

viděl to světlo zas, a třetího zas. I podivil se tomu velice a řekl k své paní: „Divná věc, má zlatá paní! už jsme nyní spolu bezmála rok, a potud jsi mi ještě neřekla, co to světlo tam v lese znamená, které každého večera vidím.“ Mladá královna velice se toho ulekla a prosila ho: „Nežádej sobě toho vědět, ani na to nemysli, bylo by to na tvé i na mé neštěstí!“ Ale jemu to nedalo pokoje, i umyslí si, že se tam příští noci sám podívá, co by to bylo.

Když se pak už setmělo, připásal si mladý král svůj meč Samorost, osedlal si svého koně Bělouše a vzal s sebou psa Hnědouše a jel do lesa k tomu místu, odkud se ta záře svítila. Ale čím hloub do lesa přicházel a čím blíž toho místa byl, tím více tratila se záře, až potom už pro samou tmou v tom pustém a neznámém lese nemohl dál. I slezl s koně a že bylo zima, rozdělal si oheň, přikládal a ohříval se. Nenadále vyskytla se tu odněkud stará babice: „Ochych! panáčku, zima, zima!“ a celá se zimou třepetal. — „Pojď sem, babo, ohřej se.“ — „Ochych! ráda bych, ale když já se toho vašeho koně a toho psa bojím.“ — „Nic se neboj a sedni k ohni blíž.“ — „Ale ale, zlatý panáčku, dovolte, abych jen toho koně a toho psa trochu tím proutkem švihla a od ohně odehnala.“ Tu vytáhla proutek, švihla koně Bělouše a psa Hnědouše a hned oba zkameněli, a než se toho mladý král nadál, přitočila se k němu, švihla ho proutkem a hned taky zkameněl.

Nynčko je čas, abychom se podívali, co ten mladší bratr královič dělá.

Ten mnoho cizích zemí sjezdil a mnoho divných věcí viděl; a když už docházel rok a den, vracel se zas domů a přijel lesem k onomu velkému dubu, kde se byl s bratrem rozloučil. Když tu bratra nenašel, vytáhl z dubu jeho nůž a velice se ulekl. Nůž byl po jedné straně celý rezem pokrytý, ale po druhé se lesknul jako sklo. „Bratr není ani živ ani mrtev,“ pravil k sobě sám, „ale dobře s ním není!

půjdu ho hledat.“ A hned obrátil koně a jel za bratrem tou cestou vpravo. Jel dlouho, dlouho lesem, až se konečně dostal ven a přijel do toho velkého města a zrovna také do té hospody u brány, jako před rokem jeho bratr, Hospodský, jak ho uhlídal, hned ho s velikou uctivostí přivítal a pravil: „Ach, Vaše královská Milosti! jakou starost ráčili jste nám učinit! Tři dni hledáme Vás na všech místech a Její Milost, vaše krásná paní králová, ani se nedá potěšit.“ Hospodský myslil, že je to mladý král, protože ti dva bratři byli k sobě tak podobní, že nikdo jednoho od druhého nerozeznal. Z té řeči mladší královic už věděl, že tu bratr jeho byl a čím, ale nechtěl se prozradit. A když se to rozneslo, že se mladý král zase vrátil, přišli pro něj dvořané a vedli ho do hradu. Mladá králová s velikou radostí běžela jemu naproti, líbala ho a domlouvala mu: „Tři noci jsem pro tebe oka nezamhouřila, a co jsem strachu o tebe vystála, že tak dlouho nejdeš, a co se ti stalo!“ On ale mlčel, a když se ho ptala, kde tak dlouho byl, vymlouval se: „Byl jsem na lovu, přišel jsem hloub do lesa a zabloudil jsem.“ Tak se s tím ona spokojila.

Ale když nastala noc a všickni šli na odpočinku, položil královic do lože mezi švakrovou a mezi sebe svůj meč Samorost. Králová se tomu divila a ptala se ho, co to znamená a že toho dřív nikdy nedělal? On ale pravil: „Učinil jsem slib, že se po tři dni a po tři noci tebe ani nedotknu. Neptej se, krásná paní, proč, však bohdá brzy se dovíš!“

Hned už prvního večera pozoroval královic, když kouknul oknem, že bylo na půlnoční straně v lese veliké světlo. Druhého večera viděl to světlo zas a třetího zas. I ptal se králové: „Pověz mi, krásná paní! co to světlo tam v lese znamená, které každého večera vidím?“ Ona se tomu podivila a pravila: „Však jsem tě už jednou za to prosila, abys toho sobě nežádal vědět, ani na to nemyslel, protože by to bylo na tvé i na mé neštěstí!“ Královic neřikal nic,

ale hned si pomyslel, že tam v lese u toho světla musí svého bratra hledat.

Druhý den, když se už setmělo, připásal si svůj meč Samorost, osedlal si svého koně Bělouše, vzal s sebou svého psa Hnědouše a jel do lesa k tomu místu, odkud se ta záře svítila. Ale čím hloub do lesa přicházel a čím blíž toho místa byl, tím více tratila se záře, až potom už pro samou tmou nemohl dál. I slezl s koně, a že bylo zima, rozdělal si oheň, přikládal a ohříval se. A když se mu oheň rozhořel, ohlédl se královic kolem a viděl podle sebe zkamenělého koně, zkamenělého psa a poznal svého zkamenělého bratra. Vtom se mu tu odněkud vyskytla stará babice: „Ochych, panáčku! zima, zima!“ a celá se zimou třásla. — „Pojď, babo, a ohřej se.“ — „Ochych! ráda bych, ale když se toho vašeho koně a toho psa bojím.“ — „Neboj se, babo, nic a sedni k ohni blíž.“ — „Ale ale, zlatý panáčku! dovolte, abych jen toho koně a toho psa trochu tím proutkem švihla a od ohně odehnala.“ Tu vytáhla proutek, švihla koně Bělouše a hned zkameněl. Ale pes Hnědouš jí uskočil, štěkal a skákal okolo baby. Baba po něm šlehala proutkem, ale pes nikdy jí do rány nepřišel.

Královic měl už od počátku na babu dobrý pozor a vida, co dělá; a že mu už koně Bělouše zkamenila, přiskočil k ní, když se tak rozháněla po psu, a vytrhl jí pozadu znenadání proutek z ruky. „Teď tě mám, zlořečená babo! a běda tobě, neuděláš-li, co poručím: na kusy tě dám tomu Hnědoušovi roztrhat.“ — „Ochych, zlatý panáčku! ochych! všecko vám udělám, jen mi ten proutek zase dejte.“ — „Tuhle těm třem kamenům a mému koni dej zase život: nedáš-li, babo! —“ „Dám, panáčku, dám. Tuhle máte skleničku s živou vodou, pokropte ty kameny a budou zas živi.“ — „Sama jsi zkazila, sama naprav!“ Baba musela poslechnout a jak ty čtyry kameny — mladého krále, psa Hnědouše a ty dva koně Bělouše pokropila, hned obživli,

jako by je byl ze sna probudil. — „A tu máš odplatu za svou práci!“ pravil královic a jednou ranou babě svým mečem Samorostem hlavu sťal. Ale tu najednou jako by byl hrom udeřil, tak se země zatřásla a místo baby stála před královicem krásná, tak krásná panna, že se až bál na ni podívat a děkovala mu, že ji z dlouhého a zlého zakletí vysvobodil. „Já jsem královna této země,“ povídá ta panna, „a tu jsou moji poddaní.“ A když se královic po nich ohlédl, viděl místo lesa veliké krásné město, a se všech stran hrnuli se k němu lidé: staří, mladí, vzácní a sprostí, a všickni mu děkovali za vysvobození a jmenovali ho svým králem.

Potom se ti dva bratři s velikou radostí zas vrátili do hradu, a mladá králová nemohla ani svým očím uvěřit, když viděla, že tu má místo jednoho pána dva, až pak mladší královic jí všecko pověděl, co se stalo, a proč dával mezi ni a mezi sebe do lože meč Samorost.

Brzy potom byla hlučná svatba toho mladšího královice s tou královnou, co byla zakleta v lese, a trvala celé tři neděle. To vám bylo radovánek a veselostí, a co pití a jídel! Ten, co to povídal, také tam na té svatbě byl, koláčky jed a víno pil: škoda jen, že nic neužil mimo laskomin!

JABLOŇOVÁ PANNA

Tak byl jeden mladý král a ten rád jezdíval do lesa na lov. Jedenkrát když již od rána do poledne po lese honil, dostal velikou žízeň, ale nebylo nikde potoku ani žádné studánky viděti, aby se napil. A když už dlouho celý zamoučený po tom lese chodil a nevěděl, jak žízeň uhasiti, přišel tu nenadále k jedné jabloni a na ní viděl tři zralé pěkné jabka. Byly dopolou červené jako brunát a odpolou žluté jako vosk, až se na ně hleděti chtělo. Ihned mu přišlo na mysl, že by si je mohl utrhnouti, jimi se obvlažiti, a králi se již sliny v hubě dělaly. Hned tedy to jedno jabko utrl, vytáhl z kapsy nůž a počal je krájeti. Ale jak je vpoly překrojil, tu najednou z toho jabka vyskočila panna, až byl král celý omámený, neboť byla od hlavy do paty celičká nahá, a tak krásná, že jakživ žádné takové neviděl. A jak vyskočila, volala: „Vody! vody!“ Ale než se král z toho omámení probral, byla již zase ta tam, jako když se blabuňka z mydlin rozpukne, takže král ani svým očím nevěřil a celou tu příhodu za nějaké mámení smyslů pokládal. Ale sáhl přece po tom druhém jabku, vzal nůž a překrojil je také. A tu zase z něho vyskočila panna, a ta byla také celičká nahá, jak ji pán Bůh stvořil, ale ještě mnohem krásnější nežli ta první, až byl král podivením celý omámený. A ta také vykřikla: „Vody! vody! vody!“ A že tu žádné nebylo, zmizela mžikem jako ta první. Tu bylo králi toho srdečně líto, ale hned si pomyslíl: zajisté že to třetí jabko také jiné nebude! A hned si je také utrl a schoval, až by někde k vodě přišel.

A potom konečně přišel k jedné řece, velmi prudké a

hluboké. Tu se postavil na břeh, vytáhl to třetí jabko a rozkrojil, a hned také z něho vyskočila panna; ale ta byla ještě krásnější nežli ty obě první. A když zavolala: „Vody! vody!“, tu se honem král shýbnul do řeky, nabral vody rukou a pokropil ji, a tu se ta panna již neztratila. Ale že byla také celičká nahá, styděla se tuze před králem a prosila ho, aby jí půjčil svůj plášť, že se ním přikreje. A když ten král tu třetí pannu uhlídal, tu se mu teprv náramně zalíbila a zdálo se mu, že bez ní ani živ býti nemůže. A proto hned řekl: „Když mi přislíbíš, že si mne vezmeš, tedy ti ten plášť půjčím.“ Když tedy ta milá panna viděla, že jinak není, připověděla mu, že si ho vezme. Tu on jí hned ten plášť se sebe dal a řekl jí: „Počkej zde, až se pro tebe navrátím, však já tě nenechám dlouho čekat.“ Potom skočil hned na koně a cupity, cupity k svému zámku uháněl. A když tam přijel, dal hned zapřáhnouti tři páry koní a jel co mohl pro svou nevěstu.

Zatím ho necháme jet a podíváme se, co ta milá panna na břehu dělá. Když tak ta panna v plášti zaobalená tam na břehu seděla a na něj čekala, tu najednou odněkud za ní se vyskytne stará ošklivá babice, strhne s ní pozadu plášť, a než se panna nadála, strčila ji houp! do řeky; a hned se také voda nad ní zavřela a nebylo po panně ani památky. Tu ta baba své hadry čerstvě se sebe svlíkla a zahodila do řeky, pak přikryla se tím pláštěm a posadila se na břeh, jako dřív ta panna seděla. A když ten král zase přijel, ulekl se velice, když místo své krásné panny takovou šerednou babici uhlídal. Ale že věděl, že ta panna není žádné obyčejné stvoření a také že se zapřisáhl, že si ji za ženu vezme, vysadil babu přece na vůz a myslel si: „Jistě že mne jen chce zkoušet, a až bude po svatbě, potom se zase v krásnou pannu promění.“ A když přijeli do zámku, dal vystrojiti hlučnou svatbu, ale všecko se v zámku postraně smálo, že tak mladý a krásný král tak

starou a šerednou babici a kdo ví ještě odkud za ženu sobě béře. Ale král se nesmál, i bylo mu jaksi ouzko v srdci, a pořád jen si myslel, zdali se ta šeredná babice, až bude po oddavkách, zase v tu krásnou pannu promění. A když již jeli z kostela, podíval se král své nové paní do očí; ale ona byla ještě tak stará i ošklivá jako dřív. Tu se ten král z toho velice zarmoutil, ale vždy přece ještě doufal: „Jistě že mne chce zkoušeti, a až jen mine ta první noc, snad bude potom za to tím krásnější.“

A když již druhý den počalo svítati, podíval se král své nové paní do očí — ale ona byla ještě škaredější a vráskovitější nežli včera. Tu se král z toho rozhněval a již ji chtěl dáti ze zámku vyhnati; potom se ale přece ještě rozmyslel a pravil sám k sobě: „Snad mne chce ještě zkoušeti; počkám až bude míti syna.“ Zatím ale bylo mu čím dál tím více v srdci ouzko; šel do svého pokoje a zavřel se, a nechtěl žádného k sobě pustiti. A když tak celý zamyšlený oknem do zahrady hleděl, přiletěla na okno bílá holubička s červeným zobáčkem a nic se krále nebála, ale sedla mu na ruku, vrkala a lichotila se k němu, jako by ho již byla dávno znala. A král měl také z ní srdečné potěšení, hladil ji a líbal a ptal se jí: „Copak jsi mi přinesla má zlatá holubičko?“ A ona odpověděla:

Vrkou! vrkou!

Nemáš tu pravou.

Tvoje pravá mokře leží,

bílé vlny po ní běží.

Vrkou! vrkou!

Tu byl ten král z toho ještě smutnější a na svou starou babu již nechtěl ani pohleděti, a když se ho ptala, co mu schází? nedal jí ani žádné odpovědi. Druhý den zavřel se zase do svého pokoje a sedl si celý zamyšlený k oknu. Tu přiletěla ta bílá holubička zase jako včera, sedla mu na

ruku, vrkala a lichotila mu. A král byl zase potěšen, hladil ji a líbal a ptal se jí, co mu nese? A ona mu zase odpověděla:

Vrkou! vrkou!
Nemáš tu pravou.
Tvoje pravá v řece leží,
bílé vlny po ní běží —
Vrkou! vrkou!

Ale té staré babě byla ta králova včerejší nevšímavost podezřelá a hned si umínila, že musí vyzkoumat, co v tom vězí. A když se dnes král zase do svého pokoje zavřel, přiloudila se ke dveřím a koukala se dírkou po klíči; a tu viděla všecko a slyšela také všecko, co holubička vrkala. Tu se ta babice celá rozzlobila jako lítá saň, a hned běžela k myslivci a poručila mu: „Bílá holubice lítá do králova pokoje; tu mi dnes zastřelíš a přineseš: pakli se to nestane, tvá hlava za to.“ Tu se ten myslivec postavil v zahradě pod oknem, a když holubička z okna vylítla, střelil a zastřelil ji, a ona padla zkrvácená na zem. Pak ji vzal a donesl královně. Tu ji ta královna roztrhala na kusy, dala vytopiti pec a vhodila ji tam až byla na prach spálena. „Tu máš,“ pravila, „za tvé vrkání.“

Ale na tom místě, kde ta holubička padla, zůstaly na zemi ležeti tři kapky krve, malé a červené jako tři korálky. A ty se pomalu zaryly do země a přes noc pustily ze sebe kořínky, a když ráno počalo svítati, byl na tom místě tenoučký jabloňový proutek. A ten vůčihledě rostl, a když bylo slunce na poledni, byl již z toho proutku pěkný jabloň štěp, a když se slunce nížiti počalo, vyrostly na tom štěpu tři květy jako krev a mlíko; a byla z nich vůně kol a kolem až mílo.

A v té královské zahradě byl zahradník. Ten měl po své nebožce ženě jednu dceru, a ta byla veliká milovnice

květin. Každý den navečer chodívala po zahradě s konvicí zalívat a každý den ráno prohlížela, mnoho-li zase nových rozkvětlo, a které povadly. Ta když také k večeru se svou konvicí blízko toho jabloňového štěpu přišla, podivila se té neobyčejné líbezné vůni, a když pozdvihla oči a ten pěkný štěp a na něm ten krásný začervenalý květ spatřila, zaplěsala radostí, ale hned potom zase zarmoutila se a pravila: „Škoda tebe, překrásný kvítku! že z tebe již žádné ovoce nebude!“ Neboť bylo již na podzim a studený vítr počínal ze strnišť foukati. I bylo tomu děvčeti líto toho krásného květu, i utrhla si ho a dala za okno, aby jí co možná dlouho vydržel.

Druhý den časně ráno šla zase po práci v zahradě, a když se za chvíli navrátila domů, zůstala s podivením ve dveřích státi: postýlka již ustlaná, sednička zametená, stůl a židličky čistě umyty, a na polici i v truhlici všecko v nejkrásnějším pořádku — a přece nic toho sama ještě neudělala a žádný tam mezitím nepřišel. Co se namyslíla a nahledala, nic nebylo platno, nenašla žádného. Druhý den ráno, když se ze zahrady vrátila, bylo to zase tak: ustláno, umyto, zameteno i srovnáno, a nikde žádného viděti, kdo by to byl udělal. I umínila si, že bude číhati, kdo to? Navečer rozházela schválně všecko prádlo v truhlici, vydala z police misky a hrnce a rozstavila sem tam, polila a zamazala stůl i podlahu, jen aby zejtra hodně co dělati bylo. Ráno pak vzala konvicí a dělala, jako by šla zase do zahrady, zatím ale obešla pozadu dvorek a vklouzla zadníma dvířkami do síně a dívala se dírkou ve dveřích, co se v světničce dítí bude. Tu viděla, jak se z toho jabloňového květu za oknem udělá překrásná panna, krev a mlíko — ale celá nahá. Ta se hned také dala do práce: natřásala peřiny, ustlala, srovnala misky a hrnce do police, utírala stůl a židlice — a když byla v nejlepším díle, otevřelo to zahradníkovu děvče dveře a vkročilo do

sedničky. Tu ta panna, jako by se byla ulekla, volala: „Vody, vody!“ A jak to děvče konvici s vodou v ruce drželo, pokropilo ji celou, od hlavy až do paty. Tu jí ta panna srdečně z toho poděkovala a prosila ji, aby jí ještě své šaty půjčila, aby se mohla do nich ustrojiti. Děvče to hned s ochotností udělalo a potom běželo skokem a povědělo to všecko králi.

Když to ten král uslyšel, vstal a pospíšil jako na jelenu do toho zahradního domku, a hned také svou krásnou pannu poznal. A ta mu vypravovala, jak jí ta babice čarodějnice po hlavě do řeky shodila a potom krále podvedla, že ony byly tři sestry, dcery královské, a ona z nich nejmladší, a že je ta babice zaklela v tom hustém lese, kde král tu jabloň našel. „Já jsem sice již na svobodě,“ pravila, „ale mé sestry ty musejí ještě tak dlouho co bílé holubice po světě lítati, dokud ta babice bude na živě.“ A hned tu také oknem přiletěly dvě bílé holubičky, sedly své sestře na ramena, vrkaly a třepetaly křidélkama radostí, že již je vysvobozena. Tu se ten král velice rozhněval, poručil tu babu čarodějnici lýkovými provazy svázati; pak dal vytopiti pec až do žhava, tu, v kteréž ona tu bílou holubici spálila, a vhoditi ji tam, až z ní nezůstalo nic než uhel. A tu se také hned ty bílé holubice v krásné panny proměnily a všechny ty tři sestry se objímaly a plakaly velkou radostí, že jsou již vysvobozeny. Pak dal král vystrojiti novou, hlučnou svatbu, a nebylo mu již při ní v srdci ouzko, ale byl vesel a rád se svou mladou a krásnou chotí. A potom byli spolu šťastně živi mnohá léta, a jestliže neumřeli, jsou ještě po tu dobu.

Ale copak dělaly potom ty druhé dvě panny? Inu, můj božíčku! Když byly tak krásné a k tomu královské dcery, vdaly se a byly také šťastny.

RARÁŠ A ŠETEK

I. [*V Běcharech*]

V Běcharech byl jeden sedlák, říkali mu kmotr Palička. Ten jednou šel do Kopidlna na trh a našel v poli pod hruškou kuře; bylo černé a zmoklé, třáslo se zimou a típalo. Kmotr Palička je vzal pod plášť a dal doma za kamna, aby uschlo, a pak je pustil na dvůr mezi jiné slepice. V noci, když už všecko spalo, slyší Palička najednou v komoře něco šramotit, a hned nato nějaký pronikavý hlas, napolou člověčí, napolou slepičí: „Pantáto! přinesl jsem vám brambory!“ Hospodář skočil s postele a běžel do komory, co to? I vidí ohnivě kuře a tři hromádky zemčat; lítalo s hromádky na hromádku. — „Fí, neplecho!“ odplivnul sedlák uleknutím, bouchl dveřma a šel zas lehnout; ale starostí nemohl do rána spát, už věděl, co si domů přinesl. Ráno pak, když se rozednilo, všechny ty brambory do hnoje vyházal. Druhou noc zase slyší: „Pantáto! přinesl jsem vám pšenici, žito, ječmen!“ — Sedlák už nešel se dívat, co to? Ale třásl se strachem jak osika, i neustále se modlil: „Vysvobod' nás od zlého!“ A jakmile začalo svítat, vzal lopatu a chvoště a zas to obilí všecko vyházal a vymetl, aby tam ani zrnka nezůstalo. Byl celý zarmoucený; nevěděl, jak si pomoci, a taky se bál, aby si toho ze sousedů nikdo nevšimnul. Ale sousedé všimli si toho přec: viděli v noci něco k Paličkovům do stavení lítat jak plamenný víšek, a nezapálilo; a ve dne zpozorovala sousedka taky to černé kuře na dvoře mezi slepicemi. Tu hned byla po vsi jedna řeč: že kmotr

Palička se čertu zadal. Někteří povážlivější kroutili hlavou; odjakživa ho znali za bohabožného i za poctivého, a umínili sobě, že mu dají výstrahu. Přišli tam, a on jim upřímně všecko pověděl, co a jak, i žádal jich, aby mu poradili, co dělat? — „Jaká rada?“ povídá jeden mladý sedlák, „zabíte tu potvoru!“ a hned sám popadl polínko a po kuřeti jím uhodil. Ale v tom okamžení vskočilo mu kuře na hřbet a tak ho tepalo jako polenem a při každé ráně volalo:

„Já jsem Raráš! — Raráš! — Raráš!“

Potom radili někteří Paličkovi, aby se odtud vyprodal a jinam přestěhoval, že Raráš zůstane v tom stavení. Sedlák se toho hned chytil a hledal kupce: ale nikdo mu stavení s Rarášem nechtěl koupit; Palička pak si zas umínil, stůj co stůj, že se Raráše musí zprostit. Prodal obilí, dobytek i všecko, čeho nevyhnutelně nepotřeboval, i koupil si jiné stavení v druhé vsi a stěhoval se tam. A když potom už naposledy přijel s vozem, a škopky, necky, brány a jiné takové náradí naložil, šel a sám si své doškové stavení zapálil — byloť o samotě, a nikomu se nemohla škoda stát. Potom práskl bičem a chtěl jet; zatím se ještě jednou ohlídl na své stavení, jak chytalo, a povídá: „Shoř si tam, neplecho! za to místo přec ještě něco utržím.“ — „Che-che-che!“ ozvalo se něco vzadu na voze. Palička koukne — na hrabici tam sedělo to černé kuře, zatřepalo křídly a začalo si zpívat:

„Už se stěhujem, už tu nebudem,
už tu nebudem, už odtud půjdem;
už tu nebudem, už se stěhujem,
už se stěhujem: jinde krást budem!“

Kmotr Palička zůstal, jako by ho byl hrom omráčil. Už nevěděl, co si počít. Potom jemu připadlo, zdali by si

Raráš nedal říci a sám neodešel, kdyby jej dobře krmil? I nařídil ženě, aby mu dávala talíř dobrého mlíka a tři buchty k tomu. Raráš měl se dobře, ale nezdálo se, že by se chtěl odtud hýbat. Jednou navečer přijel pacholek z pole domů a vidí na schodech ty tři buchty, co tam selka položila Rarášovi. Měl hlad, i přitočil se a jednu snědl. „Lepší, když já ji sním, nežli ta obluda,“ povídá sobě sám. Ale v tu chvíli už mu seděl na zádech Raráš a křičel:

„Jedna bušta! — druhá bušta! —
třetí buštu Vašek sněd!“

A při tom pokaždé jemu takovou ránu vsadil do zad, že pacholek potom dlouho ještě měl modřiny. Ráno když Palička vstal a šel pacholka budit, našel ho celého ztlučeneho, sotvaže se mohl hýbat. A když se dověděl, co a jak, šel k Rarášovi a prosil ho, aby se od něho vystěhoval, že sice žádný pacholek nebude chtít u něho sloužit. — „Che, che, che!“ zachechtal se Raráš a řekl:

„Dones mne tam, kdes mne vzal,
nebude mi tebe žal!“ —

Sedlák vzal hned na sebe plášť a donesl kuře zas pod tu hrušku, kde je našel, a Raráš potom už ho nechal.

II. [*V Liběnicích*]

V Liběnicích v ovčárně zdržoval se taky Raráš, ale tu mu říkali Šetek. Vypadal jako malý klouček, jenže měl na ruku a na nohu pazourky; a mnoho veselých kousků si tam o něm vypravují. Rád škádlíval psy, kočky a moráky, a taky pacholkům a děvečkám nikdy nic dobrého neudělal, a kde co podtají kutili, všecko vyzradil. Proto taky čeládka psí hubu měla na něj, ale bála se jemu co

udělat, aby se nepomstil; a taky hospodář ovčák nic nedal na něj dopustit, a to proto, že za ten celý čas, co Šetek byl v ovčárně, ovce žádná ani nezastonala. —

V zimě sedával Šetek obyčejně na kamnech, ohříval se; a když děvečka do světnice přinesla plevy, aby je spařila, vždycky jí s kamen do škopka na ně skočil, říká: „Šup na plevky!“ Ale jednou zle se opálil. Děvečka přinesla škopek jak obyčejně; ale venku do něho nalila vařící vody a jen povrchu plevami posypala. „Šup na plevky!“ povídá si Šetek, a hup! ale v tom okamžení byl zas už venku ze škopka, křičel a svíjel se bolestí — a čeládka se smála, až okna řinčely. Ale Šetek toho děvečce nedaroval. Jednou když lezla na půdu po žebříce, zapletl ji do něho tak, že jí musili přijít na pomoc, a měli co dělat, aby ji z žebříka zas vypletli!

V létě spávali ovčákovi čeledínové na půdě. Jednou v noci tam přišel taky Šetek, vylezl dopolou žebříka a škádlil psy, co tu pod poklopem leželi na dvoře. Nastrkoval jim jednu nožku po druhé a pokřikoval neustále na ně.

„Jedna nožka — dvě nožky!
za kterou mě chytíš?“

Psi štěkali, mohli se vzteknout. Pacholky potom už mrzelo, že jim nedává pokoje; jeden vstal, vzal otep slámy a na Šetka ji hodil i shodil jej tou otepí s žebříku dolů. Psi hned na něj a zle ho přivítali, sotvaže jim vyvázl ze zubů. Pacholek věděl, že ho pomsta nemine, a proto se měl před Šetkem na pozoru, zdaleka se mu vyhýbal; ale nic mu to nebylo platné. Jednou pásl u louky na občinách a sedl si na louce za kupku sena. Najednou strhne se mu nad hlavou šumot a než se vzpamatoval, měl celou kupku sena do vlasů zamotanou. Pacholek dal se do křiku, sekáči se sběhli, ale dělej co dělej, seno mu z vlasů nemohli vyplést; tak mistrně bylo jedno s druhým stočeno. Pacholek

musil si dát hlavu dohola ostříhat. A když potom zase na pastvu hnal a přišel na občinách pod planou hrušku, seděl na ní na vršku Šetek, strouhal mrkvičku a posmíval se jemu:

„Holej! — holej! — holej!“

III. [*V Načeradci*]

V Načeradci byla jedna šafářka, ta měla taky Šetka. A poslouchejte, jak ho dostala. Přišel tam jeden člověk a prodával šafáři starou ručnici. Šafář nechtěl jí koupit. „Co bych s ní dělal?“ povídá, „nemám peněz nazbyt.“ — „Vždyť pak mi za ni nedáte než jen tři grešle,“ domlouval se ten člověk. — Šetek se prý nikdy jináč neprodává než za tři grešle. — „Nu když nechcete, než tři grešle,“ řekl šafář, „dám vám za ni třeba víc!“ — Ale ten člověk víc nevzal. Šafář ručnici koupil a pověsil v komoře na hřebík. V noci se ručnice ztratila a místo ní byl ve dvoře Šetek. Líhával na peci za kamny, ale nikdo ho neviděl, nežli šafářka a pak jedna děvečka. Od té doby, co měli ve dvoře Šetka, krávy ku podivu dojily a žádná nezastonala; proto mu taky šafářka přála a každý den misku smetánky jemu dávala. Šetek si tu liboval a všelijaké šibalské kousky prováděl. Jednou ta jistá děvečka míchala na lavici v hrnci šustku — někde říkají taky škubánky. Šetek se posadil vedle ní, a když se děvečka někam ohlídla, sáhl do hrnce pro kousek šustky a šup do huby! Děvečka to zpozorovala a pleskla ho měchačkou: „Táhneš, neplecho! co mi ty pazoury do hrnce strkáš?“ Ale Šetek se jí hned za to pomstil. Šafářka ten den ráno přinesla z trhu děvečce nové střevíce a děvečka si je položila na truhlu. Šetek skočil, ty střevíce popadl a na caparty roztrhal. Děvečka dala se do pláče a šla šafářece žalovat. Šafářka přišla, kouká — střevíce byly zas celé!

Pacholci a děvečky nemohli se pro Šetka ani hnout,

všecko na ně vyzradil. Když se některý přitočil a kus másla si ukrojil, nebo nějakou homolku do kapsy vstrčil; anebo když děvečka při dojení sobě pod žlab postavila hrneček mlíka: hned to věděla šafářka a s nimi se vadila. Proto ji taky rozkřičeli, že má Šetka v domě, až si to potom už lidi veřejně v celém okolí povídali. Šafářku ty řeči mrzely a ráda by se byla Šetka zase zbavila, ale nevěděla jak; až jí potom kdosi poradil, aby řekli tomu člověku, co jim ho přinesl, a něco mu dali, aby ho zas odtud vybyl. Když pak ten člověk přišel, dal všude ve stavení nasypat mouky a pak začal Šetka volat a zaříkávat, aby se odtud vyklidil. Šetek křičel až hrůza, nechtělo mu se, ale musil přec. A bylo vidět stopu jako od psí nohy, jak ze světnice přes síň a po schodech nahoru na půdu t'apal až k vikýři. Pak ho šafářka už nikdy nespatriila ve dvoře.

IV. [*V Košťálově*]

Kmotr Pyskáček byl sedlák ve vsi Košťálově nejmohovitější. Měl polí a luk hojnost, stavení jako klec a jeho sýpky div se pod tíží božího nadělení neprolomily. Ale tak bývá: má-li kdo mnoho, chce mít ještě víc; a kmotr Pyskáček chtěl mít beze vší práce hodně mnoho. I umyslí si, že si vychová Šetka, aby mu nosil peníze. Vzal vejce od černé slepice a zašil si je do košile pod levé paždí, a tak s ním chodil devět dní, každý den přes devět mezí, nemyl se, nečesal, ani nemodlil, až se mu devátého dne z toho vejce skutečně vylíhl Šetek.

Nyní nastaly Pyskáčkovi zlaté časy: peněz dost, ani nevěděl, co s nimi počít. Boural a stavěl a kupoval, kde co bylo na prodej; jedl a pil, co hrdlo ráčilo, a při tom nosil hubu výše nežli nos; své koně krmil chlebem a napájel pivem: ale když k němu do statku přišel žebrák a žádal za svatou almužnu, zle se na něj obořil a nuzných holot

mu nadal. Ale žádná radost není bez smyčky. Čím více se kmotr Pyskáček nadýmal a chudými povrhoval, tím nezbednější byl taky Šetek a mnoho mrzutostí mu doma nadělal.

Jednou tam přišel jeden chalupník a prosil Pyskáčka, aby mu půjčil do žní korec žita; a když mu to Pyskáček zpuřně odepřel, rozhorlil se chalupník a prohodil něco o nespravedlivě nabytém jmění. Tu se Pyskáček náramně rozzlobil a poštvál na něj domácího velkého psa, takže s nouzí chalupník ušel ze dvora. Druhý den nato jel Pyskáček na trh s obilím, a když se potom k večeru zase domů vracel, vyběhla proti němu jeho žena, lomila rukama, naříkala a žalovala, že jim Šetek zakousl synáčka v kolíbce. Sedlák zůstal, jako by mu byl nůž do srdce vrazil, byloť to dítě jeho potěšení. Od té doby kudy chodil, hlavu věsil; přemýšlel, jak by toho zlého hosta z domu vypudil.

Jednou potká kolínského žida Abrahama. „He, phane Physkháčku! nyc na phrodej?“ ptal se ho žid. Pyskáčkovi jako by se v hlavě bylo zablesklo. „Může bejt,“ povídá, „pojď, žide, se mnou.“ A za chvíli nesl žid od Pyskáčků z domu na zádech peřinu svrchnici a byl rád, že lacino koupil. Ale nedošel ani ke vratům na dvoře, tu začalo něco v peřině židem sem tam lomcovat. Žid se dal do křiku: „Vaj! vaj!“ hodil peřinou na zem a utíkal ze vrat, jako by mu hlava hořela. Selka byla do peřiny zašila Šetka, aby jej žid odnesl; ale zmýlila se. Šetek z peřiny se vydrápal a několika skoky byl zase na záhrobcí, kde obyčejně sedával, blýskal očima a cenil zuby, a nikdo k němu na blízko nesměl ani přistoupit, aby mu na hlavu neskočil a se nepomstil.

Pyskáček byl by se nyní rád s někým ze sousedů poradil, co dělat? ale každý se mu vyhýbal, ani ten žebrák, kterého dříve ze dveří vyhnal, nechtěl s ním mluvit. Pyskáček připovídal velké peníze tomu, kdo by mu Šetka

z domu vypudil. Konečně se našla nějaká baba. Přišla, postavila se před záhrobec, udělala svěcenou křídou okolo sebe kolo a začala Šetka zaříkávat, aby se z domu vystěhoval. Šetek se nadul, takže mu chlupy jako štětiny stály, a vyčetl babě všechny hříchy, co jich jakživa od mladosti až do té chvíle natropila. Baba hanbou utekla. Pak přišel nějaký starý myslivec; povídali o něm, že více umí, než zajíce střílet. Ale ani ten nic nepořídil; musil taky Šetkovi ustoupit. Konečně se přihlásil nějaký mladík, nikdo ho neznal, kdo je a odkud je? Šetek vida ho, počal se na záhrobci krčit — nevěděl nic na něj, co by mu vyčetl; pak jedním skokem se záhrobce dolů, ze dveří a ten tam; víc už nepřišel. Ale třetí noc nato vypukl u Pyskáčků náramný požár, a celé to stavení, chlévy, stodola, sýpka — všechno lehlo popelem, a co nemohlo shořet, rozsypalo se. Lidi, kteří při tom ohni byli, vyprávěli, že viděli něco jako plamenný víšek se střechy na střechu lítat: kam to padlo, všechno hned bylo v ohni — byl to ten Šetek.

Když pak sedlák potom po ohni všechno své jmění si spočítal, co mu zůstalo, bylo to zrovna zas tolik, jako měl tehdáž, když si byl umínil Šetka vychovat.

V. [*V Chrudimsku*]

Jednoho chudého poctivého sedláka potkalo veliké neštěstí: potlouklo mu na poli, takže ani stébla nezůstalo celého. Ubohý sedlák chodil okolo své zmařené naděje, div že si nezoufal. Tu ho potká nějaký člověk, zastaví ho a povídá: „Sedláče! nevzal byste mne do služby za pacholka?“ Sedlák se na něj podíval a řekl: „Sám nebudu mít co jíst: tuhle je má letošní žeň!“ a při tom ukázal na potlučené pole. — „Jen mě vemte přec,“ domlouval se

ten člověk; „věru, nebudete toho litovat.“ Byl to Raráš. Sedlák si dal potom přece říci a vzal ho.

Když přišli domů, povídá pacholek: „Sedláče! já pojedu do mlejna.“ — „Copak chceš mlít?“ řekl sedlák, „nemám ani zrnka obilí.“ — „Ale máte ve stodole na patře slámu, jen mi půjčte dvanáct pytlů.“ — „Nu jestliže z té slámy něco nameleš — s pánem Bohem!“ — Pacholek šel, nadělal ze slámy řezanky, naměřil jí do pytlů, naložil na vůz a jel. Když přijel do mlýna, bylo už pozdě na noc a hodně tma. Mlynář měl na sýpce v pytlích naměřeno dvanáct korců žita, co nakradl mlečům, chtěl to vézt ráno na trh. Raráš přesypal to žito do svých pytlů a jemu tam nasypal své řezanky. Pak semlel, dal měřičné a jel domů.

Sedlák měl pár koní, ale byly tak špatné, že sotva nohy vlekly. Jednou musil pacholek s jinými pacholky na panskou robotu; měli dříví z lesa vozit. Druzí pacholci si dělali z něho a z jeho pána pro ten špatný potah posměch, a když nakládali, přihodili mu tři těžké dubové špalky na vůz nad jeho náklad; chtěli, aby s vozem uvázl v bahně, bylat' velmi zlá cesta. Pacholek to dobře věděl, ale dělal se nevěda. A když přijeli do těch mokřin, kde mysli, že uvázne, šel pacholek za vozem a pomáhal trochu rukou a koně vyjely tak lehko, jako by táhly prázdný vůz. Všickni pak ostatní pacholci v tom bahně uvázli, potrhali postranky, musili jeden druhému připrahat a pachtili se až do noci, než mohli vyjet. Raráš se jim vysmál, nechal jich v bahně a jel dál.

Brzy potom některý den povídá pacholek: „Sedláče! nechtěl byste si nějaké lepší koně za ty mrchy koupit?“ — „Což o to!“ řekl sedlák, „ale zač?“ — „Však já se postarám, chcete-li.“ A sedlák přivolil. Pacholek šel a ty dvě staré mrchy zabil, potom je stáhl, vzal kůže na rameno a nesl je do hospody. Když tam přišel, už se hodně setmě-

lo. V hospodě bylo hluku i kouře dost; na stole svíčka a mnoho sklenic, plných i neplných, a při jedné seděl zdejší koželuh. „Pantáto! kupte ty kůže,“ povídá pacholek koželuhovi. — „Koupil bych, ale nemám s sebou dost peněz.“ — „Já půjdu s vámi domů,“ řekl pacholek, „věru že se smluvíme.“ Koželuh se zdvihl a šel. Koželuh měl hezkou ženu, a když večer co večer sedával v hospodě, strojívala zatím koželuhová panu správci doma večeri, aby muž nevěděl. Právě tam zas čekal pan správce na večeri, když koželuh zatloukl venku na vrata. Koželuhová vyšla na dvůr: „Kdo to?“ — „Já, otevři!“ — Koželuhová div neupadla leknutím; ale hned se vzpamatovala a povídá: „Nehněvej se, mužičku! zapomněla jsem ve světlici klíč.“ Poté běží do světlice: „Pro pána krále, jemnostpane! Schovejte se, muž jde domů.“ Pan vrchní vskočil do staré prázdné almary, a koželuhová ho zavřela a klíček vytáhla, potom šla otevřít. Koželuh přišel, prohlíží kůže: „Nu co za ně?“ — „Dejte mi za ně tuhle starou almaru.“ — „Hm! když se ti líbí, s pánem bohem!“ usmál se koželuh. — „Pro pána krále! muži, nedávej jí, je to památka po nebožce babičce — požehnání nám ujde z domu, dáš-li ji pryč.“ — „Mlčíš mi! nevidáno — staré rámotí.“ Žena začala křičet, muž se rozzlobil a dal jí pohlavek a pacholek almaru odnesl.

Nesl ji za ves až na most ke mlejnu. Kola klapaly a voda pod splavem hučela. Pacholek postavil almaru na zábradlí a povídá: „Nestojíš za to, abych tě dále nes.“ Pak zaklepal na dvířka: „Brachu! jářku, budeš plovat!“ — Pan vrchní v almaře se dal do prošení, aby ho pustil, že mu dá sto kusů dukátů. „Sem s nimi!“ řekl pacholek, otevřel almaru a pan vrchní mu dukáty vysázel na klobouk. „Děkuj pánu bohu, žes tak lacino ušel,“ řekl pacholek a shrábl peníze, „po druhé nelez do cizích almar, aby se ti něco horšího nepříhodilo!“ A pan vrchní se

zařekl, že do nejdlejší smrti ke koželuhovům nepůjde.

Potom Raráš almaru vzal a nesl ji zas koželuhovům zpátky. „Aby panímámě nekrvácelo srdce,“ povídá, „tuhle vám zas tu almaru nesu; já se rozmyslil, dejte mi třeba peníze, anebo mi ty kuře vraťte.“ Koželuh se s ním smluvil a šel do komory pro peníze. — „Škořápka prázdná, čert jádro sněd,“ pošeptal pacholek koželuhové. — „Pro pána krále! snad jste mu něco neudělal?“ — „Neudělal, ale udělám,“ řekl pacholek, „budete-li almary před mužem zavírat.“ — Zatím koželuh přišel a vysázel peníze na stůl. — „Věru pantáto! máte to hodnou panímámu. Mám prý se u vás přimluvit, abyste sedával doma a nechodil do hospody, že prý vám leckdys upeče k večeri kuřátko. Dnes vám ho taky upekla, ale bojí se, že se budete hněvat.“ — „Hm, proč bych se hněval? Jen sem s ním!“ řekl koželuh. „Jděte, panímámo! jděte, přineste to z trouby.“ — Koželuhová musela jít a kuře přinést, co upekla panu vrchnímu. Muž byl rád, že mu tak žena přeje, a umínil si, že do hospody chodit nebude; a žena byla ještě radši, že tak pěkně vyvázla, i zařekla se, že do nejdlejší smrti nebude nikomu kuřátko píkat, aby muž nevěděl.

Tak Raráš opatřil sedlákovi peníze. Sedlák si koupil mladé koně, zřídil si pěkně hospodářství, a dokavad měl toho pacholka u sebe, nikdy mu na ničem nescházelo. Ale pacholek taky nebyl ve stravě vybíračný, všecko rád jedl, co mu dali; jenom hrachu nechtěl jíst, a to proto, že je na každém zrníčku kalich.

VODNÍK

I. [*V Praze a Podskalí*]

1

V Praze v Podskalí často prý ho vídali k večeru na vorách. Za dne vyvěšoval nad vodou pěkné červené pentličky; jakmile se těch některé dítě dotklo, hned bylo ve vodě a utopilo se. Přívozníci už je znali a říkali doma: „Vyskakují zase pentličky; ať děti k vodě nechodí!“

2

Vodník chodíval také na jarmarky a dobře už ho znali: míval zelený kabát, z levého šosu mu kapalo, u levé ruky mu scházel palec a huhňal. Prodavači na jarmarce rádi ho viděli, a zvláště ševci, volajíce na něj, aby jim dal počinek. Jemu prvnému nejraději prodávali, protože měli potom v odbytu štěstí. Navečer chodíval Vodník někdy také do hospody na pivo, a tu se vždycky šenkýřky těšily: „Ten zelený pán sem jde, to budeme mít moc lidu!“ Kamkoli přišel, vždycky se tam sešlo přemnoho lidu; ale vždycky také o půl noci nastala pranice a někdo v ní byl zabit.

3

Jednou prý ho chytili na nastražená lýka, ve kterých se prý nemůže hnouti. Tu začal žalostně prositi: „Ach, jen mne pusťte, jen mne pusťte, jen tentokrát mne pusťte! už nikomu neublížím.“ A když ho pustili, dal se do hlasitého smíchu a žbluňk do vody!

II. [*Vodníková žena*]

Žena Vodníková vycházela také častěji z vody ven, říkali jí Sára. Jedna chalupnice seznámila se s ní a měly se rády; žena Vodníková často ji navštěvovala, a když chalupnice s ní chtěla mluvit, vyšla jen k vodě a zavolala: „Sára!“ a Vodníková hned se jí ozvala a vyšla z vody ven. Potom chalupnice slehla a udělala Vodníkovu ženu svému dítěti kmotrou.

Když pak to dítě povyroستlo, vzala je jednou žena Vodníková s sebou do svého domu. Přišly k vodě, Vodníková mrštila proutkem na vodu a udělaly se dolů schody jako do sklepa. Vodník nebyl doma, a v jeho stavení vidělo to dítě na stole celou řadu pokliček i ptalo se, co to? Vodníková odpověděla: „Nesahej na to; jsou pod tím duše utopených.“

Ale když Vodníková poodešla, dítě ze zvědavosti své přece jednu pokličku pozvedlo a jedna duše odtud vyletěla. Když potom Vodníková zase přišla, hned poznala, co se stalo, a honem vyvedla dítě z vody ven, prvé nežli by Vodník přišel, aby ho snad proto neutopil.

III. [*Vodníková děvečka*]

Jednou prý také nějaká děvečka u Vodníka sloužila. Měla na práci hospodářství. Ale kdykoli Vodník odcházel, vždycky jí přikazoval, aby žádné pokličky s hrnců nesundavala. A bylo tam mnoho hrnců pokličkami přikrytých. Děvečka byla zvědavá, a chodíc okolo, klepala na hrnce, a zdálo se jí, že jsou všechny prázdné; až když potom na poslední hrnec zaklepala, něco se jí tam ozvalo a zapísklo. I odkryla pokličku a z hrnce vyletěla dušička a děkovala jí, že ji vypustila z vězení. „A já se ti za to odsloužím, že budeš šťastná.“ Potom, když Vodník se vrátil, hned to poznal, řka: „Tys odkryla pokličku!“ Děvečka dala se do prošení, aby se nehněval, a on jí to sice odpustil, ale musila hned od něho ze služby jíti.

JEZINKY

I

Byl jelen, měl zlaté parohy a zůstával pod lesem v jedné chaloupce s malým šmolíčkem. Každý den chodil na pastvu, a když odcházel, napomínal šmolíčka: „Kdyby někdo přišel, neotvírej nikomu.“ — „Však já sem nikoho nepustím!“ říkal šmolíček.

Jednou taky byl jelen na pastvě a šmolíček doma sám. Ťuk ťuk ťuk! klepal někdo venku na dveře. — „Kdo to?“ zeptal se šmolíček. — „Och, zima, zimička!“ ozvaly se venku nějaké hlásky:

„Šmolíčku, šmolíčku!
otevři světničku:
až se ohřejeme,
hned zase půjdeme.“ —

„Já nikomu nesmím otevřít,“ řekl šmolíček a neotevřel. — „Dobřes udělal,“ pochválil ho za to jelen, „byly to Jezinky: kdybys jim byl otevřel, byly by tě vzaly.“

Druhý den, jakmile jelen odešel, ťukal zas někdo na dveře. — „Kdo to?“ —

„Och zima, zima!
šmolíčku, šmolíčku!
otevři světničku:
až se ohřejeme,
hned zase půjdeme.
Och zima, zimička, zima!“ —

„Ubožátka! jak se tam venku zimou třesou,“ řekl šmolíček; „snad přece nejsou tak zlé? Já jim trošku pootevřu, aby se ohřály — jen trošičku, co by sem dva prstíčky vstrčily!“ — Šmolíček^{*} pootevřel dveří a Jezinky vstrčily tam napřed své prstíčky, potom hned celé ruce a už byly všechny tři ve světničce, milého šmolíčka vzaly a utíkaly s ním z chaloupky pryč do lesa. — „Ouvej, ouvej!“ plakal šmolíček, i vzpomněl si na jelena a volal:

„Za vrchy za doly
mé zlaté parohy,
kde se pasou?
šmolíčka holečka
Jezinky do lesa nesou!“

Na štěstí pásl se tam někde jelen, a jak ho zaslechl, cupity cupity přes hory přes doly — už tu byl. Jezinky jak zahlídly zlaté parohy, nechaly šmolíčka a ty tam. — „Zdali jsem ti neříkal, abys nikoho nepouštěl?“ domlouval mu jelen; „vezmou-li tě Jezinky ještě jednou, tehdy mne nevolej na pomoc!“

Po nějakém čase, když byl šmolíček opět sám doma, přišly zas Jezinky a ťukaly na dveře:

„Šmolíčku, šmolíčku!
otevři světničku.“

„Och, však já vás už znám!“ řekl šmolíček, „neotevřu — rády byste mě zas odnesly?“ — „Šmolíčku, šmolíčku! nic se neboj, my ti nic neuděláme, ale zima nám je, zima! rády bychom se u vás ohřály: až se ohřejeme, hned zase půjdeme.“ A tak dlouho prosily, prosily a plakaly, až ho uprosily, že jim pootevřel; a Jezinky hup! do světničky, šmolíčka popadly a z chaloupky s ním do lesa. — „Och, ouvej, ouvej! kýž sem byl poslechl, co mi zlaté parohy radily!“ naříkal šmolíček a začal zas volat:

„Za vrchy za doly
mé zlaté parohy,
kde se pasou;
šmolíčka holečka
Jezinky do lesa nesou!“ —

Však darmo volal, jelen ho neslyšel. Zatím Jezinky šmolíčka si donesly domů, zavřely ho do sroubku a dobře ho krmily, aby ztloustl — chtěly si ho potom upect. A když myslily, že už je dost tučný, přišly k němu:

„Šmolíčku, šmolíčku!
natáhni ručičku
a vystrč ze sroubku
prstejček ven.“ —

Šmolíček vystrčil malou škulinkou ven prstejček a Jezinky ho řízly do prstejčku, až krev tekla. „Už je dost vykrmený!“ řekly, vzaly ho ze sroubku, položily na korytko a nesly do pece. Šmolíček plakal a prosil, ale nebylo nic platno. I vzpomněl si zas na svého jelena a volal:

„Za vrchy za doly
mé zlaté parohy,
kde se pasou?
šmolíčka holečka
Jezinky do pece nesou!“

Cupity cupity přes hory, přes doly! — a jelen byl tu, nabral šmolíčka na své zlaté parohy a donesl ho domů do chaloupky.

Potom už šmolíček vždycky poslouchával jelena a nikdy nikomu neotevřel, a Jezinky potom už taky nikdy víc nepřišly.

II

Byl jeden chudý hoch sirotek, neměl otce ani matky, a musil jít sloužit, aby byl živ. Dlouho chodil, nikde nemohl služby najít; až jednoho dne přišel k nějakému stavení o samotě pod lesem. Na prahu seděl starý dědoušek, měl místo očí v hlavě tmavé důlky; kozy v chlívku mečely a dědoušek řekl: „Rád bych vás, ubohé kozičky! na pastvu dovedl, ale nemohu, nevidím; a nikoho nemám, abych ho s vámi poslal.“ — „Dědoušku! pošlete mne,“ ozval se hoch, „já vám ty kozičky budu pást a vám taky rád posloužím.“ — „Kdopak jsi? A jak se jmenuješ?“ A hoch mu všechno pověděl a že mu říkají Janeček. — „Dobře, Janečku! vezmu tě; a nejdříve mi ty kozy na pastvu vyžeň. Ale tam na tu hůrku v lese jich nevod': přišly by na tě Jezinky, uspaly by tě a pak by ti vyloupaly oči, tak jako mně to udělaly.“ — „Nic se, dědoušku, nestarejte,“ odpověděl Janeček, „mně Jezinky oči nevy-loupají.“ Poté pustil kozy z chlívka a hnal je na pastvu.

První a druhý den pásal pod lesem; ale třetího dne řekl sám sobě: „Což bych se bál Jezinek? poženu, kde je lepší pastva.“ Pak si uřízl tři zelené proutky ostružiny, schoval do klobouka, a hnal kozy zrovna do lesa na tu hůrku. Tam se kozy rozběhly po pastvě a Janeček si sedl do chládku na kámen. Dlouho neseděl, a nenadále, kde se vzala, tu se vzala, stála před ním krásná panenka, celá bíle oblečená, vlasy po zádech pěkně rozčesané, černé jako havran, a oči jako trnky. „Pozdrav pán Bůh! mladý pasáčku!“ povídá, „hleď, jaká to jablíčka rostou v naší zahrádce! Tu máš, jedno ti dám, abys taky věděl, jak jsou dobrá.“ I podávala mu krásné červené jablíčko. Ale Janeček věděl, kdyby to jablíčko vzal a snědl, že by usnul a že by mu potom oči vyloupala; i řekl: „Děkuju pěkně, krásná panenko! můj hospodář má v zahradě

jabloň, rostou na ní ještě pěknější jablíčka; dost jsem se jich najedl!“ — „Nu, když nechceš, nebudu tebe nutit,“ řekla panenka a odešla. Za chvíli přišla jiná, ještě krásnější panenka, měla v ruce pěknou červenou růži a řekla: „Pozdrav pán Bůh! mladý pasáčku! hlehd', jakou jsem tamhle na mezi utrhla krásnou růžičku! a jak pěkně voní! přivoň si taky!“ — „Děkuju pěkně, krásná panenko! můj hospodář má v zahrádce ještě pěknější růžičky; navonil jsem se dost!“ — „Nu, když nechceš, nech tak!“ řekla panenka celá rozhněvaná, obrátila se a zas odešla. Po některé chvíli přišla třetí panenka, nejmladší a ze všech nejkrásnější. „Pozdrav pán Bůh! mladý pasáčku!“ — „Děkuju pěkně, krásná panenko!“ — „Věru, švarný jsi hoch,“ řekla panenka; „ale byl bys ještě hezčejší, kdybys měl vlásky pěkně učesané: pojď, já tě učesám!“ Janeček neříkal nic; ale když panenka k němu přikročila, aby ho česala, vzal s hlavy klobouk, vytáhl z něho jeden proutek ostružiny a šup! uhodil panenku po ruce. Panenka dala se do křiku: „Och, pomozte, pomozte!“ začala plakat a s místa se nemohla hnout. Janeček nedbal nic na její pláč a svázal jí ostružinou ruce.

Tu přiběhly ty druhé dvě panenky, a vidouce sestru chycenou, začaly Janečka prosit, aby ji jen rozvázal a pustil. — „Rozvažte si ji samy!“ řekl Janeček. — „Och, nemůžeme; máme měkounké ručičky, popíchaly bychme se!“ Ale když viděly, že hoch jinak nechce, šly k sestře a chtěly ostružinu rozvázat. Vtom Janeček přiskočil a šup! šup! uhodil je taky proutkem a pak jim oběma svázal ruce. „Hled'te, mám vás, vy zlé Jezinky! co jste mému hospodáři vyloupaly oči.“ Poté běžel domů k hospodáři a řekl: „Dědoušku! pojďte, našel jsem někoho, kdo vám zas oči vaše dá!“ A když přišli na tu hůrku, řekl té první Jezince: „Teď mi pověz, kde jsou dědouškovy oči? nepovíš-li, vhodím tě tuhle do vody!“ — Jezinka se

vymlouvala, že neví, a Janeček ji chtěl vhodit do řeky, co tam pod hůrkou tekla. — „Nech mne! Janečku, nech mne!“ prosila Jezinka, „já ti dědouškovy oči dám.“ I vedla ho do jedné jeskyně, kde byla veliká hromada očí, velikých i malých, černých, červených, modrých i zelených, a dvě z té hromady mu vybrala. Ale když Janeček je dědouškovi vsadil, začal ubohý naříkat: „Och, běda, běda! to nejsou moje oči; vidím samé sovy!“ Janeček se rozhněval, Jezinku popadl a vhodil do vody. Potom povídá té druhé: „Pověz ty, kde jsou dědouškovy oči?“ Ta začala se taky vymlouvat, že o nich neví; a když jí hoch pohrozil, že ji taky do vody vhodí, vedla ho zas do té jeskyně i vybrala mu dvě jiných očí. Ale dědoušek zase naříkal: „Och, to nejsou moje oči; vidím samé vlky!“ I stalo se druhě Jezince tak jako té první — jen se nad ní voda zavřela. — „Pověz mi ty, kde jsou oči dědouškovy?“ řekl Janeček té třetí, nejmladší Jezince. Tu ho taky vedla k té hromadě v jeskyni a dvě oči mu vybrala. Ale když byly vsazeny, zase dědoušek bědoval, že to nejsou jeho oči, prý: „Vidím samé štiky!“ Janeček vida, že ho též obelhala, chtěl ji taky utopit, ale Jezinka prosila ho s pláčem: „Nech mne! Janečku, nech mne! já ti ty právě dědouškovy oči dám.“ I vybrala je zespodu celé hromady. A když je Janeček dědouškovi do důlků vsadil, vykřikl dědoušek radostně: „To — to jsou moje oči! chvála pánu Bohu! teď zas dobře vidím.“

Potom Janeček a ten dědoušek byli spolu dobře živi: Janeček pásal kozy a dědoušek dělal doma syrečky, a pak je spolu jedli. A ta Jezinka potom už nikdy víc na té hůrce se neukázala.

DIVÉ ŽENY

I

Divé ženy jezdívaly za starodávna v noci po lesích na hon. Lidé, kteří blízko lesa zůstávali v chalupách, slyšeli často hukot a šumot, vytí a štěkání psů jako při štvání. Jednou při takové štvanicí otevřel jeden chalupník okno a vykřikl ven: „Drž ho! drž ho! a mně taky kus přines.“ Potom asi za hodinu zaťukalo něco na okno a řeklo: „Tu máš, když jsi pomahal štvát!“ A ráno našel chalupník na okně kus zvěřiny.

II

Za starodávna pasačky, když pásly dobytek na poli, nezahálely při tom, jako teď obyčejně zahálejí, ale každá měla pod levou paždí hůl a na ní navlečený kužel a předla na vřeteně. Časem přicházela zleva k takové předleně na pole divá žena, vzala jí kužel a vřeteno a předla sama, a napředla tak tvrdý potáč, že z něho bez konce mohli motati, dokud ten, kdo motal, nezaklel.

III

Divé ženy rády tancovaly do kola na lukách, a na tom místě, kde tancovaly, vyrostla po nich vysoká tráva; a po tu dobu, když na lukách někde je viděti kolo z vyšší trávy, říkají lidé, že tu tancovaly divé ženy.

IV

Jednoho času přišla k pasačce na pole také divá žena, a chtěla, aby s ní tancovala. Pasačka udělala jí to k vůli,

a když potancovaly a pasačka chtěla domů hnáti, hodila jí divá žena za ňadra hrst březových listí a pak odešla. Dívka si myslila: „Co bych s tím dělala?“ a vyhodila listí na zem. Ale jeden lístek jí tam přece zůstal, a když děvče přišlo domů, našlo za ňadry dukát.

POVĚST O STUDÁNCE „LITOŠE“

Před dávnými časy chodily se do studánky Litochy koupat tři divé ženy. Jednou šel Holeček za soumraku kolem studánky domů, spatřil je a jedna se mu zalíbila, že stál jako omámený, až ženy zmizely.

Holeček neměl od té chvíle nikde stání. Umínil si, že stůj co stůj tu divou pannu chytí a za ženu domů si ji odnese. Chodil denně ke studánce a čekal v blízké houštině uschován, až konečně třetího dne milé ženy opět přišly.

Sotva se k Holečkovi na doskok přiblížily, vyskočil z houštiny, uchopil svou zamilovanou a uháněl s ní k domovu. Neohlížel se, ani neviděl, kterak druhé dvě ženy náhle v bílé holubice se proměnily, a družku svou obletující, volaly:

„Lindo, Lindo, Linduše,
nepovídej, nač je voda v Litoše!“

Linda se snášela s Holečkem dobře, ale vymínila si, aby jí nikdy nevyčítal, že byla divou ženou. Holeček všecko svatosvatě slíbil.

Jednou byl Holeček přes pole. Linda vyšla ke studánce, rozhledla se po nebi, nabrala do džbánku vody, a když se domů vrátila, kázala čeledi, aby ihned všecko obilí — bylo ještě zelené a sotva půl zrna v klasu — požali a domů svezli. Linda sama byla všude přítomna a v krátké době byla celá ouroda za zelena doma.

Holeček uslyšel již na cestě, co se stalo, a lidi mu toho namluvili plnou hlavu.

Celý rozhněvaný vešel domů, a když viděl Lindu

uprostřed zeleného obilí, anaž mísu hliněnou v ruce drží a obilí vodou kropí, nemohl se udržet déle a osopil se na ni:

„Tys přece jen divous divoký! Cos mi to učinila?“

Lindě vypadla mísa z ruky; pohledla smutně na Holečka, mlčky zalomila rukama a překročivši práh, zmizela.

Tři dni nato přihnalo se velké krupobití a utlouklo všecku ourodu polní, takže nebylo možná ani rozeznat, kde dřív co zaseto bylo.

Tu teprv sedlo Holečkovi na rozum, že Linda nebyla bytostí jako jiní lidé a že předvídajíc krupobití, aspoň něco zachránit chtěla.

Jaké bylo ale podivení Holečkovo, když přišel pod přístřešek, kde obilí srovnáno bylo. Tu spatřil od saminké země až po hřeben plno velkých, těžkých a jako zlato žlutých klasů a obilí všecko, jako by na poli nejkrásněji bylo dozrálo. Nyní naříkal a bědoval, že Lindu z domu svého vypudil, chodil po lesích, chodil ke studánce, volal Lindu, ale marně.

Holeček čekal celé dni a celé noci u studánky a domů se více nevrátil.

HRNEČKU, VAŘ!

V jedné vsi byla jedna chudá vdova a měla jednu dceru. Zůstávaly v staré chalupě s doškovou, roztrhanou střechou a měly na půdě několik slepic. Stará chodila v zimě do lesa na dříví, v létě na jahody a na podzim na pole sbírat, a mladá nosila do města vejce na prodej, co jim slepice snesly. Tak se spolu živily.

Jednou v létě stará se trochu roznemohla a mladá musela sama do lesa na jahody, aby měly co jíst; vařily si z nich kaši. Vzala hrnec a kus černého chleba a šla. Když měla hrnec plný jahod, přišla v lese k jedné studánce; tu si k té studánce sedla, vyndala si ze zástěry chléb a začala obědovat. Bylo právě poledne.

Najednou se tu odněkud vzala nějaká stará žena, vypadala jako žebračka, a v ruce držela hrneček. „Ach, má zlatá panenko!“ povídá ta žebračka, „to bych jedla! od včerejška od rána neměla jsem ani kouska chleba v ústech. Nedala bys mi kousek toho chleba?“

„I proč pak ne,“ řekla ta holka, „chcete-li, třeba celý; však já domů dojdu. Jen nebude-li vám tuze tvrdý?“ A dala jí celý svůj oběd.

„Zaplať pán bůh! má zlatá panenko, zaplať pán bůh! Ale když jsi panenko tak hodná, musím ti taky něco dát. Tuhle ti dám ten hrneček. Když ho doma postavíš na stůl a řekneš: „Hrnečku, vař!“ navaří ti tolik kaše, co budeš chtít. A když budeš myslit, že už máš kaše dost, řekni: „Hrnečku, dost!“ a hned přestane vařit. Jen nezapomeň, co máš říct.“ Tu jí ten hrneček podala a najednou ztratila se zas, holka ani nevěděla kam.

Když přišla domů, povídá matce, co se jí v lese přihodilo, a hned postavila hrneček na stůl a řekla: „Hrnečku, vař!“ Chtěla zvědět, jestli jí ta žebračka neobelhala. Ale hned se začala v hrnečku ode dna kaše vařit, a pořád jí bylo víc a víc, a co by deset napočítal, byl už hrneček plný. „Hrnečku, dost!“ a hrneček přestal vařit.

Hned si obě sedly a s chutí jedly; kaše jako mandle. Když se najedly, vzala mladá do košíčka několik vajec a nesla je do města. Ale musela tam s nimi dlouho na trhu sedět, dávali jí za ně málo, až teprv v samý večer je prodala.

Stará doma nemohla se jí dočkat, už se jí taky chtělo jíst, a měla zas na kaši chuť. Vzala tedy hrneček, postavila ho na stůl a sama řekla: „Hrnečku, vař!“ Tu se v hrnečku začala hned kaše vařit, a sotva se stará otočila, byl už plný.

„Musím si taky pro misku a pro lžici dojít,“ povídá si stará a jde pro to do komory. Ale když se vrátila, zůstala leknutím jako omráčená: kaše valila se plným hrdlem z hrnečku na stůl, se stolu na lavici a s lavice na zem. Stará zapomněla, co má říct, aby hrneček přestal vařit. Přiskočila a přikryla hrneček miskou; myslila, že tím kaši zastaví. Ale miska spadla na zem a roztloukla se, a kaše hrnula se neustále dolů jako povodeň. Už jí bylo v sednici tolik, že stará odtud musela do síně utect; tu lomila rukama a bědovala: „Ach, ta nešťastná holka! co to přinesla: já jsem si hned pomyslila, že to nebude nic dobrého!“

Za chvílku tekla už kaše ze sedničky přes práh do síně; čím jí bylo víc, tím jí víc přibývalo. Stará už nevěděla kudy kam, a vylezla v té ouzkości na půdu a pořád bědovala, co to ta nešťastná holka přinesla. Zatím ale bylo kaše pořád víc a víc, a netrvalo dlouho, valila se už jako mračna dveřma i oknem na náves na silnici, a kdo ví, jaký by to

bylo vzalo konec, kdyby se byla právě na štěstí mladá nevrátila a nekřikla: „Hrnečku, dost!“

Ale na návsi byl už takový kopec kaše, že sedláci, když tudy večer jeli z roboty domů, už nemohli nikterak projeti a museli se skrze kaši na druhou stranu prokousat.

OTESÁNEK

Byl jeden muž a jedna žena; zůstávali na konci vesnice pod lesem v jedné chalupě. Byli chudí: muž nádeničil a žena předla na prodej; a přece pořád říkali: „Jen kdybychom měli nějaké děťátko!“ — „Bud'te rádi, že vám ho pán Bůh nedal,“ mluvili jiní lidé, „však sami nemáte co jíst!“ — A oni zas říkali: „Když my se najíme, najedlo by se ještě taky naše děťátko — jen kdybychom nějaké měli!“ — Jednou zrána kopal ten muž v lese pařezy a vykopal pařízek, vyhlížel zrovna jako malé děťátko: hlavíčka, tílko, ručičky, nožičky — potřeboval jen temínko trochu sekyrou otesat, aby bylo kulaté a hladké, a kořínky na ručičkách a na nožičkách přisekat, aby vyhlížely jako prstíčky, a bylo děťátko, jen zaplakat! Muž přinesl ten pařízek domů a povídá ženě: „Tuhle máš, cos chtěla mít — dítě Otesánka! chceš-li, můžeš je chovat.“ Žena zavinula to děťátko do peřinky, hejčkala je na rukou a zpívala mu:

„Hajej, dadej, hajej,
Otesánku malej!
až se zbudíš, hošíčku,
uvařím ti kašičku:
hajej, dadej, hajej!“

Najednou začalo se dítě v peřince hýbat, vrtilo hlavou a dalo se do křiku: „Mámo, já bych jed!“ Žena nevěděla radostí, kam dříve skočit. Položila dítě do postele a běžela vařit kaši. Když uvařila, Otesánek ji všecku snědl a potom zase křičel: „Mámo, já bych jed!“ — „Počkej, děťátko, počkej, hned ti přinesu!“ Poté běžela k sousedce a přinesla

plný ucháč mléka. Otesánek pil, jen hltal, a když vypil, křičel zas, že by jed. Žena se tomu divila: „Což, dítě, ještě dost nemáš?“ Šla a vydlužila si ve vsi pecen chleba, položila jej doma na stůl a vyšla pak zase ven, postavit k ohni vody na polívku. Sotvaže vykročila ze světnice, Otesánek vida na stole chléb, vymotal se z peřiny, skočil na lavici a v okamžení ten bochník pohltil, a zase křičel: „Mámo, já bych jed!“ Máma přišla, chtěla nadrobit pod polívku; ohlíží se po chlebě — ten tam! V koutě stál Otesánek jako kadečka a vyvaloval na ni oči. — „Pán Bůh s námi, Otesánku! snad jsi toho bochníku nesněd?“ — „Sněd, mámo — a tebe taky sním!“ Otevřel hubu, a než se máma nadála, byla v něm. Za chvíli přišel táta domů; a jakmile do dveří vkročil, volal Otesánek: „Táto, já bych jed!“ — Táta se ulekl, vida před sebou tělo jako kamna, otvíralo hubu a koulelo očima. A poznav Otesánka, řekl: „Bodejž tě běs! kde je máma?“ — „Sněd jsem ji — a tebe taky sním.“ Vtom otevřel hubu a v okamžení měl tátu v sobě. Ale čím Otesánek více snědl, tím více mu se chtělo jíst. V chalupě nic už nebylo, co by za to stálo; i šel do vsi po něčem se podívat.

Potkal děvečku, vezla s pole plný trakař jetele. „Tys musel asi toho sníst, že máš tak veliký břich!“ řekla děvečka s podivením. Otesánek odpověděl:

„Jed jsem, sněd jsem:
kaši z rendlíka,
ucháč mlíka,
pecen chleba,
mámu — tátu —
a tebe taky ještě sním!“

Přiskočil, a děvečka i s trakařem zmizela v jeho bříše. Potom potkal sedláka, vezl s louky seno. Otesánek postavil se mu v cestu a koně zůstali stát. „Což se nemůžeš

vyhnout, netvoro? Půjdu-li na tě — —!“ křičel sedlák a napřahoval bič. Ale Otesánek si toho ani nevšimnul a začal povídat:

„Jed jsem, sněd jsem:
kaši z rendlíka,
ucháč mlíka,
pecen chleba,
mámu — tátu,
děvečku s jetelem —
a tebe taky ještě sním!“

A než se sedlák nadál, ocítil se i s koňmi a s vozem v jeho bříše. Potom šel Otesánek dál. Na poli tam pasák pásal svině. Otesánek dostal na ně chuť a spolykal je všechny i s pasákem; ani památky po nich nezůstalo. Potom na úhoře tam viděl ovčáka se stádem ovec: „Když jsem toho tolik sněd,“ povídá sobě sám, „taky ty ještě sním!“ Šel a všechno to do sebe vházel: ovce, ovčáka i se psem Voříškem. Pak se zas kolíbal dál, až přišel k jednomu poli; nějaká babička tam okopávala zelí. Otesánek se dlouho nerozmýšlel: šel a začal zelné hlávky vytrhovat a polykat.

„Což mi tu, Otesánku, škodu děláš?“ řekla babička; „však jsi dost toho snědl, mohls se už najíst!“ — Otesánek se na ni zaškaredil a povídá:

„Jed jsem, sněd jsem:
kaši z rendlíka,
ucháč mlíka,
pecen chleba,
mámu — tátu,
děvečku s jetelem,
sedláka se senem,
pasáka s prasaty,
ovčáka s jehňaty —
a tebe taky ještě sním!“

I chtěl ji spolknout. Ale babička byla čiperná, uhodila Otesánka motyčkou do břicha a rozpárala mu břich. Otesánek se svalil na zem — byl mrtev. A teď jste měli vidět! Z břicha mu napřed vyskočil pes Voříšek a za ním ovčák, a za ovčákem skákaly ovce. Voříšek je sehnal dohromady, ovčák zapískal a uháněl domů. Potom z břicha vyběhlo hejno prasat, za nimi vyskočil pasák, prásknul bičem a hnal za ovčákem. Pak vyšli koně, táhli plničký vůz sena; sedlák cukal opratí, klel a jel za pasákem taky ke vsi. Za vozem vyjela děvečka s jetelem, a za děvečkou vyskočili z břicha muž se ženou a nesli si pod paží domů ten vydlužený pecen chleba. A ten muž se ženou potom už nikdy neříkali: „Kýž bychom měli nějaké děťátko!“

ROZUM A ŠTĚSTÍ

Jednou potkalo se Štěstí s Rozumem na nějaké lávce. „Vyhni mi se!“ řeklo Štěstí. Rozum byl tehdy ještě nezkušený, nevěděl, kdo komu se má vyhýbat; i řekl: „Proč bych já se ti vyhýbal? nejsi ty lepší mne.“ — „Lepší je ten,“ odpovědělo Štěstí, „kdo více dokáže. Vidiš-li tam toho selského synka, co v poli oře? vejdi do něho; a pochodí-li tebou lépe nežli mnou, budu se ti pokaždé slušně s cesty vyhýbat, kdy a kde se koli potkáme.“

Rozum k tomu svolil a vešel hned oráčovi do hlavy. Jakmile oráč ucítil, že má v hlavě rozum, začal rozumovat: „Což musím já do smrti za pluhem chodit? vždyť mohu taky jinde a snáze štěstí svého dojít!“ Nechal orání, složil pluh a jel domů. „Tatíku!“ povídá, „nelíbí se mi to sedláčení; budu se raděj učit zahradníkem.“ Tatík řekl: „Což jsi se, Vaňku, pomínul s rozumem?“ ale pak se rozmyslil a povídá: „Nu když chceš, uč se spánembohem! dostane tu chalupu po mně tvůj bratr.“ — Vaněk přišel o chalupu; ale nedbal na to nic, šel a dal se královskému zahradníkovi do učení. Nemnoho mu zahradník ukazoval, zato tím více chápal Vaněk. Brzy potom ani zahradníka neposlouchal, jak má co dělat, a dělal všechno po svém. Nejprve zahradník se mrzel; ale pak vida, že se tak všechno lépe daří, byl spokojen. „Vidím, že máš více rozumu nežli já,“ řekl, a nechal pak už Vaňka zahradničit, jak sám chtěl. V nedlouhém čase zvelebil Vaněk zahradu tak, že král veliké z ní měl potěšení a často se v ní s paní královnou a se svou jedinou dcerou procházel. Ta královská dcera byla panna velmi krásná, ale od dvanáctého svého roku přestala

mluvit, nikdo ani slova od ní neslyšel. Král velice se proto rmoutil a dal rozhlásit: kdo způsobí, aby zas mluvila, že bude jejím manželem. I hlásilo se mnoho mladých králů, knížat a jiných velkých pánů, jeden po druhém; ale jak přišli, tak zas odešli: žádnému se nepodařilo způsobit, aby promluvila. „A proč bych já taky svého štěstí nezkusil?“ pomyslí si Vaněk; „kdo ví, nepodaří-li mi se ji k tomu přivést, aby odpověděla, když se budu ptát?“ I dal se hned u krále opovědít, a král se svými radami dovedl ho do pokoje, kde dcera jeho zůstávala.

Ta dcera měla pěkného psíčka a měla jej velmi ráda, protože byl velmi čiperný: všemu porozuměl, co chtěla mít. Když Vaněk s králem a s těmi radami do jejího pokoje vstoupil, dělal, jako by té panny královské ani neviděl; než obrátil se k tomu psíčku a povídá: „Slyšel jsem, psíčku, že jsi velmi čiperný, a jdu k tobě o radu. Byli jsme tři tovaryši: jeden řezbář, druhý krejčí a já. Jednou jsme šli lesem a musili jsme v něm zůstat přes noc. Abychom před vlky byli bezpečni, udělali jsme si oheň a umluvili jsme se, aby jeden po druhém hlídal. Nejdříve hlídal řezbář, a pro ukrácení chvíle vzal špalík i vyřezal z něho pěknou pannu. Když byla hotova, probudil krejčího, aby ten zase hlídal. Krejčí vida dřevěnou pannu ptal se, co to? — ‚Jak vidíš,‘ řekl řezbář: ‚byla mi dlouhá chvíle a vyřezal jsem ze špalíka pannu: bude-li tobě taky dlouhá chvíle, můžeš ji ošatit.‘ Krejčí hned vyndal nůžky, jehlu a nit, stříhl na šaty a dal se do šití; a když byly šaty hotovy, pannu přistrojil. Potom zavolal na mě, abych já šel hlídat. I ptám se ho taky, co to má? — ‚Jak vidíš,‘ řekl krejčí: ‚řezbář byl dlouhá chvíle a vyřezal ze špalíka pannu, a já z dlouhé chvíle jsem ji ošatil: a bude-li tobě taky dlouhá chvíle, můžeš ji naučit mluvit.‘ I naučil jsem ji skutečně do rána mluvit. Ale ráno, když se moji tovaryši probudili, chtěl každý tu pannu mít. Řezbář povídá:

„Já ji udělal.“ Krejčí: „Já ji ošatil.“ A já jsem si taky svého práva hájil. Pověz mi tedy, psíčku! komu z nás ta panna náleží?“

Psíček mlčel; ale místo psíčka odpověděla dcera královská: „Komu by jinému náležela než tobě? co do řezbářovy panny bez života? co do krejčova ošacení bez řeči? tys jí dal nejlepší dar: život a řeč; a proto právem tobě náleží.“ — „Samas o sebe rozhodla,“ řekl Vaněk: „i tobě dal já zase řeč a nový život, a proto mi taky právem náležíš.“ — Tehdy řekl ten jeden královský rada: „Jeho Milost královská dá tobě hojnou odměnu, že se ti podařilo dceři jeho rozvázat jazyk: ale jí sobě vzít nemůžeš, jsi sprostého rodu.“ A král řekl: „Jsi sprostého rodu, dám tobě místo mé dcery hojnou odměnu.“ Ale Vaněk nechtěl o žádné jiné odměně slyšet a řekl: „Král bez výminky slíbil: kdo způsobí, aby dcera jeho zas mluvila, že bude jejím manželem. Královské slovo zákon; a chce-li král, aby jiní zákonů jeho šetřili, musí je sám napřed zachovávat. A proto mi král musí svou dceru dát.“ — „Pochopové, svažte ho!“ volal ten rada; „kdo praví, že něco král musí, uráží Milost královskou a je hoden smrti. Vaše královská Milost rač poručit, ať je ten zločinec mečem odpraven.“ A král řekl: „Ať je mečem odpraven!“ Ihned Vaňka svázali a vedli na popravu.

Když přišli na místo popravní, už tam na ně Štěstí čekalo, i řeklo tajně k Rozumu: „Hle, jak ten člověk tebou pochodil: až má přijít o hlavu! Ustup, ať já vejdu na tvé místo!“ Jakmile Štěstí do Vaňka vstoupilo, přelomil se katovi meč u samého jilce, jako by jej byl někdo přestříhl; a prvé nežli mu zase přinesli jiný, přijel z města na koni trubač, jak by letěl, troubil vesele a točil bílou korouhvičkou, a za ním přijel pro Vaňka královský kočár. A to bylo tak: ta královská dcera řekla potom doma otcí, že Vaněk přece jen pravdu mluvil a že královské slovo nemá se

rušit, a jestli Vaněk ze sprostého rodu, že ho král snadno může knížetem udělat. A král řekl: „Máš pravdu, ať je knížetem!“ Ihned pro Vaňka poslali královský kočár a místo něho byl odpraven ten rada, který krále na Vaňka popudil.

A když potom Vaněk a ta královská dcera spolu jeli od oddavek, nahodil se nějak tou cestou Rozum; a vida, že by se musil potkat se Štěstím, sklopil hlavu a utíkal stranou, jak by ho polil. A od té doby prý Rozum, kdykoli se má potkat se Štěstím, zdaleka se mu vyhýbá.

HÁDANKA

Byla jedna mladá královna, která pro svou krásu daleko široko byla vyhlášena. Mnoho ženichů se o ni ucházelo, a mezi nimi byli dva králevici, které nejraději viděla. Ale že sobě oba dva nemohla vzít, oblíbila si konečně z nich jednoho a druhého odbyla. Ten odbytý si myslil:

„Kdyby toho druhého nebylo, byla by si oblíbila mne; zabiju ho a bude mou.“

A jak umyslí, tak učinil; když jednou ten miláček královnin byl v lese na lovu, ten druhý králevic ho tam úkladně zabil.

Královna byla proto velmi zarmoucena; nedala však nic na sobě znát a umínila si, že smrti miláčka svého pomstí. Na památku dala si udělat z lebky jeho picí číši, zlatem a drahými kameny pěkně obloženou; z kostí jeho rukou dala si na stůl čtyři pěkné svícny vyřezat, aby jej pořád měla před očima; kosti z jeho nohou dala si vsadit místo nohou do sedadla a z jeho krásných dlouhých vlasů udělala sobě pás, zlatem, perlami a drahými kameny protkávaný.

Brzy potom začal se ten druhý králevic zas ucházet o její lásku i ruku a prosil, aby neprodlévala s odpovědí.

„Dobře,“ odpověděla královna; „přiď ke mně zejtra k večeři, dám ti hádanku: uhodneš-li ji, budu tvou ženou; pakli neuhodneš, přijdeš o hlavu. Toť má odpověď.“

„Jaká by to byla hádanka, abych já jí neuhodl?“ myslil si ten králevic a druhého dne k večeři přišel. V jednom pokoji byla připravena večeře. Sedli ke stolu, jedli, pili a veselí byli. Královna seděla na svém sedadle, měla na

sobě z vlasů pás, pila ze své číše a na stole ve čtyřech kostěných svícnech hořely svíce. Po večeři povídá ten králevic, že by rád slyšel její hádanku. A královna řekla: „Tehdy ji slyš a hádej:

Na lásce sedím,
na lásku hledím,
láskou se ovívím,
z lásky ti připívím.“

„Hoj, dobrá hádanka!“ řekl králevic, „lepší nemůže být: posad' se mi na kolena a já tě ovinu svýma rukama, pohleď mi laskavě v oči a dej mi políbení a bude hádanka skutkem: ta tvá láska já jsem!“

„Chybils!“ řekla královna hněvivě, vstala a ukázala na své sedadlo. „Tuto sedím na nohou lásky své, kterou tys úkladně zabil;“ pak ukázala na svícny: „Tuto hledím na ruce lásky své; — toto je pás z pěkných její vlasů — a z její lebky připívím tobě — pomstu: hlava za hlavu!“

Ihned zavolala na své služebníky, ti toho králevice jali a sťali mu hlavu. A ta královna potom už za nikoho se nechtěla vdát a zůstala do smrti svobodnou.

KRÁL TCHOŘ

Bývaly prý v Čechách někdy časy, ale je tomu už dávno, kde každá slepičí obec také byla svým pánem; každá měla svůj dvůr a své smetišťe, kde slípky mohly bez překážky hrabati, a měla také svého staršího kohouta, kterýž ji řídil. Co která slípka vyhrabala, bylo její; a když kohout našel zrnko nějaké, svolal k němu všechny své slípky a pak ho nechal jedné, kterou měl nejradši, anebo slupnul to zrnko sám; a jestliže se která slípka proto rozhněvala, klovnul ji a pak byla spokojena. Jakmile někde kohout na dvoře zakokrhál, kokrhali po něm všickni kohouti v celé dědině. Tak to chodilo mnohé věky v nejlepší kázni a bázni a svornosti.

I přihodilo se tehdáž na neštěstí, že žáby kuňky počaly sobě oškliviti své staré řízení; i kuňkaly, kuňkaly, až si vykuňkaly za krále nohatého čápa. To vidouce kohouti a slípky, nechtěli vzadu zůstatí za kuňkami a pravili, že by bylo dobré, aby také měli svého vlastního krále. I svolali se na obecný sněm a počali rokovati, co a jak? a byli všickni potud jedné mysli. Když ale přišlo na to, kdo bude králem? tu počaly mezi nimi hádky a rozbroje; neb nikdo nechtěl trpěti, aby druhý nad ním panoval, ale raději chtěl každý sám panovati nade jinými. I počali se kohouti jeden na druhého vzpínati a štípali se, až se peří s nich sypalo a hřebeny jim krvácely. Tu poradil jim jeden starý vážný kohout, že by bylo nejlépe, aby si pro zachování pokoje vzali nějakého mocného krále z ciziny; a hned jim jmenoval pana tchoře, ten že je zubatý, silný pán, kterého se každý báti bude, a ten zajisté že mezi nimi učiní pokoj

a dobrý řád. I zalíbila se ta rada všem, a hned poslali k panu tchořovi, aby s ním o to udělali pořádnou smlouvu. Pan tchoř, vyrozuměv jich žádosti, měl se k nim velmi přívětivě a povolně; sliboval, že je zachová při všech jejich právech a starobylých svobodách, že je bude chrániti před luňákem, kterýž jim děti unáší, před kunou, kteráž jim vejce pije, i před vrabci zloději, kteří jim před samým nosem zrní kradou; sliboval také, že pěkné, velké kohouty udělá svými královskými radami, komorníky a jinými důstojníky. I líbilo se to všem, co sliboval, slípkám i kohoutům, a s velikou slávou posadili pana tchoře na svůj královský trůn a byli rádi, že mají tak mocného a dobrotivého krále.

Netrvalo dlouho a zachtělo se panu králi tchoři slepičí krve. I umínil si na některého svého poddaného vyhledati nějakou vinu, aby ho pak pod tou zástěrou mohl zakousnouti a krev jeho vycucati; neb nechtěl ještě zjevně ukázati svou pravou tchoří povahu, aby si kohoutův a slípek nerozplašil. I povolal k sobě milostivě jednoho pěkného, tučného kohouta a ptal se ho, zdali nic necítí? Kohout byl dobrá, poctivá duše a řekl upřímně: „Rač, Vaše Milost královská, odpustiti, cítím náramný smrad.“ Byl to smrad, kterým všickni páni tchořové zapáchají, byť i na slepičím trůně seděli. „Ho, drzý, hanebný padouchu!“ osopil se na něho tchoř, „tak-li se opovažuješ svému králi a pánu vůči mluvití?“ a chňap! jedným rázem ukousl kohoutovi hlavu a pak mu vycucal krev. Potom povolal k sobě druhého a ptal se ho též, zdali nic necítí? Kohout vida tu bezhlavé tělo svého tovaryše a ústa Jeho Milosti tchořovské zmazané krví, poznal, že dobře není. I počal se strachem velikým po celém těle třásti a nemohl ani slova promluvití. „Proč se třeseš?“ osopil se na něj král, „tuším, že nemáš dobrého svědomí? pověz, co cítíš.“ Kohout sebral všecky své síly, poklonil se hluboce a řekl tenkým, sla-

ďoučkým hláskem: „Královská Milosti! cítím přelíbeznou vůni.“ — „Ho, zrádce ošemetný!“ vzkřikl král zuřivě, „chceš lichocením zastříti své padoušství?“ a chňap! ukousl mu hlavu zas a krev vycucal. Tchoř měl sice už nyní dost, ale ta hračka s kohouty dělala mu potěšení; a proto povolal si ještě jednoho kohouta a také se ho tázal, co cítí? Ale ten byl chytrák; viděl tu sice dobře ty dva bezhlavé a také pozoroval něco na královských vousech jako krev, ale dělal se nevida. I uklonil se zdvořile několikrát a odpověděl panu králi opatrně: „Rač odpustiti, Vaše Milost královská! dostal jsem náramnou rýmu z letošního vlhkého počasí, a proto, bohužel! ničehož necítím.“ Pan král vida, že se mu kohout z nastrojené smyčky vyvlekl, a nemaje v nenadání na něj nic jiného pohotově, ráčil se dobrotivě usmáti a propustil jej v milosti.

HÁK

Tak byl jeden pán a ten pán měl hák, a na tom háku
plno ptáků a prodával je po sedmáku.

PRACOVITÁ ŽIVÍ LÍNĚHO

Když pán Ježíš se svatým Petrem chodil po světě, přišli jednou také na noc do jednoho mlýna. Tu je rádi viděli, mlynář byl vdovec a neměl než jednu dceru, a ta všechno snesla, co kde měla, aby své hosty náležitě uctila. Svatému Petru se to velmi líbilo, když viděl, že je tak pečlivá. Druhý den ráno, když se ubírali dále cestou, přišli u lesa na rozcestí a nevěděli kudy se dáti. I ležel tu nějaký člověk, pásal dobytek, a svatý Petr otázal se ho, kudy k městu? Pasák byl příliš líný, než aby jim ukázal; i pozvedl nohu, řka: „Tamhle tudy.“ Když poodešli, řekl svatý Petr: „Pane! copak uděláme tomu pasáku za to, že je tak velmi líný?“ — „„Dáme mu tu mlynářovu dceru za ženu.““ — „A proč to?“ podivil se svatý Petr. — „„Proto,““ odpověděl Kristus, „„že je pilná, a tento lenoch, i musí lenocha živiti, sic by hladem umřel.““

JIRKA S KOZÚ

Bül jeden král a měl ceru, a von ji nemoh žádněj rozesmít, vona büla dycky smutná. Tak ten král poudali, hdo hudělá, haby se vona zasmíla, že mu ji dejí. Tak von bül jeden pastýř a měl syna, říkali mu Jirka. Von poudá: „Tatíku! já teky puđu, esli bych ji rozesmíl. Já na vás nic nechci jenom tu kozu.“ A táta řekli: „No tak di.“ Ta koza büla taková, hdy von chtěl, tak vona každýho držíla, a ten čovek mušel při ní vostat.

Tak tu kozu vzal a šel, a potká jednoho, von měl nohu na rameně. Jirka poudal: „Ty, co máš hen tu nohu na rameně?“ A von: „Já hdyž ji shundám, tak doskočím sto mjil.“ — „A kám deš?“ — „Já du na službu, hdo mě veme.“ — „Tak pot se mnú.“

Šli dálejc a potkali zas jednoho, měl prkýnko na vočích. „Ty, co máš hen tu na vočích prkýnko?“ A von: „Já hdyž to prkýnko pozvihnu, tak vidím sto mjil.“ — „A kám deš?“ — „Já du na službu, chceš-li mě vzít.“ — „Ba jou, vemu. Pot tedy se mnú.“

Hušli kús cesty, potkali třetího kameráda, von měl flaši pod ramenem a místo zandavačky držíl v ní palec. „Ty, co hen ten palec držíš?“ — „Já hdy ho vycuknu, dotřiknu sto mjil, a co chci, ’šecko zatřiknu. Chceš-li, vem mě teky do služby, může tuto bejt tvy chčestí a naše teky.“ A Jirka mu na to: „No tak pot.“

Potom přišli do města, hde bül ten král, a nakúpili si na tu kozu pantlu. A přišli na jednu hospodu, a vono tám už bülo předpověděno, haž takoví lidi přídú, haby jim jíst a pjít dali, co budú chtít, že to ten král ’šecko zaplatí.

Tak voni tu kozu samým pantlem vovázali a dali ji do senci šenkýři k vopatření, a von ji dal do přístěnku, hde jeho cery ležily. Von ten hospodskej měl tři dívčé, a ešte nespály. Tak ta Manka řekla: „Och hdyby sem já mohla teky nákej takovej pantl mjít! já pudu a vodvážu nákej s tý kozy.“ Ta druhá, Dodla, poudá: „Nechót, von to ráno pozná.“ Hale vona šla přec. A hdy Manka dlúho nešla, řekla ta třetí, ta Káče: „Di tám pro ni.“ Tak ta Dodla šla a třepla Manku po hřibetu: „I pót, nech toho!“ a už se vod ní nemohla vodtrhnút. Tak ta Káče poudá: „I pote! nevodvažte je 'šecky.“ Šla a třepla Dodlu po sukni, a už teky nemohla pryč, mušela při ní vostat.

Tak ráno von si ten Jirka přichvát a šel pro tu kozu, a ved to 'šECKO pryč, Káči, Dodlu i Manku. Šenkýř ešte spál. Šli skrze ves, a von koukal lichtář z vokna: „I fuj!“ poudá, „Kačínko, co to? co to?“ Šel a popád ji za ruku, chtěl ji vodtrhnút, a vostat teky při ní. Potom hnál pastýř krávy rejničkú a bejk šoust se vokolo, huváz, a Jirka teky ho ved.

Tak potom přišli před ten zámek, a voni ven vyšli slúžící; a hdyž takovy vece vidíli, šli a poudali tomu králi: „Och pane! hen tu máme takovú podívanú: už tu büly 'šelijaky meškery, hale to tu ešte nebülo.“ Tak tu královo dívčí hnedle vyvedli na ten palác, a vona se podívala a zasmíla se, haž se zámek votřís.

Tak íčko se ptáli, co je zač? Von: že je pastýřovo syn a že mu říkaj Jirka. A voni: že to nemůže bejt; že je ze sprostýho rodu, že mu tu dívčí nemužú dát, hale že jim muší neco ešte hudělat. Von poudá: „Co?“ A voni: že hen tám je studánka, je tám sto mjil: esli z ní za minut přinese ten koflík vody, tak tu dívčí dostane. Tak von ten Jirka poudal tomu, co měl tu nohu na rameně: „Ty si řek, hdyž shundáš hen tu nohu, že doskočíš sto mjil.“ A von: „O to já snadno dokážu!“ Shundal nohu, skočil a bül tám.

Hale potom už chybalo malíčko jenom a už by tu byl čas, že měl přijít. Tak Jirka řekl tomu druhému: „Ty si poudal, hdyž pozvihneš hen to prkýnko s vočí, že huvidíš na sto mjil: koukni se, co tám dělá.“ — „Och, pane! von tám leží. Och, jemináčku! von tám husnul.“ — „To bude zle,“ poudá Jirka, „už tu bude čas. Ty třetí, ty si poudal, hdy hen ten palec vycukneš, že dotříkneš sto mjil: chutě tříkni tám, hať vstává. — A ty, podívej se, esli už se tám hejbá nebo co?“ — „Och, pane! už vstává — hutírá se — už nabírá vodu.“ Potom von skočil a už tu byl a zrovna včas.

Tak potom voni poudali, že jim musí dokázat ešte jeden kús. Že hen tám ve škále je takový zvíře, jednorožec, že jim moc lidí zhubí; esli je zhladí ze světa, že tu dívčí dostane. Tak von si vzal ty lidi, a do toho lesa šli. Tak přišli k takový smrčině. A vono byly tři zvířata, a byly takovy lože vyšoustany, kerak ležily. Dvě nedělaly nic, hale to třetí hubilo lidi. Tak voni si nabrali kameního a těch jedlovejch krákorek za nadra, a vlízli na dřevo nahoru; a hdy si ty zvířata lehly, tak voni pustili delů kámen na to jedno zvíře, co byl jednorožec. A vono to zvíře řeklo tomu druhému: „Dej pokoj, neštochej mě!“ A vono poudá: „Já tě nedělám nic.“ A zas na toho jednorožce zezhora pustili kámen. „Dej pokoj! už si mi to hudělal po třetí.“ — „Hdyť já tě nic nedělám!“ Tak se popádli a práli se dohromady. A ten jednorožec chtěl to druhý zvíře probodnúť; hale vono huskočilo, a von kerak se pruce po ňom hnál, tak zarazil tím rohem do dřeva a nemoh ho hnedle vyndát. Tak voni hnedle skočili ze smrčiny delů, a ty dvě zvířata hutekly, a tomu třetímu, tomu jednorožci, voni husekli hlavu a vzeli ji na rameno a nesli ji do zámku.

Tu voni v zámku vidíli, že Jirka zas ten kúsek dokázal. „Co, prej, budem dělat? snad mu přec musíme tu dívčí dát?“ — „Ne, pane!“ poudá jeden ten slůžící, „to nemůže

bejt; hdyť je sprostěj, haby von takovú královskou dívčí dostál! hale mušíme ho ze světa zhladit.“ — Tak von ten král jim řekli, haby vyšetřili jeho řeč, co bude mluvit. Tak büla tam nájemnice jedna, vona mu poudala: „Jirko! s tebü nebude dnes dobře, chtěj’ tě zhladit ze světa.“ Tak von poudá: „Och, já se nebojím: kerak mně tepřiva bülo dvanáct let, já sem jich zabjil jednu ranú dvanáct.“ Hale to bülo tuto, hdy mu máma hupekly rozpíček, vono mu na něj vlítlo dvanáct much a von je na jednu ránu zabjil.

Tak voni, hdy to slyšíli, řekli: „Jináč ne, než že ho mušíme zatřelit.“ Tak potom si přiřikovali vojáky a poudali, že mu hudělaj parádu, že budú ho voddávat na place. Tak ho tám vyvedli a vojáci chtěli už do něho spustit. A von ten Jirka řek tomu, co místo zandavačky palec držíl: „Ty si poudal, hdy vycukneš hen ten palec, že ’šechno zatřikneš; chutě vycukni!“ — „O pane! to já snadno dokážu.“ Tak ten palec vycuk a ’šecky je zatřik, haž büli ’šecky slepí a žádnej neviděl.

Tak voni, hdy už vidíli, že jináč není, řekli mu, haby šel, že mu to dívčí dejí. Tak potom mu dali pěkný šaty královský a büla svarba. A já sem na tý svarbě teky büla: měli tám moziku, zpívali, jídli a pjili: bülo mesa, mochůrek a všeho plný košinky, a vodičky plný vědra.

Dnes sem šla, včera sem přišla; našla sem meze parezy vejce, praštila sem je jednomu na hlavu a hudělala sem mu pleš, a má ho doposavád.

ŠEVC A ČERT

Bel jedný jeden ševc, a ten měl takový nózo, že se nemohl svém řemeslem ani veževit' ani svy senke vechovat'. I dal se teda zapsat' čertovi s celó svó krvjó, s ženó i s dětma, ačkole to nerád odělal. A dež ož bel zapsané, tož se ho ptá ten čert: „No, co včel za to chceš?“ A ševc mo povídá: „Já řko, dé mně tak moc peněz, co bech sám se mohl veževit' a vechovat' te svy děti.“ Čert mo to rád přěslébil a přenášel mo každé deň pět rénských.

A to belo právě v to dobo, dež chodil Pánbůh se svatém Petrem po zemi. I přešle taky k temo ševcovi, co se dal čertovi zapsat', dež se ož začalo smrkat'; ševc nevěděl, hdo só, a odkud' só, a ptať se jich ostéchal, protože viděl, že só to až toze hrzky osobe. Oni žádale nocleha, a ševc jim ho s velekó ochotó přěslébil. Žena jeho jich hrzke octila, přepravila jim dobró večěro, po večěre ostlala jim pořádně lůžko, a sama si lehla ven pod přeseňkem. Ráno stala brzo a ochestala jim snidani, jak se patří.

Dež se nasnidale a jož bele na odeit'ó, ptá se Kristus Pán: „Co sme dložni?“ Ševc na to: „E nic.“ A Kristus Pán: „No deť přece neco!“ A ševc zasi: „No teda, dež přece neco, tož bech rád, abe se mně tato troji věc veplnila: za první, hdo si na to mó osmolenó trojnožko lapne, hde já sedávám, dež láco nějaké d'óravé bot, abe i s ňó zostal jako překované, dokud' já chco; potom, hdo se na mě z venko oknem bode divat' do izbe, abe od teho okna nemohl odeit', až bech já temo chtěl; a naposlede, hdo mně v zahradě z mé trnke korlátke třasl, lebo koňárem tam té hroške třepal, abe se od ni nemohl hnót', dokud'

bech já nechtěl.“ A sen Boží řekl: „Stane se ti, jak si to žádáš.“ I odešel a svatý Petr s ním.

Dež ož vepršel ševcovi čas, tož si přešil pro něho čert řka: „Ševče, včel půdeš se mnó do pekla; vizeš, že ož je čas.“ Na to ševc: „Vizo, vizo; ale počké, až povečeřáme, a zatím si odpočej tade na trojnožce!“ Čert nedaja so dlóho pobizeť, lapl si hned, aby svém ódiskóm hověl. A ševc chestal se po večere s manželkó i s dětma do pekla. A tož dež ož bele všeci se všeckém hotovi, zkrékl na čerta, abe ož šil. Čertisko stává, stává, křevi se všelejak, až ho všecko boli, jenom abe se mohl odtrhnóť; ale — nende to. A tož křeči na milyho ševca: „Bracho, tade to po čertech páli. Deť mně pomož a post' mě jož přece, post'! já ti rač ešče neco časo předám.“ A ševc: „Dež mně předáš, tož mně předáš, di si.“ A tož mo předal čert ešče sedm let.

A dež tech sedm let ož vepršelo, přeběhl si zasi čert pro svyho ševca; ale ož nešil do izbe, jenom z venko oknem se tam dival a klepaja na okno volal: „Ševče, ož so zas to pro tebe, chesté se! šak ož viš, hde máš it'.“ Milé ševc právě šel bot a žena dělala večero. A dež oslešel a oviděl čerta, řekl mo: „E počké jenom trocho, až povečeřáme.“ Čert teda čekal venko na ševca. A tož dež ož povečeřale a na cesto se přepravile, povídá ševc: „No, čertičko, pod' me ož sme hotovi.“ Ale milé čert nemohl nijakó od okna, měl nožeska jako překovany. A viza zló a zló, dal se do prošení: „Post' mě, bratříčko! předám ti rač ešče časo.“ A ševc: „Dež mně předáš, tož mně předáš, di si! Ale to ti povídám: jak mně přendeš po třeti, dež nebodo hotové, a až se zpravim, zas nebodeš chtěť it', potom si mě nežádé! já nechco beť tvém bláznem.“ Čert mo zasi předal sedm let a odešil sám dom.

A dež zasi tech sedm let vepršelo, přešil si zasi čert pro svyho ševca, a vkročel hned do izbe. To ševc na něho s dobró: „Dobře, dobře, že ideš; právě nám včel dozrálo

ovoce, kery toze dobře chotná; zaskoč si tam do mojí zahrade a otrás si trnek lebo otřep hrošek, jak moc chceš, čém vic, tém lepší; moja stará jich nabere do velekyho ozla, abechme měle čém se na cestě občerstvit; te si dozajista taky rád vezneš.“ To si čert veskoči a běži přes deske do zahrade, a třepe trnkó, až i všecko lésti a halozi opadalo a jenom holé peň zostal. Zatém se ševc se svéma ož přechestal, a volá na čerta: „No te děláš nám pěknó! nechceš snad celé strom s sebó vzit? det sem ti přece povídal, abes jenom trnke strásl, a te tade rádiš jako v pekle. Pod rač ož do pekla! já so hotové se svéma.“ Milé čert ode pňa casnoval sebó sem tam, ale ani hni. To ševc na něho zhorta: „Neřekl sem já tobě, ešle přendeš, dež nebodo hotové, a až se zpravim, ešle nebodeš chtět ož odeit, aby sis mě nežádal? já chco it, a te nechceš; mesliš te, že já so tvůj blázen? i počké!“ A tož běži milé ševc do izbe, vezne řemeň, a s něm honem na čerta, a jak ho medli, tak ho medli; čert véská, co može, křeči a pišči, co mo hrdlo stači, až se ledi z celé dědine sbihale. Jak se divile, dež vlastnima očma viděle, jak ševc čertovi smoli záda. Dež ho ož dost zmaloval, takže chodák ani čertovi nebel podobné, postil ho: „Di, ešle tě v pekle poznajó.“ A čert s radostó otěkal dom, jak be prášel, sám, a ševcovi dal ož na decke pokůj.

Před smrtó poročel si ševc, až ho pohřbijó, abe mo dale to zástěro, keró nosel; a tož mo jo tam dale. Sotva zemřel, jož šil k nebi, a přenda tam, klókl na bráno nebeskó, abe mo otevřele. I odemyká svaté Petr svém klóčem bráno, prohlíži osobo a povídá: „O ševče, te tade nemáš mista! odendi pryč! co sis vevolel, teho se ti dostalo. Debe sis bel vevolel královstvi Boží, bel bes ho měl.“ To řekl a zamkl bráno. Ševc ale sám sobě: „Co včel dělat?“ I osmeslel si, it zrovna do pekla. Jak ho čerti viděle zdaleka se hnat, začale na sebe volat a křečet: „Ševc běží sem! honem zavřeme vrata, nepóštěme sem ševca, sic nás všecke veže-

ne z pekla!“ Ševc klókl dost', ale nadarmo! Dež ho teda ani do pekla postit' nechtěle, šil zasi na svatyho Petra do nebe. Svaté Petr odemkl, podival se na něho, a povídá: „Pro tebe dokonca néni tade mista; marně hledáš!“ A tož chodák ševc zasi do pekla, a čerti zasi křečele: „Jenom toho ševca sem nepóšťéte!“ Teda zasi zpátke na svatyho Petra. A dež svaté Petr klóčem bráno odemkl, milé ševc jedném šostem vhodil svó osmolenó zástěro do nebe a povídá: „Dež já to nebodo, nechť je tam aspoň má zástěra!“ A zasi šil k peklo. Ale tam se mo žádně jož ani neozval, vrata bele zavřeny a všecko ovnitř tichónko.

Tož povídá ševc sám sobě: „Ešče jednú půdo na teho svatyho Petra.“ I šil a klókl zasi. Svaté Petr odemkne, a ševc mo honem pod rokó podleze a do nebe vklózne; i roztahl si tam svó zástěro a sedl si na ňo. Svaté Petr ho vehání, abe šil, hde patři; v nebi že mista nemá. Ale ševc ož jednú seděl, a nechtělo se mo odtáď; i řekl Petrovi: „Deť já nesedim na vašem, já sedim na svym!“ A tož ide svaté Petr před Krista Pána a vekládá mo to: „Pane, ševc nám nechce odtáď ven, a přec mista tade nemá!“ Sen Boži ale se nad ševcem sletoval a rozkázal: „No, nech ho jož, nechť si tam o bráne sedi!“

POZNAMENÁNÍ

DLOUHÝ, ŠIROKÝ A BYSTROZRAKÝ

(Str. 7)

Dvojí vypravování pohádky této známo mi jest, jedno z okolí města Žebráka, druhé od p. K. Vraného. Rozdílové jich obou jsou nepodstatné a pocházejí patrně jen z porušení na jedné neb na druhé straně; jakož pak největší rozdíl je ten, že jedno vypravování, pomíjejíc volení nevěsty na věži, s počátku hned uvádí královici do lesa na lov; královic tu zabloudí, nalezne ty tři tovaryše a tak přijde s nimi náhodou do zakleného zámku. Zdeť podávám tu pohádku tak, jak jedno vypravování druhého doplnilo, jedno druhé opravilo. Jinou pohádku s ní příbuznou, a jistou měrou její zrůdu, našel jsem v Domažlicku, připojenou k pohádce „Kozo drž“! Král totiž slíbil dceru svou dáti tomu, komu by se podařilo učiniti, aby se zasmála. I podařilo se to jednomu pasákovi pomocí divotvorné kozy: královna se zasmála, „až se zámek zatřís“. Ale pak mu jí přece nechtěli dáti, že byl sprostého rodu, i uložili mu tři práce, aby je vykonal, chce-li královnu míti. Pasák měl s sebou tři tovaryše: jeden měl nohu na rameně, a když si ji nasadil, doskočil sto mil; druhý měl na očích prkénko, a když ho pozvedl, viděl na sto mil; třetí nesl si břicho na zádech, a když je sundal i napravil, snědl sto volův a vypil sto sudův piva. Pomocí těchto tří tovaryšů potom pasák ty tři práce vykonal a královna byla jeho. — Jsouť to zase ti tři divotvorní služebníci, ale již v postavě změněné; práce pak, ježto se jim tuto ukládají, záležitější dokonce již v nahodilých podivnostech, bez všelikého hlubšího smyslu.

V pohádce německé „die sechs Diener“, ve sbírce bratří Grimmův, nebylo vypravovateli již dosti tří služebníkův, ale chtěl jich míti šest. Kromě tlustého, dlouhého a třetího, jenž měl mocný zrak, nač pohleděl že všecko se rozskočilo, přibral si ještě také čtvrtého posluchače, který vše slyšel, co se ve světě děje; pátého, jemuž v ohni bylo mrazivo a v ledu horko; a šestého jasnozrakého, jenž po celém světě

viděl. I aby ti všickni měli co dělati, prostá pohádka ledabylo zamotána i rozšířena jest. Mocná čarodějnice, majíc krásnou dceru, slibuje ji královi dáti, dovede-li tři věci, jež mu uloží. První, aby přinesl prsten z červeného moře. Úlohu tuto splnili sluhové jasnozraký, dlouhý a tlustý podobným způsobem jako v pohádce naší. Druhou úlohu, aby snědl tři sta volů a vypil tři sta sudů vína, tlustý sám opět vykonal, tak jako v pohádce domažlické. Třetí pak úloha byla, aby se královi panny dohlídal, by mu v noci neušla. A když pak mu přece ušla, zvěděl o ní posluchač i oznámil, že tři sta hodin cesty odtud ve skále schována jest. Dlouhý a mocnozraký jí ze skály zase dobyli a přinesli. Tuto měl by vlastně již býti konec pohádky; ale čarodějnice potom ještě namluvila dceru svou, aby se těmto všedním lidem dobrovolně nepoddávala. Dcera dala tedy zapáliti velikou hranici dříví a žádala, aby se někdo z nich na tu hranici posadil. I posadil se na ni ten, jemuž bylo v ohni zima. Když jiné rady již nebylo, musila dcera s královi jeti na oddavky. Ale na cestě poslala za nimi ještě čarodějnice vojsko, aby dceru její vysvobodilo. Posluchač to slyšel, i oznámil tlustému, a tlustý vyplivnul za vozem na cestu něco té mořské vody, které se byl napil, a vojsko utonulo. Čarodějnice pak opět za nimi ještě poslala své jízdné brněnce: těch pobil mocnozraký svým pohledem, a tak královi konečně s pannou do kostela dojel. — Z obsahu tohoto patrně se vidí, kterak vypravování německé již od prvotní prostoty se odchýlilo. Jiných odchylných vypravování tuto pro krátkost pomíjím.

Pohádka tato není sama svého původu, ale jen zvláštní vzdělání neb variací podle jiných mnohých variací téhož obecného základu neb theme, jehož podstatný smysl jest: „dobyť panny přemožením tří překážek“. Kdo a kterak ty překážky přemáhá, toto náleží ke zvláštní toliko úpravě každé pohádky kruhu tohoto, ač i v tom také rozbohem kritickým dobře určití se dá, co původní zachovalé a co později pokažené jest, jakož se toto patrně vidí na pohádce svrchu položené, srovnávajíc ji s variantem domažlickým a Grimmovým.

Pozorujeme-li pak bedlivěji na ty podstatné tři překážky, na ty tři práce, ježto se mají vykonalí, v čem záležejí a kterak se jich plnění v pohádkách rozličných líčí, brzy v tom shledáme mezi pohádkami kruhu tohoto jistou shodu a příbuznost, kteráž vede k tomu, že ty tři úlohy nejsou nahodilé a bez příčiny. V pohádce naší má královi přinéstí

prsten z moře, drahý kámen ze skály, t. ze země, a žalud s dubu, t. z povětří, a ti tři služebníci jsou nástrojem k dosažení těch tří věcí. V jiných pohádkách podobně uloženo hrdinovi, aby z jezera vynesl prsten neb zlatý klíč, aby sebral v trávě rozházené perle, a pak aby mezi třemi neb i dvanácti pannami poznal svou zvolenou; a tu mu tolikéž v tom slouží ryba neb kachna — vodní tvor, hejno mravencův — zemský tvor, a včela neb moucha — povětrný tvor. Jinde opět velryb, medvěd a orel pomáhají splnit, co přikázáno. A opět v jiných pohádkách uloženo mládenci, aby bezednou nádobou vylil rybník, aby dřevěnou sekerou porazil les i aby vystavěl zámek v povětří, a tu panna sama místo něho ty tři práce plní. V těch i ve všech jiných pohádkách třídy této mají ty tři úlohy vždy jisté spojení s vodou, se zemí a s povětřím, a kde toho není, tu pohádka již vzala porušení.

Dále také v pohádce naší hodno jest pozorovati, že černokněžník pannu v těch třech živlech ukrývá, kdež pak úloha královicova jest, aby ji našel a odtud dobyl. I v tom pohádka naše má opět své příbuzné. V jedné pohádce valašské, do téhož kruhu náležité, slibuje černokněžník dceru svou dáti tomu, kdo se tak jemu schovati dovede, aby ho nenašel; a v jiné panna sama jen toho za manžela vzítí chce, kdo se tak ukryje, aby ho kouzelné zrcadlo její nevyzradilo. V první pohádce pomáhá jinochovi divotvorný kůň, v druhé pak orel, ryba a lesní duch; i schovají jej nejprve v oblacích, po druhé na dně mořském a po třetí ve vlasech toho, kdo tu výminku uložil. Ale ještě příbuznější k pohádce naší jest jedna starobylá píseň z ostrovů Faröských, jejíž obsah proto v krátkosti tu budiž položen: Sedlák hrál s velikánem i prohrál svého syna. Maje mu jej vydati, prosil za milost, až konečně tolik uprosil, že mu velikán syna darovati slíbil, ač bude-li ho moci tak ukryti, aby ho velikán nenašel. V úzkosti své prosí sedlák boha Odina za pomoc, a Odin ukryl syna jeho na poli v žitě ve způsobě klásku. Ale velikán ho našel přec. I prosí sedlák boha Hönira, aby pomohl, a Hönir ukryl syna jeho vysoko v povětří v hejně labutím ve způsobě pírka. Ale velikán ho našel přec. I uchýlil se sedlák k bohu Lokimu, prose ho za pomoc, a Loki ukryl syna jeho na dně mořském v těle rybím ve způsobě jikry. Ale velikán ho přece zas našel. Tu vzal Loki chlapce v ochranu svou i pomohl jemu utéci domu k otci, a otec zavřel za chlapcem dveře i zandal železnou závorou. Velikán žena se za chlapcem, vrazil do dveří i rozrazil si o želez-

nou závoru hlavu. — Místo zajaté královny v pohádce naší zastupuje tu v písni faröské sedlákův synek. Rozdíl těch obou bájí mezi sebou záleží jen v opak obrácení týchž úloh: v písni faröské musí totiž sedlák syna svého třikrát ukrýti a v pohádce naší musí královic ukrytou pannu třikráte najíti. Faröská pomocná trojice bohův opětuje se v naší trojici služebníkův. V bájesloví germánském znamenají však Odin, Hönir a Loki právě zase ty tři živly, povětří, zemi a vodu, v nichž poskytují chlapani ochrany. Vyložíme-li si tedy touž měrou naše tři služebníky zosobenými živly, totiž Dlouhého větrem, Širokého vodou a Bystrozrakého zemí, i nemalý díl pohádky naší přirozeně se vysvětlí.

A tak nyní již odhaliti můžeme roušku alegorickou s báje naší i ukázati prostý její smysl. A jest tento: Mocný černokněžník: kníže tmavé části roku, bůh zimy, zimní čas — drží v zajetí v železném zámku svém: pod ledovou korou — krásnou pannu královskou: bohyni léta, živoucí přírodu; — i ukrývá ji v povětří, v zemi a ve vodě: příroda jeví se totiž v těchto třech živlech, ale zimou je život její v nich ve všech zavazen a jako pohřben. — I přijde mladý královic: jarní slunce — by svou nevěstu vysvobodil; a tu připojí se k němu tři pomocní tovaryši: totiž příroda sama ve svých třech způsobách — a pannu z povětří, ze země i z vody vyvadí: sluncem ti tři živlové se rozhřejí a vydají sami ze sebe život, příroda v nich obživne. — Černokněžník jest poražen a královic s pannou se zasnuje: zima pominula a paprskové sluneční spojují se se zemí, se vzduchem i s vodou, je zahřívajíce, a jsou tak příčinou jich úrodnosti.

ŽIVÁ VODA

(Str. 17)

Pohádka tato srovnává se sice v mnohých okolnostech s pohádkou následující „Pták Ohnivák a liška Ryška“, ale přece jest od ní v podstatě své tak rozdílná, že se za pouhý její variant nikoli počítati nemůže. Vypravuje se v Čechách na rozličných místech poněkud rozličně, ovšem jen ve věcech vedlejších. V jednom takovém variantu — mezi čtyřmi, jichž mi se dostalo — posílá nemocný král syny své pro „čertovo zelí“, v jiném pro „zdravou vodu“ na vrch Siný (Sinaj).

Královičové prohrají své jmění „v kartech“ a nadělají pak dluhů a proto mají býti oběšeni. Místo vlka zastupuje někde „zajíček“, jinde „černý muž“ a jinde opět „dědeček“. Podle toho mění se také okolnosti v zámku i v útěku. Královič vezme prvně v zámku místo pasu střevíček, prsten, aneb cos podobného, a napíše, aby se časem dozvěděla, kdo tam byl, své jméno buď zespod na stůl, aneb jinam, kteréž potom po letech přičiněním synáčka přijde najevo. Dle jednoho variantu rozbije královič v zámku kouzelné zrcadlo, čímž panna i celé její okolí, jsouce takto kouzla zbaveny, se probudí, což opět v jinou pohádku sahá. Jinde jsou opět místo jedné tři panny a děj se týče nejmladší. Způsob, kterým se starší bratři svého nejmladšího bratra zbaví, vypravuje se právě tak, jako v následující pohádce. Bratři ho totiž na cestě zabijí a věc, pro kterou byli posláni, mu vezmou; načež onen černý muž neb stareček ho zase vzkřísí. Královič potom vstoupí do služby u jednoho kupce, a když potom královna na králi žádá toho třetího syna, a král, o něm nevěda, rozešle listy po všech zemích, aby se vrátil, tu teprva k otci se navrácuje.

PTÁK OHNIVÁK A LIŠKA RYŠKA

(Str. 26)

Pohádka tato našla se v Čechách z rozličných stran ve třech variantech, kteréž tuto v celek jeden, podle možnosti vlastními slovy vypravovatelů, snešeny jsou. Tiskem již ji také vydal J. Malý ve sbírce své českých pohádek a pověstí národních 1845 pod nápisem: „O zlatém ptáku“. S některými nepodstatnými proměnami vypravují touž pohádku také Rusové a Jihoslované, takže vším právem ji lze pokládati za obecné jmění slovanské. Z vypravování ruského známy jsou nám dva varianty, ježto v Moskvě vydány byly tiskem pro lid prostý (lubočnoje izdanije) pod jednostejným obecným titulem: „Skazka o trech korolevičach“. Oba pak tyto varianty vyšly také v překladu německém, jeden od Dr. A. D. Kinda v knížce: „Taschenbuch zum geselligen Vergnügen“ 1832, pod titulem: „Der Feuervogel und der graue Wolf“, a druhý od A. Dietricha ve sbírce: „Russische Volksmärchen“ 1831, s nápisem: „Märchen vom Ljubim Zarewitsch, von der schönen Prinzess, seiner Gemalin, und von dem geflügelten

Wolfe“. — Srbská pohádka vytištěna byla v „Podunavce“ 1848, a odtud v novinách Záhřebských téhož léta, pod titulem: „U jednog otca kod tri sinah desno oko smije se a lievo plače suzi“. — Ostatně vyskytá se pohádka tato i v nejbližším sousedstvu Slovanů, totiž u Valachů a Němců. Pohádka valašská vyšla tiskem ve sbírce bratří Schottův: „Walachische Volksmärchen“ 1845, kdežto nazvána: „Das goldene Meermädchen“, a německá ve větší sbírce bratří Grimmův: „Kinder und Hausmärchen“ 1850, pod titulem: „Der goldene Vogel“. Obsahem svým valašská nejbližší a nejpříbuznější jest pohádce srbské, a německá české, takto každá sama k prvotní vlasti své se přihlašuje.

ZLATOVLÁSKA

(Str. 45)

Pohádka tato, kterou jsem asi před dvaceti lety v rodišti svém slyšel vypravovati, potud nikdež jinde v tomto celku mi se nevyskytla; však některé její stránky vždy s jinými pohádkami se stýkají. Báječné podání národu slovanského, že člověk může nabýti hadem umění, rozuměti řeči všech živočichů na světě, jest původu slovního, zakládajíc se na tom, že v jazyku slovanském slovem had se značí plaz = serpens (stsl. gad, mrus. a srb. gadina), a zároveň také řeč neb mluva = sermo (sr. čes. had = řeč, od-had; odtud hádati, pol. gadać, sl. gadati = mluvit, věštiti, domnívati se; čes. haditi = haněti, slovy tupiti; sr. lit. gadyti = smlouvati, gadas = shoda). Tou měrou stala se v báji veškerá mluva hadem, a člověk může jí nabýti, když hada požive aneb i jen okusí. V pohádce moravské (ve sbírce Kuldové I., str. 330) uděluje had sám pacholíkovi dar, aby všemu pernatstvu rozuměl; v srbské pak pohádce „Nemušti jezik“ (Vuk, str. 13) a v pohádce bulharské „Gadinsky jazyk“ (Pavlov, rkp.) jen hadí král ovčákovi může dáti mluvu všelikých živočichů.

I tato pohádka náleží v onen veliký kruh pohádek bájeslovných, jichž podstata záleží v dobytí panny přemožením tří překážek. Překážky vězí tuto vhodně v trojí říši živelní: živá i mrtvá voda v povětrí, perly na zemi a prsten ve vodě; a tak i pomocníci dobyvatelovi: krkavci, mravenci a ryba, to tré živlů právě zastupují. Již jinde hleděl jsem ukázati, že tito pomocníci nejsou než zosobené trojnásobné působení dobyvatele samého — jarního slunce — kterýžto zde v osobě

Jiříkově, Zlatovlásku — živoucí přírodu, jasnou bohyni léta — vykonáním uložených jemu prací z té trojice říše vyvazuje a s ní se zasnubuje. (Srov. Perly české, str. 334—336.) [Našeho *Díla* sv. III, str. 126—128]. Ostatně Zlatovláska neb zlatovlasá panna, ježto se i v jiných pohádkách téhož kruhu dosti často vyskytá, ve slovanském bájesloví nalézá sebe samu v osobě „Zlaté báby“, tolikéž bohyni přírody letní, kterou zvláště Malorusové ctili.

TŘI ZLATÉ VLASY DĚDA-VŠEVĚDA

(Str. 52)

Pohádka tato jest jedna z nemnohých, jež netoliko všem Slovanům obecně jsou, ale i také ve svých variantech od prvotního základu svého nejméně se odchyľují. Majíť ji Velkorusové, ve sbírce Afanasjeva pod titulem: „Marko-Bogatyj i Vasilij-Bezčastnyj“; Malorusové, u Maksimoviče: „Marko-Bogatyj“; Rusové haličtí, dle Voljana: „Bogač i bědak“ (v rukopise); Srbové, ve sbírce Vukově: „Usud“; Charváti okolí varaždínského, u Veljavce: „Dečko išel iskat srečne i nesrečne vure“; Slováci, dle Rimavského: „Cesta k Slncu“, a ve sbírce Škultetyho a Dobšinského: „Tri perá z draka“; Moravané, ve sbírce Kuldově nejprvé pod titulem: „O chovanci královském“ a pak co vstavek v jiné pohádce: „Hloupý Jan a jeho kůň“. Jakožto pohádku českou vydal ji Malý pod titulem: „Vyslaný k Slunci“, pak Němcová: „Tři zlaté péra“, a Jablonský veršem: „Tři zlaté vlasy;“ krom toho dostalo mi se ji najíti v Čechách ještě v pěti variantech. Avšak i sousedé Slovanův pojali ji do sbírek pohádek svých, totiž u Němců bratří Grimmové: „Der Teufel mit den drei goldenen Haaren;“ v Norvěžsku Albjörnsen a Moe, a Čuchonci vydali ji pod nápisem: Antonín „Puuhaara“, jako bychom řekli: „Souček“.

Jakož pohádka naše Sudicemi se zapřádá, jichž jedna potom běh její mocně řídí: nápodobně počínají sudbou i jiné varianty její. Tak vypravuje skazka maloruská, že byl bůh noclehem u Marka bohatého a že anděl v noci k němu přiletěv oznámil, kterak se tu noc narodili tři chlapani: jeden u kupce, druhý u sedláka, třetí u chudása, tázaje se boha, jaký každému přisoudí podíl? a bůh usoudil, že chudásův syn bude vládnouti Markovým bohatstvím. — Dle skazky velkoruské přišli dva šediví stařečkové k Markovi bohatému na nocleh

a uloženi jsou na prosbu dceřinu do chléva. Tu praví jeden ke druhému: „Tam a tam narodil se sedlákovi syn; jaké mu dáme jméno a co mu nadělíme?“ Druhý dí: „Nechť se jmenuje Vasilí Bezešťastný a nadělíme mu bohatství Markovo.“ — Jiná pohádka česká, dle Malého, vypravuje, že Kristus Pán se svatým Petrem přišli do jednoho města královského ke studni. Petr žíznil a dívka služebná nedala se mu napítí, ale nejmladší dcera královská ochotně mu vody podala. „Jak se odměníme té dceři královské za její ochotnost?“ táže se Petr, a mistr dí: „Dáme jí za muže zámeckého kuchaře.“ — V pohádce norvěžské zvěstovali „hvězdáři“ bohatému Petru Kremerovi, že dcera jeho se provdá za syna mlynářova; pohádka pak německá praví obecně, že králi bylo „prorokováno“, že dcerka jeho bude ženou dítěte, ježto se tu a tu noc narodilo. — Ostatní všickni vypravovatelé neznají tohoto pěkného na sudbě založeného počátku, nýbrž ihned do prostředka vpadajíce praví, že král, kníže, bohatý kupec nebo hospodský dceru svou přislíbil dáti tomu, kdo jisté poselství vykoná.

Toto pak poselství jest ovšem nejdůležitější stránka pohádky té; ležít v něm pravé její jádro, ježto nalezše, ostatnímu alegorickému přiodění snadno porozumíme.

V pohádce německé posílá král pro *tři zlaté vlasy Čertovy*; v norvěžské bohatý Kremmer pro *tři péra z dračího ocasu*; v moravské jedné rozmarná princeska pro *tři péra z draka zpoza červeného moře*, a v druhé král pro *tři pérka z mořského Patoše*, anebo pro *tři vlasy ze Sybily, která se točí nad Babylonskou věží*, ve slovenské dle Škul-tetyho a Dobšinského bohatý hostinský pro *tři péra z draka* a spolu hledat *zlého i dobrého*. V pohádce maloruské jde Ivan z rozkazu Marka bohatého *k věščúnu Lidojedu* se zeptat, jak veliké jest Markovo bohatství, a ve velkoruské Vasilí Bezešťastný *k caru Zmiju* pro daň za 12 let, a přitom se poptat po 12 korábích Markových, které mu po 3 leta nepřicházejí. V českých některých variantech posílá král anebo kníže pro *tři vlasy s obra zlatohlavého*, a bohatý kupec pro *tři péra ze zlatého ptáka* a jinde pro *tři slunečná péra*, jakož i nahoře král pro *tři zlaté vlasy Děda-Vševěda*, kterého pohádka též sluncem býti praví; a konečně v pohádce české dle Malého, i ve slovenské dle Rimavského, vysílá král přímo ke *Slunci*, aby se ho vyslaný zeptal, proč dopoledne vzhůru vystupujíc víc a více hřeje, a po polední k západu se sklánějíc v teplotě umdlívá? V pripovjedce charvátské jde sedlákův

syn z nařízení hraběcího hledat štěstí i neštěstí (srečnu i nesrečnu vuru), a v pohádce srbské chudý bratr ze svého vlastního puzení k *Osudu*, jeho se zeptat, proč mu neudělil lepšího štěstí? nápodobně jako v pohádce halickoruské chudý bratr na východ putuje za svým štěstím.

Z toho o přehledu patrně jest, že vypravovatelé českoslovenští ze všech nejméně zahalují věc, které se v pohádce této hlavně dotýče, určitě o slunci mluvíce. Tři péra se slunečného ptáka, tři vlasy se zlatohlavého slunečného stařečka, jinak také tři sluneční paprskové, znamenají působení slunečné v trojí říši přírodní: ve vzduchu, na zemi a ve vodě. Pro ukřácení odkazuji tuto na článek v *Časopise musejním* 1857, str. 268 a 390: „O dvojici a trojici ve slovanském bájesloví“, k němuž pohádka tato jistou měrou jest dalším dokladem. Ukázánoť ve článku dotčeném, že slunce na výroční pouti své zodiakem neb svorem nebeským v povaze dvojí se jeví, totiž od zimního až do letního slunovratu na obloze vzhůru vystupujíc, v povaze dobré jakožto obnovitel přírody; od letního pak až zase do zimního slunovratu vždy víc a více klesajíc, v povaze zlé jakožto zhoubce přírody; a protož slove v bájesloví v prvním případě bohem dobrým, Bělbohem, a v druhém případě bohem zlým, Černobohem, čertem, drakem atd. Tato nynější pohádka neb báje vztahuje se, jakož větší díl mythologických pohádek slovanských, k zimnímu slunovratu. Zlatohlavý obr, zlatovlasý čert, car Zmij, drak, mořský Patoš a český stařec Vševěd, je slunce zimního polousvoří, kteréžto pro svou zhoubnou povahu také slove Lidojedem. Vševědem nazývá se proto, že slunce, toto „boží oko“, všecko vidí a tudíž i všecko ví. Z té příčiny také v pohádce maloruské jest věščúnem t. vě tcem a v moravské Sybilou. Tato pak jeho věští povaha zvláště se projevuje v touž dobu zimního slunovratu, kdež slunce stařeček na lůně matky své odpočívá, aby potom co nově zrozené zlatovlasé dítko zase vstalo; tehdá totiž odpovídá v pohádce věštně k otázkám, jež vyslaný přináší, jakož právě také v touž dobu zimního slunovratu, t. v čas dvanácti nocí, od štědrého večera až do tří králů, v pověrných obyčejích národních věštby vůbec se provozují, majíce všecky svůj smysl v tom, že slunce, ježto se nyní znova zrozuje, jest obnovitelem přírody, tvůrcem roku nastávajícího a že takto jím již napřed usouzeno jest, co se komu v tom roce dostane za podíl. Z té příčiny v pohádce srbské slove vůbec *Osudem*. Pohádka varaždínská, posílajíc hledat „štěstí i neštěstí“, jakož i slo-

venská, posílají za „zlým a dobrým“, mění tím nadřčenou dvojí povahu, kterou slunce projevuje v kruhu ročním, dobrou a zlou; kdež naproti tomu pohádka halickoruská, dle které chudý jde na východ svého „štěstí“ hledat, má na mysli slunce jen co dárce dobrého.

Přechod od zimního polousvoří k letnímu, zimní totiž slunovrat, naznačuje se tuto v pohádce vůbec mořem, v ruských pak variantech řekou a v pohádce varaždínské velkou vodou. Přes to moře nebo řeku převáží převozník—slovanský Charon, jehož některé české varianty také čertem nebo obrem učinily. V moravské pohádce jsou převozníci tři čarodějnice, ježto se v počtu svém hodí jednak k sudicím v pohádce české, jednak k onomu trojímu působení slunečnému v přírodě, pro něž bůh slunečný nazván Triglavem. V srbské pohádce voda sama přenáší; ve varaždínské a jedné slovenské jest ryba převozníkem; ve velkoruské pak pohádce leží *kyt—ryba* přes moře, lidé po ní chodí a jezdí a má ležeti dotud, pokud nevyvrhne z moře 12 korábů Marka Bohatého. Netřeba dovozovati, že se těmi 12 koráby míní 12 měsíců ročních, jež od zimního slunovratu berou svůj počátek. K těmto dvanácti korábům ruským právě se hodí 12 koní v pohádce české, jež tolikéž znamenají 12 měsíců. Co se pak dotýče otázek, k nimž slunce v osobě Děda-Vševěda i v jiných podobách svých odpovídá, ty všechny se vztahují na obnovení přírody, ač mnohé jich porušeným podáním za dlouhý čas velmi zatemněny jsou. Strom, jenž přestal ovoce nésti, nalézá se kromě pohádek českých i ve slovenské, ve varaždínské a v německé pohádce. Voda, jež přestala téci anebo se zkazila, přichází v pohádkách českých, moravských, pak v německé a norvěžské; k čemuž náleží také voda, jež v sobě nemá plodu, v pohádce srbské, varaždínské a slovenské. Pohádky české, moravské a slovenské, potom varaždínská a norvěžská mluví též o dceři královské, kteráž onemocněla, zkameněla aneb ukradena byla — jestiť to příroda v době zimní. Ve slovenské pohádce oslepl král, protože zpyšněv chtěl se vyrovnati Bohu — rozuměj tuto zatmělé slunce zimní proti slunci letnímu. V pohádce maloruské přichází vyslaný k větrnému mužíku na mohyle, jenž se dotknutím holi rozsype a pod ním veliké bohatství se objeví; v pohádce pak velkoruské praví se totéž o starém dubu — bohatstvím tuto rozuměti se mohou zase nové plody přírodní, jež ze sutin starého roku se vyvinou. Konečně mluví pohádka slovenská, již sepsal Dobšinský, také o dvou velikých ohnivých

skalách, ježto srážejíce se jedna o druhou, nechtí vyslaného propustiti. Totoť jest buď variant ku přivozníkovi, anebo náleží do jiné pohádky; složenat' jest tato pohádka slovenská ze dvou rozličných variantů, jichž jeden k moravskému a druhý k varaždínskému vypravování se hlásí, a nadto něco i z jiných pohádek, do kruhu tohoto nenáležitých, přičiněno, jako zámek „boha větrů“ na myší nožce se vrtící, jenž upomíná na Ježibabinu chaloupku na slepičích nožkách v pohádkách ruských. Záslužně by byl učinil pan vzdělavatel, kdyby byl oba varianty, tak jak mu byly zaslány, podlé sebe postavil. — Pohádka česká u Malého nezná žádného přivozníka, jenž v pohádce této jest věcí podstatnou a v jiných variantech nikdež se nepohřešuje; na konci pak vypravuje o svatbě dcery královské s čarodějným trpaslíkem, o čemž zase žádná jiná pohádka skupení tohoto nic neví. Tento přídatek i proto také se nehodí k pohádce té a vůbec k žádné slovanské, že trpaslík, něm. Zwerg, v báji slovanské vůbec nižádného místa nenalézá.

Místo slunečné matky mají pohádky některé, totiž varaždínská, slovenská Dobšinského a norvěžská, královskou pannu, kterouž vyslaný vysvobodí a potom otcí jejímu navrátí. Toto však zase z jiného kruhu pohádek přejato jest, kdež mládenec na to vychází, aby té panny z dračího zajetí dobyl, kterouž si potom bere za manželku. A jakož pohádka česká se dokonává tím, že král, obluzen mocným lákadlem, stane se střídníkem převozníkovým, dojde takto pokuty za své zlé skutky; podobně i v pohádce maloruské, německé a norvěžské lakotný kupec anebo král, omámen nesmírným bohatstvím, jež vyslaný s sebou přivezl, pro ně také na cestu se vydává; v pohádce pak velkoruské Marko Bohatý, rozhněván na cara Zmije, že Vasilího neusmrtil, ubírá se k němu, aby ho za to pokáral, a stává se též převozníkem. V pohádce varaždínské jde hrabě sám také hledat „srečnu i nesrečnu vuru“, jsa žádostiv většího bohatství, a když přišel ku převozně rybě, utopila ho. Ostatní všickni vypravovatelé, ačkoliv jinak o převozníkovi mluvíce, a kterak muž býti vysvobozen, však nechávají ho nevysvobozeného.

Že pak okolní sousedé Slovanů, Němci, Norvežčané a Čuchonci touž pohádku také znají, není divu, povážíc, jak snadno jest ústní takové podání přenéstí přes jazykové hranice. Co se však podivné příbuznosti pohádek německých sbírky Grimmovy se slovanskými

zvláště dotýče, sluší na paměti míti, že v té věci proslulý Vilém Grimm sebral i sepsal veliký díl svých „německých“ pohádek v Erdmannsdorfě v pruském Slezsku, v okresu Lehnickém, v krajině, kteráž právě uprostřed mezi českomoravskými, polskými i lužickými Slovany leží, a jsouc nyní sice jazykem německá, však ve svých obyčejích a starobylých podáních nikdy slovanskou býti nepřestala, a tak i Petr „Kremer“ v pohádce norvěžské zjevně upomíná na stereotypního kupce v pohádkách ruských.

PRŮPRAVA

O HLOUPÉM KUBOVI

V jednom městečku zůstávala vdova, a ta měla syna, jemužto říkali Kubíček. Chaloupka její stála na samém konci městečka, při ní byla skrovná zahrádka, kousek pole a loučka. Dokud manžel její ještě na živě byl, držel sobě koně a vzdělával pole vlastní rukou; po smrti jeho ale, když nebylo žádného, kdo by koně opatroval, oral a sil — neboť Kubíček byl tehdáž ještě malé pachole — prodala koně, a chovala si kravičku a dvě kozičky. Při tomto skrovném hospodářství byli jsou dosti spokojeně živi. Kubíček pásal v létě kravičku a honil se za kozama, v zimě sedával za kolovratem a předl; matka pak jeho chodila na trávu, tloukla máslo a nosila do nedalekého města na prodej. Co utržila, to stačilo oba vyživiti; podmáslí pak snědli. Bylo by dobře bývalo, kdyby to vždy při tomto pořádku zůstati mohlo. Zatím se ale matka zestarala a zchuravěla; z Kubíčka pak udělal se Kuba, kterýžto sice jako vždy prve krávu vodil, kozy honil a za kolovratem se oháněl. I seděli jsou jednou právě po večeri a Kuba širokou lžicí plechovou kyselo z hliněné mísy dojídal, kdy matka jeho po nějakém mlčení k němu takto započala: „Milý Kubíčku! se mnou již není nic. Ani k práci, ani k chůzi více nejsem; slabá a churavá, sotva nohama pletu. Jdu-li na trávu, div pod tíží neupadnu; jdu-li do města, nemohu dechu popadati. Ty jsi již velký a silný — vidíš, Kubíčku, já spíše tu kravku uvedu; ty mi zato přineseš trávy a dojdeš do města s máslem — beztoho jsi tam ještě nikdy nebyl, a je čas, abysi se také jednou mezi lidi podíval. Já ti zejtra ty dvě libry, které jsem

ten tejden vytloukla, uchystám, a ty je půjdeš prodat. Však ale dej pozor, aby tě tam neošidili!“

Kuba byl zatím snědl, a ukládaje lžíci podle mísy: „Dobře, mámo! nic se nestarejte; však já to tam všechno dobře vyvedu.“ A tak oba dosavadní zaměstnání své proměnili.

Na druhý den časně ráno natrhala máma širokých křenových listí, zaobalila máslo do nich a vložila do mošny; Kuba pak oblíkl na sebe po tátovi svatební kabát, a přiříznuv sobě z tenké jedličky hezky dlouhou hůl, nastrčil mošnu na ni, a dav hůl přes ramena, cestou k městu se ubíral. Za tři hodiny byl tam. Avšak nevěda kudy kam, posadil se za samou bránou na kámen, a rozobaliv listí, držel máslo v mošně před sebou k nemalému obveselení okoljdooucích, kteří v něm snadno obyvatele městečka, jež právě za nejchytřejší neplatilo, poznali. I seděltě tak hodinu, dvě, aniž byl kdo po másle se zeptal. Až konečně přiběhl pes a sem tam čmucharje konečně máslo v mošně vyslídil. I postavil se před Kubu, vrtě ocasem, kňuče a k mošně čmucharje. Kuba příležitosti té pomínouti nechtě: „Pane, koupíte to máslo?“ Pes zaštěkal: „Haf! haf!“ Kuba myslil, že je to Němec a že povídá: „Kauf! kauf!“ — „Nu tak mi ho zaplaťte a vemte si ho.“ Pes opět zaštěkal: „Haf, haf, haf.“ Kuba byl na rozpacích, co dělati. Když mu pes ale peníze nesázel, ani od něho se nehýbal, nýbrž neustále Kubovi v oči hleděl, k mošně čuchal a štěkal, řekl Kuba: „Pane, já sice německy neumím; ale já vám to vidím na očích, že jste poctivý muž. Nemáte-li tedy peněz, já vám za máslo počkám.“ Nato pes opět: „Kauf! kauf!“ zakňučel. „Nu tak si ho vemte.“ Nato Kuba máslo z mošny vyndav, na zemi položil, kteréz pes hned popadl a pryč s ním utíkal. Kuba sebou spokojen domů se vrátil, jehož byla máma již z okna i ze dveří vyhlížela: „Nu, jakpak jsi pochodil, Kubíčku?“

„Dobře, mámo! já prodal máslo na dluh. Přišel tam ke mně nějaký pán s kordem; pořád mně máslo po německu chválil a kordem točil, že nemá peněz a že mně ho zaplatí, až zase po druhé přijdu. Já nechtěl být nezdvořákem, tedy jsem mu ho dal.“

„„Nu jestli ho jen po druhé zase poznáš?““

„O to se nestarejte, já ho dozajista poznám, když má ten kord.“

Zatím minul tejden a Kuba šel zase s máslem na trh. I přišel do města, posadil se na své staré místo a držel máslo před sebou. I stalo se, že onen pes k němu opět přišel, a jako onehdy ocasem vrtě, k mošně přičmuchoval, domnívaje se, že mu Kuba máslo zase dá. Kuba mu ale máslo dát nechtěl, až mu zaplatí ono, co vzal na dluh, a toto také. Když pes ale přece neustále kňučel a ohonem točil, tedy Kuba, vida, že s dobrým nic nepořídí, a obávaje se, pakli by i tenkrát bez peněz domů přišel, že by máma jeho zle přivítala, začal tu na pána s kordem zhurta, a dupnul sobě: „Zaplatíte mi máslo, nebo nezaplatíte?“ svou jedlovou tyčku naň napřáhl. Pán uleknuv se, dal se do outěku a Kuba, nejsa lenivý, za ním a z brány ven. Pes vida, že se Kuba za ním žene a jej bezmála dohoní, chtěl v ouzkosti angreštový plot přeskočiti, jenž se tu byl právě nahodil, a hledati outočiště v zahrádce jedné chaloupky; avšak zmejliv se, padl do angreštu, jehožto ihned Kuba za ohon chytiv, mocí nazpátek táhl. Ubohý pes uprostřed ostnů angreštových jako by mezi jehlami sebou háze, za sebou pak zlého věřitele, jenž ho byl již za kůži držel, bolestí a ouzkostí vyl a hrabal, až Kubovi kamení a třísky v oči lítaly. Avšak Kuba byl kubík a nepustil. Tu nenadále pod nohama psovi to zazvonilo a Kuba zahlídl jeden, dva, tři tolary, které se mu byly k nohous vyvalily. Ihned psa nechav, tolary po zemi sbíratí počal. Než jak tu na jednu hubu otvíral a oči vyvaloval, vida v roždí pod an-

greštem ještě plný ucháč tolarů státi, kteréž tu pán byl vyhrabal! Leknutím a radostí srdce v něm buchalo tak hlasitě, jako kdyby prsa jeho byly másnice a máma jeho právě máslo tloukla. Avšak se vzpamatoval, a jsa chlapík důmyslný, honem peníze z ucháče do mošny své přesypav, máslo pánovi za ně tam položil a s holí přes rameno a mošnou na zádech domů více letěl nežli běžel. „„Nu, Kubo, neseš-li pak za to máslo, co jsi dal tomu pánovi na dluh?““

„O jen se pojd'te podívat, mámo! hleďte, to je peněz!“
Vtom tolary z mošny na stůl vysypal.

„„Pro pána krále! kdepaks je nabral?““

„Inu to všecko za to máslo od toho pána s kordem. Zpouzel se sice, zpouzel a začal mi utíkat, ale já ho chytil za kord a pevně držel, až mi konečně zaplatil. Inu, on si snad chtěl se mnou jen tak zažertovati; kdopak to ví, jaké mají ti páni nápady!“

Máma se nemohla dost vynadivit tolika penězům, a počítala a zas počítala, a nemohla nikda přijíti ke konci, neboť tak daleko počtářské umění její nesahalo, aby všechny ty peníze obejmouti mohlo. Když se byli oba již dosti napočítali a oči jejich dosyta nahleděly, počali jsou spolu rozvažovati a se raditi, jak ty peníze nejprospěšněji vynaložiti.

„„Víš-li co, Kubíčku, je tu právě na prodej veliké hospodářství a při něm mnoho polí a luk. Koupíme si je, vystavíme si hezký chlív a hodnou maštel, a budeme si chovat hodně krav a koňů.““

„Dobře, mámo! a já budu chodit do města prodávat máslo tomu pánovi s kordem.“

Jak se byli uradili, tak i učinili. Máma šla a koupila jedno pěkné hospodářství se všemi rozlehlými polmi a lukami jeho, a tolary hotovými vyplatila.

Tu najednou po celém městečku jakoby rachot hromový roznesla se zpráva, že vdova po chalupníkovi Krá-

palovi koupila ten největší statek v městečku, a všecko bylo u největším podivení.

„Slyšel-li jste pak kmotře?“

„„I slyšel; a povídal mi náš pasák, že již dvakráte viděl, jak Kuba časně ráno s mošnou na zádech někam přes pole šel.“““

„A můj voráč ho včera navečír potkal, an celý udychtělý, v mošně něco těžkého nesa, domů odněkud pospíchal. Kmotře, to není samo sebou!“

„„Ba já to také povídám. Krádež —““

„Vražda —“

„„Loupež —““

„Nevěřte tomu“ — ozval se soused třetí, který byl právě tu se nahodil — „s kohopak by ten vejtažek byl! Vždyť pak nemá zmužilosti ani za zajíce! — Ale já povídám něco jiného!“ a tu několikrát důležitě hlavou zakývav, stáhl obličej v jakýsi ráz tajemnosti tak sice, že spodní pysk úst na způsob pŕlměsíce zrovna pod nos přitlačil.

„Nemyslíte snad“ — vskočili mu do řeči, počnouce se oba najednou křižovati. „Pán Bůh s námi!“

„A zlý pryč“ — doložil třetí.

Zatím Kuba a máti jeho radili se spolu doma, jak by to nové hospodárství nejlépe zařídili, an tu nenadále dvéře se rozltnou a ouřední dráb hřmotně do sedničky kročí.

„Anno, vdovo po nebožtíkovi chalupníkovi Křápalovi, máte se bez prodlení před slavný magistrát dostaviti.“

Ubohá žena, leknutím a strachy po celém těle se třesouc, oblékla spěšně sváteční svůj kabátek, a davši bílou lochtušku na hlavu, za drábem do radnice se ubírala. Dráb otevřel dveře, a pustiv ženu do jizby radní, sám venku státi zůstal.

Slavný magistrát byl pohromadě. V čele stolu na sesli široké roztažený seděl pan purkmistr, hledě zamračeně

a časem sobě pysky širokými zdlouha odfukuje; s obé strany pak oba dva páni radní a něco doleji písař právní.

Po nějakém mlčení jal se mluvit pan purkmistr takto: „Jelikož nám správa nad dobrými i zlými městečka našeho svěřena jest; jelikož pak následkem svěřeného nám úřadu toho činy zlé a nepravé vyšetřovati a trestati moc a právo v rukou máme; a poněvadž nás, právo, jisté a neomylné zprávy došly, že jste vy, Anno, vdovo po nebožtíkovi chalupníkovi Janu Křápalovi, statek veliký v městečku našem ležící se všemi jeho polemi, rolemi, pastvinami, lukami, zahradami, ploty i stromami, jakož i s celým stavením, maštelí, chlívem, kůlnou, stodolou, sklepem a ostatním příslušenstvím, to jest, co k tomu náleží a s tím spojeno jest, za hotové peníze koupila a jej hned také na místě vyplatila, kdežto nám, právu, nikterakž povědomo není, aby nebožtík manžel váš, Jan Křápal chalupník, mimo chalupu, kousek pole a louky co na hotovosti byl zanechal, tím méně, aby nějakým obchodem aneb dovoleným nějakým uměním tak velikou sumu peněz sobě byl zachovati měl a skutečně zachoval: tedy já, představený a purkmistr slovutného městečka našeho, mocí práva táži se vás, Anno, vdovo po Janu Křápalovi chalupníkovi, kterak a jakým způsobem jste vy aneb syn váš, Jakub Křápal, k takovým penězům přišli a je nabyli?“

Na takovýto jasný a porážející úvod ubohá žena sotva na nohou se udrževši a jako osyka se třesouc, vypravovala všecko, co věděla, že totiž její Kubíček prodal máslo v městě nějakému pánovi s kordem a ten že mu je dobře zaplatil. S takovou to suchou odpovědí, z kteréž, jak se panu purkmistrovi zdálo, makavá lež vykukovala, slavný magistrát tak zhola spokojiti se nechtěl; nýbrž, poslav si pro Kubíčka, dotazoval se přísně, jak a kterak byl peníze nabyt. Kuba vypravoval zevrubně, co se mu bylo na obou cestách do města přihodilo, ani čárky při tom nevynechaje.

Avšak čím více vysvětloval, tím podezřelejší zdály se panu purkmistrovi ve jménu práva řeči a výpovědi jeho; a když Kuba na další dotázku pána s kordem blížeji popisoval, tedy celý slavný magistrát patrné přesvědčení nabyt, že onen pán s kordem nemohl žádný jiný býti nežli sám, Pán Bůh s námi — a že Kuba ve spolku s čertem stojí.

Kuba zbledl jako stěna, dušoval a zapřisahal se, že je nevinný, a že — tu se nepřestával křížovati — toho černého ani jakživ neviděl, tím méně aby s ním byl jaký spolek učinil. Nic naplat, Kuba byl svou vlastní řečí přesvědčen a pan purkmistr, odbyv jej krátkým: „Však se to ještě ukáže!“ nařídil činiti přípravy k procesu právnímu, jakž se to při vyšetřování osob z čar a kouzlů obviněných v moudrém městečku našem odjakživa chvalitebně bylo zachovávalo.

Nedaleko za městečkem byl rybník široký a hluboký velmi, a po jedné straně jeho vysoká zděná hráz, kteráž lukám na druhé straně za obranu před potopou, spolu ale také za silnici při měkkých cestách městečka tohoto sloužila. Zde bylo místo, čarodějníky a čarodějnice vyšetřovati. I zavázali jsou Kubu do pytle zvláště k tomu připraveného, a když se bylo již hezky setmělo, na káru jej naloživše, dovezli na hráz a tam na pokraji položili. Na druhý den ráno nastával proces vyšetřovací. Měl totiž Kuba, pakli by jej sobě čert již přes noc neodnesl, i s pytlím do rybníka vhozen býti: jestli vyplyne, byl Kuba nevinný, i vytáhnou jej a s poctivostí domů dovedou; pakli se ale potopí a zůstane tam, tedy byl ve spolku s čertem a smrt jeho zasloužena.

Jakživ neměl Kuba takový nocleh jako tenkrát na hrázi; nebo nejen že strachy umíral před nastávajícím jitem, nýbrž nesměl v pytli ani oudem pohnouti, tím méně o své osvobození se pokusiti, nejsa jist, pakli by vpravo nebo vlevo se obrátil, že horempádem s hrázi do

rybníka se nesvalí. I ležel chudák, jako by to byl kámen do pytle dal, jedině hubou klapaje, t. j. modle se, a časem i hlasitě plakaje a zařikaje se, že jestli se ještě jedenkrát z pytle ven dostane, že do smrti víc máslo do města prodávati nepůjde. To město, ano to město a ten pán s kordem, ti byli jedině na nynějším neštěstí jeho vinni!

Zatím se byla noc poznenáhla převalila a na obzoru východním zableskly se první pablesky vycházejícího slunce. I stalo se, že honák z nedaleké vesnice, žena na pastvu stádo volů, přiblížil se k rybníku, a slyše na hrázi tam něco zhluboka úpěti a hučeti, zvědavostí puzen šel ohledat, co by to bylo. I přijda až k nadtému pytli s podivením táže se, kdo to? S Kubou to najednou trhlo, jako by ho byl jehlou píchl. I poznáv po hlase kolegu svého, s kterým byl ještě před nedávnem po stráních a pahrbkách kozy pásával, radostí jsa u vytržení zvolal: „Prokúpku! jseš ty to? copak mne neznáš? vždyť jsem to já, Kuba Křápalovic!“

„„I Kubíčku! pro pána krále, copak tu děláš?““ Kuba byl v nesmírných rozpacích, co odpověděti. Pravou příčinu vyjeviti nikterakž nesměl, sic by byl Prokúpek, desetkrát po sobě se zakřižovav, na třicet honů od něho utekl, zanechaje jej v nehrubě milém položení jeho slavnému magistrátu za kořist, toť rozum jeho, jakoby pásma na motáku, najednou sečtl. Musel tedy mysliti na nějakou lež; ale jakou? To nebyla otázka tak snadná k rozluštění, a času nakrátce. Ale nouze a strach činí divy a Kubův mozek najednou zableskl se vtípem, jež by nebyl žádný v něm hledal.

„Inu — u nás chtějí všickni sousedi, abych byl purkmistrem, a já nechci.“

„„Purkmistrem!““ podivil se honák.

„Ano, purkmistrem; a protože nechci, chtějí mě utopiti. I dali mně tedy na rozmyšlenou, budu-li chtít býti purk-

mistrem, že mě z toho pytle puštějí a povedou s tureckou muzikou do města a všem měšťanům za purkmistra představějí.“

Milý honák byl ctižádostivý a trochu se rozmýšleje promluvil nejapně dále: „„„Jakpak, Kubíčku! nemohlo by to být, abych já byl za tebe purkmistrem?“““

„Ty, Prokúpku?“

„„„Ano, já myslím, že bych místo tebe do toho pytle vlezl, a až přijdou a budou se mne ptát, že bych to purkmistrovství sám vzal na sebe. Ty by si mohl zatím ten houf volů místo mne někde pást.“““

„I pročpak ne? Prokúpku! to oni budou rádi a já taky.“

Honák tedy rozvázav pytel pomohl Kubovi z něho ven, sám pak na místo jeho do pytle vlezl, jehož Kuba ihned ochotně doň zavázal, a po volích se ohlídnuv, dále odtud hnal.

Sotvaže se rozednilo, bylo již viděti slavný magistrát od městečka přicházeti a všecko, co nohy mělo, za ním. Přišedše pak na hráz, učinil pan purkmistr poslední otázku na domnělého Kubu v pytli, zda-li se již rozmyslil a pravdu mluvíti bude?

„I rozmyslil,“ vykřikl honák, „páni, já c h c i být purkmistrem!“

Pan purkmistr zůstal, jako by doň hrom udeřil; takové odpovědi se nenadál. Sotvaže se byl ale trochu vzpamatoval, za pana radního se schovávaje, poroučel: „Právní posluho, chopte se ho! Slyšeli jste, jak to ten černý s rohama z něho mluvil? Chopte se ho! do vody s ním!“

Zde připomenouti dlužno, že v městečku našem ustanoveného mistra popravního neměli žádného; všecky tyto a těm podobné služby musel zde posluha právní, vulgo policajt, vykonávati, začěž od městečka každoročně dvě borovičky a půl kopy otýpek z lesa obecního dostával. Na poručení toto posluha pytel za uzel chytiv, dříve než

se byl ubohý honák nadál, na pokraj hráze přitáhl, a žbluňk! jen se po něm voda zavířila.

Asi za dvě hodiny nato, když obyvatelé v městečku byly právě v nejlepším povídání a převěřování věcí, které se byly s Kubou dnes udály, slyšeti tu najednou na náměstí veselé troubení. Všecko, co hlavu mělo, neopomenulo ji okýnkem vystrčiti, co to? I viděli jsou stádo tučných volů, a za nimi —

„Pane Bože, nedopouštěj!“

„„I jemine! hlele!““

„Copak?“

„„Kuba Křápalovic!““

„Není možná! vždyť pak jsme ho teď nedávno utopili.“

„„Tu se podívejte!““

„Na mou tě ducha!“

„„Kubíčku, jseš ty to?““

Kuba ale neodpovídal, nýbrž vytrubuje sobě hut, hůt! hnal okolo radnice dále.

Slavná rada byla se po vykonané důležité práci ještě nerozešla. Slyše pan purkmistr troubení, poslal posluhu právního podívat se, co by to bylo? Sluha strčiv hlavu do okna: „Pro — pro — pro všechny — —“ jako by omráčen zavrával zpátky.

„„Co se stalo? co je?““ a celá slavná rada i s písařem hrnuli se do oken. To vám byla rána! Pan purkmistr leknutím zůstal, jako když ho vodou poleje, ani by se na něm byl krve nedořezal; neboť mu hned napadla slova, která byl Kuba posledně z pytle stranu purkmistrovství k němu promluvil. Když se ale zase vzpamatovali, usnesli jsou se po dlouhém hádání a rokování konečně na tom, aby pro Kubu poslali a zeptali se jej: jak a kterak z rybníka vyšel a kde k těm volům přišel. Kuba se doma ještě ani nena- jedl, an tu právní sluha, zlehka dříve na dveře zaklepav, uctivě s čepicí v ruce do sednice vkročí.

„Pane Kubíčku! radní páni a pan purkmistr dávají se vám pěkně poroučeti, a abyste byl tak dobrý a trochu do radnice přišel.“

Kuba přistrčil sobě čepici na levé ucho, a spodky sobě popotáhnuv, panský hlavu k sluhovi otočil: „Že přijdu!“ doloživ vítězoslavně: „Ti mně udělali kousek! Mysleli, že mne utopějí, a já jsem zase tu.“ Nato, odevzdav voly na starost mámě, pro radost ani promluvit nemohoucí, šel do radnice. Přišel pak tam, vypravoval slavné radě s velikou vejřečností a rozšafností, co se mu bylo přihodilo, že totiž, jak ho do rybníka hodili a on ke dnu dopadl, najednou pytel se rozvázal, a on že octl se na veliké zelené louce; a na té louce pod vodou že se pase mnoho set a set volů a že je žádný nehlídá, než jeden starý muž; a ten muž že je tam zakletý a tak dlouho ty voly pást musí, dokud si je lidé tam odtud nevyženou. Ale musí si každý pro ně sám přijít, doložil Kuba důrazně; nebo kdyby si chtěl někdo pro ně poslati, nedostal by nic a posel by se již nikdy víc nenavrátil. „Je-li pak možná!“ ozval se jeden pan radní, „a ty voly, co jsi okolo hnal, byly odtamtud?“

„„Inu, já jsem jich tam také houfek sebral a přihnal jsem si je domů. Ale ještě jich tam je mnoho set a set.““

Pan purkmistr a páni radní nemohli se dosti vynadiviti, a propustivše Kubu milostivě, dali jsou veřejně po celém městečku vybubnovati, že Kuba Křápalovic je nevinný, poněvadž se byl v rybníce neutopil, nýbrž zase z něho ven vyšel.

Co vdaná neviděla ještě paní purkmistrová manžela svého nikdy tak zamyšleného a tak roztržitého jako právě dnes, když z rady přišel; při obědě nepromluvil slova, a pakli ona jeho něco se zeptala, neodpověděl. Ba bylo viděti, že mu ani tak nechutnalo, neboť o dva talíře polívky a jistě libru hovězího dnes méně snědl nežli obyčejně, z pečené husy pak skoro celou půli ještě na pekáči byl

nechal. Když bylo po obědě, vstal, a na žádného nepohlédnuv, celé tři hodiny venku po síni chodil, ruce brzo založiv, brzo nimi rozkládaje, časem pak i cosi pro sebe mumlaje a hlavou vrtě, jako by něco rozvažovati, aneb o něčem pochybovati chtěl. Ano zdálo se i jednou paní purkmistrové, jako by byla zaslechla slova: „Ty voly — ano, ty voly! hm, hm! — mám — či nemám? —“ I starostliva jsouc o zdravý rozum manžela svého, přiblížila se pozadu, a potáhši jej zvolna za rukáv: „Mužičku!“ pravila hlasem prosebným, „mužičku, copak ti je?“

On otočiv se a zahledna svou drahou polovici manželskou, odpověděl krátce: „„Nic!““

„Ale já ti to nevěřím; vid', Vojtíšku, že ti něco chybí. Svěř se mi jen, možná, že budu věděti pomoci. — Vojtíšku! slyšíš?“

„„Dej mi pokoj! to jsou ouřední tajnosti!““

Proti takovéto námitce nesměla paní purkmistrová arci ani slova více říci; a protož, spokojivši se zatím, podložila to, té jisté jsouc naděje, že dříve nežli noc mine, žádná tajnost, buďsi jakákoli, jí zahalena nezůstane. Avšak tenkrát jí zklamala jistá naděje její, neboť pan purkmistr, již o čtvrté hodině s poledne do postele se uklidiv, spal a spal až do půlnoci; o půlnoci pak se probudiv, čerstva se strožil, a na otázku manželky své, kam jde? ani neodpověděl, z domova pospíchal.

Bylať to pěkná, teplá letní noc. Lehké obláčky přeletovaly po obloze hvězdnaté, za něž se plný měsíc brzo schovával, brzo zase z nich ven vykukoval, jako by si se zemí na žmykanou hráti chtěl. Městečko a okolí jeho leželo v tichu hlubokém. Tu pan purkmistr, vyjda z domu ven a dveře za sebou opatrně zavřev, ouzkou uličkou v tichosti bral se do šírého pole, a přijda za městečko, kráčel ouvozem dále a dále, až se octl u zděné hráze pověstného rybníka. Přišed až k místu, odkud jsou byli Kubu shodili,

zdál se býti u velikých rozpacích; neboť sem tam přešlapuje, zpozdálečí po hrázi se díval, jako by výšku k vodě vyměřiti chtěl, povážně k tomu hlavou vpravo — vlevo kývaje: „Mám? či nemám?“ Nyní pak s hráze se nahnul, upřeně do vody hleděl, jako by na dně něco hledal. „Ale počkej!“ — tuť muselo panu purkmistrovi něco výborného napadnouti; nebo chvilku se rozmýšleje, najednou poskočil, a uhodiv pravou rukou do levé dlaně, až to plesklo: „Dobrá! to by mohlo jít! jen bude-li Kuba chtít? On mně ty své voly může postoupit a já mu dám za to povolení do rybníka si zase pro jiné jít. Cožpak mu to udělá? On tam již bez toho cestu ví, a bude-li chtít, já ho tam dám třeba ještě na své outraty zase v pytli vhodit. — Ale jakpak, kdyby nechtěl? Hm! hm! ano, kdyby nechtěl? To je hloupá věc! Jistější by to přece bylo, kdybych si sám pro ně skočil.“ A tu najednou při měsíčku bylo viděti, jak pan purkmistr na několik kroků zpátky odstoupiv, po hrázi do rybníka se rozběhl: skok, dva, tři a hop! — ach ne, na samém krajíčku byl se zastavil: „Zpropadené voly! jen kdybych se té vody tak tuze nebál.“ — V takovéto nensnázi kolotaje, nenadále zpozoroval, jako by se v ouvoze k rybníku něco kmitalo. A skutečně, když více na to oči upřel, viděl, že dvě osoby ku hrázi se blíží. „Ha! to si jistotně již někdo pro voly jde!“ I skočiltě honem do jedné blízké olšiny a umínil si pozorovati, kdo to a co tu chce? A pan purkmistr, jakož i vždycky ostrovtipný byl, nemejlil se; nebo sotvaže se byl v olšině trochu utišil, slyšel osoby hlasitě mezi sebou rozprávěti:

„Kdopak tam znás dříve skočí, vy pane kolego, anebo já?“

„„Třeba vy; polovic si jich vyžeňte, a ty ostatní si vezmu já. Ale, pane kolego, napolovic!““

„To se rozumí.“

Jak se tu podivil pan purkmistr, poznaje v těch dvou příšlých kolegách — oba dva pány radní. I vida při nich

takovou chuť do rybníka skákati, a obávaje se, aby se suchou hubou neodešel, dodal sobě hrdinského ducha, vystoupiv z olšiny: „Ne tak, páni! voly patří mně, protože jsem tu dříve byl než vy; a proto si je také sám vyženu.“

Páni radní byli nadmíru překvapeni s panem purkmistrem, kterého by byli do počtu neradi vzali, protože vždycky rád třikrát více brával než oni, tak neočekávaně zde se shledati; avšak sebravše mysl, počali jsou se hájiti, a postavivše se čelem proti čelu:

„„Ne, voly patří nám, protože jsme dva, a my si je vyženeme.““

„Ale já jsem purkmistr, mé jsou voly!“

„„Purkmistr sem, purkmistr tam, tady není radnice — avšak i také v radnici my jsme radní a purkmistr bez rady nemůže nic; voly jsou naše!““

„Já jsem ale vaše hlava a proto mně patří vším právem polovic volů.“

„„E, co je nám do hlavy! Chcete-li, dáme vám třetí díl.““

„Polovic mi patří.“

„„Třetí díl —““

„Polovic —“

I přišlotě mezi slavnou radou a její hlavou do tuhého sporu, z kterého by byla beze vší pochyby tato, jakožto slabší strana, s červenou odešla, kdyby tu na štěstí najednou — dráb z olšiny byl nevylezl, který podobné máje laskominy na voly v rybníce, již před panem purkmistrem, jako tento před pány radními byl se skryl. To byl nena-dále trám v nebezpečení, tak jako by byl s nebe spadl; a pročež se jeho pan purkmistr ihned oběma rukama uchopiv, radostně ruku jemu, rozumí se drábovi, mnul, volaje: „Dobře, že jste tady, pane Josefe! to vás Pán Bůh sem přinesl, rozhodněte nás! rozhodněte nás!“

„„„Ano, rozhodněte nás!“““

Pan Josef, který již dříve častokráte slavné radě byl z rozpaků pomohl, nejprve brzo napravo, brzo nalevo hluboce se poklaněv, po mnohých širokých a hlubokých omluvách, v nichž nehodnost a nedostatečnost svou vykládal, konečně soudil, že by nejlépe bylo, aby se nejprv voli z rybníka na sucho vyhnali, a potom teprv aby k dělení se přikročilo.

„Podívejme se! to je moudrý nápad!“ podivili se páni radní.

„„„Věřu! Josef má pravdu!“““ ozval se pan purkmistr, hlavou k tomu přisvědčiv; „„„ale“““ — nyní natáhl pan purkmistr tvář, jako to vždy k velmi důležitým otázkám dělati byl obvykl — „„„ale kdopak tam má z nás pro ně jíti? jeden, anebo všickni tři?“““

„Všickni tři, všickni tři!“ volali oba dva páni radní najeďnou, obávající se, aby ten jeden něco pro sebe za lubem tam nenechal.

„„„Dobře,“““ pokračoval pan purkmistr vážně dále — „„„ale kdopak bude první a kdo bude poslední skákati?“““

„Já bych myslel,“ pravil pan Josef, „aby to šlo podle ranku aneb důstojnosti; vašnost purkmistrovská aby ráčila napřed.“

Ani někdy slavné paměti král Šalamoun ony dvě ženy tak moudře nerozsoudil jako tuto Josef, dráb ouřední, slavnou radu městečka našeho; a protož děly se ihned přípravy k vysvobození zaklených volů z rybníka. Pan purkmistr totiž, vyměřiv nejprv několik kroků, co by se mohl přes hráz do rybníka rozběhnouti, postavil se a za ním oba páni radní podle důstojnosti své; dříve však, než se byl pan purkmistr rozběhl, obrátil se ještě za sebe, připomínaje, aby páni radní hned za ním neběželi, sic že by se mohlo snadně státi, že by mu některý kramflekem na hlavu skočil. I upokojivše jej, že počkají a chvílku po sobě

skákati budou, upomínali přispíšiti, ano se již na východu šerí. Pročež pan purkmistr, rozběhnuv se — houp! do vody. Avšak hned bylo slyšeti: „Kůl! páni, kůl!“

Tito rozuměvše jináče: „„Vůl! Slyšíte? prý, vůl!““ a ani na odměřenou chvílku nečekajíce, houp, šplách! oba najednou octli se v rybníce. — I mají se všickni tři podnes ještě vrátiti a tak s nimi i pověst naše vodnatě se končí.

Ale, copak se stalo ještě s Kubou? — Inu, z Kuby se udělal chlapík, zřídil si hezky své hospodářství, nakoupiv si ještě množství krav a ovec, oženil se a měl se dobře; a když po smrti purkmistra, na místo utopeného zvoleného, žádného v městečku nebylo, kdo by více volů a beranů, následovně více rozumu a práva k purkmistrovství měl, kromě Kuby Křápaloviče, udělali jsou jej měšťané jednosvorně purkmistrem.

SLEPIČKA A KOHOUT

Bylatě jedna slepička
věrná družička kohoutka svého.

I hrabávali zrníčka spolu
na strništi ječném u zelené louky.

Pravil kohoutek slepičce:
„Jedno zrníčko mně,
druhé zrníčko tobě, slepičko!“ —

I odpověděla slepička:
„Jedno zrníčko tobě, kohoutku,
druhé zrníčko mně!“
Neboť milovala kohoutka svého.

I hrabalť kohoutek na strništi,
hrabala slepička na zelené louce,
vyhrabala zrníčko, nesla kohoutku:
„Měj si, kohoutku, zrníčko první!“
Vzal si zrníčko, ach! udávil se.

I zaplakala tu slepička,
nařikala hořce pro kohoutka svého.

I došla slepička ke studánce:
„Studánko, studánko dej vody!“

Zahovořila tu k ní studánka:

„„„Komu chceš, komu vody, slepičko?“““ —

„Mému kohoutku, kohoutku milému,
udávil se mi na zelené louce,
na zelené louce zrníčkem ječným.
Ach, nedáš-li mně vody, studánko,
vetatě, veta po kohoutku,
ach, po mém milém kohoutku!“

Odpověděla tu studánka:

„„„Nedám ti, slepičko, vody dříve,
až mi přineseš od pradleny šátek.“““

I šla slepička ku pradleně:

„Pradlenko, pradlenko, švárná dívčinko!
Pěkně tě prosím, dej mi šátek!“ —

„„„Nač tobě šátek, milá slepičko?“““

„Ne pro mne šátek, ale pro studánku,
studánka za šátek dá mi vody,
vody to pro kohoutka mého milého,
udávil se mi na zelené louce,
na zelené louce zrníčkem ječným.
Ach, nedáš-li mi, pradlenko, šátek,
vetatě, veta po kohoutku,
ach po mém milém kohoutku!“ —
„„„Nedám ti, slepičko, šátek dříve,
až mi přineseš od kozy mléka!“““

I šla slepička dále ku kozičce:

„Kozičko, kozičko, veselá družičko,
pěkně tě prosím, dej mi mléka!“ —

„„„Nač tobě mléka, milá slepičko?“““

„Ne pro mne mléka, ale pro švadlenku,
za mléko dá mi švadlenka šátek,
za šátek dá mi studánka vody,
vody pro kohoutka mého milého,
udávil se mi na zelené louce,
na zelené louce zrníčkem ječným.
Ach, nedáš-li mně, kozičko mléka,
vetatě, veta po kohoutku,
ach, po mém milém kohoutku!“
„„Nedám ti, slepičko, mléka dříve,
až mi přineseš od sekáče jetele!““ —

I šla slepička dále — ku sekáči:
„Sekáči, sekáči, švárný hochu!
Pěkně tě prosím, dej mi jetelka!“
„„Nač tobě jetele, milá slepičko?““
„Ne pro mne jetele, ale pro kozičku,
kozička za jetel dá mi mléka,
za mléko dá mi švadlenka šátek,
za šátek dá mi studánka vody,
vody to pro kohoutka mého milého,
udávil se mi na zelené louce,
na zelené louce zrníčkem ječným.
Ach, nedáš-li mi jetele, sekáči,
vetatě, veta po kohoutku,
ach, po mém milém kohoutku!“
„„Nedám ti, slepičko, jetele dříve,
až mi přineseš od mé milé prsten!
Má milá, rozmilá, snopečky váže,
snopečky váže na strništi ječném,
na strništi ječném na zelené hoře.““

I šla slepička na zelenou horu,
na strniště ječné k dívčině švárné:
„Pěkně tě prosím, dívčino švárná,
dej mi, ach dej mi s tvé ruky prsten!“
„„„Nač tobě prsten, milá slepičko?“““
„Ne pro mne prsten, ale pro sekáče,
švárného jonáka, tvého milého,
za prsten dá mi sekáč jetele,
za jetel dá mi kozička mléka,
za mléko dá mi švadlenka šátek,
za šátek dá mi studánka vody,
vody to pro kohoutka mého milého,
udávil se mi na zelené louce,
na zelené louce zrníčkem ječným.
Ach, nedáš-li mi, dívčinko, prsten,
vetatě, veta po kohoutku,
ach, po mém milém kohoutku!“

I dala dívčina žnečka prsten,
za prsten dal jetele sekáč,
za jetel dala kozička mléka,
za mléko dala švadlenka šátek,
za šátek dala studánka vody,
vody to pro kohoutka milého,
jenž se udávil zrníčkem ječným,
zrníčkem ječným na zelené louce.

I běžela chutě s vodou slepička,
neboť milovala kohoutka svého.
A když se navrátila ke kohoutku,
ke kohoutku svému milému —
již bylo pozdě — mrtev ležel,
nevzkřísila jeho voda více.

I zaplakala ubohá slepička,
bědovala hořce pro kohoutka svého,
Neb milovala velmi kohoutka svého:
„Vetatě, veta po mém kohoutku,
ach po mém milém kohoutku!“

Pozn. Pohádka tato užívá se od dětí při hrách tak nazvaných „na zástavy“ čili „fanty“. Dítě, které pohádku tuto, aneb jinou, této podobnou, odříkává a při tom buď v pořádku pochybí, aneb z něho něco vynechá, povinno jest zástavu dáti. Podle rozdílných krajů pohádka tato rozdílně také se mění, tak n. p. pošle švadlenka slepičku k ševci pro střevíce, švec ke svini pro štětiny, tato k mlatci pro plevy, mlatec k šafáři pro mléko atd., takže často slepička i pro sedmerou věc jíti musí, nežli ze studánky vodu vzíti může. Paměti hodno jest, že větší díl našich českých vůbec tak nazvaných pohádek, buď skrytě, buď zřejmě nějaké naučení, výstrahu, aneb pěkný tah ze života v sobě chovají, čímž i naše pověsti od jiných slovanských lišiti se zdají, tak n. p. tato dosti zřejmě připomíná, že chce-li kdo jinému z nouze pomoci, učiniti to musí hned a bez vyhledávání vlastního zisku, nemá-li pomoc přijíti pozdě atd.

O TŘECH PŘADLENÁCH

Byla jedna chudá vdova a měla jen jednu dceru, a té říkali Liduška. A že neměly žádných polí, ba ani jedinké kravičky, živily se přádlem. Liduška byla sice velmi hezké a způsobné děvče, ale měla do sebe tu chybu, že byla náramně líná; a kdykoli měla sednouti ke kolovratu, dala se vždycky do pláče, a když ji matka přece k tomu přivedla, nestálo to její přádlo ani za řeč. Jednou to ale matku již omrzelo, i rozhněvala se a dala jí pohlavek. Tu se dala Liduška do náramného pláče a nářku, až to bylo venku na tři hony slyšeti.

V tu chvíli jela právě okolo královna, a když ten hrozný pláč uslyšela, dala zastaviti, slezla s vozu a vešla do chaloupky, neboť se domnívala, že se tam nějaké neštěstí stalo. A když viděla Lidušku tak žalostně plakati, ptala se jí: „Copak ti je, mé zlaté dítě?“

„Ach ouvej! maminka mě bila!“

Královna se obrátila k matce a pravila: „Pročpak biješ to ubohé děvče?“

Matka se zarazila a nevěděla, co hned na to odpověditi; neboť se za to před královnou styděla, že dcera její je tak líná.

„Ach, milostivá paní královno! mám s tou holčkou nesmírný kříž, neboť mi nechce nic jiného do ruky vzíti, nežli to přádlo, a seděla by při kolovratu celé dni a celé noci. A dnes jsem se již na to rozzlobila a dala jsem jí pohlavek, a proto tak náramně pláče.“

Královně se to děvče velmi zalíbilo, neboť byla veliká milovnice přádla. I pravila k matce: „Já vám povím, matko, když vaše dcera tak ráda přede, dejte mně ji

ČESKÁ VČELA.

Redaktor: František Klučák.

Česká Včela vychází týdně dvakrát, v úterý a v pátek. Předplatí se v naší redakci (na bývalém literárním a um. ústavě) na Novém a na Věži svatoš, na každý měsíc česepř. čtenář 45 kr. ul.

Číslo 27.

U c. k. postovního úřadu za Českou Včelu a Průběh Novýho Dobrušky: půlroční bez obálky 4 zl. 50 kr. ul., a obálkou 4 zl. 54 kr. ul.; čtvrtletní bez obálky 2 zl. 15 kr. ul., a obálkou 2 zl. 17 kr. ul.

O třech přadelnách.

(Česká národní báchorka, ze sbírky K. Jaromíra Erbeny.)

Byla jedna chudá wdova a měla jen jednu dceru, a té říkali Liduška. A že neměli žádných polí, ha ani jedinké krawičky, živily se přádem. Liduška byla sice velmi hezká a způsobně děvče, ale měla do sebe tu chybu, že byla náramně líná; a kdykoli měla sednauti ke kolowratu, dala se vždycky do pláče, a když jí matka předece k tomu přivedla, nestálo to její přádlu ani za řeč. Jednou to ale matku již omrzelo, i rozlíněvala se a dala jí pohlawek. Tu se dala Liduška do náramného pláče a nářku, až to bylo wenku na tři hony slyšeti.

W tu chvíli jela právě okolo králowna, a když ten brozný pláč uslyšela, dala zastawiti, slezla s wozu a wešla do chalaupky, neboť se domníwala, že se tam nějaké neštěstí stálo. A když widěla Lidušku tak žalostně plakati, ptala se jí: »Co pak ti je, mé zlaté dítě?«

»Acli auwejt! maminka mě bila!«

Králowna se obrátila k matce a prawila: »Proč pak biješ to ubohé děwče?«

Matka se zarazila a newěděla, co haed na to odpověditi; neboť se za to před králownou styděla, že dcera její je tak líná.

»Ach, milostiwá paní králowno! mám s tou hol-kau nesmírný kříz, neboť mi nechce nic jiného do ruky wziti, nežli to přádlu, a seděla by při kolowratu celé dny a celé noci. A dnes jsem se již na to rozlobilá a dala jsem jí pohlawek, a proto tak náramně pláče.«

Králowně se to děwče velmi zalíbilo, neboť byla weliká milownice přádlu. I prawila k matce: »Já vám powím, matko, když vaše dcera tak ráda přede, dejte mně ji s sebou, já se o ni postarám. Já mám doma w zámku dosti překrásného lenu; a když bude

u mně tak pilná, jako doma, slibuji, že toho nebude litowati.«

Matka byla tomu ze srdce ráda, a králowna wzala línou dceru s sebou a odwezla ji do swého zámku.

Když do zámku přijely, wzala králowna Lidušku za ruku a wedla ji do třech pokojů. Ty byly plny lenu, od podlahy až do stropu, a ten byl tak krásný, že se lesknul jako stříbro a zlato, a tak měkounký, jako nepředené hedbáwí. I prawila králowna k děwčeti: »Buď jen tedy pilná, má zlatá dceruško, a když mi wšacek ten len spředeš, dám ti swého syna za manžela, a budeš králownou.«

Na to dala králowna přinesti drabý, překrásný kolowrat; ten byl ze slonowé kosti a perá na něm byly zlaté; a k tomu welikánský koš ciwječek ze žluté, woňawé třtiny, a nechala ji w tom jednom pokoji s lenem samotnou.

Když králowna odešla, sedla si Liduška k oknu a dala se do žalostného pláče; neboť kdyby sto let, od rána do wečera, a od wečera zas až do rána pilně předla, nebylo by jí lze wšacek ten len spřesti, co ho tu bylo. A copak teprw ona, která i bez toho tak nerada předla! I seděla tedy a plakala celou noc, a druhý den až do poledne, a nehnula ani rukau ani nohau.

Když bylo poledne, přišla se králowna podíwat, moeli již Liduška upředla, a velmi se tomu podíwila, widauce, že nebylo lenem ještě ani hauto. Liduška se ale wmlauwala tím, že se jí po mamince nesmírně stejskalo, a že pro pláč ničeho do rukau ani wziti nemohla. Králowna tomu uwěřila, těšila ji a prawila: »Nestejskej si nic, má dceruško! a buď jen zejtra za to tím pilnějši, abys mého syna dostala a byla králownou.«

Když odešla, Liduška si zase k oknu sedla, kaukala se wen, wzdychala a nedělala zas ničeho až do wečera, a zejtra zas ničeho až do poledne.

První tištěná pohádka O třech přadlenách.

V časopise Česká včela 1844.

s sebou, já se o ní postarám. Já mám doma v zámku dosti překrásného lenu; a když bude u mně tak pilná, jako doma, slibuji, že toho nebude litovati.“

Matka byla tomu ze srdce ráda, a královna vzala hned dceru s sebou a odvezla ji do svého zámku.

Když do zámku přijely, vzala královna Lidušku za ruku a vedla ji do třech pokojů. Ty byly plny lenu, od podlahy až do stropu, a ten byl tak krásný, že se lesknul jako stříbro a zlato, a tak měkounký, jako nepředené hedbáví. I pravila královna k děvčeti: „Buď jen tedy pilná, má zlatá dceruško, a když mi všecek ten len spředeš, dám ti svého syna za manžela, a budeš královnou.“

Nato dala královna přinésti drahý, překrásný kolovrat; ten byl ze slonové kosti a pera na něm byly zlaté; a k tomu velikánský koš civiček ze žluté, voňavé třtiny, a nechala ji v tom jednom pokoji s lenem samotnou.

Když královna odešla, sedla si Liduška k oknu a dala se do žalostného pláče; nebo kdyby sto let, od rána do večera, a od večera zas až do rána pilně předla, nebylo by jí lze všecek ten len sepřísti, co ho tu bylo. A copak teprv ona, kteráž i beztoho tak nerada předla! I seděla tedy a plakala celou noc, a druhý den až do poledne, a nehnula ani rukou ani nohou.

Když bylo poledne, přišla se královna podívat, moc-li již Liduška upředla, a velmi se tomu podivila, vidouc, že nebylo lenem ještě ani hnuto. Liduška se ale vymlouvala tím, že se jí po mamince nesmírně stejskalo, a že pro pláč ničeho do rukou ani vzítí nemohla. Královna tomu uvěřila, těšila ji a pravila: „Nestejskej si nic, má dceruško! a buď jen zejtra zato tím pilnější, abys mého syna dostala a byla královnou.“

Když odešla, Liduška si zase k oknu sedla, koukala se ven, vzdychala a nedělala zas ničeho až do večera, a zejtra zas ničeho až do poledne.

O poledni přišla královna a podivila se ještě více, a zamračila čelo, vidouc, že se Liduška potud ještě ani přádla nedotkla. Liduška se ale zase vymluvila tím, že jí po tom včerejším velikém pláči náramně hlava rozbolela, a že proto nemohla ničeho dělati. Královna byla tím sice spokojena, když ale odcházela, pravila: „Již je čas, abys Liduško pracovati začala, chceš-li dostati mého syna a býti královnou!“

Ten den až do večera, a druhý den ráno bylo to zase tak, jako ponejprv a po druhé: Liduška si kolovratu zase ani nevšimla; ale seděla u okna a koukala se ven. Když již bylo poledne, otevřela královna dveře; a když viděla, že Liduška zase zahálela, rozhněvala se velice a pravila: „Slyšíš, Liduško, dnes je to již naposledy! Jestliže zejtra nebude ještě ničeho upředeno, nejen že syna mého již nikdy nedostaneš, ale dám tebe ještě zavříti do tmavé věže, kde je plno žab, hadů a štírů, a nechám tě tam umřít hladem, abys mě více nepodváděla a nezahálela.“ Nato se královna od ní zlostně obrátila, bouchla dveřmi a odešla.

Tu bylo teprva Lidušce ouzko! Studený pot se jí vyrážel na čele, když si na zejtrék pomyslila. Co měla dělati? Nadíla si tedy kůžel, sedla ke kolovrátku a počala přísti. Ale jakpak jí bylo možná přísti, když byla tak náramně líná! I nechala tedy zase přádla, postavila se k oknu a plakala hlasem, až jí srdce usedalo, až do samého večera.

Tu najednou zaklepal někdo na okno; a když se Liduška ohlídl, viděla venku státi tři staré ošklivé babice. Ta jedna měla dolejší pysk tak veliký, že jí až přes bradu visel; ta druhá pak měla u pravé ruky tak široký palec, že jí celou dlaň zakrýval, a ta třetí, ta měla zase pravou nohu až ku podivu tak rozšlapanou, jako by jí byl cepem rozmlátil. Když je tak Liduška spatřila, náramně se jich ulekla a čerstvě od okna uskočila. Ale ty tři babičky se na

ni přívětivě usmívaly a kejvaly rukama, aby jen okno otevřela a aby se jich nic nebála.

„Dobrý večer, krásná panenko!“ pravily, „pročpak tak přežalostně pláčeš?“

Liduška si dodala srdce a odpověděla plačtivým hlasem: „Ach jakpak nemám smutná plakati a sobě naříkati, když mám všecek ten len, co ho tu v tom pokoji vidíte, a ještě dva takové pokoje plničké, od země až do stropu, sepřísti!“ Tu vypravovala babičkám všecko, co se jí přihodilo, i také to, že jí královna slíbila, až ten len všecek sepředě, že jí dá svého syna za manžela a že bude královnou. „Ale co-pak je mi to platné,“ doložila, „když ho ani do smrti sepřísti nemohu!“

Babičky se usmívaly a pravily: „Víš-li co, panenko, jestli nám připovíš, že nás pozveš na svatbu, a že nás u stolu vedle sebe posadíš, a že se před hosty za nás nebudeš styděti; tedy ti všecek ten len sepředem, dřív nežli se naděješ.“

„I všecko, všecko vám udělám, co jen chcete,“ odpověděla Liduška radostně, „jenom se honem do toho dejte.“

Tu vlezly ty tři babičky oknem do pokoje, poslaly Lidušku spat a daly se do toho milého lenu. Ta s tím širokým palcem táhla vlákno, ta s tím dlouhým pyskem ho lízala a hladila, a ta s tou placatou nohou šlapala na podnožku a točila kolem; i šlo jim to jako když prší. A když ráno počalo svítati a Liduška vstala, viděla velikánskou hromadu krásné, rovné i tenounké příze na civičkách, až se srdce smálo, a v lenu již takovou díru, že se pohodlně do ní schovati mohla. Tu daly ty babičky Lidušce spánem-bohem, přislíbily jí, že navečír zase přijdou, a v tichosti oknem odešly.

V poledne přišla se královna podívat, jestli Liduška zase nezahálela. A když spatřila tu hromadu překrásné příze, podivila se velmi, čelo se jí vyjasnilo, i pochválila Lidušku za její pilnost.

Jak se večír šeriti počalo, stály již babičky zase u okna, a děvče jim s radostí otevřelo. A tak to bylo každou noc: večír přišly, a ráno zase odešly; a co zatím Liduška spala, ubývalo v pokoji lenu pořáde víc a více, až byl konečně ten jeden pokoj docela prázdný. A pokaždé, když se v poledne královna přišla podívat, mnoho-li zase Liduška napřádla, nemohla se dosti nadiviti té krásné přízi a Lidušku nachváliti za její pilnost, a často říkávala: „Mé zlaté dítě! jak jsem já ti dělala křivdu!“

Již se daly babičky i do druhého pokoje, a již byl pomalu i tento vyprázdněn; tu počala královna dělati přípravy k svatbě. A když již bylo i v třetím pokoji lenu namále, děkovala Liduška srdečně babičkám, že jí tak pomohly; a babičky jí pravily: „Jenom nezapomeň, panenko, na to, cos nám slíbila, a uhlídáš, že budeš tomu ráda.“

A když byl již všecek ten len ze všech tří pokojů až na poslední vlákno vypředen, bylo již také všecko k svatbě připraveno, a mladý král měl veliké potěšení ze své mladé, krásné a pilné nevěsty, a řekl jí: „Žádej ode mne, co chceš, a všecko obdržíš.“

Tusi vzpomněla Liduška na ty tři babičky a pravila: „Mám doma tři staré tetičky, jsouť sice velmi chudé a sprosté, ale udělaly mně mnoho dobrého; dovol, abych je pozvala na svatbu.“ A mladý král i královna dali k tomu své povolení.

A když již bylo v den svatební a hosti chtěli sedati za stoly, tu se najednou otevřely dveře a ty tři babičky, po starodávnu až ku podivu směšně oblečeny, vyhrnuly se do pokoje. Jak je nevěsta spatřila, hned jim běžela vstříc a přivítala je radostně: „Vítám vás, mé milé tetičky! vítám vás! pojdte a posaďte se tu za stolem vedle mne.“

Hosti hleděli jeden na druhého a byli by se dali rádi do hlasitého smíchu, kdyby se byli nebáli krále; a král i královna začervenali se jako pivoňka, ale nesměli Lidušce ničeho říci, protože jí k tomu dali své povolení.

Když bylo při obědě, kladla Liduška sama babičkám jídla na talíře, nalívala jim pití a pobízela je: „Jezte a píte, mé milé tetičky! vy jste mně velmi mnoho dobrého udělaly.“

A když již bylo po obědě a hosti vstávali od stolu, přistoupil mladý král k té první babičce s tou širokou nohou a ptal se jí: „Ale prosím vás, milá babičko! od čehopak máte tak širokou nohu?“

„Od předení, panáčku, od předení.“

I šel k té druhé babičce s tím placatým palcem: „Ale řekněte mně, milá babičko! od čehopak máte tak placatý palec?“

„Od předení, panáčku, od předení.“

I obrátil se k té třetí babičce s tím dlouhým pyskem až přes bradu a řekl jí: „Ale milá babičko! od čehopak vy máte tak dlouhý pysk?“

„Od předení, panáčku, taky od předení,“ odpověděla babička.

Když to ten mladý král uslyšel, ulekl se toho náramně; a hned tu nařídil své krásné parí, aby se mu do smrti více žádného přádla nedotýkala, aby taky nedostala takovou placatou nohu a takový široký palec a tak ošklivý dlouhý pysk až přes bradu.

Zatím se ty tři babičky z pokoje ztratily, a žádný nevěděl, kam se poděly. Ale Liduška, kdykoli si potom na ně vzpomněla, pokaždé je v duchu žehnala, a také jakživo žádná manželka tak ráda a věrně nezachovávala, co manžel nařídil, jako mladá královna tu královu záповěď.

DOBŘE TAK, ŽE JE SMRT NA SVĚTĚ

Za starých časů, když ještě pán Ježíš a svatý Petr spolu chodili po světě, přišli taky jednou navečír k jednomu kováři a prosili o nocleh. Ten kovář je hned ochotně přivítal, hodil kladivo, co v ruce držel, pod nákovadlo, a vedl je do sednice; nato pak šel a dal ustrojiti dobrou večeři. A když již bylo po večeři, řekl k těm svým hostům: „Vidím, že jste po cestě tuze ušlí a že byste si rádi odpočinuli — a bylo to dnes taky parno, až se slívalo! — položte se spolu do mé postele a vyspěte se; já si zatím lehnu do stodoly na slámu.“ Nato jim dal dobrou noc a odešel. A když bylo ráno, dal zase ustrojiti snídání a potom je ještě kus cesty vyprovodil. A když se již s nima loučil, řekl: „Dal jsem, co jsem měl, vezměte málem zavděk!“

Tu potáhl svatý Petr po straně pána Ježíše za rukáv a pravil: „Pane! cožpak mu za to žádnou odměnu nedáš, že je tak hodný člověk a že nás tak rád viděl?“

Odpověděl jemu pán Ježíš: „Odměna tohoto světa je odměna lichá, já ale mu jinou chystám v nebesích.“ Pak se obrátil k tomu kováři a pravil k němu: „Žádej, začkoli chceš, tři prosby budou tobě vyplněny.“

Tu se ten kovář zaradoval a řekl: „Když je tomu tak, tedy, pane, učiň, abych byl ještě sto let živ a zdráv tak jako dnes.“

I řekl jemu pán Ježíš: „Má se tobě státi, jako žádáš. A co chceš dále?“

Kovář se rozmejšlel a řekl: „Co mám žádati? mně se tak na světě dobře vede; co každý den zpotřebuju, svým

řemeslem si vždycky vydělám. Učiň tedy, abych měl vždycky díla dosti, tak jako až potud.“

I odpověděl jemu pán Ježíš: „I to se má tobě vyplnit. A co ještě žádáš po třetí?“

Tu již milý kovář nevěděl, co říci má; ale rozmysliv se, za chvíli řekl: „Inu, když jsi, pane, tak dobrý, tedy učiň, kdo sedne na tu stolicí, cos ty na ní u mne za stolem seděl, aby byl každý přimrazen a nemohl s místa, až já ho pustím.“

Svatý Petr se tomu zasmál, ale pán Ježíš pravil: „Staň se, jako jsi řekl!“

Nato se rozešli, pán Ježíš a svatý Petr šli svou cestou dále, a kovář běžel s radostí domů. I stalo se jemu, jako pán Ježíš přislíbil. Všickni známí okolo něho byli již pomřeli: on ale byl vždy ještě zdrav a čerstvý jako ryba, práce měl hojnost, a zpíval si od rána do večera.

Ale všeho do času. Těch sto let konečně také uplynulo, a smrt zaklepala na dvéře.

„Kdo to?“ ozval se kovář.

„Já jsem to, smrt, již si jdu pro tebe.“

„I pěkně vítám! toť jsou k nám hosti!“ řekl kovář, potutelně se usmívaje, „jen dál, jen dál, vzácná paní! počkej jen, až si tuhle ty kladiva a kleště trochu srovnám, však jsem hned hotov. Zatím se trochu posad' tuhle na stolicí; vím beztoho, že jsi ušlá a že máš po světě neustále co těkat.“

Smrt se ničeho nenadála; i nedala se dlouho pobízeti a posadila se. Tu se dal kovář do hlasitého smíchu a řekl: „Teď si tu sed' a nehejbej se mi odtud, až já budu chtít!“

Smrt se počala vzpínati, rachotila hnáty a klepala dásněma: ale nebylo nic platno, nemohla s místa a musila seděti, jako by ji byl přikoval. Kovář se smál, až se za břicho popadal, zavřel dveře a šel po svém, jsa tomu rád, že se již nemusí smrti obávati, maje ji doma chycenou.

Zatím ale radost jeho dlouho netrvala a brzo shledal, že se zmejlil.

Měl doma pěkného krmného vepříka a chtěl si ho na to potěšení zabít a šunky dáti do komína; neboť velmi rád pěkně uzené šunky jídal. I vzal tedy sekyru a dal vepříku do hlavy ránu, až se převalil; ale zatím co se shýbal pro nůž, chtěje ho zaříznouti a krev do hrnce chytiti na jitrnice, tu se ten vepřík najednou zase zdvihl a „roch! roch! roch!“ pryč utíkal, a dříve nežli se kovář ze svého leknutí vzpamatoval, byl ten tam!

„Počkej, mrcho, však já tě zase dostanu!“ pravil kovář, a zatím šel do chlívků a vytáhl husu. Krmil ji již dvě neděle — na posvícení. „Aspoň si na tobě dnes pochutnám,“ řekl sám k sobě, „když mi ty jitrnice upláchly,“ a vzav nůž, chtěl ji zaříznouti. Ale ku podivu! z husy neteklo ani kapky krve, a jak jí z krku nůž vytáhl, nebylo po ráně již ani památky! Vtom, co se kovář tomu tak divil, husa se mu najednou z ruky vymkla a „kejha! kejha!“ letěla za vepřem.

To bylo kováři již trochu příliš! tak dobře dnes pořídil, a neměl by si teď ani na pečení pochutnati? Nechal tedy zatím husu husou a vepře vepřem, a šel do holubníka a přinesl dvě holoubata. I aby jemu snad zase něco takového nevyvedly, vzal sekyru a usekl jim na špalku hlavy — oběma jednou ranou. „Nu, vy alespoň máte dost!“ zabrumlal k sobě sám a hodil je na zem. Ale divy! sotvaže na zem dopadly, navlékly se hlavičky zase na krky a frr! byly holuby již taky ty tam. — Tu se najednou kováři v hlavě zablesklo, i uhodil sobě pěstí do čela a řekl: „I pravda! pravda! na to jsem já nemyslel: proto ono nemůže nic umřít, že mám já smrt chycenou!“ I zakroutil nad tím hlavou, a nebylo mu to tuze milé, že by již měl na vždycky opustiti ty pěkné šunky a jitrnice, ty chutné martinské husy i ty pečené holoubátka. Ale co dělati? Smrt

propustiti? — To ne; ta by nejprvé jemu krk zakroutila. I pomyslí si tedy, že bude teď místo masa jísti hrách a kaši, a místo pečeně píkati koláče — však ty jsou, když jináč není, taky dost dobry!

Nějaký čas ještě to tak dobře chodilo, dokud byly staré zásoby. Ale přišlo jaro, a tu teprva nastala ta pravá bída! Všickni živočichové, co jich vloni bylo, obživli z jara zase, ani jedinkého nechybělo! A k tomu narostlo takové množství mladých, až se všecko všudy hemžilo.

Ptáci, myši, kobylky, brouci, hléšťata a jiná havěď sežrala a zkazila všecko obilí na polích, a luka byly, jako by je vypálil; stromy na zahradách stály jako metly, listí i květ ožrali motýli a housenky — a nebylo možná ani jednu zabít! V jezerách a řekách bylo takové množství rybiček, žab, vodních pavouků a jiného hmyzu, že voda jimi zasmrádla a nebylo lze se jí napít; v povětří pak byly mračna komárů, much a mušek, a na zemi taková síla ošklivého hmyzu, že by byly musily člověka umořiti, kdyby byl mohl umřít. I chodili lidi polomrtví jako stínové, nemohouce ani živi býti, ani zahynouti.

To vida ten kovář, jaké neštěstí svou pošetilou žádostí na světě způsobil, řekl: „Přece to tak pán Bůh dobře učinil, že je ta smrt na světě!“ Šel a sám se jí poddal a ji propustil, kteráž ho ihned taky zadávila. A tak přišlo potom pomalu všecko zase do starého pořádku.

ZLOMKY A PARALIPOMENA

OČAROVANÝ ZÁMEK

Žilt' jest v Čechách před dávnými časy černokněžník jeden, kterýž celé dny leže ve svých knihách, divnými charaktery naplněných, noci pak celé na obloze nebeské počítaje hvězdy, dočetl a dopočítal se konečně toho: že by odměny dostatečné za své mnoholeté bádání a namáhání došel, kdyby perlí, klíče a prstene se zmocniti mohl, o kterýchž tolik v jeho knihách psáno a na kteréž všechny hvězdy ukazují. Věci pak tyto že nalézají se v té a té zemi na východě slunce v očarovaném jednom zámku, zakletém na dno přehlubokého jezera. Kdyby ale chlapec právě dvanácti let stáří, narozený tu noc na sv. Filipa Jakuba právě o dvanácté hodině, se našel, který by do jezera toho skočiti chtěl, že by jemu lehkou bylo do zámku vejíti, v prvním pokoji perlí, v druhém klíče, v třetím pak prstene se zmocniti a s tím se všim na zem se zase vrátiti. Toto přemítaje na mysli své, vydal se černokněžník na cestu, a našelna zem i jezero, jakž mu je byly hvězdy vykazaly

[TŘI POCESTNÍ]

Byly časy, ale již dávno minuly, když po světě chodili tři nevšední pocestní. Zdáli se býti chudí a sprostí, a přece nebylo vyšších a mocnějších nad ně; neb to byl Bůh sám a s ním jeho dva andělé. Chodíce semotamo, navštěvovali chudého i bohatého, dobrého i zlého. Dobrým do domu přinášeli požehnání, lidem ale zlým ujímali za pokutu věku i statku. Jednou letního času, když se k noci nachyloval parný den a slunce již zapadalo, docházeli také v širém poli k lidským obydlím. „Zde budeme dnes noclehem,“ dí Bůh ke svým průvodčím.

„Pane! kde chceš, abychom nocovali,“ táže se první, „jsou tu stavení dvě: jedno čistě a správně vystavené, před ním veliké nádvoří a kolem něho se tří stran úpravná hospodářská stavení: vysoká stodola, dlouhé komory a chlévy. Zde zajisté bydlí hospodář mohovitý. Druhé stavení malé jest a chatrné, na spadnutí. Komory nevidím žádné a do chléva sotva se vtěsná jedna kravička.“

„Lépe bude,“ odpoví druhý, abychom vešli k bohatému hospodáři. Kdo mnoho má, ochotněji blížnímu daruje, neb necítí újmy.“

Dí jemu hospodin: „Nezkušený jsi ty vášní lidských, nevěda, že srdce v bohatství bývá jako cihla v ohni: čím více hoří, tím zatvrzelejší jest. Ale jdi a zatluč.“

Šelť anděl a zatloukl na dvéře domu bohatého.

„Kdo to?“ ozval se v domě ženský hlas.

„Pocestní,“ odpověděl anděl. Nato se otevřely dvéře a na práh vyšla žena hospodyně, řkoucí, co žádají?

„Šli jsme v parnu letního slunce celý den a neměli jsme

dnes ještě ničeho v ústech; prosíme pro odplatu boží o kousek chleba a trochu soli za tvým stolem.“

„Jděte spánembohem! Mám mnoho polí a luk a pro ně potřebuji mnoho lidí; lidi mi přišli s pole a všecko snědli. Nemám vám co dáti.“

„Aspoň odpočinutí popřej nám pod svou střechou pro odplatu boží.“

„Moji lidé všechna místa zalehli; nemám vás kam položit. Jděte spánembohem!“

Vtom žena zavřela dvěře a zastrčila závorou.

„Pane,“ pravil jeden anděl, „nebylo-li by spravedlivé, aby s nebe spadl oheň a v popel obrátil tento dům i s jeho zlou hospodyní, kteráž před ubohým pocestným zavírá dveří?“

„Nikoli,“ dí hospodin, „ta žena sice jest nemilostiva k cizím pro lakomství srdce svého, ale třicet lidí chudých u ní do roka má svou výživu; ti všickni by musili potom nouzi trpěti.“

Zatím přicházeli k druhému stavení chatrnému. Tu stála hospodyně před prahem, a vidouc ty tři pocestné, vyšla jim v cestu, pokorně žádajíc, aby učinili spasení domu jejímu a bílého rána v něm dočkali. „Skrovná sice jest večere má a sprosté mé hostinské lože, však nechtějte pohrdati chudobou dobromyslné ženy.“

Pocestní, poděkovavše jí, vešli pod její střechu, a pojedše málo chleba a sýra, položili se spat na čerstvou slámu, pokrytou bílým prostěradlem. Ráno, když kohouti zapěli a pocestní se zase hotovili k odchodu, přinesla žena ještě mísu čerstvého vařeného mlíka, v něž bylo chleba nadrobena, a postavíc ji na stůl, pobízela snažně, aby ještě přisedli a jedli, neb dlouhý je ten boží den a obydlí lidské daleko.

„Pane!“ dí jeden průvodčí, „jakou odplatu zanecháme té šlechetné ženě za její ochotnou úctu?“

Slyšíc to žena, prosila: „Nechtějte zahanbovati dobré mé vůle darem, i odjímati zásluhy ochotně vykonané povinnosti.“

„Nuže tedy,“ dí hospodin, „co dnes ráno počneš, konej ten celý den.“

Nato cizinci, dobrořečící ženě, odešli. Žena, nepomyslíc o ničem aniž těm posledním slovům rozumějíc, odebrala se po své práci. Byla pak ta žena vdova, majíc po svém muži děti dvě nedospělé; i chtěla jim ten den nastříhati na košilky, a vyndavši z truhlice stávek plátna — bylo to celé její bohatství — položila je na stůl, aby změřila, kolik z něho bude. I měří — měří — ale neměřila na dřevěnou míru, jako nyní jest obyčej, ale na ruku od palce až po loket — a měří již hodnou chvíli a s podivením pozoruje, že již nejméně jednou tolik plátna naměřila, co stávek obnášel, a přece ho ze stávku ještě ani nebylo. A tu najednou poskočilo srdce její radostí velikou, neb jí byla připadla slova onoho neznámého hosta, když odcházel: „Co dnes ráno počneš, konej ten celý den.“ — „Ó to nebyli žádní obyčejní lidé,“ pravila sama k sobě, „to mně Bůh požehnal.“

Slunce bylo již vysoko vystoupilo, a ona vždy ještě měřila, a bylo již plátna naměřeno celý stůl a pod stolem na zemi veliká kůpa. Tu otevřela bohatá susedka dvěře — neb se chtěla zeptati, co to bylo za lidi dnes u ní na noclehu. A vidouc to množství pěkného plátna, zvolala s podivením: „Pro Pánaboha! kdepak jste susedko tolik plátna vzala?“

„Byli dnes u mne tři hosté na noc, ale však nebyli to žádní obyčejní lidé; a když odcházeli, pravil mi ten jeden: ‚Co dnes ráno počneš, konej ten celý den.‘ A tu vidíte, pořád měřím, a se stávku ještě nebylo.“

Tø bodlo tñ bohatou susedku k srdci jako nožem: „Vždyť pak byli ti tři včera prvé u mne, a já nešťastná

před nimi jsem zavřela! Co tato má, mohla jsem nyní mít já!“ — „Prosím vás, sousedko, nevíte kudy se dali?“
„Šli tou cestou vpravo.“

I pospíšila honem domů a zavolala svého pacholka řkouc: „Jdi, běž, ať mi ty tři pocestné dohoníš, a když je dohoníš, řekni jim: Hospodyně

KULHAVÁ LIŠKA

Jeden otec měl tři syny, dva chytré, třetího hloupého. Tomu otci pravé oko pořád se smálo a levé plakalo. Umluvili se synové jeho, že se ho půjdou ptat jeden po druhém, proč oko jeho pravé se směje a levé pláče? Napřed šel se nejstarší zeptat; otec mu však nic neodpověděl, než popadl nůž a za ním; on pak ven, a nůž zabodl se do dveří. A když se ho bratří venku ptali, co řekl otec, odpověděl jim: „Jděte vy sami, uslyšíte.“ Potom šel prostřední bratr, a také tak se jemu vedlo; a když se ho nejmladší ptal, co řekl otec, také tak mu odpověděl. Konečně šel nejmladší hloupý k otci do světnice a řekl: „Otče! bratří mi nechtějí pověditi, cos jim řekl; pověz ty mi, proč tvé pravé oko pořád se směje a levé pláče?“ Otec se rozhněval, popadl nůž a po něm, jako by ho chtěl probodnouti; ale ten se nic nelekl a zůstal státi. „Tys můj pravý syn!“ řekl mu otec; „tobě to povím, ale ti dva jsou bázlivci. Mé pravé oko směje se proto, že mě těší, kterak mne dobře posloucháte. A levé oko mi pláče proto: měl jsem v zahradě vinný keř, který mi každou hodinu dával po vědru vína, za den a za noc 24 věder, a ten keř mi někdo ukradl.“ Když vyšel nejmladší ven, ptali se ho bratří, co řekl otec, a on jim všecko pověděl.

I vydali se všickni na cestu pro ten keř. Když přišli na rozcestí, kde se cesta rozcházela na tré, řekli starší nejmladšímu, aby se tu rozešli a každý aby sám svého štěstí hledal. A hloupý jim odpověděl: „Jděte každý, kterou cestou chcete, a já půjdu tou, která mi zbude.“ Starší dělali, jako by každý šel jinou, ale potom se sešli a řekli

si: „Chvála Pánu Bohu! že jsme se toho hlupáka zbavili.“ Potom si sedli k jídlu. Tu se jim vyskytla kulhavá liška o třech nohách a počala se k nim lichotiti, aby jí také něco dali. Ale oni, vidouce ji, vykřikli: „Hlehle liška! pojdme, zabijeme ji!“ a hned za ní s holí, takže jim sotva utekla. Zatím pastuší psi přiběhli k jich torbě a všecko jim sežrali.

Ten třetí šel pořád svou cestou, až vyhladověl. Pak si sedl na trávu pod hrušku, vyndal chléb a slaninu, i počal jísti. A tu se k němu také ta liška počala přibližovati a k němu lichotiti, kulhající o třech nohách. I bylo mu jí líto a řekl: „Pojď liško! vím žes hladova a že ti těžko bez jedné nohy.“ A dal jí polovici svého chleba i slaniny. Když se liška občerstvila, zeptala se ho: „Pověz, bratře, kam jdeš?“ Králevic jí všecko pověděl: že má otce a dva starší bratry a že jde hledat vinného keře, který se ztratil otci jeho. A liška řekla: „Vím, kde je ten keř, pojd za mnou!“ I vedla ho do jedné veliké zahrady, tam že jest; ale těžko k němu přijíti. „Musí se projíti podlé dvanácti stráží, a na každé stráží je po dvanácti strážných. Ti strážní hledíce spějí, a majíce zavřené oči bdí. V zahradě podlé keře stojí dvě lopaty, jedna dřevěná a druhá železná: ty však neber té železné, sice zazvoní a budeš prozrazen; nébrž dřevěnou lopatou ten keř vykopej a sem ke mně přines.“

Králevic šťastně prošel mimo všechny stráže až do zahrady k samému keři, ale tu líno mu bylo kopati dřevěnou lopatou, nébrž popadl železnou, a jak o zem udeřil, zazvonila, stráž přišla, jala ho i dovedla před svého pána. „Kterak jsi směl tolikou stráží projíti do zahrady, abys mi můj vinný keř odnesl?“ tázal se ho pán. „Není to tvůj keř, nébrž otce mého,“ řekl mu hloupý; „a oko levé otce mého slzí a bude slzeti, dokud toho keře nedostanu; a nedáš-li mi ho hned, přijdu po druhé i po třetí, abych ho vzal.“ A pán řekl: „Já ti ten keř dám, jestliže mi přineseš zlaté jablko, které vždy ve 24 hodinách květe, zraje i zlatý

plod nese.“ — „Jak je?“ tázala se ho liška. „Nijak!“ odpověděl královic a vypravoval, jak se mu vedlo. „A proč jsi mne neposlechl?“ řekla, „nyní bys byl mohl pěkně s keřem k otci jít.“ A on pohodil hlavou: „Vidím, že jsem chybil, po druhé nechybím.“ — „Pojď,“ pravila liška, „půjdeme pro zlaté jablko.“ I vedla ho do jiné, mnohem pěknější zahrady a řekla, že zas musí mimo 12 stráží projít. „A v zahradě podlé té jabloně stojí dvě dlouhé hrázky, jedna zlatá, druhá dřevěná: ty však neber té zlaté, sice zle pochodíš, nébrž dřevěnou hrázkou sklát' jedno zlaté jablko a hned ke mně přijď.“ I prošel mimo všechny stráže, a jak spatřil jabloň a na ní zlatá jablka, radostí na všecko zapomněl. Vzal zlatou hrázkou, aby jedno sklátil, ale jak se hrázkou dotknul zlaté větve, větev zazvonila, stráž přišla, jala ho i dodala pánu zlaté jabloně. „Kterak jsi směl i mohl tolikou mou stráží projít do mé zahrady, abys jablko sklátil?“ tázal se ho pán. „Tak a tak,“ řekl hloupý a všecko mu pověděl, i doložil: „Nedáš-li mi nyní zlatého jablka, přijdu zas a ukradnu je.“ — „Dobře, když je tak,“ řekl pán, „jdi a přiveď mi zlatého koně, který za 24 hodin objede svět, potom ti dám zlaté jablko, to dej za vinný keř, a keř dones otci, aby neplakal.“ — „Jak je?“ ptala se ho liška. — „Nejlépe není!“ odpověděl a vypravoval, co se mu stalo. — „A proč jsi neposlechl? Vidiš, jak by již nyní bylo s otcem; a tak týráš sebe i mne.“ — „Jen mi, lišičko, koně zjednej, potom tě vždy budu poslouchati.“ I vedla ho liška do velikého pustého lesa k nějakému dvoru, kde 12 stráží hlídalo zlatého koně, a řekla: „Půjdeš mimo stráže jako prvé až do stáje, kde je zlatý kůň. Podlé koně jest uzda jedna zlatá a jedna z koudele upletená: ty však neber uzdy zlaté, nébrž tu z koudele, dáš-li mu zlatou uzdu, zařehce, stráž tě chytí, a komu hůře bude než tobě? Bez koně mi ani nechoď na oči!“ — „Nepřijdu,“ řekl i prošel mimo všechny stráže až do stáje.

A tu zlatý kůň se zlatými křídly, tak krásný, že se královie ani dost nemohl nahleděti. I vidí tu také krásnou zlatou uzdu, a druhou ošklivou z koudele, že horší nemohla býti. „Nemohu takovou šeredou odíti tak krásného koně; raději nechci žádného, než abych ho tak zhanobil!“ Vzal uzdu zlatou a dal koni, kůň zařehťal, stráž přišla, jala ho i dovedla k pánovi. „Kterak jsi směl mimo tolik hlídačů projíti do mé stáje, abys mi odvedl zlatého koně?“ — „Musil jsem,“ odpověděl hloupý a vypravoval všechny své příhody. — „Dobře, když je tak,“ řekl pán, „já ti toho zlatého koně dám, jestliže mi opatříš zlatou pannu v kolébce, která ještě neviděla slunce ani měsíce, aby jí líce nezčernaly.“ — „Opatřím,“ řekl hloupý, „ale musíš mi dáti svého zlatého koně, abych na něm mohl tu pannu vyhledati a tobě přinést, neb zlatá panna sluší jen na zlatého koně.“ — „A čím mne ubezpečíš, že zase přijdeš?“ — „Zaklínám se ti zrakem otcovým, že ti buď koně zase přivedu, ne najdu-li té panny, anebo najdu-li ji, že ti ji za koně dám.“ Pán k tomu svolil a dal mu zlatého koně i se zlatou uzdou. —

„Nu, zdalis koně dostal?“ tázala se ho liška. — „Dostal, ale mám za něj opatřiti zlatou pannu v kolébce, která ještě neviděla slunce ani měsíce, aby jí líce nezčernaly. Však víš-li co je bezděčnost a co jsou dobří přátelé ve světě, pověz mi, jestli kde taková panna a víš-li o ní?“ — „Vím,“ řekla liška, „pojď za mnou.“ I vedla ho do jedné veliké jeskyně a řekla: „Zde je ta panna. Půjdeš tou jeskyní hluboko do země mimo 12 stráží jako prvé a v poslední světnici ve zlaté kolébce ta zlatá panna leží. Podlé ní stojí veliké strašidlo, volajíc: Ne! - ne! - ne! - Však nic se neboj, nikomu nic učiniti nemůže. A když s pannou v kolébce půjdeš nazpět, každými dveřmi bouchna za sebou zavři, aby stráž tebe nemohla stíhati.“ On tak učinil, prošel mimo všechny stráže až do poslední světnice, kde se panna ve zlaté kolébce kolébala, vzal ji i s kolébkou na koně a

O TŘECH DRACÍCH

Byl jednou jeden král, a ten král měl dva syny a byl už velmi starý. Jednou povolal k sobě ty dva syny a řekl jim: „Vidíte, milí synové! že jsem už velmi starý a už nemohu kralovat. Rád bych to království mezi vás oba rovným dílem rozdělil, protože vás jednoho mám tak rád jako druhého, ale pak byste oba měli málo, a bude lépe, když království zůstane celé. Abych vám ale nikomu neublížil, chci vám jistou práci uložit. Víte, že mám u jezera krásnou zelenou louku. Na tu louku mi každou noc chodí nějaký bílý kůň a všecku trávu mi tam pošlape. Kdo mi z vás toho koně chytí a přivede, ten bude králem.“

Když to ti dva synové slyšeli, nevěděli, kdo z nich má první noc jít hlídat; až pak ten mladší povídá: „Jdi ty dnes, Václave! však jsi starší, a já půjdu zejtra.“ Václav byl s tím spokojen, a když se setmělo, šel na louku hlídat. Dlouho chodil po té louce sem a tam, ale nikdež nic neviděl ani neslyšel, až pak už bylo půl noci. Ale jak se dvanáctá na věži odbila, začne něco v jezeře šplouchat. Měsíc svítil jako ve dne. Tu z jezera na břeh vyskočil krásný bílý kůň jako stříbro, zatřásl hřívou až z ní přšelo, a počal se na louce pást. Václav šel pozadu tiše za ním a chtěl ho chytit za hřívu. Ale kůň, jakmile ho ucítil, několika skoky uběhl na druhý konec louky a tam se zas počal pást. Václav zas tam za ním, a kůň odtud jinam, takže ho nikdy nemoh dostat. Konečně se Václav za ním rozběh a málem už by ho byl na samé hrázi jezera chytil: vtom ale kůň hop! do jezera, až se voda na všechny strany rozstříkla, a byl ten tam. Václav vrátil se s nepořízenou smutně domů.

Druhou noc šel mladší bratr hlídat. Ten se jmenoval Jiřík. Když odbila dvanáctá, vyskočil zase ten bílý kůň z jezera a začal se pást na louce. Jiřík jde tiše za ním, a když k němu docházel, tu najednou kůň se k němu obrátí a povídá: „Však už na tebe čekám, Jiříku! je čas. Chceš-li mne poslechnout, bude tvé štěstí. Doved' mne domů, ale nedávej mne otci za království, sic se ošidíš. Nech království bratrovi a pros otce, aby mne tobě daroval; pak na mne vsedni a jed', kam tě ponesu.“

DRAK DVANÁCTIHLAVÝ

Jeden sedlák umřel a nezanechal po sobě než dvě děti, syna a dceru, a hromadu dluhů. Když ho pochovali, přišli věřitelové, vzali statek i všecko, co bylo v něm, a dětem nezůstalo nic, musely s prázdným z domu do světa. Děvče plakalo, ale bratr Jiřík ji těšil: „Mlč, Mařenko! neplač, dokud já budu živ, budeš mít bohdá vždycky co jíst.“ Jiřík byl chlapík jako skála a dobrý střelec, že mu nikdo nebyl daleko roven. Myslíl, že si někde vyhledá službu a že tak sebe i sestru vyživí.

Tak potom šli spolu do světa přes hory a doly, přes vody brody, až jednoho dne přišli do velikého lesa, a šli tím lesem pořád až do večera, a ještě mu nebylo konce. Když pak se už počalo stmívat a nikdež nebylo žádné lidské střechy vidět, počala sestra naříkat, kde budou přes noc; bála se, aby jich divá zvěř v noci neroztrhala. Jiřík ji těšil, jak mohl, ale když už viděl, že není pomoci a že tu v lese musí přenocovat, vyhlídl veliký košatý dub, pomohl sestře na něj vylézt a připravil jí pohodlné místo k sedění mezi větvemi a ještě ji ke stromu přivázal, kdyby usnula, aby nespadla. Sám si pak taky na dubě našel místo a tak tu zůstali přes noc.

Když bylo k ránu, slyšeli nablízku nějaký hřmot. Podlé toho dubu byly veliké skály až do oblak a dole okolo nich daleko široko bylo husté chrastí. V tom chrastí blízko dubu kus skály se odvalil, a z díry vylezl muž, a za ním druhý, a za tím třetí, a tak jeden za druhým až jich tu bylo dvanáct. Byli to loupežníci a ten poslední byl jejich vůdce. Ten povídá těm ostatním:

ŽIVÁ VODA

Byl jeden král a měl tři syny. Toho krále rozbolely oči, nemohl ani na boží světlo hledět a musil potmě zůstat; nikdo mu nevěděl rady ani pomoci. Jednou zdálo mu se v noci, kdyby dostal ze stříbrného zámku živé vody a tou si oči umyl, že by byl uzdraven. Po druhé v noci zdálo mu se to zas, a po třetí zas. Tehdy ráno při snídani řekl svým synům: „Milé děti! Zdálo mi se tři noci po sobě, že bych byl uzdraven, kdybych dostal ze stříbrného zámku živé vody. Kdo mi z vás půjde pro ni?“ — „Já — já — já!“ volali všickni tři synové. Král byl z toho velmi potěšen, ale řekl: „Milé děti! všickni tři nemůžete jít: jsem starý a nemocný, kdo by mě ošetřoval? Jdi ty, nejstarší synu můj! tys nejmužnější a nejzkušnější!“

Nejstarší královic nabral sobě z královského pokladu mnoho peněz, dal otci sbohem a jel. Jel dlouho pořád, kudy tudy, nikde se nezdržel, až přijel do jednoho města, a že byl už unaven, chtěl si tu odpočinout. Přijde do hospody a vidí tu tři krásné panny, hrály spolu v kostky. Královic postavil se k nim, díval se a velmi se jemu ta hra zalíbila. — „Nechceš-li si s námi taky vsadit?“ povídá ta jedna panna. Královic nedal se dlouho pobízet a začal hrát, a hrál tři dni a tři noci pořád, až všecko své zlato a stříbro prohrál. Potom vsadil svého koně a prohrál zas; když už neměl nic, co by vsadil, řekla ta panna: „Budeme hrát jeden o druhého: vyhraješ-li ty, budu já tvoje; vyhrajeli já, budeš ty můj.“ — „Dobře“, řekl královic, vhodil kostky do koflíčku, zamíchal, vy-

sypal na stůl: „Šest a čtyry.“ — Poté vzala panna kostky, zamíchala a vysypala: „Pět a pět — rovná; já vyhrála!“

Král doma čekal — čekal, a když se syna dočkati nemohl a nemoc jeho pořád se horšila, řekl svému druhému synu: „Jed' za bratrem, zdali se mu nic nepříhodilo, a přivez mi s sebou živé vody ze stříbrného zámku.“ Královic nabral si z královského pokladu mnoho peněz a jel. A když přijel do toho města, chtěl si tu taky odpočinout. Přijde do hospody a vidí tu tři krásné panny, hrají v kostky. Královic postavil se k nim a díval se, až ho zas jedna panna pobídla, aby si taky vsadil. Královic počal hrát a prohrál opět všecko své zlato a stříbro, pak svého koně a naposledy sebe sám.

Král opět dlouho, dlouho čekal, a když ani jeden ani druhý syn se nevracel a král neustále naříkal, řekl jemu nejmladší syn: „Otče! nech, abych já ti pro živou vodu jel; snad se tam někde s bratry sejdu a přivedu je s sebou.“ Král dlouho nechtěl, aby jel: „Kdo ví, co se tam synům mým přihodilo,“ povídá, „a kdybys i ty mi odešel a někde zahynul, kdo by mne potom potěšil v mém zármutku?“ Ale královic prosil neustále, až mu král konečně dal povolení.

Královic osedlal sobě svého dobrého koně, vzal sobě z pokladu otcova jen tolik, co myslil, že bude nevyhnutelně potřebovat, rozloučil se s otcem a jel. Když přijel ke bráně toho města, kde bratří jeho byli, začal se mu kůň na mostě vzpínat a živou mocí nechtěl do brány. Královic ohlíží se, co to? a tu vidí podlé mostu ve příkopě mrtvé tělo lidské; bylo už od ptáků a od vlků ohryzané, a kdo tudy šel, na ně plinul. „Proč toho člověka nepochováte?“ otázal se královic. — „Byl to dlužník,“ odpověděl mu jeden, „nezaplatil a zemřel, a takového každého hodíme pro výstrahu do příkopu, aby ho krkavci

a vlci sežrali.“ — „A což, kdyby někdo za něj dluhy zaplatil?“ otázal se královic. „Tehdy bychom ho pochovali jako jiného,“ odpověděl ten člověk. Královic přijel do města, zaplatil, co byl nebožtík dlužen, a dal ho slušně pochovat. Poté ani se v městě nezdržel a jel dál.

Přijel do velikého lesa a tím lesem jel pořád, až se mu cesta ztratila. Tu najednou vyběhl proti němu z houští veliký šedivý vlk. Královic tasil meč, chtěl vlka zabít. „Nech meče v pochvě,“ povídá vlk, „a děkuj Pánu Bohu, že mě máš; však bys beze mne do stříbrného zámku nepřišel ani živé vody nedostal!“ Poté šlehl ohonem a udělala se lesem cesta; vlk běžel napřed a královic jel za ním, a za malou chvíli přijel na krásnou zelenou louku, rostlo na ní hedbáví. „Pusť koně svého, ať se tu pase,“ řekl vlk, „a vsedni si na mě.“ Královic vsedl si na vlka, a vlk do skoku: skočil jednou, a byli za loukou pod vysokou horou; skočil po druhé, a byli za horou na břehu mořském; skočil po třetí a byli za mořem na křišťálovém ostrově a před nimi stál stříbrný zámek. Brána do zámku byla otevřena, do brány vedla úzká lávka přes široký příkop, a v příkopě ležel na stráži veliký tříhlavý drak; ale právě spal. „Máš hodinu času do poledne,“ řekl vlk; „jdi do zámecké zahrady, najdeš tam dvě studně: jedna po pravé, druhá po levé straně; naber z té pravé studně a hled, abys prvé, než bude poledne, zase přišel, sic bude běda tobě!“

Královic vešel do zámku do zahrady, nabral z té studně vpravo do lahvice živé vody a chtěl zas odejít. Ale pak si pomyslíl: „Proč bych tak pospíchal? však mám času dost; podívám se ještě do zámku.

DLOUHÝ, ŠIROKÝ A BYSTROZRAKÝ

Byl jednou jeden král, ten neměl než jednoho syna, a tomu synovi nic se tak na světě nelíbilo, jako když se mohl od rána do večera po lesích za zvěří honit. Tak tedy jednou ráno vyjel si se svým lidem na lov, a jak do lesa přijel, vyskytl se mu tu srnec; tu se ten královic pustil za ním, a pořád hloub a hloub do lesa za ním, až pak se dostal do takového houští, že s koněm už nemohl dál a musel srnce nechat. Tu teprv pozoroval, že je sám a sám, i začal troubit a houkat na svůj lid, aby ho odtud vyvedli; ale nikdo se mu neozýval. Když už viděl, že není žádného dovolání, obrátil koně a myslil si: „Pojedu rovnou cestou, vždyť pak přece někam z lesa vyjedu!“ Jel, jel, ale zajel do takových houštin a mezi skály a bažiny, že ani nevěděl, kudy z toho ven.

Tu najednou slyší někoho za sebou volat: „Hé, počkejte!“ Královic se ohlídne a vidí velkého, silného muže, který se houštím k němu děře. „Počkejte a vemte mne s sebou, třeba do služby, nebudete toho litovat.“ — „Pročpak ne, vezmu,“ praví královic, „ale kdopak jseš? a copak umíš dělat?“ — „Já se jmenuju Dlouhý a umím se natahovat. Vidíte támhle na vršku na tom buku to ptačí hnízdo? já vám je sundám dolů a nepotřebuju ani na buk vylézt.“ Tu se začal Dlouhý natahovat, tělo jeho kvapem rostlo do výšky, až byl tak vysoký jako ten buk; pak sáhl pro hnízdo, a v okamžení se zase smrštil a královicovi hnízdo podává. Královic se jemu podívil, ale hned se vzpamatoval a povídá: „Dobře svůj kousek umíš; ale co jsou mi ptačí hnízda platná, když mne z toho lesa

nemůžeš vyvést!“ — „Hm, to je lehká věc,“ praví Dlouhý, a začne se zas natahovat, až byl dvakrát tak vysoký, jako nejvyšší borovice v lese, ohlíží se kolem a povídá: „Támhle tou stranou máme nejbliž z lesa ven.“ Pak se zase smrštil, vzal koně za uzdu a za krátký čas byli z lesa venku na veliké rovině.

Když královic po té rovině kus cesty ujel, ohlídne se Dlouhý stranou a povídá: „Támhle jde, pane, můj kamarád, toho byste měl taky do služby vzít, byl by vám taky dobrý.“ Ten ale byl ještě tak daleko, že se královicovi zdál jen jako moucha. „Tak křikni na něj,“ praví královic, „a zavolej ho, uhlídáme.“ — „On by mne, pane, neuslyšel, je ještě daleko, ale doskočím pro něj.“ Tu se Dlouhý zas natáhl, takže každá noha byla jako nejvyšší věž, udělal asi padesát kroků, vzal kamaráda na ramena a hned tu s ním zase byl. „Kdopak jseš ty?“ ptal se královic, „a copak umíš dělat?“ — „Já, pane, jmenuju se Široký, a umím se rozšiřovat.“ — „Tak se ukaž.“ — „Pane, ujíždějte! buďte k lesu anebo támhle mezi ty vrchy,“ povídá Široký. Královic nevěděl proč, ale viděl, jak dlouhý skokem uhání k lesu. Tu počal se Široký nadýmat, kvapem byl širší a širší, břich a prsa valily se jako hora za královicem, takže měl honem co ujíždět, aby ho i s koněm Široký nezamačkal. Až když už byl mezi vrchy, sotva dechu popadal, přestal se Široký nadýmat, odfouknul, až se lesy ohýbaly, a udělal se zas obyčejným člověkem. „Tys mne prohnal!“ povídá královic, „ale takového chlapa, jako ty, každý den nenajdu: pojď se mnou.“

Potom se ubírali dál, až přišli v hornatou a skalnatou krajinu. Tu se královic ohlídne a vidí na jedné skále nějaké světlo jako nejjasnější blesk. I ptá se Dlouhého, co se to tam svítí? Dlouhý i Široký tam kouknou a povídají: „I to je náš třetí kamarád!“ a Dlouhý doložil: „Toho bys, pane, taky měl do služby vzít, však bys toho ne-

litoval.“ — „Dojdi pro něj,“ řekl královic, „ať vidím, co umí.“ Dlouhý se natáhl, udělal několik kroků, vzal toho kamaráda na ramena a hned tu s ním zase byl. „Kdopak jseš ty?“ ptá se královic, „a copak umíš dělat?“ — „Já se jmenuju Bystrozraký, a umím to, že svýma očima všechno prohlídnu.“ Nato se obrátil ku protější hoře, upřel na ni své žhavé oči, a hora se začala rychle rozpadávat, takže brzy po ní ani památky nezůstalo, než hromada písku. Ale na tom místě, kde stála hora, něco se třpytilo. Bystrozraký tam pro to došel, vzal jeden kus a podal ho královicovi: bylo to ryzí zlato. Divili se královic těm dvěma prvním, mnohem víc podivil se třetímu. „Tys chlapík penězi nezaplacený,“ povídá, „tebe mohu dobře potřebovat.“

Potom táhli všickni čtyři dále. Slunce už se schylovalo k západu, ale nikdež nebylo ani dost malého přístřeší vidět. K tomu taky měl už královic veliký hlad, neb od božího rána nic nejedl. Tu přišli na jedno návrší. Bystrozraký upřel do dálky zrak a povídá: „Vidím asi míli odtud v pustém údolí černý zámek.“ Druzí neviděli sice nic, ale věřili mu a šli, kam ukazoval.

V samý večer dorazili skutečně k jednomu velkému zámku, ten byl celý z černého mramoru a brána byla otevřena. Když do ní vešli, neviděli tu nic, než mnoho kamenných postav, které v nádvoří dvěma řadami stály. Ty postavy nebyly z kamene vytesané, ale byli to zkamennělí lidé, staří i mladí, páni i služebníci. Královic dal koně svého dovést do konírny, a tu mu bylo už postláno, nasypáno i nalito do žlabu; a potom šli všickni po schodech nahoru. Prošli mnoho pokojů, jeden pěknější než druhý, ale nikdež ani živé duše. Konečně přišli do večeřadla; to bylo jasně osvětleno, v prostředku byl stůl a na něm vzácných jídel a drahých nápojů dost, a bylo prostříno čtyřem osobám. Čekali, čekali, neb mysli, že přijde

někdo z domácích, ale když se nikoho nemohli dočkat, sedli ke stolu, jedli a pili, a dobře jim chutnalo.

Když byli po večeři, počali se ohlížet, kde budou spát. Tu najednou slyšet dole ránu, jako když silně dveřma udeří, až se celý zámek zatřásl; pak rána za ranou a pořád k večeřadlu blíž; konečně se rozlítly dvěře a do večeřadla vstoupil ošklivý dědek černokněžník, na sobě měl dlouhý černý šat, místo opasku tři železné obruče a přes ramena červený plášť, a za ruku vedl překrásnou pannu. „Královi!“ povídá chroptavým hlasem, „jseš v mé moci, a tak i každý, kdo sem do brány vkročí; jedno jen tě může vysvobodit. Tuto královnu mi budeš tři noci hlídat: uhlídáš-li ji, aby se ti neztratila, bude tvé štěstí a ta královna bude tvá i s jejím bohatým věnem; pakli se ti ztratí, zkamením tě i s tvými služebníky, tak jako všecky ty, cos dole v nádvoří viděl.“ Potom ukázal do vedlejšího pokoje, kde ji mají hlídat, a zmizel před jejich očima.

Královi nemohl s té krásné panny ani oka spustit, neb se mu velice líbila; i začal k ní mluvit a ptal se jí všelicos, ale ona byla jako beze všech smyslů, nemluvila, nesmála se a na nikoho nepohledla. Královi ji uvedl do toho vedlejšího pokoje, ukázal jí, kde si má sednout a sám si sedl naproti ní; byl sice po té dnešní jízdě velice ospalý, ale umínil si, že se všemožně bude bránit, aby neusnul. Pro bezpečnost, aby jim královna neušla, natáhl se Dlouhý jako řemen a ovinul se kolem celého pokoje podlé stěn; Široký se posadil mezi dvěře, nadul se a zacpal je tak, že by ani myš byla neproběhla, a Bystrozraký postavil se na hlídku k tomu jednomu oknu, co tu bylo. Ale netrvalo dlouho, usnuli všickni a spali až do rána, jako by je do vody vhodil.

Ráno, když se začalo rozednívat, královi nejdříve se probudil a velice se ulekl, vida, že královna je pryč. Hned

vzbudil služebníky a ptá se jich, co dělat? „Nestarejte se, pane!“ povídá Bystrozraký a bystře hleděl oknem ven, „už ji vidím: sto mil odtud stojí v lese veliký dub a na tom dubě na vršku je žalud, a to je ona. Když mne Dlouhý veme na ramena, brzy ji dostanem.“ Dlouhý vzal Bystrozrakého na ramena, natáhl se a šel, co hora to krok, kam Bystrozraký ukazoval, a za malou chvíli byli u dubu. Bystrozraký utrl žalud a hned se zas vrátili do zámku. Tu položil Bystrozraký ten žalud na stůl, ale žalud skulil se a padl na zem a v okamžiku udělala se z něho královna. Nedlouho potom uslyšeli zas bouchat dveřmi a pořád blíž a blíž, až pak otevřely se poslední dvěře a černokněžník byl mezi nimi. Když královnu v pokoji viděl, zamračil se, zabručel a hned ta jedna železná obruč na něm praskla; pak vzal královnu za ruku a odvedl ji pryč.

Celý den potom neměl královic co jiného dělat, než chodil a prohlížel zámek a to údolí okolo něho. Všudež bylo tak, jako by tu byl život vymřel: stromy byly, ale bez listí, luka byly, ale bez trávy; řeka byla, ale netekla; nikdež ani ptáčka zpěváčka, ani kvítka země dítka a ve vodě nebylo vidět ani rybičky běličky.

V poledne našel královic se svými služebníky v zámku dobrý oběd, a večer tak, jako včera, dobrou večeři. Po večeři přivedl zas černokněžník tu královnu a poručil královicovi, aby ji hlídal. Královic sedl si zas naproti ní a umínil si, že spát nebude; Dlouhý ovinul se zas okolo stěn, Široký zandal dvěře a Bystrozraký postavil se do okna na hlídku. Ale za malou chvíli zas usnuli všickni a spali až do rána.

Ráno, když se královic probudil a viděl, že královna zmizela, vzbudil Bystrozrakého a ptá se ho, ví-li o ní? Bystrozraký si protřel oči, kouká oknem a povídá: „Už ji vidím: dvě stě mil odtud je skála a prostřed té skály

je drahý kámen, a to je ona. Když mne Dlouhý veme na ramena, brzy ji budeme mít.“ Dlouhý vzal Bystrozrakého na ramena, natáhl se a šel, co dvě hory to krok, kam Bystrozraký ukazoval, a za malou chvíli byli u té skály. Bystrozraký upřel o skálu své žhavé oči a ta se hned s velikým praskotem rozskočila v půly, a uprostřed ní třpytil se krásný drahý kámen. Bystrozraký ho vzal a hned se zas vrátili do zámku. Tu položil Bystrozraký ten kámen na stůl, ale kámen svalil se na zem a v tom okamžiku stála před nimi královna. Když pak černokněžník přišel a tu královnu zase viděl, zlostí zajiskřily se mu oči a zas jedna železná obruč na něm praskla. „Však ty mi zejtra neujdeš!“ povídá a pohrozil královi prstem; potom vzal královnu za ruku a odešel.

Ten den ušel jim zase tak, jako včera; a když bylo po večeri, přivedl černokněžník zase královnu, potutelně se usmíval a řekl královi: „Však si dnes na ni dej dobrý pozor, ať ti neujde, sic běda tobě!“ Jestliže včera a především hleděli se spaní ubránit, vynasnažili se dnes všickni tím víc, aby nespali: královi už ani nechtěl sednout, ale chtěl pořád po pokoji chodit až do rána; Dlouhý, Široký a Bystrozraký, každý se uložil na svém místě tak, že by byl ani mravenec nemohl z pokoje vylézt; pak začali vypravovat všelijaké veselé kousky, jen aby na ně spaní nepřišlo: ale všechno bylo darmo, než se nadáli, začali všickni dřimat, královi klesl na sedadlo, Bystrozraký zavřel oči a všickni spali zas až do bílého rána.

Královi zase nejdřív se probudil, a když viděl, že královna z pokoje zmizela, ulekl se velice, vzbudil Bystrozrakého a žádal ho, aby se podíval, kde je. Bystrozraký dlouho, dlouho hleděl ven, a konečně praví: „Ó pane! ta je daleko: tři sta mil odtud je černé moře, v tom moři je škořepina a v té škořepině velká perla, a to je ona. Však nestarejte se, my ji přece dostanem; ale dnes musí

Dlouhý taky Širokého s sebou vzít, budem ho potřebovat“. Dlouhý si hned naložil na jedno rameno Bystrozrakého, na druhé Širokého, natáhl se vysoko do oblak, a pospíchal co tři hory to krok, kam Bystrozraký ukazoval, a za malou chvíli byli u černého moře. Bystrozraký ukázal Dlouhému, kam má pro tu škořepinu sáhnout; Dlouhý natahoval ruce, jak jen mohl, ale ke dnu přec nemohl dostačit. „Počkejte, kamarádi, já vám pomohu,“ pravil Široký a nadmul se, jak mohl nejvíc, a začal vodu do sebe hltat. Za malou chvíli moře tak opadlo, že Dlouhý už lehkou dnu dosáhl a škořepinu z moře vyndal. Pak vyloupil z ní perlu, vzal oba kamarády na ramena a pospíchal zpátky. Ale Široký byl mu teď přece trochu těžký, protože měl půl moře vody v sobě; aby si ulehčil a rychleji mohl běžet, setřásl ho s ramene dolů. Široký padl do jednoho velkého údolí, voda z něho vyběhla a to celé údolí v okamžité chvíli učinila jezerem, takže sám s bídou vylezl z vody na břeh.

Zatím bylo v zámku královi už velice úzko. Slunce se za horami ukazovalo a služebníci tu ještě nebyli; už se začal obávat, že nepřijdou a že tu sám zahyne. Tu najednou slyšel dole ránu, až se celý zámek zatřásl; pak rána za ranou a pořád k tomu pokoju blíž; konečně se rozlítly dvěře a do pokoje vkročil černokněžník, ohlíží se kolem, a když vidí, že královna je pryč, počne se chechtat, až královi mráz po těle šel. Ale prvé ještě, než slovo promluvil, rozlítlo se okno a perla padla na zem a v okamžité chvíli byla z ní zase královna. Dlouhý totiž vida, že je zle, vyrazil okno a vhodil perlu do pokoje. Černokněžník zlostí se celý rozpálil a třásl se jako list a hned se zas ta třetí poslední železná obruč na něm roztrhla; v tom okamžité chvíli proměnil se v havrana a tím roztloučeným oknem vyletěl.

Tu hned ta krásná královna promluvila a děkovala královi, že ji vysvobodil, a plakala radostí. Vtom taky

přišlo mnoho pánů a jiných lidí, co dole v nádvoří byli zkameněli a všickni jemu děkovali a pozdravovali ho co svého krále a pána. Ale on povídá, že jemu nemají co děkovat, a kdyby nebylo jeho věrných služebníků, Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého, že by on sám teď taky byl, jako oni prvé byli, kamennou postavou. V celém zámku bylo hlučno a veselo a to celé pusté údolí kolem bylo najednou jako veliká utěšená zahrada, všude plno života.

Ještě toho dne vydal se královic na cestu s královnou, pak s těmi pány a se svými služebníky Dlouhým a Bystrozrakým domů k otci. Na cestě potkali Širokého a vzali ho taky s sebou. Starý král byl velice potěšen, když svého syna zase viděl, neb už myslel, že někde v lese zahynul, a z jeho krásné nevěsty měl velikou radost. Brzy potom byla svatba a mladý král odstěhoval se do svého nového království. Své věrné služebníky Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého vzal k sobě do zámku a chtěl je u sebe do smrti podržet a všechno jim dát, co budou potřebovat: ale těm se takové živobytí nelíbilo; brzy od něho vzali odpuštění a šli zas do světa, a snad se po tu dobu ještě někde ve světě potulují.

RARÁŠ A ŠETEK

I. [*V Běcharech*]

V Běcharech byl jeden sedlák, říkali mu kmotr Palička. Ten když jednou šel do Kopidlna na trh, viděl v poli pod planou hruškou černé kuře; bylo celé zmoklé, třáslo se zimou a típalo. Kmotr Palička je vzal pod plášť, přinesl domů a dal za kamna, aby uschlo, a pak je pustil na dvůr mezi ostatní slepice.

V noci, když už všechno spalo, slyší Palička v komoře šramot, a hned na to nějaký pronikavý hlas: „Pantáto! Přinesl jsem vám brambory.“

Hospodář skočil s postele a celý udivený běžel do komory, aby se podíval, co to? Otevře dveře, a vidí ohnivě kuře, jak lítá po několika hromádkách brambor, s jedné na druhou. Ale než se ze svého leknutí vzpamatoval, bylo kuře to tam.

Druhou noc zas slyší takový šramot a hlas: „Pantáto! přinesl jsem vám pšenici, žito, ječmen.“

Hospodář už sice nevstal, bál se; ale druhý den ráno našel skutečně v komoře tři hromádky obilí: jednu pšenice, druhou žita a třetí ječmene. „To by mi scházelo — čerta v domě! Že jsem tu potvoru tam nenechal!“ povídá k sobě sám. Vzal lopatu a koště, a všecko to obilí vyházel a vymetl do hnoje i s těmi brambory. Byl muž poctivý a dbal o dobrou pověst, a proto měl strach, aby si toho ze sousedů nikdo nevšimnul; než nevěděl, jak sobě pomoci.

Ale sousedé všimli si toho přec; viděli v noci, jako by plamenný víšek lítal k Paličkovům do stavení, však ne-

zapálil, a ve dne taky zpozorovali to černé kuře mezi slepicemi na dvoře běhat. Tu hned byla po celé vesnici jedna řeč, že kmotr Palička zadal se čertu. Některým to bylo divné, protože odjakživa ho znali za poctivého muže; i umínili si, že mu dají výstrahu před takovým neštěstím. Došli k němu, a on jim všecko upřímně řekl, jak se to stalo, a prosil, aby mu dali radu, jak se toho zlého zprostit.

„Jaká rada? Zabíte tu potvoru!“ povídá jeden mladý sedlák, a hned sám popadl polínko a po kuřeti jím hodil. Ale v tom okamžení vskočilo mu kuře na hřbet a tak ho tepalo jako polenem, až se mu mžičky dělaly v očích, a při každé ráně křičelo: „Já jsem Raráš — Raráš — Raráš!“

Potom radili někteří Paličkovi, aby se odtud vyprodal a jinám přestěhoval, že Raráš zůstane v tom stavení. Sedlák se toho hned chytil a hledal kupce, ale nikdo mu stavení s Rarášem nechtěl koupiti. Palička pak si zas umínil stůj co stůj, že se Raráše zprostit musí. Prodal obilí, dobytek i všecko, čeho nejvýš nepotřeboval, a koupil si jiné stavení v druhé vesnici a stěhoval se tam. A když už naposledy s vozem přijel a škopky, necky, brány a jiné takové nářadí naložil, šel a sám si své doškové stavení se dvou stran zapálil. Bylo o samotě a nikomu se nemohla škoda stát. „Shoř si tam, ďáble!“ povídá si Palička a práskl bičem, „za to místo přec něco ještě utržím.“

„Che — che — che!“ ozvalo se něco vzadu na voze. Palička koukne — na hrabici tam sedělo černé kuře a začalo křičet:

„Už se stěhujem, už tu nebudem,
už se stěhujem, pryč odtud jedem,
už tu nebudem, už se stěhujem,
už tu nebudem, jinde krást budem!“

Ubohý Palička zůstal jako by ho byl hrom omráčil; už ani nevěděl, co sobě počít. Tu mu připadlo, zdali by si Raráš nedal říci a sám neodešel, kdyby ho dobře krmil? Hned nařídil ženě, aby mu každý den dávala talíř dobrého mléka a tři buchty k tomu. Raráš měl se dobře, ale nezdálo se, že by se chtěl odtud hýbati. Jednou navečer přijde pacholek s pole domů a vidí na schodech ty tři buchty, co selka Rarášovi tam položila. Přitočil se, jednu popadl a snědl. „Lepší, když já to sním, nežli ta obluda,“ povídá si pacholek, „a kdo se toho také doví?“ Ale v tu chvíli už mu seděl Raráš na zádech a křičel: „Jedna bušta — druhá bušta — třetí buštu Vašek sněd!“

A při tom mu pokaždé takovou ránu vsadil do zad, že pacholek potom dlouho ještě na to pamatoval.

Ráno, když Palička vstal a šel pacholka ku práci budít, našel ho celého ztlučeného, sotva se mohl hýbat. A když se od něho dozvěděl, co se stalo, šel k Raráši a prosil ho, aby se od něho odstěhoval, že více žádný pacholek nebude chtít u něho sloužit.

„Che — che — che!“ zachechtal se Raráš, a povídá: „Když mne zas doneseš, kdes mne vzal, pak už k tobě nepříjdu.“ Sedlák vzal hned na sebe plášť, a donesl kuře zas pod tu hrušku, kde je našel, a měl potom až do smrti před Rarášem pokoj.

III. [*V Načeradci*]

V Načeradci byla jedna šafářka, ta měla taky Raráše, ale tu mu říkali Šotek. Poslouchejte, jak ho dostala. Přišel tam jeden člověk a prodával šafáři starou ručnici. Šafář nechtěl ji koupit: „Co bych s ní dělal?“ povídá, „nemám peněz nazbyt!“ — „Vždyť pak mi za ni nedáte, než jen tři grešle,“ domlouval se ten člověk. (Šotek se nikdy jinak

neprodává, než za tři grešle.) „Nu, když nechcete, než jen ty tři grešle,“ řekl šafář, „dám vám za ni třeba ještě více.“ Ale ten člověk víc nevzal, a šafář ručnici koupil a pověsil v komoře na hřebík. V noci se ručnice ztratila a místo ní byl ve dvoře Šotek. Líhával na peci za kamny, ale nikdo ho neviděl, nežli šafářka a pak jedna děvečka.

Od té doby, co měli ve dvoře Šotka, dojily krávy až ku podivu; proto mu taky šafářka přála a každý den misku smetánky mu dávala. Šotek si tu liboval, měl se dobře a všelijaké šibalské kousky prováděl.

Jednou ta jistá děvečka míchala na lavici v hrnci šustku — někde tomu říkají taky škubánky. Šotek se posadil vedle ní, a kdykoli se děvečka ohlídl, sáhl do hrnce pro kousek šustky a šup do huby. Když to děvečka zpozorovala, pleskla ho měchačkou a zakřikla ho: „Táhneš neplecho! co mi ty pazoury do hrnce strkáš?“ Ale Šotek se jí hned za to pomstil. Šafářka přinesla ráno z trhu děvečce nové střevíce, a děvečka si je položila na truhlu. Šotek skočil, popadl ty střevíce a na kusy je roztrhal. Děvečka to šla žalovat šafářce. Šafářka přijde, kouká — ale střevíce byly už zas celé.

Pacholci a děvečky nemohli se pro Šotka ani hnout, všecko na ně vyzradil. Když se některý přitočil a ukrojil si kus másla, nebo nějakou homolku do kapsy strčil, aneb když děvečka při dojení si postavila pod žlab hrneček dobrého mléka, hned to věděla šafářka a vadila se s nimi. Proto ji taky rozkřičely, že má Šotka v domě, až jí to lidé potom už veřejně v celém okolí povídali.

Šafářku ty řeči mrzely a ráda by se byla Šotka zbavila, ale nemohla, až jí potom připadlo, aby řekli tomu člověku, co jim ho přinesl, a něco mu dali, aby ho zas odtud odpravil. Když ten člověk přišel, dal všude ve stavení nasypat mouky, a pak začal Šotka volat a zařikávat, aby se odtud vyklidil. Šotek křičel až hrůza, nechtělo se mu

odtud, ale musel přec. A bylo vidět stopy jako od psí nohy, jak ze světnice přes síň a po schodech nahoru na půdu ťapal až k vikýři. Pak ho šafářka už nikdy ve dvoře nespatriła.

IV. [*V Košťálově*]

Kmotr Pyskáček byl sedlák ve vsi Košťálově nejbohatší. Měl polí a luk hojnost, stavení jako klec, a jeho sýpky div že se pod tíží božího nadělení neprolomily. Ale tak často bývá: má-li kdo mnoho, chce mít ještě víc; a kmotr Pyskáček chtěl mít beze vší práce hodně mnoho. Usmyslil si, že si vychová Šotka, aby mu nosil peníze. Vzal vejce od černé slepice a zašil si je do košile pod levé paždí, a tak s ním chodil devět dní, každý den přes devět mezí, nemyl se, nečesal se, ani nemodlil, až se mu devátého dne z vejce skutečně vylíhl Šotek.

Nyní nastaly Pyskáčkovi zlaté časy: peněz dost, ani nevěděl, co s nimi počít. Boural a stavěl a kupoval, kde jen co bylo na prodej, jedl a pil, co hrdlo ráčilo, a při tom nosil nos tak vysoko, jako by byl chtěl hubou hvězdy lapat. Svě koně krmil chlebem a napájel pivem; ale když k němu do statku přišel žebrák a žádal za svatou almužnu, zle se na něj obořil a nuzných holot mu nadal.

Ale žádná radost není bez smyčky. Čím více se kmotr Pyskáček nadýmá a jinými chudými povrhoval, tím nezbednější byl taky Šotek a mnoho škody a mrzutosti mu doma nadělal. Ale že ho Pyskáček pořád ještě rád potřeboval, snášel všecko trpělivě, a taky se nic ve své pánovitosti a urputnosti k chudým neumírnil. Jednou tam přišel jeden soused chalupník a prosil, aby mu půjčil do žní korec žita; a když se Pyskáček na něj osopil a jemu to zhola odepřel, rozhorlil se chalupník a prohodil něco o nespravedlivě nabytém jmění. Tu se Pyskáček náramně rozložil a poštvál na něj domácího velkého psa, takže cha-

lupník s nouzí ze dvora ušel. Druhý den ráno jel Pyskáček na trh, a když se k poledni zas domů vracel, vyběhla proti němu jeho žena, lomila rukama, naříkala a žalovala mu, že jim Šotek zakousl nejmenšího synáčka v kolíbce.

Sedlák zůstal, jako by mu byl nůž do srdce vrazil, bylo to jeho nejmilejší dítě. Od té doby kudy chodil, hlavu věsil, byl celý zamyšlen; přemýšlel, jak by toho zlého hosta z domu vypudil. Jednou potká kolínského žida Abrahama. „He, phane Pyskháčku, nic na phrodej?“ ptal se ho židák. Pyskáčkovi jako by se v hlavě bylo zablesklo! „Může být,“ povídá, „pojď, žide, se mnou.“ A za chvíli nesl žid od Pyskáčků z domu na zádech peřinu svrchnici, a byl rád, že lacino koupil. Ale ještě nedošel ani na dvoře ke vratům, tu najednou začalo něco v peřině židem sem tam cloumat, mrštilo jím u hnoje do kaluže a pak zas pod kůlnu mezi brány. Žid se dal do křiku: „Vaj, vaj!“ hodil peřinu na zem a strachem utíkal ven ze vrat, jako by mu hlavu zapálil. Selka byla do peřiny zašila Šotka, aby ho žid odnesl, ale zmýlila se. Šotek z peřiny se vydrápal a několika skoky byl zase na záhrobcí, kde obyčejně sedával, blýskal očima a cenil zuby, a nikdo k němu nablízko nesměl ani přistoupit, aby mu na hlavu neskočil a zle se nepomstil.

Pyskáček by se byl nyní rád s někým ze sousedů poradil, co dělat; ale každý se mu vyhýbal, ani ten žebrák, kterého dřív pánovitě ze dveří vyhnal, nechtěl s ním mluvit. Pyskáček připovídal velké peníze tomu, kdo by mu Šotka z domu vypudil. Konečně se našla jedna baba. Přišla, postavila se před záhrobec, kde Šotek seděl, udělala svěcenou křidou okolo sebe kolo a začala Šotka zaříkávat, aby se z toho domu vystěhoval. Šotek se nadul, takže mu chlupy jako štětiny stály, a vyčetl babě všechny hříchy, co jakživa od mladosti až do té chvíle natropila. Baba hanbou musela utéci. Pak přišel zas nějaký starý myslivec, kte-

rého za čarodějníka vydávali; ale tomu se také lépe nevedlo, musel Šotkovi ustoupit. Naposledy se přihlásil nějaký mladík, nikdo ho neznal, kdo je a odkud. Šotek jak toho spatřil, počal se na záhrobcí krčit, nevěděl nic na něho, co by mu vyčetl; pak jedním skokem byl ze dveří a ten tam.

Záhrobec zůstal prázdný, sedlák rád tomu mladíkovi zaplatil; ale třetí noc nato vypukl u Pyskáčků náramný požár, a celé to pěkné stavení, chlévy, stodola, sýpka — všecko lehlo popelem, a co nemohlo shořet, rozsypalo se. Lidé, kteří byli při tom ohni, vypravovali, že viděli jako plamenný víšek s jedné střechy na druhou lítat: kam to padlo, všecko hned bylo v ohni; i soudili, že to byl ten Šotek.

Když pak sedlák potom po ohni všecko své jmění si spočítal, co mu zůstalo, bylo toho právě tolik, jako měl tehdy, když si chtěl Šotka vychovat.

MATERIÁLOVÉ ZÁPISY

ZRCÁTKO

Královnu nic tak netěšilo jako její zrcátko: „Zrcátko, zrcátko, ptám se tě — je-li kdo krásnější na světě?“ — „Ty jsi nejkrásnější na světě. Žádného není hezčího tebe.“ — Královna šila pás z damašku bílého, růžemi vyšívavý, dar to královi. „Ach kýž dostanu dcerušku, bělejší než padlý sníh a krásnější nežli růže!“ — Dostala ji. Když bylo dceři již sedm let, královna: „Zrcátko, kdo je nejhezčí pod nebem?“ — „„Nejprv tvoje dcera, potom ty!““ — Královna rozhněvaná dala dceru zavézt do pustého lesa. Tato zabloudila k opuštěnému zámku, kdež ji dvanáct malých děvčat obsluhovalo a obveselovalo. — Dvanáct let. — Královna se zase ptá: „Kdo je nejhezčí pod nebem?“ — „„Nejprv tvoje dcera, potom ty!““ — Královna zpozorovala, kde její dcera, totiž že v zámku od ní zakletém. Poslala jí jabko jedem napuštěné. Děvčata bránila, dcera dar od matky přece snědla a snědši je hynula co růže na podzim a sníh s jara. Děvčata jí pomohla. Mělat' jich vysvoboditi. — „Kdo je nejhezčí pod nebem?“ — „„Nejprv tvoje dcera, potom ty!““ — Královna ještě více rozlobena, poslala jí zlatý pás, který, když se opásala, ji stáhl a přeštípnouti hrozil. Děvčata pomohla. — „Kdo je nejhezčí pod sluncem?“ — „„První ty a potom tvoje dcera.““ — Královna přijela sama na pomstu do zámku, políbila ji, a dcera do mrtvého sna upadla. Nato položila ji do křišťálové, neviditelné truhly, děvčata pak proměnila v ptáky, a truhlu postavila na jabloň, na níž jen tři jablíčka byla neviditelná, s výrokem: „Tak dlouho vězeti musíš v stromu tom, až přijde jinoch, jabka najde, utrhne a sní.“ —

Mělt' jeden král syna od narození churavého a čím starší byl, tím churavější, vadna co z růže květ. I zdálo se jemu v roce dvacátémčtvrtém, že zdrav nebude, dokud nepožije jablek se stromu zlatého. Což když se jemu do třetice zdálo, dostav dovolení, odešel hledat stromu zlatého s ovocem zdraví. Bloudil lesem a hejno ptáčků vábilo a přivábilo jej k opuštěnému hradu, uvedlo do tajné zahrady k stromu a ukázalo místo, kde neviditelná jabka byla. Vylezl na strom, utrhl, snědl. Vtom strom se promění v truhlu křišťálovou s pannou spící mrtvým snem. Královic byl zdrav na těle, a nemocen láskou; budil, líbal — žádná pomoc. Zarmoucený odešel. Bloudě lesem při bouřce a tmě, zahledl světýlko v dáli. Bylat' škulina do podzemního paláce křišťálového, v němž stařec sám jediný přebýval, zaklet jsa. Dalť králevici radu, jak palác otevřítí. — „Tři sta kroků vpravo na předhradí stojí sochy dvě mramorové, obě očima v jedno místo upřenýma. Tam kopej.“ — Kopal a našel skříňku s prutem čarodějným, kterýmžto když na skálu uhodil, otevřela se, a palác křišťálový stál před ním, z něhož vyšel stařec, děkuje vysvoboditeli svému a nabízej se k odměně. Vzdechnul jinoch. Pobídnut jsa, vypravoval pověst svou, na kteréž starec očíhledě podílu bral, neboť ptáčkové byly zakleté dcery jeho tou samou královnou, kteráž i dceru svou i jeho samého byla zaklela. Šli a pomocí prutu přemohli ji, v kámen proměnili a zrcadla se zmocnili. Přidržel králevic zrcadlo před obličej milenky své, obživla v celé kráse své. Přidržel i ptákům, i jsou učiněni pannami krásnými, dobrořečice jemu a objímajíce otce svého.

ZLATOVLASÁ PANNA

Pán, poručiv sluhovi ustrojiti večeři, dal připraviti hada. Po večeři poručil kostičky zakopati s výstrahou, aby žádné neoblíznul. Služebník ale oblíznul sobě přece dvě. Poté, nechav pán zapráhnouti do vozu, jel do svého zámku. Na cestě potkali stádo hus, jenžto takto s sebou repetily: Co budeme dělat? kmotříčku! co budeme dělat? Houser odpověděl: Půjdeme do rychtářova ječmene. Což když sluha porozuměl, usmál se na kozlíku. Pán zpozorovav to, ptá se, čemu se směje? — Ničemu, vymlouval se sluha, i ničemu, vymluviv se nějakou lží. Pán ale maje jej přece v podezření, po příjezdu na zámek poručil jemu přinésti do koflíka vína s doložením: „Tvá hlava za to, nedoleješ-li, aneb přelegeš-li!“ Přišed sluha do sklepa, naléval víno. Vtom přiletěli na okno dva malí ptáčkové, honíce se, z nichž jeden v zobáčku nesl tři zlaté vlasy. — „Dej mi je, jsou moje!“ — „Nedám, já je první zdvihl.“ — „Já je ale první viděl, když panna je upustila, česajíc sobě zlaté vlasy. Dej mi aspoň dva.“ — „Ani jediného.“ — Kteroužto hádku poslouchaje sluha, přelil. — Pán za pokutu, že neposlechl, uložil jemu pannu se zlatými vlasy jemu za manželku vydobýti a přivésti. — Jda tedy zarmoucený sluha lesem, přišel k hromadě mravenců, kteří všickni jedním hlasem naříkali sobě. „Což naříkáte?“ — „Pane, neouroda byla, hladem musíme zahynouti.“ — Vyňal tedy sluha chleba, nadrobil jim a nasýtily se. „Až tobě nejhůře bude, vzpomeň sobě na nás!“ — Šel dále, potkal stádo vlků žalostně vyjících: „Což je vám?“ — „Pane v naší zemi draho, nemáme co jísti!“ — Vyňal

svou zásobu masa, nasýtil je. „ „Až bude s tebou nejhůře, vzpomeň si na nás!“ “ — Šel dále, potkal hejno krkavců, žalostně krákorajících: „Jaká žalost vaše?“ — „ „Zle jest v zemi naší, nemáme co jísti.“ “ Nakrmil je masem. „ „Pane, až bude s tebou zle, neopustíme tě!“ “ — Přišel k moři. Rybáci, ulovivše zlatou rybu, hádali se o ni, každý ji sám míti chtěje. I koupil ji od nich a porovnali se. Rybka pak prosila: „ „Jsem královna v moři, pusť mne na svobodu a nebudeš litovati toho. Kam jdeš?“ “ — „Jdu hledat pannu se zlatými vlasy, a nemohu ji nalézti.“ — „ „O té pověděti tobě mohu, jest to králova dcera tamto na onom ostrově, měj se ale na pozoru, abys pravou vybral, neb dvanáct panen jest, ale jen jedna má zlaté vlasy.“ “ — I přeplavil se sluha na ostrov ten a žádal krále o dceru jeho za paní pro pána svého. — „ „Ano,“ “ pravil král, „ „musíš si ji ale zasloužit. Zde máš dřevěnou pilu, zdělej háj, skrz který jsi šel, za den, a máš ji mít!“ “ Bylť pak háj ten veliký velmi. Sluha vyšed doň naříkal sobě: „Kýž bych nikdy byl kostičky do úst nevzal! Aneb raděj mohl jsem umřít, když číši jsem přelil.“ — Když takto kvílel, přišli vlci: „ „Co pláčeš?“ “ — Pověděl jim. — „ „Buď dobré mysli, lehni sobě a spi!“ “ — K večeru když se probudil, viděl dříví podělané, neb vlci stromy vyvraceli, polámali, narovnali atd. — I vrátil se domů, pilu maje neporušenou. — Druhý den dí král: „ „Zaseješ to proso na místě, kde stál les!“ “ — I zasel je, vrátiv se večer. „ „Nyní zrnka zase sebereš až do posledního!“ “ — Naříkal sobě. Přišli mravenci, sezbírali zaň. I přišel mraveneček jeden kulhavý za ostatními: „Počkejte, bratříčkové! ještě mám jedno.“ — Na druhý den král: „ „Panna upustila prsten zlatý do moře, najdeš-li jej, dám ti ji.“ “ Seděl na břehu mořském naříkaje; připloula ta rybka zlatá k němu: „ „Co ti je? — Štika ho nesla na plýtvě, já ji právě potkala. Leč posečkej maličko, já ti jej přinesu.“ “ — Přinesla

prsten. — Král: „ „Máš ji míti, avšak ji sám sobě vybrati ze dvanácti.“ — Moucha sluhu štípla. On napřáhl ruku, chtě ji zabíti. „ „Nezabíjej mne, až budeš seděti za stolem a panny okolo tebe půjdou, budou míti všecky hlavy zavázané, takže nebude vidět, která zlaté vlasy má. Tu já zabručím tobě do ucha.“ — Oči mu zavázali, on pak čekal, až mu moucha do ucha zabručela. Pannu dostal, vezl s sebou domu. Pán ale jí se nelíbil, neboť byl již starý, sluha pak jonák mladý, postavy ušlechtilé. I pověděla panna prostředek, jímž by pán zase mladý a jarý byl: jen voda živá a mrtvá může učiniti. Poslal sluhu svého pro vodu: „Jed pro vodu živou a mrtvou.“ Dal mu nádoby dvě. Přišel do háje zeleného. Naříkal. Přiletěli krkavci: „ „Co pláčeš?“ — Dal jim lahvice, a oni vody přinesli. Pán poručil, aby stala se zkouška nejprve na sluhovi. Neboť pravila panna, že kdo prostředku toho užití chce, hlavu sobě setnouti dáti musí, ona pak že vodou omeje. „Klekni, nestane se tobě ničeho.“ Sluhovi sřali hlavu. Ona jej obmyla vodou živou, a on po třech dnech vstal znovuzrozený, překrásný. — Pán si dal stíti hlavu. Postavila ji nakřivo. Chtěl, aby napravila. Ona vzala vodu mrtvou, a on více nevstal.

ŠKOLA BOHATÍ

Stěžoval sobě chudý nádeník ženě své: „Vidíš, ženo, já nevím, čím to je; pořád dělám, nadru se jako pes, a přec nemám co jísti a chodím bos a roztrhaný; náš pan farář pak nic nedělá, dobře se má, jí dobře a pije, a chodí při tom jako pán.“ Žena tišila jeho: „,,Mlč blázínku! to už na světě být musí, aby někteří dobře se měli a někteří zle.““ — Muž se ale s tím spokojiti nechtěl, nýbrž zašel k panu faráři a ptal se ho po příčině. „Milý brachu,“ odpověděl pan farář, „já jsem si musel dát dříve notně zadek mrskat a proto se teď dobře mám.“ Muž šel domů, a nařezav notných prutů vrbových, dal se od ženy až do krve flákati, připomínaje neustále: „Jen notně, jen notně!“ Když pak myslel, že již bude míti dost, vstal a očekával, zdali se mu již peníze odněkud nepohrnou. Seděl den první — druhý, a nemoha se ničeho dočkati, šel zase k panu faráři, stěžuje sobě, že si dal notně zadek vyflákati a že se má při tom ještě hůře než kdy prve. „I vy hlupáku, tak já to nemyslel, vy jste měl choditi do školy a se učiti jako já.“ Nádeník odešel, a koupiv sobě abecedu, šel do školy. Na cestě našel pytlík dukátů i zdvih jej a vrátil se zpátky jsa potěšen, že škola mu již pomohla. I stalo se, že pán, který byl peníze ztratil, dal veřejně prohlásiti, aby ten, kdo by byl takový a takový pytlík našel, na kancelář jej odevzdal. I oznámeno to na kancelář, že nádeník, který dříve nuzný byl, nyní dobře se šatí. I povolán na kancelář a ptán, zdali byl peníze nenašel? „I našel, když jsem do školy chodil.“ Bylť pak nádeník muž již padesátiletý, pročez propustili jej slovy: „A když to bylo tenkrát, to je již dávno, po tom my se neptáme,“ a nádeníkovi peníze zůstaly.

SVATÝ ŠTĚPÁN

Pan farář byl náramný milovník dobré smetánky a míval vždycky několik ucháčů ve sklepě pro sebe pohotově. Pan učitel také rád smetánku jídal, a že sám neměl krav, chodil panu faráři do sklepa. Pan farář s podivením a mrzutostí to zpozorovav, stěžoval sobě panu učiteli, požádav jeho, aby několik nocí hlídal. Učitel hned druhou noc nato pustil se zase do smetany a přinesl pak sochu sv. Štěpána z kostela — neboť byl při tom i kostelníkem — pomazal jemu smetanou hubu a postavil do sklepa na schody. Nato běžel k panu faráři, učiniv hluk, že něco slyšel ve sklepě šramotit. Pan farář honem vstal a do sklepa. I vejda do dveří, zpozoroval zloděje hned na druhém stupni. I chtě se jeho chopiti, svalil sv. Štěpána do sklepa se schodů dolů, který při tom pádu nos a půl hlavy i s uchem byl sobě urazil. To bylo leknutí a ještě větší rozpačitost, an právě zejtra svátek sv. Štěpána připadal. Z té rozpačitosti vyvedl jej pan učitel, potěšiv jej, že ve vesnici zůstává jeden švec, který sv. Štěpánu docela podobný jest, toho že ustrojí a na oltář postaví. Stalo se, a švec za propitné po vůli býti se nepečoval i přikázáno mu, aby sobě dobře nohy umyl. Druhý den stál švec na oltáři a baby přicházely, svíčky voskové napalující a jemu na nohy lepíce. Pokaždé když baba svíčku napálila a voskem na nohu kápnula, potrhł švec nohou, klna mezi zuby: Kuš babo! Bylo dobře, dokud svíčky ještě hořely; když ale jedna dohořovala a ševce pálila, nemoha již déle vydržeti, skočil s oltáře dolů a utíkal domu k nemalému leknutí všech bab a dětí, které rozutíkaly se křičíce, že zázrak se stal.

PÁN JEŽÍŠ SE SV. PETREM PO CESTÁCH

I. *Zloděj oblíká zloděje*

Pán Ježíš se svatým Petrem šli spolu okolo mlejna, okno bylo otevřené, a viděli, jak krejčí mlynářovi nový kabát oblíká, jej neustále stroje a rychtuje. I zasmál se Kristus Pán srdečně. Nad čím podivil se sv. Petr, pravil: „Pane, už dlouho s tebou chodím, a nikdy neviděl jsem tebe ještě tak srdečně se zasmáti jako nyní. Pověz, co to znamená!“ Kristus Pán, okázav na okno, praví. „Když oblíká zloděj zloděje.“

II. *Pracovitá musí živiti líného*

Přišli do mlejna na noc, kdež dobře přijati a večeří i snídání častováni byli. Mlynářka měla dcery pilné. Na druhý den šli pryč; okolo lesa jdouce, ptali se jednoho člověka, právě se oblékajícího: „Kudy cesta k městu?“ Tento, jsa příliš líný ruku pozdvihnouti, pozdvihnul nohu, řka: „Támhle tudy.“ Petr: „Pane, copak uděláme tomu za to, že je tak líný?“ Ježíš: „Dáme jemu mlynářovu dceru!“ — I podivil se Petr, kterak to? — „Ona jest pilná, tento lenoch, pročez musí jeho živiti, sic by hladem umřel.“

III. *Tři dary*

Kristus Pán a sv. Petr přišli k jednomu ševci; byli dobře uctěni a sv. Petr, aby si vyžádal třikrát, co chce, ale aby pamatoval na svou duši. Žádal:

1. Aby, kdo přijde před to okno, byl přimrazen. „Dobře, má se stát, ale pamatuj na svou duši.“

2. Aby, kdo se posadí na tu židli, byl přimrazen.

3. „V zahradě mám hrušku, kluci mně na ni lezou,“ aby byl každý přimrazen.

Přišel čert k oknu pro jeho duši, byl bit potěhem od tovaryše. Po roce přišel čert zase. Aby se posadil, dávají mu sesli. Byl zas bit. Po roce opět přišel. Šli okolo hrušky přes zahradu. Švec žádal, aby mu ještě jednu hrušku utrhнул. Byl zas bit.

Když mu již na zemi čas byl dlouhý, svět ho omrzelo, předsevzal sobě jíti do nebe. Sv. Petr ho nechtěl pustit, protože nepamatoval na svou duši. Šel tedy do pekla, čerti před ním zavřeli bránu, bojíce se. Vrátil se zas do nebe a žádal sv. Petra, aby mu aspoň jen pytel do nebe vhodil. Když tomu sv. Petr přivolil, vlezl si švec do pytle a sv. Petr hodil ho tam někam za kamna, kdež snad po tu dobu leží.

IV. *Co ráno počne, dělají celý den*

Chodil Pán Ježíš se sv. Petrem po světě. Bylo večer, přišli k jedné bohaté selce, žádající o nocleh. Tato ale odbyla jich nevlídně, poněvadž chudí a sprostí býti se zdáli. Šli tedy k sousedce, chudé vdově, jež je vlídně přijala, večer i snídání vyčastovala. Když odcházeli, ptal se sv. Petr: „Pane, jak se odměníme té ženě za její pohostinství?“ Ježíš: „Bodejž, co ráno začne, konala až do večera.“ Selka pak právě chtěla na košilky stříhnouti i vzala loket do ruky a měřila plátno — a měřila až do večera. Vtom bohatá sousedka přišla ji navštívit, a velmi se podivila, vidouc tolik plátna. Chudá jí pověděla. — Bohatá tedy honem se poptávala, kudy tací a takoví lidé šli, a běžela za nimi po více vesnicích, a dohonivši je, přemluvila jich,

aby se k ní na noc vrátili. Vrátili se, ona jich častovala bohatě. Připravila sobě ráno již pytel pro peníze, chtěje nejprv peníze počítati. Avšak vzpomenula sobě, že by snad při tom do večera nevydržela, i šla dříve se . . a . . až do večera.

V. *Peníz*

Kristus Pán a sv. Petr šli spolu. Na cestě ležel peníz. Kristus Pán povídá, aby ho zdvihl. Sv. Petr byl líný a nechal ho ležet. Kristus Pán zdvihl ho sám. Bylo nesmírné parno. Kristus Pán koupil třešně, šel napřed a nechal jednu padnout. Sv. Petr ji zdvihl, a tak všecky. „Vidíš, pro peníz jsi se nechtěl jednou sehnout, pro třešně musíš kolikrát.“

VI. *Jak houby povstaly*

Pán Kristus se sv. Petrem šli lesem, Pán Kristus napřed, Petr pozadu. Petr, maje se postit, vytáhl potajmo housku a jedl. Pán Kristus promluvil naň. Petr, aby moh odpovědět, vzal žvanek z huby a zahodil ho několikráte. Z těch žvanků povstaly houby.

VII. *Včely*

Když Pán Kristus chodil se sv. Petrem po světě, přišli k jedné ženě, která pekla chleba, a prosili o bochníček. Ona pak jsouc skoupá, nechtěla jim ho dáti. Když ale dlouho a bez ustání prosili, že jsou hladovi, hodila jim ho se zlostí a uhodila Pána Krista v čelo, až boule zůstala. „Petře, víš-li co z té boule bude?“ „„Pane, nevím!““ — „„Budou z ní včely, jež shromažďují vosk pro chrám Páně.““ Tu se boule otevřela a vyletěl roj včel. Proto také o včelách se říká, že nezcepení, ale zemřou.

TŘI DARY:
UBROUSEK, SLEPICE A PYTEL

Tak byl jeden táta a jedna máma, a ty měli jednoho syna, Honzu. A von ten Honza poudal: „Táto! já juž hu vás nebudu, já pudu do světa!“ — A táta poudal: „Ty tam co pořídíš, dyž seš tak hlupyj. Vostaň račí doma na peci ležet.“ — „Jen vy mě, táto, přeci puste, huhlídáte.“ Tak von ten táta poudal: „Tak di si.“ Tak von ten Honza šel, a přišel k jednomu sedláku a poudal: „Nechcete mě vzít do služby?“ — „Copak umíš dělat?“ — „Já umím koně pást, vobuškem mlátit a na peci ležit.“ — „Tak jou, tak poď! Budeš z jara koně pást, na podzim v sadě hlídat a v zimě na peci ležit, aby tam jinyj lenoch nemoh.“ — Tak von ten Honza tam u toho sedláka slúžil tři leta, a když již byly tři leta, poudal: „Sedláče, tak inčko mě zaplaťte, já pudu zas domu.“ Tak von mu ten sedlák dal tři groše, a Honza byl rád a skákal po jedny noze až do stropu, že tolik peněz vyslúžil. Inčko šel domu a porad si po cestě zpíval. Na cestě potká ho jeden žebrák a poudá: „Copak seš tak veselyj, že si tak zpíváš?“ — A von poudá: „A pročpak bych já nebyl veselyj, slúžil sem tři leta a vyslúžil sem tři groše. Tu je mám v kapse.“ Tu ten žebrák poudal: „Prosím tě, dej mi z nich jeden. Já sem juž tři dni ničeho do úst nevzal a hrozně sem hladovyj.“ — „I pročpak ne? tu ho máš! však budu mít přeci ještě dva.“ Tak von ten žebrák poudal: „Tak dyž seš tak hodný, tak sobě něco vyžádej a všecko vode mě dostaneš, ale pamatuj, čeho budeš nejvíce potřebovat.“ — „A co bych

potřeboval, já mám ještě dva groše a nechci už nic.“ — „Tak dyž nic nechceš, já ti dám dobrou radu: Neukazuj žádnýmu, co máš, abys vo to nepřišel.“ — A myslil si Honza: „Šak já se nedám!“ Šel dál svou cestou a zpíval si jako první. Když juž kus cesty ušel, seděl tam u cesty zas jeden žebrák, ale ten byl celý chromý, a poudal: „Copak seš tak veselý, že si tak zpíváš?“ A Honza poudal: „Proč bych já nebyl veselý? Slúžil sem tři leta a vyslúžil sem tři groše. Jeden dal žebrákoj, a mám ještě dva.“ — „Ale dej mi taky ten jeden, jsem hrozně hladový.“ A Honza poudal: „Když juž sem dal tam tomu a byl zdravý, tak taky musím tobě dát, když si tak chromý.“ A von ten žebrák poudal: „Za to, že si tak hodny, vyžádej sobě, co chceš ode mne, všechno dostaneš, ale to ti povídám, pamatuj, čeho ti bude nejvíc potřeba.“ — A Honza poudal: „Čeho by mě bylo nejvíc potřeba: dybych měl vždycky jíst a pít dost, nepotřebuju nic jiného.“ — Tu ten žebrák poudal: „Máš to mít, tuhle ti dávám takovej hubroušek, dyž ho prostřeš a řekneš: Jídlo sem, pjití sem! budeš mít jíst a pít všeho dost.“ A Honza poudal: „To bude dobrá, to sem potřeboval.“ Aby to zkusil, hned si ten ubrousek prostřel a poudal: Jídlo sem pjití sem! a hned tu byly masa, pečeně, jitrnice, zelí a k tomu pivo i víno, co hrdlo ráčilo. Tu byl Honza rád, najed se a napil, sebral hubrousek a šel a tancoval a zpíval si po cestě dál. Tu ho potká už k večeru třetí žebrák, a ten byl dopola nahej a k tomu slepej. A když Honzu tak uslyšel, poudal: „Copak seš tak veselý, že si tak zpíváš?“ — „A co bych nebyl veselý. Slúžil sem tři leta, vyslúžil sem tři groše, dva sem dal, a mám ještě jeden, a za ten jeden dostal sem takovej hubrousek, když řeknu, hned mám jíst a pít všeho dost.“ Tak von ten žebrák poudal: „Prosím tě, dej mi taky ten jeden groš, vidíš jsem slepej a odpolu nahej a teď je už zima za dveřma.“ A Honza si myslil: „Když sem už dal těm dvoum

a neměl sem ještě všeho jíst a pít dost, tak dám taky tomu, jen když mám svůj ubrousek.“ Hned mu taky ten třetí groš dal, vyndal ubroušek a prostřel na trávník a řekl: „Ubrousku, ubrousku je tu host, ať je tu jídla a pití dost,“ a tomu žebrákovi poudal: „Pojď, jez a pí se mnú.“ Tak spolu jedli a pjili. Když se najedli a napili, řekl žebrák: „Tak když seš tak hodny, tak si vode mně taky něčeho vyžádej; ale to ti poudám, pamatuj, čeho budeš někdy nejvíc potřebovat. — „A co bych potřeboval, mám jíst a pít dost. Ale kdybych měl ještě hodně peněz, to bych byl ještě radší.“ — Tu ten žebrák sáh do mošny a vytáh z ní černou slepici. „Tu máš slepici,“ poudal, „když ji klepneš přes vocas, vypadne z ní dukát, kolikrátkoli chceš.“ A Honza si myslel: „Ho, to budu ještě lepší časy, když budu mít dukátů, co budu chtít.“ — Šel dál, vyskal si a zpíval, až přišel na jednu hospodu, a že se už stmívalo, chtěl nocleh: „Nákou sencí, postel čistou bílou a hodně vysoko peřin, abych se do nich probořil, až si lehnu, aby mne nebylo ani vidět.“ — „Hoho,“ poudal šenkýř, „ale jestlipak budeš moct potom taky zaplatit?“ — „Ha peněz dost,“ poudal Honza, „já mám takovou černou slepici, když já ji klepnu přes vocas, von z ní pokaždy vypadne dukát.“ — „Hoho, kdyby ti to někdo věřil?“ — „Tak vy nevěříte?“ a hned vyndal Honza tu slepici z mošny, postavil ji na stul, klepl ji přes vocas a hned se kutálel dukátek po stole. Tu potáhla šenkýřka šenkýře za šos a mrkla na něj, aby šel ven: „Ty, starej, tu slepici bychom mohli potřebovat. Já mám zrovna taky jednu takovou černou. Víš co? až bude v noci spát, prohandlujem mu ji.“ Potom šli zas do sednice. Mezitím Honza vytáh svůj ubrousek a prostřel a řekl: „Ubrousku, ubrousku je tu host, ať je tu jídla a pití dost,“ jedl a pil, až to mlaskalo. Tu ten šenkýř a ta šenkýřka s podivením na něho hleděli. „Kdepak ste k takovým jídlům a tolika pití přišel?“ — „To já když prostřu

tenhle ubrousek a řeknu: Ubrousku, ubrousku je tu host, ať je tu jídla a pití dost! hned je tu všeho dost.“ Tu zas potáhla šenkýřka šenkýře za kabát a mrkla, aby šel ven: „Ty starej, ten ubrousek bychom mohli potřebovat. Víš co, já mám jeden zrovna takovy, až bude v noci spát, pudeš a dáš mu ten za něj.“ A tak se taky stalo. Honza dostal pěkně vystlanu postel, leh si a spal jako by ho do vody hodil. Ráno když Honza vstával, šel hospodář i hospodyně z domu pryč a poudali Honzovi, že dou na pole, aby si tedy přispíšil. Honza se tedy sebral, ustrojil, sebral tu samu slepici a ten hubrus, a šel svou cestu domu, neboť nebyl již daleko. Když přišel domu, poudal táta: „Vítám tě, Honzo, nu copak si vysloužil?“ — „O táto jíst a pít dost a peněz jako smetí.“ — „Nu kdepak to máš?“ — „Svolejte všechny přátele a kmotry a známý. Kdekdo je, ať to každý vidí, co sem si ze služby přines. Já jim dám jíst a pít, co hrdlo ráčí, všem!“ — Táta honem svolal kdekdo byl, a když se už všickni sešli, vytáhl Honza ubrousek a poudal: „Tak se podívejte všickni, co sem si já vysloužil. Když já ten hubrus prostřu a řeknu: „Ubrousku, ubrousku, je tu host, ať je tu jídla a pití dost —“ Jídlo sem, pití sem! — Pití sem, jídlo sem! — Jídlo sem a pití! — A Honza v dom a šel pro slepici a klepal ji, až z ní také něco vypadlo — ale něco nečistého. Tu šel z domu a plakal. Potká zase ho první žebrák: „Honzo, copak tak pláčeš?“ — Honza poudal, že mu za ten ubrousek a za slepici dali jinou! — „Vidíš, nepovídá sem ti, abys žádnému neukazoval, co máš? Já ti dám tuhle ten svůj pytel. Když řekneš: Šup do pytle! tak tam musí každý byt, kdyby kdo ví jak nechtěl.“ — Honza vzal pytel a šel zase do hospody: „Dáte mně ten můj hubrousek a tu mu slepici nebo nedáte?“ — „Ty, starej, vem vobušek a vyholoť ho odtud.“ Tu popadl šenkýř týčku a hnal se po Honzovi. Honza ale nebyl líný, nastavil pytel a poudal: „Šup do pytle!“ A hned byl šenkýř po hlavě v pytli, jen

vobušek venku zůstal. Tu ho Honza vzal a mlátil šenkýře, až prosil: „Ženo, ženo, zabije mě, přines mu ten ubrousek a tu slepici.“ Honza vzal, postavil na stůl . . . Byl dlouho živ. Přišel pro něj čert: „Šup do pytle,“ a zmlátil ho, až byl pak rád, že ho pustil. Pak byl už tuze stary a mrzelo ho již na světě, ale byl by se byl rád do nebe dostal. Tluče na bránu. Sv. Petr vtevře vokno a vystrčí hlavu: „Kdo to? — Nesmíš sem, protožeš nepamatoval na to.“ — Co teď dělat: na světě se mu už stejskalo, do pekla nechtěl a do nebe nepustili. Ale Honza byl bystry. „Tak buď tak dobrý a aspoň mi tam tuhle ten pytel vtáhni.“ Vlezl si sám do toho pytle a Sv. Petr ho tam vtáh.

KOZO, DRŽ!

Byl jeden král, a von měl ceru, von jí nemoh žádněj rozesmít, vona byla dycky smutná. Tak von byl jeden pastýř, měl syna, říkali mu Jírka. Von povídá: „Tatíku, já taky pudu, kdybych ji rozesmíl. Já na vás nic nechci jenom tu kozu.“

Tak tu kozu vzél a šel, a potká jednoho, von měl nohu na rameně. A von poudal: „Ty, co máš tu nohu na rameně?“ — „Já, když ji sundám, tak doskočím sto mil!“ — A potkal druhého, von měl palec v řiti. Potkal třetího, von měl špunt. — „Já, když ten špunt vyndám, tak já uher-skyho vola sním.“ — Čtvrtého, prkynko na vočích. — „Já, když to prkynko pozdvihnu, tak vidím sto mil.“ — „Kampak deš?“ — „Já du na službu, kdo mě veme.“ — „Pojď se mnú!“

Potom šli do města a nakúpili si na tu kozu pantlí, a přišli na jednu hospodu, a tam už bylo předpověděno, až takovy lidi přijdu, aby jim jíst a pít bylo domovem, že to ten král zaplatí. A tak tu kozu samým pantlem vovážali. Dali ji šenkyři k vopatření do přístěnku, kde ty tři cery ležily. Ten hospodsky měl tři cery a nespaly. Tak ta Káce řekla: „Já půjdu a vodvážu nákej pantl s ty kozy!“ — „Nechod, von to ráno pozná!“ — Ona šla přec, a ta druhá na ni křičela, byla tam dlouho: „I pojď, nevodvaž je všecky!“ — Třetí povídá: „Jdi pro ni!“ — A ta přišla a třepla ji do ramena: „I pojď!“ a vostála při ní. Ta třetí povídá: „I poté, nevodvažte je všecky!“ Šla a třepla ji do prdeli a vostála teky při ní.

Tak von si ráno přichvát a šel pro tu kozu, šenkýř eště

spál, a ved to šecker pryč. Šli skrze ves, a koukal falář z vokna. „I pfúj,“ von poudal, „Kačínkó, co to! co to! co to?“ a šel a popád ji, chtěl ji vodtrhnout a teky při ní vostál. Potom běhala se krává, bejk na ní šoust se vokolo — a teky ho ved.

Tak potom přišli před ten zámek a tak tu vyšli slůžící a poudali: „Och, pane! hen tu máme takovou podívanú, takovy věce to tu eště nebylo.“ Tak tu ceru vyvedli na ten palác a vona se podívala a zasmíla se, až se zámek votřís.

Tak ičko se ptáli, co je zač? Von že je pastýřovo syn a že mu říkaj Jírka. A voni: že to nemůže být; že je ze sprostýho rodu, že mu tu ceru nemůžou dát. Že jí musí něco eště udělat. Že je studánka, že je tam sto mil; esli za minut přinese ten koflík vody, tak tu ceru že dostane. Von poudal: „Ty si poudal, dyž shundáš tu nohu, že skočíš sto mil.“ — „O, to já snadno dokážu.“ Shundal nohu, skočil tam. Tak potom scházelo už maličko jenom, už by tu byl čas, že by měl přijít. „Och,“ Jírka řek, „och, to bude zle, von nám nejde, už tu bude čas. Ty si povídal, dyž pozdvihneš to prkynko s vočí, že uvidíš sto mil. Koukni se, co tám dělá.“ — „Och, pane! von tám leží. Och, Jezus! von tám husnul.“ — „Podívej se, esli už se tam hejbá nebo co.“ — „O, pane, už vstává. A nabírá vodu — pije.“ Skočil, a už tu byl, a zrovna včas.

Tak voni potom povídali, že musí eště něco jí udělat. Že mají takovy zvíře, jednorozec, že jim moc lidu zhubí. Esli je zhladí ze světa, že ceru dostane. Tak von si vzal ty lidi, a do toho lesa šli. Tak přišli k takovy smrcině. Vono byly takovy lože vyšoustany, kerak ležily ty tři zvířata. Dvě nedělaly nic, ten třetí hubil lidi. Tak vlízli na dřevo nahoru, nabrali si těch jedlovejch koček a kamení za nadra, a kdy si ty zvířata lehly, tak voni pustili delú ten kámen. Poudalo to zvíře, řeklo tomu druhýmu: „Dej

pokoj, neštochej mě!“ — „Já ti nedělám nic.“ A zas na toho jednorožce pustil kámen: „Dej pokoj, už si mi to udělal už po třetí.“ — „Dyť já ti nedělám nic.“ Tak se popádli a prali se dohromady. A ten jednorožec, kerak se rozehnal, von ho chtěl probodnút, von zarazil roh prudkostí do dřeva, a nemoh ho hned vyndat. Ty skočili ze smrčiny delu, a ty dvě zvířata utekly, a tomu třetímu, tomu jednorožci usekli hlavu a vzeli ji na rameno a nesli ji do zámku.

„Tak nám musíš dokázat eště jeden kús. Máme uherkýho vola, esli ho sníš.“ — „Ach, to já snadno dokážu.“ Tak hned poručil, aby vařili a sekali, a ten [třetí] křičil, jen aby nesli jést, vyndal špunt z huby, a jed dost. A když nesli poslední, von poudal, že co dělají, že mu tak málo nesou.

Tu viděli, že zase ten kúsek dokázal. Co prý budem dělat, snad mu mušíme tu ceru dát. „Ne, pane,“ poudá jeden ten slúžící, „to nemůže bejt, dyť prej je sprostěj, aby von takovou královskou ceru dostal. Jináč ne, než že ho musíme zastřelit.“ Tak si přiřikovali vojáky do řady a poudali, že mu udělaj parádu, že budú ho vodávat na place. Tak byla tam nájemnice jedna, vona mu poudala: „Jírko, s tebú nebude dnes dobře, chtějí tě zhladit ze světa.“

Tak ho tám vyvedli a chtěli do něho spustit. Von poudal: „Ty si poudal, kdy vycukneš ten palec, že šechno zatříkneš.“ — „O, pane, to já snadno dokážu.“ Tak ten palec vycuk a všecky je zatřík, až byli všicky slepi, žádnéj neviděl. Tak mu potom řekli, aby šel, že mu ji dejí. Tak von ten král jim řek, aby vyšetřili jeho řeč, co si poudají dohromady. Tak von poudá: „Já se nebojím: kdy mně bylo dvanáct let, já sem jich zabil jednu ranú dvanáct.“ Ale to bylo to, kdy mu máma hupekla mochurku, voni mu na ni vlítly dvanáct much, von je na jednu ránu zabjil.

Tak potom teprva mu dali pěkný šaty královsky, a vona ta cera ho měla rádi, a tak přece svolila. A měli svarbu a drželi. A zpívali a jedli a pili, bylo masa a všeho dost a jelit, až jim z huby teklo.

Dnes sem šla, včera sem přišla, a našla sem na cestě vejce, praštila sem je jednomu na hlavu a udělala sem mu pleš, a má ho doposavád.

POZNÁMKY

Erbenovy *České pohádky* prožívaly osud sbírky za života autorova knižně nevydané: zapomínalo se na ně, nevědělo se, jak veliké umění se v nich skrývá. Teprve V á c l a v T i l l e včlenil zasutý poklad do našeho písemnictví a výmluvným slovem ukázal na jeho uměleckou povahu. R. 1905 v Laichterově sbírce *Žeň z literatur* vydal šestnáct pohádek Erbenových s názvem *Č e s k é p o h á d k y*. Posbíral je jednak po časopisech, jednak přetiskl texty ze *S l o v a n s k é č í t a n k y*. (Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních. Čítanka slovanská s vysvětlením slov. Vydal Karel Jaromír Erben. Praha, I. L. Kober 1865. Ale dílo vycházelo v sešitech od r. 1862. Cituji zkráceně [Č]). Uspořádání je zcela nahodilé. Základem textů je znění v [Č]. Pozdější vydání s novým doslovem rozšiřoval Tille o dialektické pohádky z [Č], dále o pohádky, otištěné z Erbenovy pozůstalosti ze sborníku *S l a v i e*, (Národní pohádky, písně, hry a obyčeje. Vydává péčí komise pro sbírání národních pohádek, písní, her a obyčejů literární řečnický spolek „Slavia“ v Praze. I. řada. Praha, Jos. R. Vilímek 1873; cituji [S]), konečně o pohádku „Zapřené ledvinky“, přejatou ze Zíbrtova otisku v *Čes. lidu* 1913, str. 152. Celkem Tille v souboru posléze shromáždil 23 pohádky, které řadí chronologicky podle prvního jejich uveřejnění. Z ostatních vydání Erbenových pohádek zasluhuje zmínky jen edice F r. K r č m y, vyšlá v Hyperionu sv. 35 (1928) s názvem *P o h á d k y s ilustracemi J. Konůpka*. Edice nepřináší sice nového materiálu — Krčmou objevená povídka „Třetí žena“ do rámce českých pohádek nepatří — ani neusiluje o uspořádání, jež by přibližně odpovídalo záměrům básníkovým. Ale vydavatel projevil kritický bystrozrak, jednak že nezařadil sporné pohádky dialektické a „Sedláka mudrce“, označeného jménem Fr. Stránecké, jednak že po prvé otiskl bájeslovná poznamenání k pohádkám, která rozhodně do kritické knižní edice náležejí. Sám jsem vydal r. 1932 bibliofilsky s kresbami V. Maška nové tři rukopisné pohádky neznámé s názvem *Ž i v á v o d a* (Praha, Melantrich).

Čím déle však jsem se obíral studiem Erbena, zvláště když jsem se seznámil s celou jeho bohatou rukopisnou pozůstalostí, tím více vystupovala s naléhavou potřebností otázka po *autorství* pohádek, Erbenovi připisovaných zasloužilým prvním jejich vydavatelem Václavem Tillem. O prvních devíti pohádkách, zařazených do [Č] a označených stereotypně „sepsal vydavatel“, nebylo třeba pochybovati. Pochybnosti o autorství Erbenově se dostavovaly u nářečních pohádek, u hanácké „Ševc a čert“ (č. 14) a valašské „Karlovské jezero“ (č. 15), označených jmény Frant. Lepaře a B. M. Kuldy. Erben obě nářečí neovládal, ani krajů osobně nepoznal. Jsou ty pohádky uměleckým majetkem obou Moravanů, nebo pomáhali oni toliko Erbenův text obléci do nářečního roucha? Poučení Erbenovou korespondencí, můžeme za duchovní majetek Erbenův prohlásiti toliko pohádku „Ševc a čert“. Lepařova účast při ní je nepatrná; převedl jen zaslaný text do rodného nářečí, při čemž, zdá se, i stylisticky se držel osnovy velmi věrně. (Srv. pozn. k této pohádce na str. 236). Zato „Karlovské jezero“ je zcela majetkem Kuldovým jak námětem, tak výrazem a dialektem, a nemůže býti zařazováno do pohádek Erbenových. Kulda píše o tom 29. 12. 1857 Erbenovi: „Byv před dvěma léty v Praze, měl jsem štěstí aspoň na setkání Vaše Blahorodí seznati osobně, z čehož se vezdy radovati budu. Tenkráté ráčil jste mne vyzvati, abych pro sbírku pověstí a pohádek všestrannou poslal také něco mluvou moravských Valachův vypravovaného. Ihned jsem se o to staral, a jakož nepatrná zásilka svědčí umouněností svou, skutečně jsem maličkost napsal, avšak nedeslal. Nevím sice, nepřicházím-li již pozdě, avšak domnívám se, že jest slušno, abych i pro ten případ osvědčil dobrou vůli svou. Zdali se to hoditi bude k účelu vyznačenému, nevím; račtež rozhodnouti.“

V své monografii **K a r e l J a r o m í r E r b e n** na str. 160 měl jsem dále výhrady k autorství tří pohádek, „Pověst o studánce Litoše“, „Vodník“ a „Sedlák mudrc“, uveřejněných původně z Erbenovy pozůstalosti v [S] a zařazených Tillem později do souborného vydání. Pokládal jsem obě první pohádky za látkové záznamy, upravené volně anonymním vydavatelem. Dnes však, vycházeje ze stylistického rozboru a úkolu, který měly míti tyto pohádky v záměrném uspořádání sbírky **N á r o d n í c h č e s k ý c h p o h á d e k**, nepochybuji o autorství Erbenově, jako jsem o něm nepochyboval při čtvrté po-

hádce z tohoto sborníku, při „Hádance“, jejíž látkový záznam se nalézá v Erbenově pozůstalosti. Zato pohádku „Sedlák mudrc“, označenou v [S] poznámkou, že ji „podává Frant. Stránecká“, nepovažuji po dobré úvaze jejích stylistických kvalit za Erbenovu. Stránecká nejvýše užila Erbenova materiálového záznamu, který je nyní snad proto nezvěstný, ale vyprávěla svým způsobem. Čili setřela z pohádkového textu vše, co je umělecky osobité. Na rozdíl od Tilla nepojal jsem tuto pohádku do Erbenova souboru. Stejně vyřadil jsem pohádku „Zapřené ledvinky“, která sice zdánlivě zapadá do okruhu látek „Pán Ježíš se sv. Petrem po cestách“, ale je to neporozuměním Zíbrtovým otištěná školní úloha studenta z Akademického gymnasia, žáka filosofa Frant. Čupra, který dával pohádkoslovný materiál, vypravovaný studenty, Erbenovi k dispozici.

Melantrišské vydání *Českých pohádek* vyvarovalo se omylů průkopné Tillovy edice. Tři pohádky, jejichž autorem Erben nebyl, do souboru nezařaduje. Tím počet textů, sesbíraných Tillem, klesl na dvacet. Ale k těmto dvaceti pohádkám připojujeme jedenáct hotových textů nových, rozmnožující soubor pohádek více než o jednu třetinu, nehledíc k deseti neznámým zlomkům a samostatným variantám a osmi materiálovým zápisům, také dotud neuveřejněným.

Mluvím zde o materiálových zápisech. Je třeba vysvětliti tento pojem a zdůvodniti pak celkové *rozvržení* svazku *Českých pohádek*. V rukopisné pozůstalosti Erbenově dochovalo se množství pohádkových textů pečlivě utříděných. Tento všecken materiál je psán rukou nejrůznější, často vyprávěči samými nebo Erbenovými pomocníky. V něm však se nalézají také vlastnoruční záznamy Erbenovy některých látek. Ty arci si zaslouží, aby byly otištěny v souboru básnického díla jako stručné koncepty nebo námětové poznámky, jichž Erben později zpravidla využil pro své umělé pohádky. Tak se mi celý soubor pohádek rozpadal na dvě skupiny: na pohádky stylisticky zpracované a na záznamový materiál. Ale první, obsáhlou skupinu bylo nutno dále zformovat a neomezit se jen na vyloučení zlomků. Některé texty máme totiž ve dvou redakcích: v prvotní, nehotové, a v druhé, definitivní. To svědčí, neméně než náznaky v korespondenci a zachovalý koncept nakladatelské smlouvy, o Erbenově úmyslu vydati sbírku pohádek. Ta arci nemohla obsáhnouti pohádky všechny od prvotin z let čtyřicátých až k pohádkám let padesátých a šedesátých.

Vodítkem by zde byl jistě nejen zřetel umělecké vyspělosti, ale také názor bájeslovný, jemuž Erben s takovým taktem umělecké ukázněnosti své pohádkové texty připodobňoval. A ten byl jiný v letech čtyřicátých a jiný v letech padesátých. Vidíme z obsahu [Č], že Erben vyloučil z ní práce svého mladšího období. A byl by asi tak postupoval také při souboru *Národních českých pohádek*.

Přihlížeje k těmto všem okolnostem, snažil se pořadatel *Českých pohádek* dáti svazku podobu a rozdělení, jež by se přibližovaly pravděpodobným záměrům básnickovým. V čelo postavil jako úhelný kámen Erbenovy pohádkové tvořivosti *Národní české pohádky*, do kteréhožto souboru zařadil vyspělé ukázky Erbenova vyprávěčského úsilí, pokusiv se zároveň restituovati skladebné rozvržení nevydané sbírky. Do druhého oddílu s názvem *Průprava* zahrnul pořadatel ucelené prvotiny a pohádky z mladšího údobí, které by asi nebyly našly místa v knižní sbírce. Na tento oddíl navazují *Zlomky a paralipomena*, obsahující úlomky textů, nedokončené pohádky i původní varianty později přepracovaných pohádek. Poslední skupinu tvoří *Materiálové zápisy* s poznámkovými texty nestylisovanými.

O vydání *Českých pohádek* platí stejné ediční zásady, jak jsme o nich psali v prvním svazku *Díla Karla Jaromíra Erbena*. V různověstí i při jiných odkazech na text znamená první číslice stranu, druhá řádku na stránce.

Z oprav kvantit, mnou provedených podle dnešního usu, uvádím: celičká (Jabl. panna 67; 14 a j.), čeledín (Pták Ohnivák 37; 17 a j.), hrneček (Hrnečku, vař! v nadpisu a j.), hlíněný (Pověst o stud. Litoše 95; 1), charvátský (Poznamenání. Tři zlaté vlasy 132; 37), lišiti se (Slepička a kohout 159; 16), miska (Jabl. panna 71; 24 a j., Raráš III 77; 18, Hrnečku, vař! 97; 17), norvěžský (Poznamenání. Tři zlaté vlasy 132; 10 a j.), plevy (Raráš II 76; 5), plevky (Raráš II 76; 9 a j. v r také plevky), radši (Dlouhý, Šir. a Bystr. 9; 17), slíny (Jabl. panna 67; 10), střevíce (Slepička a kohout 159; 11), švarný (Jezinky II 90; 13), trošičku (Jezinky I 87; 3), uzda (Pták ohnivák 30; 19 a j.), výminka (Rozum a Štěstí 105; 15), vylézt (Dlouhý, Široký a Bystrozraký 8; 31), vyvést (Dlouhý, Šir. a Bystr. 9; 2, Tři zlaté vlasy 52; 5), odvést (Dlouhý, Šir. a Bystr. 11; 32, Zlatovláska 50; 5), přivést (Rozum a štěstí 104; 8), dovést (Tři zlaté vlasy 55; 24 a j.), přinést

(Pták Ohnivák 37; 27, Zlatovláska 48; 31 a j., Tři zlaté vlasy 55; 4, Raráš V 83; 17, O třech přadlenách 161; 13), unést (Tři zlaté vlasy 58; 20 a j.), vyplést (Raráš II 76; 33), užít (Dlouhý, Šir. a Bystr. 10; 21 v *r* užít), zabít (Dobře tak 168; 4 a j.), napít (Dobře tak 169; 16), litovat (Raráš V 81; 1), strčila (Jabl. panna 68; 22), stríhl (Rozum a Štěstí 104; 22), nevšimla (O třech přadlenách 162; 11).

(Str. 5—136)

NÁRODNÍ ČESKÉ POHÁDKY. Úmyslem vydání sbírku národních českých pohádek zabýval se Erben od let čtyřicátých. R. 1845 v Čes. včele na str. 198 Fr. Doucha oznamuje, že sbírka „snad již budoucím rokem“ vyjde. Dostí zmínek o přípravách k vydání nalezneme v Erbenově korespondenci let padesátých, zvláště po vydání Kytice. Ale uskutečnění záměru se oddalovalo pro naléhavé úkoly jiné, pro přípravu Čítanky slovanské a Prostonárodních písní, pro edice staročeských památek a historických regist. Erben jen úkradmo umělecky tvořil, psal jednotlivé pohádky a jiné definitivně stylisoval. Půldruhého roku před svým skonem, 30. března 1869 sděloval příteli Ant. Rybičkovi: „Co se českých pohádek dotýče, také bych se k tomu rád dostal — ale nevím, nevím! Ano, kdyby nebyl člověk úředním otrokem, a čas ku pracím literárním nemusil po chvilkách ukrádati.“ Přípravy ke knižnímu vydání jsou zřejmé jednak z konceptu nakladatelské smlouvy, kde se přímo mluví o *Národních českých pohádkách* — ten název vzali jsme také pro sbírku námi rekonstruovanou, na rozdíl od ostatních českých pohádek, které by asi knižně nebyly vyšly — jednak z poměrně vysokého počtu hotových pohádek rukopisně zachovaných v pozůstalosti.

Co se týče uspořádání sbírky, vyšel jsem z osnovy, již pro české pohádky naznačil Erben v [Č] a kterou nalézáme rozvedenu v jeho pozůstalosti, kde se stále vracel k určitým námětům a látkovým okruhům. Nejvíce arci zajímala Erbena bájeslovná povaha některých pohádek, kterou v letech padesátých uměle vykládal z teorie solární. Těm báchorkám, majícím namnoze podle výkladu Erbenova společný podklad věčného zápasu zimy a jara, tmy a světla, smrti a života v podobě vysvobození panny přemožením tří překážek, nebo užitím mrtvé vody, ledem zcelující, a živé, tekoucí, jarem oživující, nebo v působení slunečních paprsků v trojí přírodní říši: ve vzduchu,

na zemi a ve vodě, přisuzoval básník zvláštní význam a jistě by je byl postavil v čelo sbírky. Jejich pořadí není zcela nahodilé, námět z námětu se vyvíjí, nebo opětováním se zesiluje. Hleděl jsem tu také k *P o z n a m e n á n í* k pohádkám, kde se na př. naznačuje, že pohádka „Živá voda“ má předcházeti „Ptáka Ohniváka a lišku Ryšku“. Po osmi pohádkách bájeslovných, kosmogonických následuje patero pohádek, namnoze cyklických, o nadlidských bytostech, které zasahují do lidského konání: „Raráš a Šetek“, „Vodník“, „Jezinky“, „Divé ženy“, „Pověst o studánce Litoše“. Další skupinu tvoří povídky rázu lidového, vypravované se snahou zaujmouti, pobaviti nebo rozesmáti posluchače: „Hrnečku, vař“!, „Otesánek“, „Rozum a Štěstí“, „Král Tchoř“, „Hák“, sem by byl býval patřil také cyklus legendárních látek chodských jadrného humoru o Pánu Ježíši a sv. Petru, z něhož je zpracována jen látka „Pracovitá živí líného“. Sem lze také přiřaditi obě pohádky dialektické: „Jirka s kozú“ a „Ševc a čert“, které by sotva byly tvořily zvláštní skupinu, jsouce ostatně velmi blízké typu lidových rozprávek. Na konec *Národních českých pohádek* připojil jsem bájeslovná *P o z n a m e n á n í*, jimiž Erben doprovázel časopisecké otisky kosmogonických pohádek.

Vyskytuje-li se pohádka několikráte, je základem textu znění v [Č], nebo definitivní rukopis. Odchytky od časopiseckých otisků, nebo od znění rukopisného uvádím v různověstí u každé pohádky. Zde souhrnně vytýkám a opravuji tiskové chyby, které vyplynuly srovnáním jednotlivých otisků i nahlédnutím do rukopisů:

Dlouhý, Široký a Bystrozraký 10; 19 *r*, *Perly české správně* ryzí místo ryzé v Č / *Zlatovláska* 45; 22 *Máj správně* je to ryba místo je ta ryba v Č / 46; 22 *Máj správně* tahali místo táhali v Č / 47; 30 *Máj správně* kde ji hledat místo kde jí hledat v Č / *Hrnečku, vař* 96; 8 *r správně* aby měly místo aby měla v *Zlatých klasech* / *Jirka s kozú* 115; 13 *r správně* pro tu kozu místo po tu kozu v Č / 117; 12 *r správně* na place místo na paláce v Č / *Ševc a čert* 118; 23 *r správně* ďoravé místo ďoravé v Č / 120; 5 *r správně* vezneš místo vezmeš v Č /

(Str. 7)

Dlouhý, Široký a Bystrozraký. Pohádka otištěna po prvé v almanachu *Perly české* 1855, str. 320—331, po druhé v [Č] jako č. 2, str. 7—14. Dochovaly se dva rukopisy autografy: [ra], tři dvojlisty,

velikost 17·5×21, a [rb], čtyři dvojlisty, velikost 17·8×21·5, psané pravopisem dnešním. [NM lit. arch.]. [ra] patří k *první redakci*, vzniklé na počátku let padesátých, která se podstatně odchyľuje od znění tištěného. Zařadil jsem ji do oddílu *Zlomky a paralipomena*. [rb], shoduje se v podstatě s otiskem v *Perlách českých* a v [Č], tvoří s nimi *druhou redakci* pohádky. *Různočtení redakce druhé*:

[Perly české=P] — 7; 14 *rb* taky / 7; 16 *rb*, *P* jako poklop a byly zamčeny / 7; 20 *rb* hedbávný / 8; 7 srdce ho rozbolelo *v rb* chybí / 8; 19 *rb* zdráv mi se domů / 8; 22 *rb* jel pořád a pořád, až / 8; 32 *rb* Tu začal se / 8; 32 *rb* kvapem rostlo do výšky / 8; 34 *rb* v okamžení se zase smrštil / 8; 34 *rb*, *P* kralovicovi / 9; 16 *rb* než by tu byl, protože / 9; 18 *rb* hlava pohrouzila v oblacích / 9; 31 *rb* zamačkal svým břichem, jak mu kvapně na všechny strany rostlo / 10; 2 *rb* takového člověka / 10; 12 *rb* prohlednu / 10; 30 *rb* černý kníže jí střeží / 11; 1 očima *v rb* chybí / 11; 17 *rb* večeradla / 11; 24 *rb*, *P* stavec / 11; 34 *rb* i s tvými / 12; 23 okolo *chybí v rb* / 12; 25 *rb*, *P* pusťte ho na zem! Kralovic ho pustil / 13; 5 *rb* vzal pochopa / 13; 23 *rb* zatahal *P* zatáhal / 13; 23 *rb* za rukáv / 13; 33 *rb*, *P* kralovicovi / 13; 33 *rb*, *P* jak ho na zem pustil / 14; 1 *rb* zajiskřily mu se / 14; 6 *rb*, *P* kralovicovi / 14; 19 *rb* taky / 14; 24 *rb* ruky / 14; 27 *rb* nadmul se, co mohl nejvíc / 14; 28 *rb* na břeh a počal pít / 14; 30 *rb* z moře ven / 15; 6 *rb* pot mu se vyrážel / 15; 13 *rb* stála zase královna / 15; 22 *rb* všecko bylo živo / 15; 24 *rb*, *P* pak ho zastrčil / 15; 33 *rb* kde byl kralovic a jeho nevěsta / 16; 3 *rb* taky / 16; 14 *rb* „všecko vám dám“, řekl, „co budete / 16; 17 *rb* ještě ve světě /

(Str. 17)

Živá voda. Po prvé jsem ji otiskl z rukopisu [rb] v souboru *Živá voda* 1932, str. 7—19. [rb] je autograf *druhé redakce* z let padesátých až šedesátých. [Maj. prof. Míla Čárská-Kostlivá, Bratislava]. Kromě tohoto rukopisu dochoval se zlomek *první redakce* [ra], 2 dvojlisty, velikost 17·5×20·5, který otiskují v oddíle *Zlomků a paralipomen* [NM lit. arch.].

(Str. 26)

Pták Ohnivák a liška Ryška. Po prvé uveřejněno v almanachu *Máj* na rok 1858, str. 205—223. Autor se skryl za pseudonym: J. E. Mile-tínský. Do [Č] pohádka zařaděna nebyla.

(Str. 39)

Drak dvanáctihlavý. Otiskl jsem pohádku z rukopisu po prvé v souboru *Živá voda* 1932, str. 31—39. [r] je autograf z let padesátých až šedesátých. [Maj. prof. Míla Čárská-Kostlivá, Bratislava].

(Str. 45)

Zlatovláska. Otištěna po prvé v almanachu *Máj* na rok 1859, str. 113—121, po druhé v [Č] jako č. 3, str. 14—19.

49; 6 *Máj* já ti ho přinesu /

(Str. 52)

Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda. Po prvé otištěno v almanachu *Máj* na rok 1860, str. 187—197, po druhé v [Č] jako č. 1, str. 1—7.

53; 12 *Máj* ploulo / 53; 26 *Máj* hledě na něho / 54; 26 *Máj* vždyť tak / 55; 15—16 *Máj* slíbíš-li, že se /

(Str. 60)

Dvojčata. Otiskl jsem po prvé z rukopisu v souboru *Živá voda* 1932, str. 20—30. [r], autograf z let padesátých až šedesátých. [Maj. prof. Míla Čárská-Kostlivá, Bratislava].

(Str. 67)

Jabloňová panna. Otiskuji po prvé z rukopisu. [r], autograf z let padesátých, dva dvojlisty, velikost 17·5 × 22. [NM lit. arch.]

(Str. 73)

Raráš a Šetek. Cyklus pohádek o Raráši a Šetkovi otiskuji v pořadí Erbenem samým v rukopisu vyznačeném. Rukopis [ra], autograf čistopis z počátku let šedesátých, čtyři dvojlisty, velikost 17·5 × 21·5, obsahuje pohádky I.—IV., z V. pohádky text až po slova: „Dejte mi za ně tuhle starou almaru“ na str. 82, ř. 18—19 našeho vydání. Zbytek textu do konce doplnil jsem z makuláře druhého rukopisu [rb], 2 listy, velikost 17·5 × 21, který obsahuje celou V. pohádku, [V *Chrudimsku*], dotud netištěnou. [Oba rukopisy NM lit. arch.] [ra] i [rb] představují *druhou redakci* cyklu o Raráši a Šetkovi; Erben z ní otiskl jen příběh I. [V *Běcharech*] a II. [V *Liběnicích*] v[Č] jako č. 6, str. 24—26, 26—27. Tři však z těchto pohádek: I. [V *Běcharech*],

III. [*V Načeradci*], IV. [*V Košťálově*] v jiném znění, představující starší redakci první, vyšly v Zlatých klasech I, 1854, č. 17 (21/1), str. 129—130, č. 19 (4/2), str. 146, č. 20 (11/2), str. 154—155 s podnázvem: „Pověsti národní české. Ze své sbírky sděluje Karel Jaromír Erben.“ Tuto první redakci zařadil jsem do oddílu *Zlomků a paraliipomen*.

73; 24 *ra* jako / 74; 28 *ra* pudem / 77; 3 *ra* strouhal dolů mrkvičku /

(Str. 84)

Vodník. Cyklus zkazek o Vodníkovi otištěn až z pozůstalosti v [S] I, sv. 3. (1874), část první, str. 4—6. Erbenovy vlastnoruční materiálové zápisy těchto vypravování otiskl jsem v *Poznámkách* k prvnímu svazku *Díla K. J. Erbena*, str. 323—324: *H a s t r m a n I*, *V o d n í k II*, *H a s t r m a n II*.

(Str. 86)

Jezinky. Pohádka I. tištěna z rukopisu [r], z let šedesátých, 1 dvojlist, velikost 17·5 × 21·5, autograf. [NM lit. arch.] Erben si poznamenal na jeho okraj: „Dle Němcové, z Domažl. Štěpnice — příl. ke Škola a život — 1857, str. 4, O Šmolíčkoví.“ Je to vědomé přepracování pohádky B. Němcové, srv. *Dílo B. Němcové* (vyd. M. Novotného) VII, str. 320. Pohádka II. uveřejněna po prvé v [Č] jako č. 7, str. 27—29. Pořadí obou pohádek vyznačil Erben v [r].

(Str. 92)

Divé ženy. Otištěny z rukopisu [r], autograf z let šedesátých, 1 dvojlist, velikost 17·5 × 21·5. [NM lit. arch.]

(Str. 94)

Pověst o studánce „Litoše“. Tištěna až z pozůstalosti v [S] I, sv. 1 (1873), část první, str. 23—25.

(Str. 96)

Hrnečku, vař! Pohádka otištěna po prvé ve Zlatých klasech I, 1854, 1. půlletí, č. 1 (1/10 1853), str. 3. Do [Č] nebyla pojata. Dochoval se též rukopis [r] z počátku let padesátých, autograf, 1 dvojlist, velikost 17·5 × 21. [NM lit. arch.]

96; 16 *r* ani sousta chleba / 97; 33 *r* jako mraky dveřma /

(Str. 99)

Otesánek. Uveřejněn po prvé v [Č] jako č. 5, str. 21—24. Dochoval se rukopis [r], autograf, 1 dvojl., velikost 17·5 × 22, čistopis z počátku let šedesátých. [NM arch. Umělec. besedy].

99; 11 r sekyrkou otesat / 100; 22 r Potká děvečku / 101; 22 r mohl ses /

(Str. 103)

Rozum a Štěstí. Pohádka otištěna po prvé v [Č] jako č. 4, str. 19—21.

(Str. 107)

Hádanka. Uveřejněna až z pozůstalosti v [S] I, sv. 1, (1873), část první, str. 16—18.

(Str. 109)

Král Tchoř. Otištěn po prvé v almanachu Máj na rok 1862, str. 110 až 113 s podnázvem: „Národní bajka česká.“

(Str. 112)

Hák. Otiskují po prvé z Erbenova autografu v pohádkoslovném materiálu, označeném D 11. [NM lit. arch.]

(Str. 113)

Pracovitá živí líného. Po prvé otiskují z rukopisu [r], autograf z let šedesátých, jeden dvojlíst, velikost 17·5 × 21·5. Je to zpracování materiálového zápisu *Pracovitá musí živiti líného*, otištěného v oddíle *Materiálové zápisy* na str. 212.

(Str. 114)

Jirka s kozú. Pohádka uveřejněna po prvé v [Č] jako č. 9, str. 34—36 s poznámkou: „V podřechí Chodův domažlických.“ Původní zápis této pohádky z pouti Chodskem r. 1844 s názvem *K o z o, d r ž!* otiskují v oddíle *Materiálové zápisy* na str. 220.

(Str. 118)

Ševc a čert. Otištěno po prvé v [Č] jako č. 14, str. 46—49 s poznámkou: „V podřechí hanáckém. F. Lepař.“ Autorem pohádky je však Erben; Frant. Lepař, rodilý Hanák z Lipňan u Přerova, tehdy profesor jičínského gymnasia, převedl toliko text Erbenem mu poslaný do

hanáčtiny. O tom svědčí korespondence historického spisovatele Jos. Risse, kolegy Lepařova na jičínském gymnasiu, který věc prostředkoval, Erbenovi z 21. 12. 1860 a 22. 1. 1861. V listě z 20. 12. 1861 oznamuje: „Lepáček náš zpracoval zaslanou mu povídku a posílá Vám zde ‚čerta i ševce‘ v hanácké uniformě, t. v kazajce a červených plandrách.“ Rukopis Lepařův [r] se dochoval v Erbenově pozůstalosti, dva dvojlisty a jeden list, velikost 17 × 20·5. [NM lit. arch.]

(Str. 125)

Poznamenání. Dlouhý, Široký a Bystrozraký. Otištěno v *Perlách českých* 1855, str. 331—336.

(Str. 128)

Živá voda. Otiskují z rukopisu [r], autograf, jeden dvojlist, velikost 17·5 × 21. [NM lit. arch.]

(Str. 129)

Pták Ohnivák a liška Ryška. Otištěno v almanachu *Máj* na rok 1858, str. 223—224.

(Str. 130)

Zlatovláska. Otištěno v almanachu *Máj* na rok 1859, str. 121—122.

(Str. 131)

Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda. Otištěno v almanachu *Máj* na rok 1860, str. 197—203.

(Str. 137—170)

PRŮPRAVA. Do tohoto oddílu zařadil jsem čtyři pohádky z let čtyřicátých, dvě rukopisné a dvě tištěné, které by Erben jistě v této podobě nebyl zařadil do *Národních českých pohádek*. Látka pohádky „Dobře tak, že je smrt na světě“ užil Erben k novému zpracování v pohádce „Ševc a čert“ a byl by tak učinil i s látkami ostatních pohádek, kdyby byly jeho tvořivost znovu zaujaly. Pro vývoj Erbena pohádkáře jsou tyto průpravné pohádky nesmírně důležité. Ukazují, jak se Erbenův pohádkářský sloh vyvíjí od povídkářského typu rubšovského a tylovského přes veršovanou říkánku s typickým opakováním částek, pohádku skládajících, k lidové povídce, prosté přízdob a složitých souvětí umělé prózy.

(Str. 139)

O hloupém Kubovi. Otiskují po prvé z rukopisu. [r], autograf, psán na soudní makulatuře z 20. 5. 1840, pravopisem analogickým, osm listů, velikost 17·5 × 22. Podnázev: „Pověst národní.“ [NM lit. arch.]

(Str. 155)

Slepička a kohout. Otiskují po prvé z rukopisu. [r], autograf pravopisem analogickým okolo r. 1840, dva dvojlisty, velikost 18·5 × 22·5, s podnázevem: „Dětenčí pohádka národní“ a s odkazem na dr. Špota, od něhož asi Erben látku získal. [NM lit. arch.]

(Str. 160)

O třech přadlenách. První tištěná pohádka Erbenova, uveřejněna v České včele 1844, č. 27 (2/4), str. 105—107 a č. 28 (5/4), str. 109—110. Název zněl: „O třech přadelnách. Česká národní báchorka ze sbírky K. Jaromíra Erbena.“ Přesmyčka vznikla asi tiskařskou chybou. Jungmannův Slovník zná jen „přádelnu = předárnu“ a „přadlenu = přádlí, předlku, t. j. tu, která přede.“

(Str. 166)

Dobře tak, že je smrt na světě. Pohádka tištěna v České včele 1844, č. 39 (14/5), str. 153—154.

(Str. 171—202)

ZLOMKY A PARALIPOMENA. Oddíl obsahuje jednak nedokončené pohádky, jednak varianty, které tvoří samostatnou, starší redakci pohádky, než jak byla otištěna v *Národních českých pohádkách* (na př. „Živá voda“, „Dlouhý, Široký a Bystrozraký“, „Raráš a Šetek“). Zlomky jsou různého stáří. Ukazují neobyčejně zajímavě vývoj Erbenova vyprávěčství. Zvláštní pozornosti zaslouží si zlomek „[Tři pocestní]“, protože představuje Erbenovo úsilí, příznačné pro mytologický jeho názor v letech čtyřicátých, úsilí po převádění křesťanských prvků legendárních na domnělý základ slovanské pohanské kosmogonie.

(Str. 173)

Očarovaný zámek. Otiskují po prvé z rukopisu. [r], autograf pravopisem analogickým, jeden list, velikost 19 × 22·5. [NM lit. arch.]

Asi nejstarší pohádkový zlomek z let třicátých. Erben si poznamenal původ látky: „Bednář v Mil.“ S miletínským spolužákem Janem Bednářem byl v písemných stycích v letech třicátých. V dopise z 12. 4. 1838 oznamuje Bednář Erbenovi, že mu posílá dvě báchorky od miletínského písmáka Adama Vítocha. Snad *O čarovaný zámek* je jednou z těch látek.

(Str. 174)

[*Tři pocestní.*] Otiskují po prvé z rukopisu [r] bájeslovného pojednání „Vídy čili Sudice“, autograf, listů 36, velikost 21 × 34·5, pravopis skladný. Nedokončený rukopis byl podkladem pro Erbenovu přednášku v Král. čes. společnosti nauk ze dne 4. února 1847. Rukopis zveřejnil ne zcela přesně Edv. Jelínek v Slovanském sborníku 2, 1883, str. 1 a n., ale pohádku [T ř i p o c e s t n í], uzavírající rukopis, neotiskl. Řadím ji do svazku pohádek jako typický příklad pohádky, podřízené Erbenovým filosofickým názorům bájeslovným z let čtyřicátých. Studii samu najde čtenář v II. sv. *Díla K. J. Erbena.*

(Str. 178)

Kulhavá liška. Otiskují po prvé zlomek z rukopisu [r], autograf z počátku let padesátých, dva dvojlisty, velikost 17·5 × 21. [NM lit. arch.] Je to první pokus o zpracování látky, kterou později Erben vtělil do *P t á k a o h n i v á k a a l i š k y R y š k y.*

(Str. 182)

O třech dracích. Otiskují po prvé zlomek z rukopisu [r], autograf z počátku let padesátých, jeden list, velikost 17·5 × 21. [NM lit. arch.]

(Str. 184)

Drak dvanáctihlavý. Otiskují po prvé zlomek z rukopisu [r], autograf z počátku let padesátých, jeden dvojlist, velikost 17·5 × 21. [NM lit. arch.] Zlomek nemá nic společného s pohádkou téhož názvu ze souboru *Národních českých pohádek*, otištěnou na str. 39.

(Str. 185)

Živá voda. První, nedokončená redakce, srv. poznámky k této pohádce na str. 233.

(Str. 188)

Dlouhý, Široký a Bystrozraký. První redakce, srv. poznámky k této pohádce na str. 232.

(Str. 196)

Raráš a Šetek. První redakce, srv. poznámky k této pohádce na str. 234.

(Str. 203—224)

MATERIÁLOVÉ ZÁPISY. Jsou to Erbenovy vlastnoruční záznamy látek, vesměs z let čtyřicátých, z nichž některé později zpracoval v pohádky. Mají pro nás cenu dokumentu, zvláště ty s lidovým humorem a látky značně originální, které zapisoval básník na Chodsku. Sem patří také zápisy zkazek o Vodníkovi a Divém muži, které jsem uveřejnil s názvy: *H a s t r m a n I., II., V o d n í k I., II., a D i v ý m u ŝ* v 1. svazku *Díla K. J. Erbena*, str. 323—325.

(Str. 205)

Zrcátko. Otiskuji z rukopisu [r], autograf na soudní makulatuře ze 27. 3. 1840 pravopisem analogickým, jeden list, velikost 17·5 × 21·5. [NM lit. arch.] Erben označil svůj zápis jako „pověst národní“ a odkázal jej k porovnání s Grimmovou „Schneewitchen“.

(Str. 207)

Zlatovlasá panna. Otiskuji z rukopisu [r], autograf okolo r. 1840 pravopisem analogickým, jeden dvojlist, velikost 17·5 × 21·5. [NM lit. arch.] Erben zpracoval pak zápis v *Z l a t o v l á s e*.

(Str. 210)

Škola bohatí. Otiskuji z rukopisu [R], zařaděného do Erbenových pohádkoslovných materiálů s označením D 36, 37, 38. Je to autograf pravopisem analogickým okolo r. 1840, dva dvojlisty, velikost 17·5 × 22. [NM lit. arch.] Rukopis [R] vznikl jako výňatek z cestovního deníku. Obsahuje lidové písně z bývalého kraje Berounského a Plzeňského, hornické názvosloví, zápis látky „Svatý Štěpán“ a „Škola bohatí“, popis zřícenin „Hradu Točníka“, pověsti o něm a výjevy, zřené cestou s názvem „Úkazy náhodné“.

(Str. 211)

Svatý Štěpán. Otiskují z rukopisu, viz předcházející poznámku.

(Str. 212)

Pán Ježíš se sv. Petrem po cestách. Tyto žertovné rozprávky kořenů legendárních nasbíral Erben za své chodské cesty o prázdninách 1842. Dochovaly se rukopisně porůznu. Rozprávky *Zloděj oblíká zloděje* a *Pracovitá musí živiti líného* v písňovém materiálu, označeném d/5, *Tři dary*, *Peníz* a *Jak houby povstaly* v [r], autograf, jeden dvojlist, 13·5×22, *Co ráno počne, dělají celý den* a *Včely* v pohádkovém materiálu, označeném D 66. Všechny jsou psány pravopisem analogickým. Zachoval se i rozvrh celého cyklu z let padesátých; užil jsem jeho názvu i řídil jsem se stanoveným pořadím jednotlivých rozprávek. V rozvrhu je jich sedm, naše číslo třetí *Tři dary* je rozvedeno na dvakrát; sedmá rozprávka je uvedena názvem *Petře, zapíme to!* Tuto sedmou rozprávku jsem v pozůstalosti nenašel. Snad ji Erben hodlal zpracovati podle vypravování B. Němcové, s jejímiž deseti chodskými pohádkami *O Pánu Bohu* (Dílo B. Němcové, vyd. M. Novotného, VII, str. 286—297) se dvě námětem stýkají: druhá a šestá rozprávka Erbenova našeho pořadí s osmou a pátou Němcové. Náhradou za nezvěstnou pohádku *Petře, zapíme to!* zařadil jsem dva texty do rozvrhu nepojaté, ale v pozůstalosti existující, číslo šesté *Jak houby povstaly* a sedmé *Včely*. Erben užil několikrát těchto látkových záznamů pro své pohádkoslovné účele. Rozprávku *Tři dary* zpracoval v pohádkách *Dobře tak, že je smrt na světě* a *Ševc a čert*, na rozprávce *Co ráno počne, dělají celý den* založil pohádkový zlomek [*Tři pocesťní*]. Definitivního zpracování dostalo se jedině textu *Pracovitá živí líného*.

(Str. 215)

Tři dary: ubrousek, slepice a pytel. Pohádka se dochovala v materiálu pohádkoslovném s označením A 26. Rukopis [r], autograf pravopisem skladným, asi z návštěvy Chodska r. 1844, jeden list, velikost 17·5×21·5. Je psán rychlopisem, zachycuje přímé vypravování chod-

ského vyprávěče se zvláštnostmi nářečními. Nutným chvatem lze si vysvětliti, že chodský dialekt není důsledně zachováván. Otiskují věrně znění Erbenovo bez jakýchkoliv úprav.

(Str. 220)

Kozo, drž! Otiskují z rukopisu [R] s názvem „Svatební obyčejové okolo Domažlic“ [NM rkp. III E 57]. [R], autograf, má 24 listy, pravopis skladný, asi z chodské návštěvy v r. 1844. Pohádka je zapsána na konci rukopisu, l. 21^a—24^a. *K o z o, d r ž!* je původní lidové znění látky, kterou Erben po malých zásazích stylistických uveřejnil v [Č] s názvem *J i r k a s k o z ú* jako pohádku v podřetí domažlickém. Ani v tomto materiálovém zápisu není nářeční ráz plně zachycen. Je to opět rychlopisný záznam Erbenův, který otiskují zcela věrně.

Oprava. V obrazové příloze *O třech přadlenách* za str. 160 čti z let šedesátých místo z let sedmdesátých.

NA OKRAJ ERBENOVÝCH POHÁDEK

Na samém prahu tvůrčího dovršení, kdy jen několik málo svorníků chybělo, aby skladebný kruh sbírky českých pohádek byl uzavřen, umírá náhle básník. Svůj pohádkový odkaz, roztržštěný a skoro neznámý, zanechává budoucím pokolením, která si dlouho neuvědomovala svých povinností k světlému zjevu Erbenovu. Když pak konečně po letech bylo přistoupeno k sebrání Erbenových pohádek, k pořádání jich do vždy soubornějších a ucelenějších vydání, z nichž naše v tomto třetím svazku D í l a podržuje si pro nyníšek platnost konečnou, bylo jasné a znovu se potvrzovalo, že za epickým klidem vypravování skrývá se veliký umělec a básník slova. Sláva básníka Kytice pomalu se přesouvá i na Erbena pohádkáře; názor dříve s oblibou hlásaný, že napsáním Kytice tvůrčí žár v Erbenovi vyhasl, přestává platiti; naopak hledají se nitky a skryté spojitosti, které by vedly od Erbenovy baladické tvorby k jeho pohádkám.

Jedno je jisté, co neujde ani povrchnímu pozorovateli. Rok 1853, rok prvního vydání Kytice, je skutečným mezníkem v Erbenově tvořivosti. Co bylo před ním, je osmnáct let úsilovné práce baladické, co bylo po něm, období skoro stejně tak dlouhé, bylo vynaloženo s nemenším úsilím na činnost pohádkovou. Kyticí uzavřel Erben období osudovosti, v tragické koncepci baladické přetavil sváry a neklid vlastní úsoby, posláním nadosobním překonal mladickou osobní rozpolcenost, dobojoval máchovský protiklad, pokorně se odevzdáváje životu, v osudové a těžké chvíli dal národu knihu povzbudivé jistoty a neotřesné důvěry v budoucnost a spravedlivý krok dějin. Nyní v pohádkách se vrací k poslání čistě výpravnému: chce vyprávěti, pobaviti, zachytiti kouzlo řeči, atmosféru mluveného slova, jiného v krátké

prozaické rozprávce než ve verších baladicky sevřených, které mají poslání lidsky a národně nadřazené. V údobí Bachova absolutismu, nepřejícího ani nevinným projevům svobodomyšlným, víc než kdy jindy lne Erben k lidu, k jeho životním i poetickým názorům. Sílí v něm proto i úmysl znovu ukázati v pohádkách na mravní klady lidu i na hloubku jeho samorostlé vzdělanosti, utajené v bájeslovném názoru. Zbožňuje přímo venkovský lid, před nímž vzdělanci patří klesnouti na kolena. Představa feudálního venkova, žijící v dětských vzpomínkách a posilovaná cestami po zapadlých českých oblastech venkovských, civilizací málo dotčených, rozněcuje básníkovu tvořivost. Erben připravuje národu prozaický odkaz rovnocenný básnické výši Kytice.

*Jako v baladě i v pohádce jeví se Erben překonavatelem a dovršitelem. Překonavatelem nejen pohádkových pokusů svých předchůdců a souputníků, Jakuba Malého, Josefa Franty Šumavského, Košína z Radostova, ba samé Němcové, jejichž texty znovu zpracovává a utváří podle svého obrazu, nýbrž především sebe sama. Erben není z těch vyvolenců, kteří v mládí vzplanou rozhodujícími činy. V něm básník vyzrává pomalu a souběžně s ním český stylist. Sledovati Erbenovo úsilí o výraz, o vytvoření dokonalé české pohádky je rozkošné a napínavé dobrodružství samo o sobě a čtenář našeho souboru má několikero příležitostí, aby tento umělecký vývoj sám si ověřil na pohádkách z Erbenova mistrovského období, na **N á r o d n í c h č e s k ý c h p o h á d k á c h**, přihlédne-li na př. k starším variantám **Ž i v é v o d y**, **D l o u h é h o**, **Š i r o k é h o** a **B y s t r o z r a k é h o** a **R a r á š e** a **Š e t k a**.*

Erben pohádkář má jediného soupeře v své době a tím jest Božena Němcová. Ale to je zcela protikladný typ. Zatím co B. Němcová, rozená romanopiskyně, tvoří své české pohádky z přemíry citu a hravého fondu své žhavé a sensitivní fantasmie, nedovedouc také vždy potlačit živel subjektivní, Erbe-

nova osobnost se zcela ztrácí nad dílem, je zde jen děj sám se svými přirozenými zákony, podrobenými přísnému řádu mravnímu i skladebnému. Erben, který s dechem zatajeným úctou prošel školou bratří Grimmů a krácel svobodně nad ni jak v koncepci bájeslovné, tak v zaklinadle básnického symbolu, přiblížil se natolik duši lidu a jeho způsobu vypravování, že se v jeho pohádkách hranice mezi lidovým a umělým málem stírá. Nebo řečeno lépe: zastírá se s takovou dovedností a uměleckou rafinovaností, jaké jsou hodny jen umělce a básníka zvláště posvěceného. Tu je Erben dovršitelem, v této grimmovské linii české pohádky, kterou usilovali nastoupiti Jakub Malý i Košín z Radostova, z nichž se však první utápěl v rozvlácnosti a nehoráznostech kouzelných příběhů a druhý zesvětštěním pohádek, vytržením jich z jejich nadřazeného duchovního prostoru, výrazovou neomaleností stíral všechn pel z lidových rozprávek, i posléze Franta Šumavský, jehož záslužným pokusům, byť ojedinělým, nedostávalo se básnického svěcení.

Erbenovo tvůrčí úsilí soustřeďovalo se nepochybně na Národní české pohádky a zde na přední místo kladl kouzelné pohádky bájeslovné, jimž přisuzoval zvláštní význam pro výklad náboženských názorů starých Slovanů. Podle Erbena věřili Slované v dvojici Bělboha, boha světlé části roku, počínající zimním slunovratem a vítězící jarem, a Černoboha, boha temnoty, zimy, ujímající se vlády od letního slunovratu, kdy dne i tepla ubývá. Tito mocní jsou v ustavičném zápasu, jehož odraz nalézáme, třeba zasutý, v národních pohádkách, jichž podkladem je vysvobození panny z moci černokněžníka nebo zlé babice. Nejkrásnější doklady této teorie solární, vycházející ze základního významu slunce pro lidský život, shledával Erben v Dlouhém, Širokém a Bystrozrakém, v Zlatovlásce a ve Třech zlatých vláscích Děda - Vševěda. Černokněžník s třemi pukajícími obručemi je bůh tmavé

části roku, bůh zimy, který vězní pannu, bohyni léta, živou přírodu, v svém zámku pod ledem. Skrývá ji před princem, jarním sluncem, ve třech živlech, v nichž se příroda projevuje: v povětrí (na dubě), v zemi (ve skále), ve vodě (v moři); princ však, zosobněné jarní slunce, působením tří pomocníků, z nichž Dlouhý znamená vítr, Široký vodu, Bystrozraký zemi, princeznu vysvobodí. V *Z l a t o v l á s c e* opět Jiřík má pro osvobození své nevěsty pomocníky ve zvířatech: v rybě, tvorů vodním, v mravencích, tvorech pozemních, v krkavcích a mouše, tvorech povětrných. V pohádce o *T ř e c h z l a t ý c h v l a s e c h* Děda - V š e v ě d a poselství pro tři zlaté vlasy, pro tři sluneční paprsky, znamená působení slunce v trojí přírodní říši. Plaváček koná návštěvu u Slunce v době od letního do zimního slunovratu, kdy příroda hyne. Odtud ty otázky ke Slunci, které se týkají obnovení života v přírodě. Ale kromě těchto pohádek bájeslovně nejpoetičtějších nalézáme stopy Erbenovy mythologické koncepce i v ostatních kouzelných pohádkách, v *Ž i v ě v o d ě* a *P t á k u o h n i v á k u a l i š c e* *R y š c e*, kde se shledáváme s motivem mrtvé, ledné, zcelující vody a živé vody, jarní, oživující a omlazující. Nebo v *D v o j č a t e c h* a *J a b l o ň o v é p a n n ě*, kde jde o osvobození a záchranu od zlé, zmrtvující a proměňující moci škodolibé babice.

O klamnosti Erbenovy bájeslovné koncepce, která byla nahrazována novými a jinými, není třeba se šířiti. Nás zajímá vysoké vytýčení jejích úkolů, její úsilí o poetickou pravdivost vlastních zákonů, o nadstavbu a řád jejích duchovních hodnot. Zajímá nás toto skladebné úsilí Erbenovo tím více, když dnes vidíme do pohádkoslovné dílny, v jejímž duchovním prostředí koncepce vznikala, když můžeme sledovati z rukopisné pozůstalosti přesně pramenné nitky látek nejen českých, nýbrž i slovanských, z nichž Erben po pečlivém výběru a uvážení spřádal bájeslovné vzorce svých pohádkových tkanin.

*Ale moderní srovnávací studium pohádkoslovné, při němž tak vynikajícím způsobem se zúčastnili čeští učenci Jiří Polívka a Václav Tille, vyvrátilo i druhý předpoklad Erbenův, že látky jím vybrané jsou určitě národního původu. Ukázalo, že pohádkoslovné náměty jsou pravidelně povahy knižní, přišedše namnoze z krajů asijského orientu že kolovaly od raných dob středověku celou Evropou. Spíše bychom mohli přisouditi domácí původ aneb aspoň význačné místní zabarvení oněm vypravováním o nadlidských bytostech, vodnicích, jezinkách a raráscích, nebo lidovým rozprávkám rázu anekdotického, jimž Erbenův bájeslovný smysl nepřisuzoval významu nikterak tak důsažného. Právě v povídkách o *V o d n í k o v i*, umístěných do Prahy a Podskalí, ve zkazkách o *R a r á š i* a *Š e t k o v i*, lokalisovaných do východních a severovýchodních Čech, a pak v nepřeborném bohatství svérázných rozprávek žertovných a legendárních z požeňnané oblasti chodské, dnes násilím odtržené od kmenového jádra českého, v takové legendární zkazce *P r a c o v i t á m u s í ž i v i t i l í n é h o* nebo v dialektickém zápisu *J i r k a s k o z ú a Š e v c a č e r t*, skrývá se to nejcennější z původního látkového přínosu domácího.*

Ale o původu a originalitě pohádkových látek a motivů není třeba mluvit literárnímu historikovi, který má před očima Erbenovu pohádku jako umělecký, svérázný celek, jako významný básnický druh s vlastními zákony formy, který Erben uvedl do české literatury a tu jej uzákonil s kánonickou platností. Životnost a nevadnoucí svěžest Erbenových pohádek tkví především v tom, že se básník díval na ně jako na vypravování, jež má zaujmout, pobavit a snad i rozesmát, ale to všechno ze své vlastní podstaty výpravné, bez viditelných zásahů autorových, bez vtíravé tendence a moralisování, bez narážek osobních nebo dobových, bez ironického tónu, který povýšenecky se baví a usmívá na účet hloupoučkových hrdinů ze světa pohádkového. Pohádka Erbe-

nova je útvar zcela autonomní. Kdo mu chce býti zcela práv, musí se toliko jeho přidržeti, musí se pohroužiti do jeho stylistických hodnot. Pak teprve pochopí osobitou krásu Erbenovy pohádky.

Kdyby byl chtěl Erben býti pouhým sběratelem, byl by byl opsal prostě nasbírané lidové látky a sestavil je ve sbírku podání, jež by měla jistě určitou cenu vědeckou. Ale Erben byl umělec a své pohádky vědomě uměle komponoval. V poznámkách sice někde udává, kde všude slyšel látku vypravovat, ale hned veřejně přiznává, jak rozmanité motivy a varianty kombinoval podle svého způsobu. Zdá se, že předním uměleckým zákonem Erbenovým bylo vypravování co nejvíce zevšeobecnit. Proto mizí místní údaje docela a časové se opisují nejraději obrazem z přírody, na př.: „když se slunce schylovalo k západu, když už bylo nad západem, a jakmile zapadlo“ a pod. Tuto vlastnost sdílejí také osobní jména. Básník se jim buď zcela vyhýbá a vystačuje s pojmy všeobecnými: starý král, princ, královská dcera, Jiřík, nebo je volí se zvláštním charakterisačním záměrem, vyznačujícím se jistě šťastným uměleckým vkusem. Vlastní jména: Otesánek, Dlouhý, Široký a Bystrozraký označují již předem původ, zaměstnání, příznačné vlastnosti nebo povahové sklony pohádkového hrdiny. Ironisující označení v pohádkových prvotinách, na př. Hloupý Kuba, ve vlastním pohádkovém období vyspělém zcela přestává. Subjektivní prvek ironický nutno k dobru pohádky vymýtit. Humor musí vyplynouti z vypravování samého. Je dobrácký, nikoliv ironický na účet hlupáčků nebo komických figur.

Zásadu co největšího zevšeobecnění pohádkového dějstva dodržuje Erben všude tam, kde líčí ženskou krásu, půvab mladých hrdinů osvoboditelů, kde popisuje krajinu, ať již jsou to cizokrajná města, začarovaný zámek, pohádkový les a tajuplné vody a nivy, v jejichž lůně se skrývá prostínečká chaloupka, v níž se často rozhoduje o osudu rekově. Pohád-

kové líčení nabývá tím neobyčejné přesvědčivosti, je bez hranic a právě proto pohádkové. Při tom však příbuzné situace, mnohokrát se v jednotlivých pohádkách vracející, nejsou stereotypní. Básník je vidí vždy nově, stále nachází nový obrat v svém slovníku vypravovatele, v svém způsobu konkrétně silného vidění.

*Pohádky Erbenovy nejsou arci bez tendence a ideje. Není to jen názor kosmogonický, který Erben s uměleckým vkusem uplétal do děje. Celým pásmem vypravování vine se ušlechtilá idea o vítězství práva, spravedlnosti a poctivosti nad dočasnými úklady mocenskými, nad ziskovostí a zlobou. Erbenův etický smysl má hluboké kořeny a vyjevuje se v nových a nových situacích neúšlechtilé obrazivosti a básnické síly. Odtud lze vysvětliti i Erbenův láskyplný vztah ke zvířatům a k přírodě, po níž sentimentálně netouží on, měšťák, vytržený z venkova svého dětství, nýbrž v níž, v paměti všeho života, koření celou svou bytostí stále a na níž v dokonalém sebeovládání objektivním se dívá zcela vyrovnaným zrakem svých pohádkových hrdinů. Právě v protikladu dobra a zla nejvíce se uplatňuje oblíbená pohádková zásada kontrastu, která z prostředku kompozičního přesahuje do prvopočátečních stupňů charakterisačních, zasahujících vnější popis hrdiny. Mravní založení povah se rozpoznává už na vnějším vzezření šeredné babizny nebo zlého černokněžníka, kdežto světlé postavy zachránců a nevinných princezen vynikají tělesnou spanilostí. Ovšem tyto mravní zásady neprorážejí nikde pohádkovou strukturu, nejsou revoluční, zápalné, jako míváme takové příklady u B. Němcové. Erben držel se přísně pohádkové slohovosti a ani tam, kde by snad bylo možno shledávati politický jinotaj, jako v *K r á l i T c h o ř o v i* v narážce na krvežíznivého odpůrce, jehož si svárliví kohouti sami dosadí za panovníka, není třeba spatřovati záměr aktualisační; šlo zde více o vděčný motiv, který vyprávěče stylisticky zaujal. O smyslu života a o podmín-*

kách spravedlivého rozvržení statků v lidské společnosti pohádky neuvažují. Jim k šťastnému živobytí stačí dlouhý věk, požehnané manželství a dostatek bohatství. To přejí svým vítězným hrdinům, podávajíce si ruku, aniž toho arci tuší, s biedermaierským cítěním a smýšlením doby.

*Co činí Erbenovy Národní české pohádky tak významnou památkou ve vývoji české prózy, je jejich jazyk. Řeč Erbenových pohádek zní jako drahý kov; je jasná, jadrná, názorná, živá. Nemiluje abstraktních pojmů a opisů, nýbrž tne do živého, nazve vše pravým výrazem, několika čarami podá určitý obraz situace, dějstva, aniž je vytrhává z nadřaděného kontextu pohádkového. Vidíme na prvý pohled, odkud Erben vážil svou jazykovou čistotu, kde se obrozoval z historického jazyka knižní vzdělanosti. Je to hovorová řeč venkovského lidu, řeč jeho rozprávek a pohádkových anekdot. Odtud ty krátké, sporé, ale úderné věty a souřadná souvětí, odtud i postřehy slohotvorné, zasahující do ústřední komposice celého vypravování. Nutno však hned varovně připomenouti: Erbenovy pohádky nejsou stylistický přepis lidového vypravování. Jako si motivicky v kombinování různých složek podle vlastních zákonů umělého vypravování uhajují svou uměleckou samostatnost, tak také přímo v oblasti slohové počíná si Erben jako samostatný tvůrce a vypravěč umělec. Stačí připomenouti chodskou pohádku *Jirka s kozou*, ponechanou úmyslně Erbenem nejen v domáckém podřečí, nýbrž i v podání vypravěčově, s původním zápisem tohoto vypravování, které jsme zařadili s názvem *Kozo, drž!* do oddílu *Materiálůvých zápisů*. Rozdíl vysvitne samo sebou. Netkví jen v charakteristickém zmírňování hrubozrnných míst, nýbrž projevuje se v přehlednějším rozvržení celé pohádky, v propracování jejích hovorových složek, ve vystupňování celého příběhu v přirozený vrchol epického závěru.*

Když takto svobodně postupoval Erben v podání pohádky,

již chtěl představit co možná věrně, tím samozřejmější mu byla svoboda volného uměleckého rozhodování v ostatních pohádkách. V celku převládají v stylistice Erbenových pohádek dva základní principy kontrastně se doplňující nebo křížící: zákon úmyslné retardace, zpomalení, zvolnění celého vypravovaného děje a zákon dramatického vzruchu, oživení, přerušení zpomalené vypravovatelské linie. Zákon retardace se projevuje v asimilaci lidových úsloví a přísloví, v tautologiích, vyjadřujících tutéž myšlenku jinými slovy, v rýmovaných nebo aliterujících vložkách, v ustáleném opakování výroků i celých událostí. Retardační zákon má do sebe značný význam psychologický i eufonický. Pohádka se nejen čte, nýbrž i vypravuje a poslouchá. Prvky opětovací jednak osvěžují paměť, vybavují bezprostředněji vypravování, jednak svou zvukomalebnou soustavou text pravidelně rytmisují. S opakováním výroků a situací souvisí i oblíbená hra s čísly tři a dvanáct. Tato čísla mají jistě původně symbolický význam, jsou založena na naukách náboženského kultu. Ale časem se na jejich úkol zapomíná a přisuzuje se jim důležitá funkce retardační: dvanáct je malovaných panen v zámecké věži, dvanáct jich odpočívá ve stříbrných postýlkách, tři jsou přání, tři úkoly, teprve po třetí se něco dobrého podaří, tři jsou synové královci, z nichž třetí je nejlepší, všude toto vyčítání má svůj významný smysl skladebný, opětovací.

Aby zákon retardační nevedl k zjednotvárnění, o to pečuje zákon dramatického vzruchu. Projevuje se přímou řečí, otázkou, oslovením, užívá s oblibou zvolacích citoslovcí i vokativu na počátku oslovení, zavádí někdy i hantýrku (na př. žid v R a r á š i a Š e t k o v i) do souvislého textu. Ani tato citoslovce a citová zvolání nejsou bez zvukomalebného účinku, ať již jde o úmyslné napodobení řeči zvířat, nebo o přenesený smysl pohybový, na př. cupity dupity a pod.

*Nelze nikterak v tomto doslovu zhodnotiti v úplnosti význačné slohové kvality Erbenova vyprávění. Upozornujeme alespoň na počátky, ale ještě více na hravé a šťastné závěry některých pohádek, na př. Živé vody, Dvojčat, Zlatovlásky, Jirky s kozú a j. Bylo by dále možno ukázati na dvojí způsob vyprávění. V jedněch pohádkách — a těch je většina — události se vyvíjejí jedna za druhou v logické, byť pohádkové, posloupnosti, v druhé skupině pohádek (Živá voda, Dvojčata, Jabloňová panna) Erben miluje postup paralelního vedení dvojích událostí. Ale jedno bych chtěl ještě připomenouti, co jen potvrzuje názor o umělé kompozici *N á r o d n í c h č e s k ý c h p o h á d e k*, i když snahou jejich vypravovatele bylo ztotožniti se zcela s duchem lidu. Každá z těchto dvaceti sedmi pohádek má svůj osobnostní ráz, každá je vynikající ukázkou komorního stylu, odstíněného jinak pro kouzelnou báchorku nebo pohádku baladickou (Hádanka), pro bajku (Král Tchoř), pohádkovou legendu (Pracovitá živí líného), pro rozprávku a anekdotu (Otesánek, Rozum a Štěstí, Ševc a čert a j.).*

*Míjeli bychom se však posláním a účelem tohoto vydání *Č e s k ý c h p o h á d e k*, kdybychom pozornost čtenářovu chtěli upnouti jen na oddíl daleko nejvýznamnější. Právě, přihlédne-li čtenář k ostatním třem oddílům *Č e s k ý c h p o h á d e k*, k *P r ů p r a v ě*, k *Z l o m k ů m a p a r a l i p o m e n á m a k M a t e r i á l o v ý m z á p i s ů m*, najde pravý odstup k poznání vyzrálého období Erbenovy činnosti pohádkářské a k docenění jejího významu. Upozorňovali jsme na stylistické rozpětí prvních variant *Ž i v é v o d y*, *D l o u h é h o*, *Š i r o k é h o* a *B y s t r o z r a k é h o* i *R a r á š e* a *Š e t k a* od konečného jejich znění, upozorňujeme na primitivní zápis *Z l a t o v l a s é p a n n y*, z níž se po letech zrodila čarokrásná *Z l a t o v l á s k a*. Chtěli bychom s rozkoší se pohroužiti do chodských anekdotických záznamů a vychutnati do nejhlubšího doušku tu*

štedrou dávkou humoru a vtipu, ten bezprostřední dar vyprávěcí, tu uváženou snůšku nehynoucích hodnot etických a praktické křesťanské morálky, vyvozené ze života a pro život. Chtěli bychom s hrdou pýchou spočinouti pohledem na onom památném kraji, který svou svérázností zaujal nejen Erben, ale tolikrát význačně zasahoval do národní literatury. Leč zrak náš je zkalen slzami. Duch však tohoto písemnictví lidového nutí nás dívat se pevně přes hraniční kameny do země odervané. Učí pocitu tvrdé víry a mužné odhodlanosti: kraj ten bude český, Chodsko českým zůstane.

Nic nevzroste ke slunci bez úsilí a časového vyzrání. Nikdy by Erben nebyl psal své *Národní české pohádky*, kdyby nebyl prošel prvními vypravěčskými pokusy, jako jsou *O čarováný zámek* nebo *Hloupy Kubá*. To jsou arci pohádky zcela se vymykající z grimmovské tradice. Spíše umělé povídky, vypravované těžkým, knižním jazykem, naučeným z veleslavínského odkazu české umělé prózy. Nelze upříti *Hloupému Kubovi vtip a zábavné podání*, jsou v něm scény podivuhodného humoru rubšovského, parodující složité magistrátní úřadování i jeho úřední jazyk, ale pohádka z ducha lidového, osobitě vypravování to není. Více se již potomní své koncepci pohádkové přiblížil Erben v obou pohádkách po prvé tištěných, *O třech pradelnách* a *Do břeta k, že je smrt na světě*. Ale i odtud nebyl vývoj přímý, nýbrž pozastavil se ještě na sklonku let čtyřicátých, když se Erben zahloubával stále hlouběji do symbolických výkladů domněle bájeslovných úkazů v lidovém podání ve smyslu školy Creutzerovy. V duchu jejích teorií a jako doprovod nedopsaného bájeslovného pojednání skládal své *Tři pcestné*. Odchyluje se tu zcela od životné anekdoty chodské, již chce dáti umělý, kosmogonický podklad bájeslovný, sahající hluboko do období pohanských. Obřadný, ztrnulý a vážný sloh má koncepci dodati vnější přesvědčivosti.

Vydáváme Erbenovy České pohádky po prvé v edici opravdu kritické a v souboru nejúplnějším. Tento čin není třeba odůvodňovati. Plnili jsme toliko povinnost české vědy dáti třetím svazkem Díla Karla Jaromíra Erbena jeho Českým pohádkám jen to, co jim již dávno náleželo. Bude-li nyní zvykem v Čechách říkat: Miluji Erbena, básníka Kytice, ale neméně básníka Národních českých pohádek, splnilo vydání svůj úkol dobře.

O B S A H

NÁRODNÍ ČESKÉ POHÁDKY

<i>Dlouhý, Široký a Bystrozraký</i> - - - - -	7
<i>Živá voda</i> - - - - -	17
<i>Pták Ohnivák a liška Ryška</i> - - - - -	26
<i>Drak dvanáctihlavý</i> - - - - -	39
<i>Zlatovláska</i> - - - - -	45
<i>Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda</i> - - - - -	52
<i>Dvojčata</i> - - - - -	60
<i>Jabloňová panna</i> - - - - -	67
<i>Raráš a Šetek. I. V Běcharech</i> - - - - -	73
<i>II. V Liběnicích</i> - - - - -	75
<i>III. V Načeradci</i> - - - - -	77
<i>IV. V Košťálově</i> - - - - -	78
<i>V. V Chrudimsku</i> - - - - -	80
<i>Vodník. I. V Praze a Podskalí</i> - - - - -	84
<i>II. Vodníková žena</i> - - - - -	85
<i>III. Vodníková děvečka</i> - - - - -	85
<i>Jezinky. I.</i> - - - - -	86
<i>II.</i> - - - - -	89
<i>Divé ženy</i> - - - - -	92
<i>Pověst o studánce „Litoše“</i> - - - - -	94
<i>Hrnečku, vař!</i> - - - - -	96
<i>Otesánek</i> - - - - -	99
<i>Rozum a Štěstí</i> - - - - -	103
<i>Hádanka</i> - - - - -	107
<i>Král Tchoř</i> - - - - -	109
<i>Hák</i> - - - - -	112
<i>Pracovitá živí líného</i> - - - - -	113

<i>Jirka s kozú</i> - - - - -	114
<i>Ševc a čert</i> - - - - -	118
POZNAMENÁNÍ - - - - -	123

PRŮPRAVA

<i>Hloupý Kuba</i> - - - - -	139
<i>Slepička a kohout</i> - - - - -	155
<i>O třech přadlenách</i> - - - - -	160
<i>Dobře tak, že je smrt na světě</i> - - - - -	166

ZLOMKY A PARALIPOMENA

<i>Očarovaný zámek</i> - - - - -	173
<i>[Tři pocestní]</i> - - - - -	174
<i>Kulhavá liška</i> - - - - -	178
<i>O třech dracích</i> - - - - -	182
<i>Drak dvanáctihlavý</i> - - - - -	184
<i>Živá voda</i> - - - - -	185
<i>Dlouhý, Široký a Bystrozraký</i> - - - - -	188
<i>Raráš a Šetek. I. V Běcharech</i> - - - - -	196
III. V Načeradci - - - - -	198
IV. V Košťálově - - - - -	200

MATERIÁLOVÉ ZÁPISY

<i>Zrcátko</i> - - - - -	205
<i>Zlatovlasá panna</i> - - - - -	210
<i>Svatý Štěpán</i> - - - - -	211
<i>Pán Ježíš se sv. Petrem po cestách</i> - - - - -	212
<i>Tři dary: ubrousek, slepice a pytel</i> - - - - -	215
<i>Kozo, drž!</i> - - - - -	220

POZNÁMKY - - - - -	225
<i>Na okraj Erbenových pohádek</i> - - - - -	243

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

**KONCEPT NAKLADATELSKÉ SMLOUVY
O NÁRODNÍCH ČESKÝCH POHÁDKÁCH.**

*Autograf Erbenův z let šedesátých. (NM lit.
arch.) - - - - - za str. 32*

O TŘECH PŘADLENÁCH. První tištěná

pohádka v Čes. včele 1844 - - - - - za str. 160

DÍLA KARLA JAROMÍRA ERBENA
svazek 3

ČESKÉ POHÁDKY. *Uspořádal, poznámkami a doslovem opatřil Antonín Grund. Vytiskl a vydal v lednu 1939 Melantrich a. s. v Praze. Mimo vydání obyčejné vyšlo 5 číslovaných výtisků na ručním papíře Vergé Blanc Pannekoek*

Všechny odběratele spisů K. J. Erbena upozorňujeme
na dílo

Antonína Grundta

K. J. Erben

(Poctěno Masarykovou cenou hlavního města Prahy)

Veliká monografie, která po prvé pojímá osobnost Erbenovu v její básnické i učenécké celistvosti. Je založena z valné části na neznámém materiálu rukopisném a podstatně obohacuje dosavadní znalosti o Erbenovi, ba možno o ní říci, že po mnohých stránkách Erbena teprve objevuje.

Nesmrtelný F. X. Šalda o ní praví:

Nejspanilejšímu z našich básníků dostává se pěknou monografií Grundovou toho, co mu již dávno náleželo: zevrubné kritické biografie. Grund snesl hodně nového poznání o Erbenovi, hodně z nových skutečností, které většinou sám první vynesl na světlo.

Dílo vyšlo ve velkém kvartovém formátu a je doplněno pravým bohatstvím dokumentárních ilustrací.

Cena 70 Kč, váz. 95 Kč.

DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC
MELANTRICH